

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΒΛΑΤΑΔΩΝ
3

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Κ. ΧΡΥΣΟΥ

Η
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΡΙΝ ΠΕΡΙ ΤΑ ΤΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ
ΚΑΙ ΤΗΝ Ε' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

1969

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΡΙΝ ΠΕΡΙ ΤΑ ΤΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ
ΚΑΙ ΤΗΝ Ε' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΒΛΑΤΑΔΩΝ

3

ΕΚΔΟΣΙΑ ΕΓΓΥΗ ΑΙΓΑΙΟΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Κ. ΧΡΥΣΟΥ

Η
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΡΙΝ ΠΕΡΙ ΤΑ ΤΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ
ΚΑΙ ΤΗΝ Ε' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

1969

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΒΛΑΤΑΔΩΝ

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΒΛΑΤΑΔΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ ΤΠΟ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΒΛΑΤΑΔΩΝ

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΒΛΑΤΑΔΩΝ

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΒΛΑΤΑΔΩΝ

Ἐτς τοὺς γονεῖς μου

ΕΚΔΟΣΙΔ ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟΥ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΒΛΑΤΑΔΩΝ

EDITED BY
PANAYOTIS C. CHRISTOU

3

EVANGELOS CHRYSOS, The Ecclesiastical Policy of Justinian
in the Dispute Concerning the Three Chapters and the Fifth
Ecumenical Council.

Copyright: Patriarchal Institute for Patristic Studies

Thessaloniki 1969

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

'Η ἀνὰ χεῖρας διατριβὴ συνεγράφη εἰς τὰ πλαίσια τῆς ὑπὸ τὸν καθηγητὴν κ. Ἰωάννη Straub ἐν Βόνη ἐπιτελουμένης ἐργασίας πρὸς ἔκδοσιν τῶν πρακτικῶν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων. Εἰς τὸν κ. Ἰωάννη Straub ἐκράτει καὶ ἐντεῖθεν τὴν εὐγνωμοσύνην μου, διότι ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν μου τὸ ἐπόκτηπάσιν κείμενον τῶν πρακτικῶν τῆς εἰκονομενικῆς συνόδου καὶ τὸ μετὰ πολνετεῖς ἐρεύνας συγκεντρωθὲν ὑπὸ αὐτοῦ πλούσιον ύλικὸν περὶ τῆς ἴστορίας τῶν συνόδων.

Θεομάς εὐχαριστίας ὁφεῖλω εἰς τὸν καθηγητὰς τῆς σεβαστῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸν κοσμήτορα αὐτῆς κ. Ἰωάννη Ε. Ἀναστασίου διὰ τὰς πολυτίμους συμβουλὰς καὶ ὑποδείξεις κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς ὑπὸ τῆς Σχολῆς ἐγκρίσεως τῆς μελέτης ταύτης ὡς διατριβῆς ἐπὶ διδακτορίᾳ.

Βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην ὁφεῖλω εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Παναγιώτην Κ. Χρήστου διὰ τὸ ἀμείωτον ἐνδιαφέρον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς πορείας τῶν ἐρευνῶν μου ὡς καὶ διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς μελέτης ταύτης εἰς τὴν σειρὰν «Ἀνάλεκτα Βλατάδων» τοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ Πατριαρχικοῦ 'Ιδρυματος Πατερικῶν Μελετῶν.

Πολύτιμος ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τοῦ πρεσβυτέρου πατρὸς Γρηγορίου Σερενίδου κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἐκτυπώσεως τῆς παρούσης ἐργασίας. Τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια διώρθωσαν οἱ ἐπιστημονικοὶ συνεργάται τοῦ Πατριαρχικοῦ 'Ιδρυματος, τοὺς δποίους καὶ εὐχαριστῶ.

Βόνη

Αὔγουστος 1969

Εὐάγγελος Κ. Χρυσός

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	15

ΜΕΡΟΣ Α'

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΙΔΟΣ ΠΕΡΙ ΤΑ ΤΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

1. 'Ο συγγραφεὺς τοῦ διατάγματος	20
2. Τὰ αἰτια τῆς ἐκδόσεως τοῦ διατάγματος	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ

1. 'Η ἀντίδρασις εἰς τὴν Ἀνατολὴν	33
2. 'Η ἀντίδρασις εἰς τὴν Δύσιν	38

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΜΕΤΑΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΒΙΓΙΛΙΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ

1. 'Ο μῦθος περὶ βιαίας ἀπαγωγῆς τοῦ πάπα Βιγιλίου	44
2. Τὰ αἴτια τοῦ ταξιδίου	49

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΤΟ JUDICATUM ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΒΙΓΙΛΙΟΥ

1. Τὸ α' προσωρινὸν σχῆμα	58
2. Λἱ διαπραγματεύσεις μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ judicatum καὶ ἡ κατ' αὐτοῦ ἀντίθεσις τῆς Δύσας	61
3. Ἡ ἀκύρωσις τοῦ judicatum καὶ τὸ σχέδιον συγκλήσεως μεγάλης συνόδου	69

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

1. Νέα: πρωτοβουλίαι τοῦ αὐτοκράτορος	73
2. Τὸ β' διάταγμα κατὰ τῶν τριῶν κεφαλαίων	75
3. Τὸ β' προσωρινὸν σχῆμα	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΛΙ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

1. Ἡ ἀλληλογραφία μεταξὺ πάπα καὶ πατριάρχων	90
2. Λἱ διαπραγματεύσεις διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς συνόδου	93
3. Λἱ περὶ συνέδου ἀντιλήψεις τοῦ Ιουστινιανοῦ	97

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΛΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ Ε' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

1. Πρόεδροι καὶ μέλη τῆς συνόδου	105
2. Ὁ βασιλικὸς τόπος πρὸς τὴν σύνοδον	110
3. Λἱ προκαταρκτικαὶ συνεδρίαι τῆς συνόδου	113
4. Τὸ θεολογικὸν ἔργον τῆς συνόδου	119
5. Λἱ τελευταῖς συνεδρίαις τῆς συνόδου	125

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Η ΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

1. Τὸ α' constitutum τοῦ πάπα Βιγιλίου	131
2. Ἡ πρωτοβουλία τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς συνόδου	134
3. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς συνόδου ὑπὸ τοῦ πάπα Βιγιλίου	136
4. Τὸ σχῆμα ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας τῆς Δύσας	140

ΜΕΡΟΣ Β'

ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ Ε' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΤΟ ΑΠΟΛΕΣΘΕΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ

1. Τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα	145
2. Ἡ περὶ τῶν πρακτικῶν τῆς ε' συνόδου ἔρευνα κατὰ τὴν ζ' οἰ- κουμενικὴν σύνοδον	147

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

1. Χειρόγραφος παράδοσις, ἐκδόσις καὶ γρανολόγησις τῆς λατι- νικῆς μεταφράσεως	155
2. Λἱ δύο μορφαὶ τοῦ κειμένου τῆς λατινικῆς μεταφράσεως . .	157
3. Ἀνάλυσις τῶν διαφορῶν τῶν δύο μορφῶν τοῦ κειμένου . .	159
4. Ἐρμηνεία τοῦ φαινομένου τῶν δύο μορφῶν τοῦ κειμένου . .	195

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	200
ZUSAMMENFASSUNG	207
ΒΙΒΑΙΟΓΡΑΦΙΑ	215
ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΝ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ	219

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

ACO	<i>Acta Conciliorum Oecumenicorum</i> , τόμ. I - IV, ἔκδ. ED. SCHWARTZ, Straßburg, Berlin, Leipzig 1914 ἐτ. Ὁ τόμος IV 1, <i>Acta Concilii universalis Constantinopolitani</i> II, a. 553, ἔκδ. J. STRAUB, εὑρίσκεται ὑπὸ ἐκτύπωσιν.
Cod. Iust.	<i>Corpus juris civilis</i> , τόμ. 2, <i>codex Iustinianus</i> , ἔκδ. P. KRUEGER, Berlin 12 ^ο 1959.
Coll. Avell.	<i>Collectio Avellana: Epistulae imperatorum, pontificum, aliorum inde ab a. 367 usque ad a. 553</i> : CSEL 35, ἔκδ. O. GÜNTHER, Wien 1895 - 1898.
CSCO	<i>Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium</i> , Louvain 1903.
CSEL	<i>Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum</i> , Wien 1866 ἐτ.
LThK	<i>Lexikon für Theologie und Kirche</i> , Freiburg 2 ^ο 1957.
MANSI	<i>Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio</i> , ἔκδ. J. D. MANSI, Florentiae 1759 ἐτ., ἐπανεκτ. Graz 1960.
MGH	<i>Monumenta Germaniae Historica</i> , Berlin 1877.
Novellae	<i>Novellae Iustiniani imperatoris: Corpus iuris civilis</i> , τόμ. III, ἔκδ. R. SCOELL - G. KROLL, Berlin 6 ^ο 1954.
PG	<i>Patrologiae cursus completus</i> , Series graeca, ἔκδ. J. P. MIGNE, Paris 1857 ἐτ.
PL	<i>Patrologiae cursus completus</i> , Series latina, ἔκδ. J. P. MIGNE, Paris 1844 ἐτ.
ΡΑΛΛΗ - ΠΟΤΑΗ,	<i>Σύνταγμα: Σύνταγμα τῶν θελῶν καὶ ιερῶν κανόνων</i> , I - IV, ἔκδ. K. ΡΑΛΛΗ καὶ M. ΠΟΤΑΗ, 'Αθῆναι 1852 - 1859.
RE	<i>Real - Enzyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft</i> , ἔκδ. PAULY - WISSOWA - ZIEGLER, Stuttgart 1893 ἐτ.
ΘΗΕ	<i>Θρησκευτικὴ καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυλοπαιδεῖα</i> , 'Αθῆναι 1962 ἐτ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πρὸ τεσσαρικονταετίας ὁ P. Batiffol ἡρχιζε τὴν μελέτην του περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὸν θρόνον τῆς Ρώμης μὲ τὴν παρατήρησιν, ὅτι ἡ θρησκευτικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι τόσον γνωστή, ὥστε εἰναι περιττὴ ἡ ἐκ νέου παρουσίας αὐτῆς¹. Ἐὰν παρὰ ταῦτα ἀναλαμβάνωμεν διὰ τῆς παρούσης διατριβῆς νὰ ἐκθέσωμεν διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν τὴν ἐκκλησιαστικὴν πολιτικὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦτο διφείλεται εἰς τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐκάστη γενεὰ ἔχει δyll μόνον τὸ δικαίωμα ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἔρευνῃ ἐκ νέου τὸ ἔργον τῶν μεγάλων προσωπικοτήτων, αἱ ὅποιαι ἐπέδρασαν ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἴστορίας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐν προκειμένῳ τῆς ἴστορίας τῆς ἐκκλησίας, νὰ θέτῃ τὰ αὐτὰ παλαιὰ ἔρωτήματα ὑπὸ τὸ πρῆσμα τῆς νέας ἰδεικῆς τῆς προοπτικῆς καὶ τῶν ἰδικῶν τῆς ἰδεολογικῶν ἀναγκῶν, διὰ νὰ πλουτίζῃ τὴν ἴστορικήν της πεῖραν ἀφ' ἐνός, ἀλλὰ καὶ νὰ δδηγῇ τὴν ἐπιστήμην εἰς νέας θεωρήσεις καὶ νέα συμπεράσματα.

Ἐξ ἀλλου πιστεύομεν ὅτι ἡ περὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ γενικώτερον περὶ τοῦ ἡ αἰῶνος ἔρευνα δὲν ἔχει εἰσέτι διοκληρωθῆ. Οἱ ἔρευνηται τῆς πολιτικῆς ἴστορίας τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς ἴστορίας τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας χαρακτηρίζουν τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὡς κατακλεῖδα μιᾶς μακρᾶς περιόδου, τῆς λεγομένης ὑστάτης ἀρχαιότητος, καὶ ὡς ἀπαρχῆν μιᾶς νέας, τῆς μεσαιωνικῆς βυζαντινῆς. Ἐπανειλημμένως δὲ διετυπώθη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ δποψίς, ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐφήριμος πλήρως τὴν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἀπολυταρχικὴν δεσποτείαν τοῦ κράτους καὶ προεκάλεσε τὴν τελικὴν διαμόρφωσιν τοῦ σχήματος τῶν σχέσεων ἐκκλησίας καὶ πολιτείας, τὸ δποῖον ἐπεκράτησε καθ' ὅλην τὴν ζωὴν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Αἱ σχέσεις τοῦ κράτους πρὸς τὴν ἐπίσημον ἐκκλησίαν διῆλθον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ κυρίως διὰ τῆς ἰδικῆς του πολιτικῆς μίαν φάσιν, ἡ ὅποια πολλάκις ὀνομάσθη τυραννικὸς καισαροπατισμὸς καὶ περίοδος ἐσχάτης ταπεινώσεως τῆς ἐκκλησίας². Πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου

1. BATIFFOL, *Justinien*, σ. 193.

2. 'Ο H. GELZER εἶδεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰουστινιανοῦ «die eigentliche

ἀνεξηγήθησαν τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ ἔργου τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν συνεργατῶν του, τὰ διόπια θὰ ἡρμήνευον τὴν πολιτικὴν ταύτην. Ὑπὸ τὸ σχῆμα αὐτὸ ἀνελύθη ἡ θεολογία καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία του, ὡς καὶ ἡ προσωπικότης καὶ ὁ ρόλος τῶν συγχρόνων παπῶν τῆς Ρώμης, τῶν προσκειμένων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα κληρικῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀκόμη καὶ τῆς αὐτοκρατείας Θεοδώρας. Οὗτοι πάντες ἐθεωρήθησαν ὑπεύθυνοι διὰ τὸ δρᾶμα τῆς ἐκκλησίας¹.

Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας ἡ ἔρευνα ἔλαβε νέαν κατεύθυνσιν. Ἡ βαθύτερα κατανόησις τῶν περιπλόκων φαινομένων τῆς βυζαντινῆς πολιτείας καὶ τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησίας, ἡ δόπια δρείλεται εἰς τὴν ἀνθησιν τῆς βυζαντινολογίας, ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ ἐκ τῆς μεταγενεστέρας πραγματικότητος τῆς Δύσεως παραληφθέντος σχήματος περὶ «δύο ἔξουσιῶν» εἰς τὸ Βυζάντιον, τοῦ λεγομένου καισαροπατισμοῦ². Εἰδικότερον περὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατ' ἀρχὴν ἡ ἔρευνα τῶν θεολογικῶν συγγραμμάτων του ἀπεκάλυψεν ἓνα «αὐτοκράτορα-θεολόγον», συνεπῇ κατὰ πάντα εἰς τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν³. Ἐπη-

Verkörperung des Cäsaropapismus, eine Art Papa Rè oder christlicher Chalif», *Das Verhältnis von Kirche und Staat in Byzanz*: Ausgewählte kleine Schriften, Leipzig 1907, σ. 70, δὲ Ch. DIEHL ἐχαρακτήρισε τὴν στάσιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔναντι τῆς ἐκκλησίας ὡς «tyrannie impériale», Justinien 359. 'Ο J. B. BURY μετὰ τὰς πρώτας ἀκρίτικές θέσεις του ἐν *The Constitution of the Later Roman Empire*, Cambridge 1910, σ. 33, ἐμετράσεν αὐτὰς ἀργότερον χαρακτηρίσας τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὡς «the logical result of the position of the Church as a State institution», *Roman Empire*, σ. 393.

1. Κλασικὸν παράδειγμα τῆς τάσεως ταύτης τῆς συγχρόνου ιστοριογραφίας ἀποτελεῖ τὸ μνημεῖόν τοῦ E. CASPAR, *Geschichte des Papsttums* 2, Tübingen 1933, σ. 214-339. Πρβλ. καὶ κατωτ. σ. 17, σημ. 3, ὡς καὶ τὸ ἔργον τοῦ μαθητοῦ του W. PEWESIN 10 ἐ., 98 ἐ.

2. Βλ. τὰς μελέτας τοῦ H. GREGOIRE, *The Byzantine Church*, ἐν N. BAYNES-H. MOSS, *Byzantium*, Oxford 1949, σ. 86 ἐ., καὶ κυρίως τοῦ W. ENSSLIN, *The Emperor and the Imperial Administration* ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ τόμου, σ. 275, τοῦ Iδίου, «Staat und Kirche von Konstantin d. Gr. bis Teodosius d. Gr. Ein Beitrag zur Frage nach dem Cäsaropapismus», ἐν *Περιφραγμένα τοῦ Θ' Βυζαντίου. Συνεδρίου*, τόμ. 2, Αθῆναι 1956, σ. 404-415, καὶ τοῦ Iδίου, «The Government and Administration of the Byzantine Empire», ἐν *The Cambridge Medieval History* IV, Cambridge 1967, σ. 12 ἐ. (Πρβλ. καὶ κατωτ., σ. 17, σημ. 3), BECK, *Kirche* 36 ἐ. καὶ ΘΗΕ, τόμ. 7, 195 (ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ).

3. Τὴν πρώτην σπουδαίαν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ἀπετέλεσεν ἡ διατριβὴ τοῦ H. ALIVISATOS, *Die kirchliche Gesetzgebung des Kaisers Justinian*, Berlin 1913. Πρβλ. τοῦ Iδίου, *Les rapports de la législation ecclésiastique de Justinien avec les canons de l'Eglise : Atti del Congresso interna-*

κολούθησεν ἡ ἔρευνα τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας του, ἡ δόπια ἀπέδειξεν διὰ διὰ τοῦ Ἰουστινιανὸς ἐνήργει πάντοτε ἐντὸς τῶν παραδεδομένων ὄριων ἀναμίξεως τῶν αὐτοκρατόρων εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας¹. Τὰ συμπεράσματα δύμας ταῦτα, τὰ διόπια ἀπεκάλυψαν διὰ δῆθεν καισαροπατισμὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ «ἀποτελεῖ σαφῆ νοθείαν τῆς ἴστορίας»², ἥγηνοθησαν πολλάκις μέχρι σήμερον ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ιστορικῶν κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν συγκεκριμένων ἐνεργειῶν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰ συγκεκριμένα προβλήματα τῆς ἐκκλησίας³.

zionale di diritto romano 2, Roma 1935, σ. 79 ἐ. 'Ο A. v. HARNACK κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, διὰ διὰ τοῦ Ἰουστινιανὸς ἡτο δικαίωρος θεολόγος τῆς ἐποχῆς του, *Dogmengeschichte* 4, Berlin 1924, σ. 422. 'Εξ ἄλλου διὰ F. LOOFS ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ θεωρήσῃ ἀκόμη καὶ τὸ τελευταῖον, «ἀρθαρτοδοκητικὸν» διάταγμα, ὡς συνεπῇ προέκτασιν τῆς χαλκηδονείου χριστολογίας, «Die Ketzerei Justinians», ἐν *Festschrift Harnack*, Leipzig 1921, σ. 232-248. Τέλος πρβλ. καὶ M. ANASTOS, «The Immutability of Christ and Justinian's condemnation of Theodore of Mopsuestia», ἐν *Dumbarton Oaks Pap.* 6 (1951) 125-160, ΘΗΕ, τόμ. 6, 967 (ΧΡΗΣΤΟΥ).

1. 'Ἐποχὴν ἐδημιούργησε τὸ ἔργον τοῦ B. BIONDI, *Giustiniano primo principe e legislatore cattolico*, Milano 1936. Τὴν μεταγενεστέραν θεωρίαν τοῦ L. BREHIER, διὰ διὰ τοῦ Ἰουστινιανὸς ἐγκαθίδρυσε «θεοκρατικὸν» καθεστώς, *Les institutions de l'Empire byzantin*, Paris 1949, σ. 444, ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς διὰ E.-H. CALDEN, *L'Eglise et l'état sous Justinien*, ἐν *Mémoires publiés par la Faculté de droit de Genève*, ἀρ. 9 (Recueil de travaux publié à l'occasion de l'assemblée de la société suisse des juristes a Genève 4-6 'Οκτωβρίου 1952), Genève 1952, σ. 109-144.

2. BIONDI, *Giustiniano* 84: «Un' aperta falsificazione storica». Πρβλ. καὶ H. JAEGER, «Justinien et l'épiscopalis audientia», ἐν *Revue historique de droit français et étranger* 438 (1940) 214-262, κυρίως σ. 214: «la plus grande falsification de l' histoire».

3. Χαρακτηριστικώτερα παραδείγματα ἀποτελοῦντα ἔργα τοῦ Ed. SCHWARTZ, *Zur Kirchenpolitik Justinians*, München 1940 καὶ τοῦ E. STEIN, *Histoire du Bas-Empire*, II, Paris-Bruxelles-Amsterdam 1949. Πρβλ. καὶ τὴν ιστορίαν τοῦ G. OSTROGORSKY, διόπιος ἀποφέύγει μὲν πλέον τὸν δρόνον καισαροπατισμός, περιγράφει δύμας τὴν στάσιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔναντι τῆς ἐκκλησίας ὡς ἐὰν αὐτὴ ἀπετέλει τὸ κλασσικὸν παράδειγμα τούτου, *Geschichte des byzantinischen Staates*, München 1963, σ. 65. 'Ἐκ τῶν ἡμετέρων διὰ B. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ διακρίνει μεταξὺ «βαρυτέρου καὶ ἐλαφροτέρου καισαροπατισμοῦ», Γεν. 'Ἐκκλησιαστικὴ 'Ιστορία, 'Αθῆναι 1959, σ. 149 ἐ. Πρβλ. καὶ Γ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, Γεν. 'Ἐκκλησιαστικὴ 'Ιστορία, 'Αθῆναι 1957, σ. 433 ἐ., ΘΗΕ, τόμ. 4, 9-15. Πρβλ. καὶ Δ. ΖΑΚΥΘΗΝΟΥ, «Βυζάντιον», συμπλήρωμα τόμ. B' τῆς Μεγ. 'Ελλην. 'Εγκυλ. (1959), σ. 203. Καὶ διὰ K. AMANTOS διμιεῖ περὶ «καισαροπατικῆς ἀντιλήψεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ», 'Ιστορία τοῦ Βυζαντίου Κράτους I, 'Αθῆναι 1963, σ. 225 καὶ 231. 'Εξαίρεσιν ἀποτελεῖ τὸ ἔργον τοῦ W. ENSSLIN, «Papst Agapet I. und Kaiser Justinian», ἐν *Historisches Jahrbuch*

Τύπο τὸ φῶς τῶν ἀνωτέρω συμπερασμάτων ἡ ἀνὰ χεῖρας διατριβὴ ἐρευνᾶ εἰς τὸ πρῶτον μέρος τὴν ἐκκλησιαστικὴν πολιτικὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τὴν ἔριν περὶ τὰ Τρία Κεφάλαια, ἐμβαθύνει εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ τὸν τρόπον σκέψεως καὶ ἐνεργείας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν στάσιν, τὴν ὅποιαν ἐτήρησαν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες ἔναντι τῶν πρωτοβουλιῶν του, ἵνα καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης διαφωτίσῃ τὸ ἔργον του. Δὲν προτίθεται ἡ ἐργασία αὕτη νὰ περιγράψῃ συστηματικῶς καὶ διεξοδικῶς τὴν ἴστοριαν τῆς ἔριδος, καθ' ὃσον τοῦτο ἐγένετο ὑπὸ ἀλλων¹, ἀλλ' οὔτε νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἔριν κατὰ τὸ δογματικὸν αὐτῆς περιεχόμενον εἰς τὸν χώρον τῆς ἴστορίας τῶν δογμάτων.

'Αλλ' ἐρμηνεία τῶν γεγονότων σημαίνει κατ' ἀνάγκην ἐρμηνείαν τῶν περὶ τὰ γεγονότα πηγῶν. 'Εντεῦθεν ἐπιβάλλεται νὰ γίνουν αἱ πηγαὶ καθ' ἑαυτὰς ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης, ἐφ' ὃσον μόνον ἡ δρθὴ κατανόησις αὐτῶν ἔξασφαλίζει τὴν δρθὴν ἐκτίμησιν τῶν μαρτυρουμένων γεγονότων. Τοῦτο καθίσταται ιδιαιτέρως ἀπαραίτητον ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος, διότι αἱ πλεῖσται τῶν πηγῶν προέρχονται ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἔριδος καὶ ἐκφράζουν μὲν ποκειμενικὴν ἐμπάθειαν τὰς ἀπόψεις τῶν ἀντιμαχομένων παρατάξεων. Τοιαῦται πηγαὶ ἐκ μὲν τῆς παρατάξεως τῶν ὑπερασπιστῶν τῶν Τριῶν Κεφαλαίων εἰναι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ πάπα Βιγιλίου, τοῦ ἐπισκόπου Ποντιανοῦ, τοῦ διακόνου Φερράνδου καὶ τῶν κληρικῶν τῆς Ἰταλίας, ὡς καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἐπισκόπου Ἐρμιανῆς Φακούνδου, τοῦ διακόνου Λιβεράτου, τοῦ ἐπισκόπου Τουνούννου Βίκτωρος καὶ τοῦ διακόνου Πελαγίου. 'Εκ τῆς παρατάξεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔχομεν τὰ διατάγματα καὶ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς εἰς οἰκουμενικῆς συνόδου.

Τὴν ὥθησιν διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς ἀνὰ χεῖρας διατριβῆς ἔδωκεν ἡ ὑπὸ ἐκτύπωσιν νέα, κριτικὴ ἔκδοσις τῶν πρακτικῶν τῆς εἰς οἰκουμενικῆς συνόδου ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἰωάννου Straub. 'Η ἐνασχόλησις μὲ τὴν χειρόγραφον παράδοσιν τῶν πρακτικῶν καὶ ἡ ἀναζήτησις λύσεως τῶν ἐκάστοτε ἀναφυομένων φιλολογικῶν προβλημάτων εἰς τὴν ἴστορικὴν συνάφειαν τῶν κειμένων κατέστησαν δεναγκαίαν τὴν συστη-

77 (1958) 459-466 καὶ τοῦ Ιδίου, «Justinian und die Patriarchate Rom und Konstantinopel», ἐν *Sympolae Osloenses* 35 (1959) 5-19. 'Ἐπίσης ἡ μελέτη τοῦ Β. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ, «Αἱ ὥριγνιστικαὶ ἔριδες», ἐν *Θεολογίᾳ* 28 (1957) 550-557· 29 (1958) 37-44, 195-207, 356-367, 512-529.

1. Πληρεστέρα, ἀν καὶ πεπαλαιωμένη, εἰναι ἡ περιγραφὴ τοῦ C. HEFELE, *Concilien geschichte* II, Freiburg #1875, σ. 798-922 καὶ τοῦ E. STEIN II 623-690.

ματικὴν μελέτην τῆς συναφείας ταύτης ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ κείμενα ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νέων δεδομένων, τὰ ὅποια προέκυψαν ἐκ τῆς ἐπεξεργασίας αὐτῶν.

Τὸ κείμενον τῶν πρακτικῶν τῆς εἴ συνόδου παρουσιάζει δύο διὰ τὴν ἴστοριάν τῆς συνόδου σημαντικὰ προβλήματα. Τὸ πρῶτον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐλληνικὸν πρωτότυπον, τὸ ὅποιον ἡλλοιώθη κατὰ τὴν περίοδον τῶν μονοθελητικῶν ἐρίδων καὶ τέλος ἀπωλέσθη. Τὸ δεύτερον πρόβλημα συνίσταται εἰς τὴν ὑπαρξίαν δύο μορφῶν τοῦ κειμένου τῆς σωζομένης λατινικῆς μεταφράσεως καὶ δὴ εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, ὅπου τὰ πρακτικὰ ἀναφέρονται εἰς τὰς σχέσεις τοῦ πάπα Βιγιλίου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὴν σύνοδον. Περὶ τὰ δύο αὐτὰ προβλήματα, τὰ ὅποια συνδέονται στενῶς μεταξύ των, ἀσχολούμεθα διεξοδικῶς εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς διατριβῆς.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΙΔΟΣ ΠΕΡΙ ΤΑ ΤΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

1. Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ

Πρωτοβουλία τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ προεκλήθη ἐν ἔτει 545¹ ἡ ἔρις περὶ τὰ Τρία Κεφάλαια. Ἀντικείμενον τῆς ἔριδος ἀπετέλεσεν ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ διατάγματος ζητηθεῖσα καταδίκη α) τοῦ προσώπου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας, β) τῶν ἔργων τοῦ Θεοδωρήτου Κύρου κατὰ τῶν δώδεκα ἀναθεματισμῶν τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς γ' οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς Ἐφέσου καὶ γ) τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰβα Ἐδέσσης πρὸς τὸν Πέρσην Μάριν.

Τὸ διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων δὲν διεσώθη². Σειρὴν ἀποσπασμάτων αὐτοῦ παραδίδει ὅμως ἡ πραγματεία τοῦ Φακούνδου Ἐρμιανῆς ὑπὲρ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων³, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιχειρεῖται διεξοδικὴ ἀνασκευὴ τοῦ περιεχομένου τοῦ διατάγματος. Τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα παρέχουν τὴν ἐντύπωσιν διὰ τὸ ἐν λόγῳ διάταγμα ἃ τοῦ εἰς τὴν πραγματικότητα ἐκτενής θεολογικὴ πραγματεία ἐκθέτουσα καὶ ἀνασκευάζουσα τὴν διδασκαλίαν τῶν Τριῶν Κεφαλαίων καὶ καταλήγουσα εἰς τὸν ἀναθεματισμὸν αὐτῶν. Εἶναι χαρακτηριστικόν, διὰ τοῦτο ἐν τῶν ἀποσπασμάτων ὁ ἰδιος ὁ συγγραφεὺς ἀποκαλεῖ

τὸ ἔργον του ὃχι edictum ἢ iussio ἢ constitutio ἢ ἔστω decretum, ὃς θὰ ἀνέμενε τις νὰ ἀποκαλῆται τὸ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, ἀλλ' ἀπλῶς liber¹. Ἐνδιαφέρονται εἶναι ἐπίσης διὰ τοῦτο καὶ αἱ λοιπαὶ πηγαὶ ἀναφερόμεναι εἰς τὸ διάταγμα ἀποφεύγονται τοὺς ἀνωτέρω τεχνικοὺς δρους καὶ δυναμάζουν τοῦτο ὀσαύτως liber². Εἰς τὸ βιβλίον II, 3 τῆς Ἀπολογίας τοῦ Ὁφακούνδος διαχρίνει μεταξὺ δύο formulae τοῦ διατάγματος, τῆς formula prius data καὶ τῆς formula subscriptionis. Ἡ πρώτη ἀνεθεμάτιζε κατ' αὐτὸν τὰ τμήματα ἐκεῖνα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰβα Ἐδέσσης, τὰ ὅποια κατεπολέμουν τὸν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας καὶ τὴν σύνοδον τῆς Ἐφέσου καὶ ὑπερήσπιζον τὸν Νεστόριον ἡ ἐπήνουν τὸν Θεόδωρον Μοψουεστίας³. Ἀντιθέτως ἡ δευτέρα formula ἀνεθεμάτιζε τὴν ὅλην ἐπιστολὴν τοῦ Ἰβα⁴. Πρόκειται περὶ δύο διατυπώσεων τοῦ ἰδίου κειμένου ἡ περὶ δύο διαφορετικῶν κειμένων; Οἱ ἐντοπίσαντες τὸ πρόβλημα ἐρευνηταὶ W. Pewesin καὶ Ed. Schwartz ἀποκλείουν τὴν ὑπάρξιν δύο διαταγμάτων καὶ ὑποθέτουν διὰ πρόκειται περὶ δύο διαφορετικῶν δια-

1. «Praesenti nostro indidimus libro», FACUNDUS, *Prodefensione* III 5, PL 67, 598C. Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων βλ. L. WENGER, «Die Quellen des römischen Rechts: ἐν Österreichische Akademie der Wissenschaften, Denkschriften der Gesamtkademie, τόμ. 2 Wien 1953, σ. 424-438.

2. 'Ο διάκονος τῆς ἐκκλησίας τῆς Καρχηδόνος Φερρᾶνδος, διστις παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν διακόνων τῆς Ρώμης Πελοχίου καὶ Ἀνατολίου ἔγραψεν ἐπιστολὴν ὑπὲρ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, ἀναφερόμενος εἰς τὸ κείμενον τοῦ διατάγματος ὄνομάζει αὐτὸν liber «ut nullus libro suo per subscriptiones plurimorum dare velit auctoritatem, quam solis canonice libris ecclesia catholica detulit», PL 67, 928 A. 'Ο LIBERATUS, συγγραφεὺς τοῦ πολεμικοῦ τομιδίου *Breviarium causae Nestorianorum et Eutychianorum*, διμιλεῖ ἐπίσης περὶ «liber in damnatione trium capitulorum», aquo libro eius edito et toto mundo manifestato...» ὡς καὶ περὶ «unum in damnatione trium capitulorum condidit librum», ACO II 5, 140,33 καὶ 141,1 ἐ. Καὶ ὁ Φακούνδος δισάκις ἀναφέρεται εἰς τὸ διάταγμα χρησιμοποιεῖ τὸν δρόν liber. Εἰς πέντε περιπτώσεις ὄνομάζει τοῦτο καὶ decretum (PL 67, 567 D· 626 B (81c)· 837 A καὶ 851 A), ἀπαξ δὲ ἀποκαλεῖ τοῦτο καὶ sententia, PL 67, 532 A.

3. «Si quis dicit rectam esse ad Marim impiam epistolam quae dicitur ab Iba esse facta, aut eius assertor est, et non magis anathemati subiicit, ut pote male tractantem sanctum Cyrillum, qui dicit quia deus verbum factus est homo, et eiusdem sancti Cyrilli duodecim capitulis detrahentem, et primam Ephesinam synodum impetentem, Nestorium vero defendantem, laudantem autem Theodorum Mopsuestiae, anathema sit», PL 67, 567 A.

4. «Si quis dicit rectam esse ad Marim impiam epistolam, aut eam defendit, et non anathematizat eam, anathema sit», PL 67, 567 B.

1. Περὶ τῆς χρονολογίας βλ. κατωτέρω, σ. 56-57.

2. 'Ο R. DEVREESSE ἐταύτισε τὸ διάταγμα μετὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Μοναχοῦ παραδοθέντος «βασιλικοῦ τύπου» τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὴν ε' σύνοδον, *Pelagius, in defensione*, σ. XXX. Περὶ αὐτοῦ βλ. κατωτέρω, σ. 112, σημ. 1.

3. Τὰ ἀποσπάσματα συνέλεξε τὸ πρῶτον δὲ HEFELE, II 811 ἐ., πληρέστερον δὲ PEWESIN, 150-158 καὶ συστηματικότερον δὲ SCHWARTZ, *Justinian* 73-81.

τυπώσεων τοῦ ίδίου κειμένου, τῆς δευτέρας οὖσης δευτέρας καὶ ἀπολύτου¹.

Νομίζομεν δτι πιθανώτερον εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν δτι ἡ formula prius data ἐταυτίζετο μὲ τὸ τμῆμα ἔκεινο εἰς τὸ τέλος τοῦ διατάγματος, τὸ δποῖον διετύπων τὸν ἀναθεματισμὸν τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, ὡς συμβαίνει μὲ τὸ β' διασωθὲν διάταγμα², ὑπὸ δὲ τὴν formula subscriptionis πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὸ βραχὺ κείμενον τοῦ ἀναθεματισμοῦ, τὸ δποῖον ὠφειλον νὰ προσάψουν εἰς τὴν ὑπογραφὴν των οἱ ἀποδεχόμενοι τὸ διάταγμα ἐπίσκοποι, δμοιον πρὸς τὸ κείμενον μὲ τὸ δποῖον ὑπέγραψαν ἀργότερον οἱ ἐπίσκοποι τὰς ἀποφάσεις τῆς ε' οἰκουμενικῆς συνόδου³.

Ποῖος δτο ὁ συγγραφεὺς τοῦ διατάγματος; 'Ο Φακοῦνδος Ἐρμιανῆς ἐπανειλημμένως μαρτυρεῖ δτι τὸ διάταγμα ἔξεδόθη ἐν δνόματι τοῦ αὐτοκράτορος, ἰσχυρίζεται δμως δτι τοῦτο ἀποτελεῖ κατάχρησιν τοῦ δνόματος τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐκ μέρους τῶν πραγματικῶν συγγραφέων, οἱ δποῖοι κατ' αὐτὸν ἔχρησιμοποίησαν τὸ δνομα τοῦ αὐτοκράτορος διὰ νὰ προσδώσουν εἰς τὸ ἔργον των αὐτοκρατορικὸν κῦρος⁴. 'Ο C. Hefele δικαίως ὑπεστήριξεν δτι τοῦτο ἀποτελεῖ τέχνασμα τοῦ Φακοῦνδου, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν κατηγορίαν δτι καταπολεμεῖ τὴν γνώμην τοῦ αὐτοκράτορος⁵. "Οτι εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ ὁ Φακοῦνδος ἔθεωρει ὑπεύθυνον τοῦ διατάγματος τὸν αὐτοκράτορα φάνεται ἐκ τῆς τελευταὶς παραγράφου τοῦ ἔργου του. 'Ἐν αὐτῇ κατηγορεῖ τοὺς ἀναλαβόντας τὴν πρωτοβουλίαν ἐπίσκοπους, τοὺς δποῖους χλευάζων ἀποκαλεῖ magnifici sacerdotes⁶, δτι κατεδίκασαν τὰ Τρία Κεφάλαια ὑποκύψαντες εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ αὐτοκράτορος. 'Ἐναντι δὲ τῆς προφανῶς ὑπ' αὐτῶν ἐκφρασθείσης δικαιολογίας δτι δὲν ἔπραξαν τοῦτο ἔθελουσιώς, ὑπενθυμίζει εἰς αὐτοὺς δτι εἰς τὰ πνευματικὰ θέματα ἡ ἡγεσία ἀνήκει δχι εἰς τὴν ποίμνην —εἰς τὴν ὄποιαν ἐντάσσει καὶ τὸν αὐτοκράτορα —ἀλλ' εἰς τοὺς ποιμένας⁷. 'Ἐκ

1. PEWESIN 152 καὶ 153 · SCHWARTZ, *Justinian* 80 ἐ.

2. *Justinians Schriften* 90, 16-95, 32. Περὶ τοῦ β' διατάγματος βλ. κατωτέρω, σ. 75 ἐ.

3. ACO IV 1, 320, 15 ἐ.: MANSI IX 387 ἐ.

4. *Pro defensione I 1: PL 67, 528 D κ. ἀ. Πρβλ. PEWESIN 150.*

5. HEFELE II 810. Πρβλ. καὶ PEWESIN 150 καὶ SCHWARTZ, *Justinian* 58.

6. 'Ο τίτλος magnificus ἀπεδίδετο εἰς τοὺς ἀνωτάτους κοσμικοὺς αὐτοκρατορικοὺς ὑπαλλήλους. Πρβλ. P. KOCH, *Die byzantinischen Beamtentitel von 400 bis 800*, Jena 1903, σ. 45-58,

7. *Pro defensione XII 5: PL 67, 849 AC.*

τῶν ὑπαινιγμῶν τούτων τοῦ Φακοῦνδου πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν δτι κατ' αὐτὸν ὑπῆρχε μὲν ὁ κύκλος τῶν ἐπισκόπων περὶ τὸν Ἰουστινιανόν, οἱ δποῖοι συνειργάσθησαν εἰς τὴν καταδίκην τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, ἡ πρωτοβουλία δμως προήρχετο ἐκ τοῦ ίδίου τοῦ αὐτοκράτορος.

'Εξ ἀλλου ὁ Λιβεράτος, δστις ὡς θὰ ἔδωμεν θεωρεῖ τὸν Θεόδωρον Καισαρείας ἐμπνευστὴν τῆς ίδεας τῆς καταδίκης τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, παρέχει τὴν πληροφορίαν, δτι ὁ Θεόδωρος οὗτος καὶ οἱ δπαδοί του προέτειναν εἰς τὸν αὐτοκράτορα νὰ γράψῃ τὸ περιώνυμον *liber*, καθ' ἣν στιγμὴν οὗτος ειργάζετο διὰ τὴν συγγραφὴν ἐτέρου βιβλίου κατὰ τὸν Ἀκεφάλων¹, προσθέτει δὲ δτι ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ νὰ συγγράψῃ τὸ *liber* ἐγκατέλειψε τὰς λοιπὰς αὐτοκρατορικὰς ὑποχρεώσεις του².

Τὸ πρόβλημα κατὰ πόσον οἱ αὐτοκράτορες δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὑπεύθυνοι δχι μόνον διὰ τὰς ίδεας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γλωσσικὴν διατύπωσιν τῆς νομοθεσίας των, ἀπησχόλησε προσφάτως τὸν H. Hunger εἰς τὴν περὶ τῶν προοιμίων τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐγγράφων ἔρευνάν του. Οὗτος καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα δτι δι' ἐνα ἀριθμὸν ἐγγράφων πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν δτι τὸ κείμενόν των ἐγράφη ἡ ὑπηγορεύθη προσωπικῶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος³. Συγκεκριμένως δὲ περὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔχομεν τὴν πληροφορίαν τοῦ Προκοπίου, καθ' ἣν «ὅσα τε γράφεσθαι πρὸς αὐτοῦ βούλοιτο, οὐ τῷ τὴν κοιαίστωρος ἔχοντι τιμήν, ἥπερ ειώθει, ἐπέστελλε διοικεῖσθαι, ἀλλ' αὐτός τε τὰ πλεῖστα, καίπερ οὕτω τῆς γλώττης ἔχων, ἐκφέρειν ἡξίου... τοῖς δὲ ἀσκηρῆτις καλουμένοις οὐκ ἀπεκέκριτο τὸ ἀξίωμα ἐς τὸ τὰ βασιλέως ἀπόρρητα γράφειν, ἐφ' ὧπερ τὸ ἀνέκαθεν ἐτετάχατο, ἀλλὰ τὰ τε ἀλλα ἐγράφεν αὐτὸς ὡς εἰπεῖν ἄπαντα»⁴.

"Οσον ἀφορᾶ εἰς τὰ θεολογικὰ διατάγματα νεώτεραι ἴστορικαι καὶ φιλολογικαι ἔρευναι ἀπέδειξαν δτι ἡδη ὁ M. Κωνσταντῖνος⁵ καὶ

1. «Scribente principe contra Acephalos in defensione synodi Calchedonensis», *Breviarium 24: ACO II 5, 140, 20-21.*

2. «Relinquens operis sui studium», ἔθ' ἀνωτ., σ. 141, 1

3. H. HUNGER, *Prooimion. Elemente der byzantinischen Kaiseridee in den Arengae der Urkunden*, Wien 1964, σ. 40 ἐ. Πρβλ. καὶ RUBIN, *Justinian* 108 ἐ. καὶ 408-423.

4. 'Ανέκδοτα 14, 3.

5. Περὶ τοῦ M. Κωνσταντίνου γράφει ὁ H. DÖRRRIES: «Wie viele Hände auch daran mitgewirkt haben mögen, es ist ohne Zweifel der Kaiser selbst, der sie in Bewegung gesetzt hat. Gerade die entscheidenden Worte kann ihm kein anderer in den Mund gelegt haben», *Das Selbstzeugnis Kaiser Konstantins*:

δ. Μ. Θεοδόσιος¹ συνέτασσον τὰ διατάγματά των δχι μόνον ὑπὸ! δίαν εὐθύνην ἀλλὰ καὶ μὲν ιδίαν πρωτοβουλίαν. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔχομεν ἔνα αὐτοκράτορα, δστις, ὡς λέγει ὁ W. Schubart, «sich als Theologen fühlte und wußte»², ἔνα αὐτοκράτορα - θεολόγον³, περὶ τοῦ ὄποιου ὁ μεγαλύτερος ἔχθρός του, ὁ ἴστορικὸς Προκόπιος, μαρτυρεῖ χλευάζων, ὅτι «κάθηται ἀφύλακτος ἐς ἀεὶ ἐπὶ λέσχης τινὸς ἀωρὶ νυκτῶν ὅμοι τοῖς τῶν ἱερέων ἐσχατογέρουσιν ἀνακυκλεῖν τὰ χριστιανῶν λόγων σπουδὴν ἔχων»⁴.

Τὸν κύκλον τοῦτον τῶν «τῶν ἱερέων ἐσχατογερόντων» καθιστοῦν οἱ νεώτεροι ὑπεύθυνοι διὰ τὰ δογματικὰ διατάγματα, προκειμένου δὲ περὶ τῆς καταδίκης τῶν Τριῶν Κεφαλαίων βασιζόμενοι εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λιβεράτου δέχονται ὅτι ἐμπνευστῆς τῆς ιδέας καὶ δημιουργὸς τῆς νέας θεολογικῆς γραμμῆς ἡτο ὁ μητροπολίτης Καισαρείας Θεόδωρος Ἀσκιδᾶς⁵. Δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ εἴπωμεν μέχρι ποίου σημείου ἔφθανεν ἡ πρωτοβουλία τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ κατὰ πόσον οὗτος δύναται νὰ θεωρηθῇ πατήρ τῶν ὑπὸ τὸ δημοτικὸν θεολογικῶν ἔργων. Τὰ ἀνωτέρω προσαχθέντα στοιχεῖα ὅμιλοιν ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως, διὰ τὴν ἀπίδρασί του ἐπ' αὐτῶν ὑπῆρξεν ἀποφασιστική, ἵσως δὲ ἔφθανε μέχρι τῆς γλωσσικῆς διατυπώσεώς των. Οὕτε τὸ μέγεθος τῆς εὐθύνης τοῦ κύκλου τῶν θεολογικῶν συμβούλων του δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν ἀκριβῶς. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς κατεπολέμησε συγχρόνως καὶ συστηματικῶς τὸν ὀριγενισμὸν τῶν μοναχῶν τῆς Παλαιστίνης, σημαίνοντες ἐκπρόσωποι τῶν ὄποιων ἀνῆκον εἰς τὸ περιβάλλον του, καὶ τὸν νεοτοριανισμὸν τῶν Τριῶν Κεφαλαίων παρὰ τὴν ἀντίθετον

Abhandlungen der Ak. d. Wiss. in Göttingen, phil.-hist. Kl., Dritte Folge, 34, Göttingen 1954, σ. 12 ἐ.

1. Κατὰ τὸν W. ENSSLIN ὁ Μ. Θεοδόσιος ἔξεδωκε τὸ περίημον διάταγμα πίστεως cod. Theodosianus XVI 1, 2 ιδίᾳ πρωτοβουλίᾳ, *Die Religionspolitik des Kaisers Theodosius d. Gr.*: Sitzungsberichte der Bayer Ak. d. Wiss., phil.-hist. Kl., München 1953, 2, σ. 15-28.

2. W. SCHUBART, *Justinian und Theodora*, München 1943, σ. 156.

3. Πρβλ. ALIVISATOS, *Gesetzgebung* 7, ἐ. (Justinian als Theologe), τοῦ ιδίου *Les rapports de la législation ecclesiastique de Justinien avec les canons de l'église*: Atti del congresso internazionale di diritto romano, Roma II (Pavia 1935) σ. 79-87, κυρίως σ. 85: «Justinien est l'empereur-theologien». Πρβλ. καὶ H.-G. BECK, *Kirche* 377, ὡς καὶ ΘΗΕ, τόμ. 6, 967 (Π. ΧΡΗΣΤΟΥ).

4. ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ, *De bello gothicō* III 32, σ. 435, 6-10.

5. HEFELE II 810· DUCHESNE, *Église* 174· BURY 394· DIEKAMP 51· BREHIER, *Justinien* 460, SCHWARTZ, *Justinian* 55.

γνώμην ἄλλων συνεργατῶν του, δεικνύει ὅτι τὰ θεολογικὰ ἔργα του καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ του ἐπήγαγον ἐκ μιᾶς ἀνεπτυγμένης καὶ διαμορφωμένης θεολογικῆς σκέψεως. Ο Ἰουστινιανὸς δὲν ἦτο Dilettant der Theologie, ὡς ὀνομάζει τοῦτον ὁ Ed. SCHWARTZ¹, ἀλλὰ πραγματικὸς θεολόγος, δστις, κατὰ τὸν Προκόπιον, «δόξαν βέβαιον ἀμφὶ τῷ Χριστῷ ἔχειν ἐδόκει»², φαίνεται δὲ ὅτι συνέγραψε τὰ θεολογικὰ ἔργα του αὐτοπροσώπως καὶ μάλιστα, ὡς εἰρωνικῶς ἀλλ' ὅρθως παρατηρεῖ ὁ Λιβεράτος, *gaudens se de talibus causis judicium ferre*³.

2. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΟΥ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ

Αἱ πλεῖσται τῶν συγχρόνων πρὸς τὰ γεγονότα πηγῶν συσχετίζουν τὴν ἔριν πρὸς τὴν πρόσφατον ἀντιωριγενιστικὴν πολιτικὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ διὰ τοῦτο καθιστοῦν ὑπευθύνους τοὺς ἐκ τῆς πολιτικῆς ταύτης πληγέντας ὀριγενιστάς. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ὁ Φακοῦνδος παραβέτει ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τίνος τοῦ μητροπολίτου Ἀγκύρας Δομετιανοῦ, δστις ἡτο ἐκ τῶν ἡγετῶν τοῦ ὀριγενιστικοῦ κινήματος τῆς Παλαιστίνης⁴. Κατὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην οἱ ὀριγενισταὶ μετὰ τὴν καταδίκην τοῦ Ὁριγένους ἐστράφησαν κατὰ τὸν Θεόδωρο Μοψουεστίας ἐλπίζοντες ὅτι οὕτως θὰ ἐπετύγχανον τὴν ἀκύρωσιν τῆς καταδίκης τοῦ Ὁριγένους⁵.

Ἐλέχθη ἡδη ἀνωτέρω ὅτι ὁ Λιβεράτος θεωρεῖ ἀποκλειστικὸν ὑπεύθυνον τῆς καταδίκης τῶν Τριῶν Κεφαλαίων τὸν Θεόδωρον Ἀσκι-

1. Δηκτικὴ κινητής χαρακτηρίζει τὴν διατύπωσιν τοῦ SCHWARTZ: «Durch weltliche Genüsse an strenger Erfüllung der auch dem Laien obliegenden kirchlichen Pflichten nicht gehindert, stolz auf seine mit regelmässigem Fleiß erworbenen Kenntnisse, jeglicher Demut bar, hatte er den Typus des sich selbst alles zutrauenden theologischen Dilettanten schon ausgebildet..», *Justinian* 33.

2. *'Ανέκδοτα* 13,4.

3. *Breviarium* 24: ACO II 5, 140, 7. Πρβλ. καὶ τὰς ὅρθας παρατηρήσεις τοῦ HELMER, σ. 196 ἐ.

4. Περὶ αὐτοῦ ὁ Κύριλλος Σκυθοπολίτης διηγεῖται ὅτι ἤλθεν μετὰ τοῦ Θεόδωρου Ἀσκιδᾶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀπεσχίσθη δμως ἀργότερον τῆς ἐκκλησίας, καὶ δὴ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του εἰς τὸν ὑπὲρ τοῦ Ὁριγένους ἀγῶνα του, ὁ ὄποιος θληξε μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀντιωριγενιστικοῦ διατάγματος.

5. «Talem relinquentes conflictum, conversi sunt ut moverent adversus Theodorum qui fuit Mopsuestenus episcopus, et moliri coeperunt quatenus anathematizaretur et ille, ad abolitionem, ut putabant, eorum quae contra Origenem mota constituerant, FACUNDUS, *Pro defensione* IV 4: PL 67, 627 B.

δᾶν. 'Ο Ἀσκιδᾶς ἐμόναζεν ἐν Παλαιστίνῃ, δταν προεκλήθη ἡ νέα φάσις τῆς ὥριγενιστικῆς ἔριδος καὶ μετέβη εἰς τὴν πρωτεύουσαν διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τοὺς ὥριγενιστὰς μοναχούς¹. Ἐκεῖ ἐκέρδισε τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ζεύγους καὶ ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Καισαρείας, λόγῳ τῶν θεολογικῶν ζυμώσεων ὅμως παρέμεινεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὸν Λιβεράτον δὲ Θεόδωρος διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν Ἰουστινιανὸν ἐκ τῆς ἀντιωριγενιστικῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐγκαινιάσει οὗτος ἐν ἔτει 542/543 διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Λόγου κατὰ 'Ωριγένους τοῦ δυσσεβοῦς καὶ τῶν ἀνοσίων αὐτοῦ δογμάτων², ὑπέδειξεν εἰς αὐτὸν τὸ νέον πεδίον θεολογικῆς δράσεως³. 'Ο δὲ αὐτοκράτωρ ἐχάρη διὰ τὴν νέαν εὐκαιρίαν νὰ ἀσχοληθῇ περὶ τὴν θεολογίαν καὶ συνέταξε τὸ ἔργον κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων⁴.

'Ἄς ἵδωμεν λεπτομερέστερον τὰς πληροφορίας τοῦ Λιβεράτου, διότι αὗται ἐπαναλαμβάνονται ἀβασανίστως ὑπὸ πολλῶν νεωτέρων ιστορικῶν⁵. 'Ως πρῶτον λόγον, δὲ ὁποῖος ὥθησε τὸν Ἀσκιδᾶν εἰς τὴν ἵδεαν τῆς καταδίκης τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, ἀναφέρει δὲ Λιβεράτος, διότι οὗτος ἦτο 'Ακέφαλος, δηλαδὴ μονοφυσίτης⁶. 'Η μομφὴ αὕτη μὴ στηριζομένη ὑπ' οὐδεμιᾶς ἄλλης πηγῆς, οὔτε ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, δὲ ὁποῖος δὲν ἀφήνει εὐκαιρίαν διὰ νὰ πολεμήσῃ τὸν Ἀσκιδᾶν, ἐλέγχεται ως ἀσύστατος καὶ ἐξηγεῖται ἐκ τῆς εὐκολίας τῶν ἀφρικανῶν θεολόγων νὰ θεωροῦν μονοφυσίτην πάντα πολέμιον τῶν Τριῶν Κεφαλαίων⁷. 'Ως δεύτερον λόγον, ἐξηγοῦντα τὴν στάσιν τοῦ Ἀσκιδᾶ, ἀναφέρει δὲ Λιβεράτος τὸ γεγονός, διότι οὗτος ἦτο ὥριγενιστής. 'Επομένως, συμπεραίνει δὲ Λιβεράτος, ἐνδιεφέρετο διὰ τὴν καταδίκην τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας, καθ' ὃσον ἐκεῖνος ἔχει συγγράψει πολλὰ συγγράμματα κατὰ τοῦ Ὡριγένους⁸. "Ηδη δὲ Η-

1. «Δομετιανὸς καὶ Θεόδωρος δὲ ἐπίκλην 'Ἀσκιδᾶς τῶν τῆς Νέας Λαύρας ἐξάρχων γεγονὸς ἀμφότεροι τῆς Ὡριγένους λύμης μετασχόντες εἰς κόρον ἀνέπλευσαν ἐπὶ Κωνσταντινούπολιν», KYRILLOS VON SKYTHOPOLIS 188, 25-28.

2. ACO III 189,18-214,9.

3. Breviarium 24: ACO II 5, 140, 13 ἐ. Πρβλ. καὶ ΕΥΑΓΡΙΟΥ, 'Ἐκκλ. Ἰστορία IV 38, σ. 187, 12 ἐ. «Θεόδωρος δὲ δὲ Καππαδόκης ἐτέρωθι τούτους ἀφέλκειν ἔθελων...».

4. LIBERATUS, Breviarium 24: ACO II 5, 140, 31 ἐ.

5. 'Εσχάτως ὑπὸ R. HAAKE 164 ἐ.

6. 'Ἐνθ' ἀνωτ. 140, 14: «(Theodorus), secta Acephalus».

7. HEFELE II 809. 'Ο καρδινάλιος NORIS λέγει ἐνδεικτικῶς διότι οἱ 'Αφρικανοὶ ἔθεωρουν μονοφυσίτην πάντα ἐχθρὸν τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, Dissertatio II 581.

8. «Origenis defensor... eo quod Theodorus multa opuscula edidisset

fele ἐτόνισεν ὅμως διότι οὔτε ἡ κατηγορία αὕτη εὐσταθεῖ, διότι δὲ Θεόδωρος Μοψουεστίας δὲν ἡσχολήθη περὶ τὰς δογματικὰς δοξασίας τοῦ Ὡριγένους, ἀλλ' ἀπέρριψε μόνον τὴν ἀλληγορικὴν μέθοδον αὐτοῦ ἔρμηνειας τῆς 'Αγίας Γραφῆς¹.

'Ως ἐξήγησιν τέλος τοῦ μίσους τῶν ὥριγενιστῶν κατὰ τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας δὲ Λιβεράτος ἀναφέρει τὸ γεγονός διότι ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος ἀπεδέχθη αὐτὸν ως δρθόδοξον δεχθεῖσα τὴν ἐπαινοῦσαν τοῦτον ἐπιστολὴν τοῦ 'Ιβα 'Εδέσσης². 'Η ἐξήγησις αὕτη, ἡτις συκοφαντεῖ τοὺς ὥριγενιστὰς ως μὴ δεχομένους τὴν σύνοδον τῆς Χαλκηδόνος, δχι μόνον δὲν εὐσταθεῖ, ἀλλὰ δεικνύει καὶ τὴν ἐμπάθειαν μὲ τὴν ὁποίαν ἔγραφεν δὲ Λιβεράτος ὑπὸ τὸ μένος τοῦ ἥδη ἀπολεσθέντος ἀγώνος ὑπὲρ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, καθ' ὃσον οἱ ὥριγενισταὶ ἤσαν δρθόδοξοι κατὰ τὴν περὶ τῶν φύσεων τοῦ Λόγου διδασκαλίαν των καὶ ἐδέχοντο ἀνενδοιάστως τὸν δρὸν τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος. 'Ως μᾶς πληροφορεῖ δὲ δὲ Κύριλλος Σκυθοπολίτης, τὴν πρώτην ἀντίρρησην κατὰ τῆς καταδίκης τῶν Τριῶν Κεφαλαίων ἐν Παλαιστίνῃ προέβαλον δχι οἱ ὥριγενισταί, ἀλλ' οἱ ἀντίπαλοι αὐτῶν γράψαντες εἰς τὸν πατριάρχην 'Ιεροσολύμων Πέτρον³. Καὶ εἰναι μὲν ἀληθὲς διότι ἡ ἀντίρρησης αὕτη ἥρθη σχεδὸν ἀμέσως, τοῦτο δχι συνέβη κατὰ τὴν δύοιλογίαν ἐνδεικτικὴν τοῦ ἔργου του⁴. 'Ο Ed. Schwartz μάλιστα στηριζόμενος εἰς τὴν ὑπὸ

contra Origenem», Breviarium 24: ACO II 5, 140, 14-17. Πρβλ. ἐκ τῶν νεωτέρων καὶ DEVREESSE, Essai 205-7.

1. HEFELE II 809. Τὴν μοναδικὴν εἰδησιν παρέχει δὲ ΦΑΚΟΥΝΔΟΣ ΕΡΜΙΑΝΗΣ, Pro defensione III 6: PL 67, 602 B.

2. «Exosus et accusabilis haberetur ab Origeniastis et maxime quod synodus Calchedonensis laudes eius suscepit in Ibae epistola», Breviarium 24: ACO II 5, 140, 18-19.

3. KYRILLOS VON SKYTHOPOLIS 192, 12-193, 6.

4. KYRILLOS VON SKYTHOPOLIS 194, 20-22.

5. 'Εξ ἀφορμῆς τῶν εἰδήσεων τοῦ Λιβεράτου περὶ τῆς καθαιρέσεως τοῦ πάπα Σιλβερίου ἐν ἔτει 537 δὲ P. HILDEBRAND προέβη εἰς ἀναλυτικὴν ἔρευναν τοῦ Bre-

τοῦ Λιβεράτου ὑπονοούμενην ἀντιζῆλαν τοῦ Θεοδώρου Καισαρείας μετὰ τοῦ διακόνου Πελαγίου ὑποθέτει ὅτι τὴν ἔριν προεκάλεσεν ὁ Θεόδωρος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πελαγίου ἐκ τῆς πρωτευούσης, δῆποι εἶχε χρηματίσει ἀποκρισάριος τοῦ πάπα Ρώμης, διὰ νὰ κατοχυρώσῃ τὴν ἐπιρροήν του ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος¹. Εἶναι λίαν πιθανόν, καὶ τὰ ἐπακολουθήσατα γεγονότα καθιστοῦν τοῦτο πιθανώτερον, ὅτι ὁ Θεόδωρος Ἀσκιδᾶς ἀνήκε πράγματι εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀμέσων συνεργατῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἥδη κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἔριδος, ίσως ἥτο καὶ ὁ ἐμπνευστῆς τῆς καταδίκης τῶν Τριῶν Κεφαλαίων. Οὐδένα δημαρχὸν λόγον νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Θεόδωρον τὸ ὑπὸ τοῦ Ed. Schwartz ὑποτιθέμενον «διαβολικὸν σχέδιον» καὶ νὰ ὑποβιβάσωμεν οὕτω τὸν Ἰουστινιανὸν εἰς τὸν ρόλον τοῦ δργάνου τῶν πονηρῶν ἐπιθυμιῶν τῶν συνεργατῶν του. «Οσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ καταδίκη τῶν Τριῶν Κεφαλαίων ἥτο πρᾶξις ἐκδικήσεως ἐκ μέρους τῶν ὀριγενιστῶν συνεργατῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ μετὰ τὴν καταδίκην τοῦ Ὁριγένους, αὕτη δὲν ἔξηγεται, ἡ μᾶλλον καθιστᾶ ἀκατανόητον τὸ γεγονός, ὅτι ἡ κατὰ τῶν ὀριγενιστῶν πολιτικὴ τῆς Αὐλῆς ἐσυνεχίσθη μετὰ τῆς αὐτῆς δέξιτητος καὶ μετὰ τὴν καταδίκην τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, ἥχθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ θέμα ἐνώπιον τῶν πατέρων τῶν συνελθόντων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ίνα μετάσχουν τῆς εἰσιτηρίου συνόδου καὶ ἐλύθη ἐκεῖ ὀριστικῶς, χωρὶς νὰ ἐπηρεασθῇ ἡ ἐξέλιξις αὕτη ὑπὸ τῆς συνεχῶς δέξινομένης ἔριδος περὶ τὰ Τρία Κεφάλαια.

‘Ο M. Richard ἐπέτυχε διὰ λεπτομερῶν φιλολογικῶν ἀναλύσεων νὰ συσχετίσῃ τὸ διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Λεοντίου «έρημίτου» Κατὰ Νεστοριανῶν καὶ Εὐτυχιανῶν, τὸ ὅποιον συνεγράφη ἐν ἔτει 543 καὶ δή, συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Richard, εἰς ἀντίδρασιν πρὸς τὸ ἀντιωριγενιστικὸν διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ προηγουμένου ἔτους². Δεδομένου

viarium, «Die Absetzung des Papstes Silverius 537, eine quellenkritische Untersuchung», ἐν *Historisches Jahrbuch* 42 (1922) 213-249, ίδιως σ. 223-232.

1. *Justinian* 52. ἐ.

2. M. RICHARD, «Le traité 'De sectis' et Léonce de Byzance», ἐν *Rev. d'hist. eccl.* 35 (1939) 695-722, τοῦ ίδιου, «Léonce de Jérusalem et Léonce de Byzance», ἐν *Mélanges de science relig.* 1 (1944) 35-88 καὶ κυρίως τοῦ ίδιου, «Léonce de Byzance, était-il origeniste?», ἐν *Rev. d. études byz.* 2 (1947) 31-66. Περὶ τῆς διακρίσεως τῶν διαφόρων Λεοντίων βλ. καὶ B. ALTANER, «Der griechische Theologe Leontius und der Leontius der skythische Mönch», ἐν *Theol. Quartalschrift* (1947) 147-165. Πρβλ. καὶ DEVREESSE, *Essai* 243-245 καὶ 283 ὡς καὶ

λοιπὸν ὅτι τὸ γ' βιβλίον τοῦ ἀνωτέρω ἔργου τοῦ Λεοντίου ἀποτελεῖ πολεμικὴν κατὰ τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι δὲ Ἰουστινιανὸς εἶχε προσφάτους πραγματικὰς θεολογικὰς ἀφορμὰς διὰ νὰ ἀσχοληθῇ περὶ τὴν θεολογίαν τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας καὶ δὲν παρεσύρθη ἀπλῶς ὑπὸ τῶν ζητούντων ἐκδίκησιν ὀριγενιστῶν συνεργατῶν του.

‘Η ἔρις περὶ τὰ Τρία Κεφάλαια δύναται νὰ κατανοηθῇ θεολογικῶς, μόνον ἐὰν θεωρηθῇ ὡς προϊὸν τοῦ θεολογικοῦ κινήματος τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸ ὅποιον ὑπὸ τῶν νεωτέρων καλεῖται Νεοχαλκηδονισμός¹, κίνημα τὸ ὅποιον εἶναι κατὰ μέγα μέρος ἔργον τοῦ αὐτοκράτορος—θεολόγου². Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὰς ἀπὸ τοῦ ἔτους 532 χρονολογουμένας θεολογικὰς ἐπαφὰς μεταξὺ δρθιδόξων καὶ μονοφυσιτῶν τὰ Τρία Κεφάλαια παρουσιάζονται ὑπὸ τῶν μονοφυσιτῶν ὡς ἐπιχείρημα κατὰ τῆς δ' οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, διότι ἡ σύνοδος αὕτη δὲν προέβη εἰς τὴν καταδίκην αὐτῶν παρὰ τὴν νεστοριανίζουσαν αὐτῶν τάσιν³. Ἡτο λοιπὸν εὔλογος, ἀν καὶ, ὡς ἀπεδειχθῇ, ἀνεπιτυχῆς ἡ ἀπόφασις τῶν δρθιδόξων τοῦ κύκλου τοῦ αὐτοκράτορος τῶν ἐπιδιωκόντων τὴν ἔνωσιν μετὰ τῶν μονοφυσιτῶν, νὰ ἄρουν δλα ἐκεῖνα τὰ ἐμπόδια, ἡ ἀρσις τῶν δοπιών δὲν προσέβαλλε τὴν δογματικὴν γραμμήν τὴν χαραχθεῖσαν ὑπὸ τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος. Τὴν μετριοπάθειαν ταύτην ὡς καὶ τὴν ἀνάγκην συμβιβασμοῦ ὡς λόγους

F. A. SULLIVAN, *The Christology of Theodore of Mopsuestia*, Romae 1956, σ. 14 κ. ἀ.

1. M. RICHARD, «Le néo-chalcédonisme», ἐν *Mélanges de science relig.* 3 (1946) 156-161, CH. MOELLER, *Le chalcédonisme et le néo-chalcédonisme en Orient de 451 à la fin du VI siècle: Chalcedon I*, 637-720, A. GRILLMEIER, «Der Neu-Chalkedonismus», ἐν *Historisches Jahrbuch* 77 (1958) 151-166, P. GALTIER, «L' Occident et le néo-chalcédonisme», ἐν *Gregorianum* 40 (1959) 54-74, καὶ τὴν διατριβὴν τοῦ S. HELMER.

2. ‘Ο M. ANASTOS γράφει χαρακτηριστικῶς: «The reinterpretation of the Chalcedonian doctrine in these terms has often been described as Neo-chalcedonianism. It might perhaps better be known as Justinianism, since it was Justinian who brought about its final triumph and oecumenical validation», «Justinian's Despotic Control over the Church as illustrated by his Edicts, of the Theopaschite Formula and his Letter to Pope John II in 533», ἐν *Mélanges Ostrogorsky* II (Beograd 1964) 1-11, ίδιως 4-5. Πρβλ. καὶ BECK, *Kirche* 377: «(In den Schriften Justinians) offenbart sich eine Theologie neuchalcedonischer Prägung, die selbständiger ist, als man bisher angenommen hat».

3. ACO IV 2, 169-184: MANSI VIII 817-834, κυρίως 829. Πρβλ. HEFELE II 747-751 καὶ BECK, *Kirche* 376.

διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ περὶ τὰ Τρία Κεφάλαια θέματος ἀναγνωρίζουν καὶ οἱ ἀντίπαλοι τῆς αὐτοκρατορικῆς πολιτικῆς. Ἐκκινοῦντες δύμας ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ἐκ τῆς ὅποιας ἐπήγασεν ἄλλωστε καὶ ἡ ὅλη πολεμικὴ κατὰ τῆς καταδίκης τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, ὅτι ἐπ' οὔδεν λόγῳ ἐπιτρέπεται ἐπέμβασις εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, χρησιμοποιοῦν τοῦτο ὡς ἐπιχείρημα κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος¹.

Νεώτεροί τινες ἴστορικοι ἐπεδίωξαν νὰ ἔρμηνεύσουν τὴν ἐκκλησιαστικὴν πολιτικὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐκ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν σχεδίων του. Ο. A. Knecht ἔξελαβε γενικῶς ὡς κύριον λόγον τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς του τὴν προσπάθειαν νὰ ἀσφαλίσῃ τὸν θρόνον του καὶ νὰ σταθεροποιήσῃ τὴν πολιτικὴν δύναμίν του. Κατὰ τὸν Knecht ἡ θρησκεία ἦτο διὰ τὸν Ἰουστινιανὸν θεραπαινὶς τοῦ κράτους διὰ κρατικοὺς σκοπούς². Ἔξ ἄλλου ὁ H. Gelzer ἀνεζήτησεν ἥδη τὴν αἰτίαν τῆς ἐνωτικῆς πολιτικῆς τοῦ Ἰουστίνου, ἡ ὅποια ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀρσιν τοῦ Ἀκακιανοῦ σχίσματος ἐν ἔτει 519, εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Ἰουστινιανοῦ νὰ ἀνακαταλάβῃ τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας³. Τὴν πρωτοβουλίαν δύμας διὰ τὴν καταδίκην τῶν Τριῶν Κεφαλαίων οὔτε ὁ Gelzer ἐπεχείρησε νὰ ἔξηγήσῃ ἐκ τῶν πολιτικῶν σχεδίων, καὶ ἐδέχθη ὅτι αὕτη ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν μεταστροφὴν τῶν μονοφυσιτῶν, ἀλλὰ καὶ πάλιν διὰ πολιτικοὺς σκοπούς⁴.

Ο W. Pewesin εἶναι, ἐξ ὅσων γνωρίζω, ὁ μόνος νεώτερος ἴστορικὸς ὁ ὅποιος ἐπεχείρησε νὰ συνδυάσῃ τὴν δημιουργίαν τῆς ἔριδος περὶ τὰ Τρία Κεφάλαια μὲ τὴν ἀνάκτησιν τῶν δυτικῶν τμημάτων τοῦ κράτους. Οὗτος πιστεύει ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐρείδεται ἡ ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ γενικωτέρου προγράμματος τοῦ αὐτοκράτορος νὰ ἀνανεώσῃ τὸ κράτος καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὸν εἰς τὰ παλαιά του δρια, καὶ ὑποθέτει ὅτι ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πολέμου

1. «Si Theodorus cum dictis suis et haec epistola anathematizetur, tamquam retractata synodus atque purgata suscipietur ab eis per omnia et in omnibus et sine pietatis vestrae labore catholicae ecclesiae sociati gaudente universalis ecclesia clementiae vestrae laus erit semperiterna», LIBERATUS, *Breviarium* 24: ACO II 5, 140, 27-31.

2. *Justinian* 147.

3. H. GELZER, «Abriß der byzantinischen Kaisergeschichte», ἐν K. KRUMBACHER, *Geschichte der byzantinischen Litteratur*, München 1897, σ. 928.

4. H. GELZER, *Das Verhältnis von Kirche und Staat in Byzanz: Ausgewählte kleine Schriften*, Leipzig 1907, σ. 71 ἐτ.

εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τῶν 'Οστρογότθων ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν κάλυψιν τῶν νότων εἰς τὴν 'Ανατολήν¹.

Ἡ θεωρία τοῦ Pewesin δὲν φαίνεται πειστική. Ἐὰν τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπηγόρευεν ἡ στρατηγικὴ τῆς καλύψεως τῶν νότων, παραμένει ἀνεξήγγητον τὸ γεγονός, ὅτι ὅχι μόνον εἰς τὸ πολεμικὸν πεδίον διεξήγαγε τὸν ἀγῶνα συγχρόνως εἰς τὴν 'Ανατολὴν κατὰ τὸν Περσῶν καὶ εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τὸν Γότθων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ θεολογικὸν πεδίον ἐπολέμει συγχρόνως κατὰ τῶν ὀριγενιστῶν καὶ τῶν νεστοριανῶν. Ἐξ ἄλλου παραμένει ἀκατανόητον, διατί διαρκοῦντος τοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἰταλίαν περιεπλάκη εἰς θεολογικὴν διένεξιν μὲ σύσπωμαν σχεδὸν τὴν ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως, τὴν βοήθειαν τῆς ὅποιας ἀσφαλῶς ἔχρειάζετο.

Βεβαίως δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἔτρεφε τὴν ἀλπίδα τῆς ἐνώσεως μὲ τοὺς μονοφυσίτας. 'Αλλ' οὔτε αὐτὸς ὁ λόγος φαίνεται νὰ ἔητο ὁ ἀποφασιστικὸς διὰ τὴν πρωτοβουλίαν του. Νομίζουμεν ὅτι τὰ κίνητρά του ἦσαν κυρίως θεολογικά. Ἡ θεολογικὴ συνείδησις τῆς ἐποχῆς του (Νεοχαλκηδονισμὸς) κατέστησεν ἀναγκαῖαν τὴν κάθαρσιν τῆς ὀρθοδόξου χριστολογικῆς παραδόσεως ἐξ ὅλων ἐκείνων τῶν στοιχείων, ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ὅποιων δὲν εἶχεν ἐπιτελεσθῆ ὑπὸ τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος.

'Αργότερον ὁμάς ἐπισκόπων² κατηγόρησε τὸν αὐτοκράτορα ὅτι «διὰ τοῦτο σπουδὴν ποιήσασθαι τὰ τρία ταῦτα κεφάλαια καταδικασθῆναι...ἴνα τὸ θέλημα πληρωθῆ τῶν ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐκυτούς χωρισάντων»³. Κατὰ τῆς κατηγορίας ταῦτης, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐνδιεφέρετο ἀπλῶς νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν αἱρετικῶν, ἀμύνεται ὁ αὐτοκράτωρ διὰ μιᾶς, ὡς νομίζουμεν, εἰλικρινοῦς ἔξηγήσεως: «'Ημεῖς οὐ δι' ἐκείνοις ἐποιήσαμεν τοῦτο, ἀλλὰ πρῶτον μὲν διὰ τὴν ἀσέβειαν τῶν προειρημένων κεφαλαίων, ἔπειτα δὲ ὅτι τινὲς τὸ Νεστορίου δνομα σιωπῶν προσποιούμενοι διὰ τῶν προειρημένων κεφαλαίων αὐτὸν Νεστόριον καὶ τὴν κακοδοξίαν αὐτοῦ εἰσαγαγεῖν ἐπεχείρουν τὴν ἀσέβειαν τῶν κεφαλαίων τούτων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ προσάπτοντες»⁴. Φαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅτι ὁ Θεόδωρος

1. PEWESIN 15 ἐτ.

2. 'Ο SCHWARTZ ὑποθέτει ὅτι πρόκειται περὶ τῆς τοπικῆς συνόδου τῶν ἐπισκόπων ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ, *Justinians Schriften* 115.

3. *Justinians Schriften* 47, 26-29.

4. *Justinians Schriften* 47, 30-33. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται πολλάκις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἔριδος, βλ. κατωτέρω, σ. 112. 'Ο SCHWARTZ ἀπο-

Μοψουεστίας καὶ τὰ ἔτερα δύο Κεφάλαια εἶχον καταστῆ ἡ πέτρα σκανδάλου διὰ τοὺς μονοφυσίτας, οἱ δποῖοι ἴσχυρίζοντο δτὶ ἡ μὴ καταδίκη αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ἀποδεικνύει τὸν νεστοριανόζοντα αὐτῆς χαρακτῆρα. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπίστευεν δτὶ ἥτο δυνατὸν νὰ ἄρῃ τὴν δυσκολίαν ταύτην ἀνευ σοβαρῶν συνεπειῶν εἰς βάρος τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου.

Ἡ προσπάθειά του ἀπέβη ματαία, διότι ὅχι μόνον δὲν ἐπέτυχε τὴν ἄρσιν τοῦ σχίσματος τῶν μονοφυσιτῶν, ἀλλὰ προεκάλεσε καὶ τεράστιον σάλον εἰς τὴν παράταξιν τῶν ὁρθοδόξων καὶ τέλος νέον σχίσμα τῶν ἐκεληστῶν τῆς Δύσεως. Διὰ νὰ ἐκτιμήσωμεν δμως ὁρθῶς τὰ κίνητρά του δὲν πρέπει νὰ μετρήσωμεν αὐτὰ οὔτε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν ἀντιπάλων του οὔτε καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου του.

ρίπτει βάσει τοῦ χωρίου τούτου τὴν ἀποφίν δτὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἔνωσιν μετὰ τῶν μονοφυσιτῶν, KYRILLOS VON SKYTHOPOLIS 404. Τὴν γνώμην τοῦ SCHWARTZ ἀπολέμησεν δ STEIN, II 635, σημ. 1. Πρβλ. καὶ Anastasiou 64.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ

1. Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ

Περὶ τῆς τύχης τοῦ α' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων ἔχομεν ἔλαχίστας καὶ δὴ ἀντιφατικάς πληροφορίας, προερχομένας σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Φακούνδου Ἐρμιανῆς. Οὗτος διηγεῖται δτὶ ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Μηνᾶς ἐδίστασε κατ' ἀρχὰς νὰ ὑπογράψῃ, φοβούμενος δτὶ τὸ διάταγμα προσβάλλει τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον. Ἀργότερον δμως ὑπέγραψε τοῦτο λαβὼν τὴν ὑπόσχεσιν ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος δτὶ τὸ διάταγμα θὰ τεθῇ καὶ ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ πάπα Ρώμης καὶ δτὶ θὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὸν νὰ ἀκυρώσῃ τὴν ὑπογραφήν του, ἐὰν τελικῶς δ πάπας ἥθελε διαφωνήσει¹. Ὁ Φακούνδος δὲν ἐκφράζει τοῦτο σαφῶς, τὸ σύνολον δμως τοῦ κειμένου του ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν δτὶ οἱ ἐνδοιασμοὶ τοῦ Μηνᾶς ηὑξήθησαν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ διακόνου Στεφάνου, τοῦ τότε ἀποκρισιαρίου τοῦ πάπα Ρώμης εἰς τὴν πρωτεύουσαν, προκληθεῖσαν ἀμεσον ἀντίδρασιν κατὰ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ δτὶ ὁ Μηνᾶς ἐξήρτησε τὴν τελικὴν ἔγκρισιν τοῦ διατάγματος ἐκ τῆς ἐπικυρώσεως του ὑπὸ τοῦ πάπα, διότι ἐκ τῆς στάσεως τοῦ Στεφάνου συνεπέραν δτὶ ἐκ Ρώμης ἀνεμένετο ἴσχυρὰ ἀντίδρασις. "Οτι δμως δ Φακούνδος ὑπερβάλλει, δταν τονίζῃ τοὺς ἐνδοιασμοὺς τοῦ Μηνᾶ περὶ τοῦ διατάγματος ἀφ' ἐνδὸς καὶ τὴν διακριτικότητά του ἔναντι τοῦ πάπα ἀφ' ἑτέρου, ἀποδεικνύει δη περαιτέρω στάσις τοῦ πατριάρχου ἔναντι τῶν Τριῶν Κεφαλαίων καὶ δη ἐξέλιξις εἰς τὰς σχέσεις του πρὸς τὸν πάπαν.

Ο αὐτὸς Φακούνδος μᾶς πληροφορεῖ δτὶ οἱ ἐπίσκοποι τῶν ἄλλων πόλεων ἀπέστειλαν διαμαρτυρίας εἰς τὸν διάκονον Στέφανον, μὲ τὴν παράκλησιν ὅπως διαβιβάσῃ αὐτὰς εἰς τὴν Ρώμην, διὰ τῶν ὅποιων ἐδήλουν δτὶ ὑπέγραψαν τὸ διάταγμα πιεσθέντες ὑπὸ τοῦ πατριάρχου

1. *Pro defensione IV 4: PL 67, 625 B.*

Μηνᾶ¹. 'Αλλ' ἐὰν ἡ πληροφορία αὐτῇ εἶναι ἀληθής, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Μηνᾶς ὅχι μόνον ὁ Ἰδιος ἀπεδέχθη τὰς αὐτοκρατορικὰς ἀπόψεις καὶ ὑπέγραψεν, ἀλλ' ἐπέτυχε νὰ πείσῃ ἡ νὰ βιάσῃ καὶ τοὺς ἐπισκόπους aliarum civitatum νὰ ὑπογράψουν.

'Εφ' ὅσον ὁ Φακοῦνδος ἀναφέρεται Ἰδιαιτέρως εἰς τὴν στάσιν τῶν ἐπισκόπων τῶν ἄλλων πατριαρχείων, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπὸ τὴν ἀσφῆ φράσιν episcopi aliarum civitatum ὑπονοοῦνται οἱ ἐπίσκοποι τοῦ αὐλίκατος τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. 'Ο πατριάρχης ὅμως δὲν διέθετεν ἀξιόλογον δυνατότητα μεταπείσεως τῶν ἐπισκόπων τῆς δικαιοδοσίας του, καθ' ὅσον χρόνον οὗτοι εὑρίσκοντο εἰς τὰς ἐπαρχίας των. Μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συχνῆς ἐν τῇ πρωτευούσῃ παρουσίας των εὑρίσκοντο ὑπὸ τὴν ἀμεσον ἐπιφροὴν τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς Αὐλῆς καὶ ἡτο δυνατὸν νὰ πιεσθοῦν. 'Ἐντεῦθεν ὑποθέτομεν ὅτι ὁ Μηνᾶς ἔφερε τὸ θέμα τῶν Τριῶν Κεφαλαίων ἐνδημούσης συνόδου, ἥτοι συνεκάλεσε τοὺς ἐν τῇ πρωτευούσῃ παρεπιδημοῦντας ἐπισκόπους εἰς σύνοδον καὶ ἔξησφάλισε τὰς ὑπογραφὰς αὐτῶν².

Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐπιβεβαιοῦ καὶ ἡ ἔξι ἔτέρων δύο περιπτώσεων γνωστὴ συνήθεια τοῦ Ἰουστινιανοῦ νὰ ὑποβάλλῃ τὰ διατάγματά του πρὸς ἐπικύρωσιν εἰς τοὺς ἐπισκόπους ἐπὶ τούτῳ συνερχομένους εἰς σύνοδον. Οὕτως ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, τὴν ὅποιαν ἀπέστειλε τὸν Μάρτιον τοῦ ἔτους 533 πρὸς τὸν τότε πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως 'Ἐπιφάνιον, μανθάνομεν ὅτι τὸ πρὸ δλίγων ἐβδομάδων ἐκδιθὲν «θεοπασχιτικὸν διάταγμα» ὑπεγράφη ὑπὸ τῶν ἐνδημοῦντων ἐπισκόπων³, διὰ τοῦ διατάγματος δὲ κατὰ τοῦ Ὁριγένους τοῦ ἔτους 542/3 προτρέπεται ὁ πατριάρχης Μηνᾶς νὰ συγκαλέσῃ εἰδικῶς τοὺς ἐνδημοῦντας ἐπισκόπους καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν γραπτὴν ἐπικύρωσιν τοῦ διατάγματος⁴.

1. «Jam vero de aliarum civitatum episcopis quid loquamur, qui et cum scribere compellerentur, palam reclamaverunt contra magnam synodum fieri: et post subscriptionem, memorato Stephano Romano diacono libellos dederunt, sedi apostolicae transmittendos, confitentes in eis quod a Constantinopolitano episcopo coacti subscriberent», *Pro defensione IV* 4: PL 67, 626 C.

2. Πρῶτος ὑπέθεσε τὴν σύγκλησιν συνόδου ὁ GARNIER, *Dissertatio* 634. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀπέρριψεν οἱ ἀδελφοὶ BALLERINI, *Defensio* 1007 ἐ. καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ HEFELE II 813, ὑπεστήριξεν ὅμως ταύτην ὁ R. HAASKE, σ. 166.

3. «Ωτινι θείω ἡδίκτῳ καὶ πάντες οἱ εὐρεθέντες ἐνταῦθα ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι καὶ εὐλαβέστατοι ἀρχιμανδρῖται ἅμα τῇ σῇ ἀγιωσύνῃ καθυπέγραψαν», *Cod. Justinianus* I 1,7,11.

4. «Προτρέπομεν τὴν σὴν μακαριότητα συναγαγεῖν ἀπαντας τοὺς ἐνδημοῦντας

'Ο Φακοῦνδος παρασιωπῷ βεβαίως τὸ γεγονός, διότι ἡ ἀπόφασις μᾶς συνόδου, ἡ αὐθεντία τῆς ὅποιας ἵσχε μεγάλως παρὰ τοῖς 'Αφρικανοῖς, θὰ ἔξησθενε τὴν θέσιν τῶν ἀντιπάλων τῆς αὐτοκρατορικῆς πολιτικῆς¹.

'Ως πρὸς τὴν πρώτην ἀντίδρασιν τῆς ὁρθοδόξου μειονότητος ἐν Αἰγύπτῳ μᾶς πληροφορεῖ ὁ Φακοῦνδος, ὅτι ὁ πατριάρχης Ζωής κατ' ἀρχὰς ἡρνήθη νὰ ἐπικυρώσῃ τὸ διάταγμα, ἐκλήθη ὅμως εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἐκεῖ ὑπεγράψεν εἰς τὴν πίεσιν τῆς Αὐλῆς καὶ ὑπέγραψε. Τοῦτο ἀναφέρει ὁ Φακοῦνδος ὡς αὐτήκοος μάρτυς, διότι ἡτο ὁ Ἰδιος παρὸν ὅταν ὁ πάπας Βιγίλιος μετὰ τὴν ἀφίξιν του εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐμέμψατο τοῦ Ζωήλου διὰ τὴν ὑποχώρησίν του². 'Ἐκ τίνος ἐπιστολῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ ἔτους 549 «πρὸς τοὺς γράψαντας καὶ ἐκδικήσαντας Θεόδωρον τὸν δυσσεβῆ...», ἡ ὅποια κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπευθύνεται πρὸς τὴν ἐπαρχιακὴν σύνοδον τῶν ἐπισκόπων τοῦ βορείου τμήματος τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πρώτης Ἰουστινιανῆς³, ἔξαγεται ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἔλαβε διαμαρτυρίαν τῶν Αἰγυπτίων κατὰ τῆς καταδίκης τῶν Τριῶν Κεφαλαίων⁴. 'Ισως ἡ διαμαρτυρία αὕτη ἀπετέλεσε τὴν πρώτην ἀντίδρασιν τῶν ἐπισκόπων τῆς Αἰγύπτου ἔναντι τοῦ διατάγματος καὶ προεκάλεσε τὴν μετάκλησιν τοῦ Ζωήλου εἰς τὴν πρωτεύουσαν⁵.

κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδικην πόλιν ὁσιωτάτους ἐπισκόπους καὶ τοὺς θεοφιλεστάτους τῶν ἐνταῦθα εὐαγῶν μοναστηρίων ἡγουμένους καὶ παρασκευάσαι πάντας ἐγγράφως..., ACO III 207, 30 ἐ.

1. Είναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ὁ Φακοῦνδος παραλείπει εἰς τὴν συνάφειαν ταύτην νὰ ἀναφέρῃ τὸ δονομα σοῦ episcopus Constantinopolitanus, προφανῶς διότι θέλει νὰ καλύψῃ τὴν ἀντίρρασιν τῆς πληροφορίας ταύτης πρὸς τὴν προηγουμένην, ἥτοι περὶ τῶν ἐνδοιασμῶν τοῦ Μηνᾶ.

2. *Pro defensione IV* 4: PL 67, 626 AB. Πρβλ. καὶ SCHWARTZ, *Justinian* 57.

3. Τὴν ἐπιστολὴν ἐξέδωκεν ὁ ED. SCHWARTZ, *Justinians Schriften* 47-69: PG 86, 1041-1095. «Οτι ἀποδέκται τῆς ἐπιστολῆς ἡσαν ἐπίσκοποι τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ, καθιστῶν πιθανὸν τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ SCHWARTZ, αὐτόθι 115 ἐ. Πρβλ. καὶ HEFELE II 831. 'Αντιθέτως ὁ KNECHT, *Justinian* 18-20, θεωρεῖ ὡς πιθανόνς ἀποδέκτας τῆς ἐπιστολῆς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Σκυθίας. 'Ο ALIVISATOS, *Gesetzesgebung* 12-13, δὲν λαμβάνει μὲν θέσιν ἔναντι τοῦ προβλήματος τῶν ἀποδεκτῶν, χρονολογεῖ ὅμως τὴν ἐπιστολὴν ἀνευ Ισχυρῶν ἐπιχειρημάτων εἰς τὰ 553-554, ἥτοι μετὰ τὴν ε' σύνοδον.

4. «Ἐπειδὴ δὲ ἐγράψατε ἡμῖν πῶς ὁφείλομεν τοῖς Αἰγυπτίοις ἀποκρίνεσθαι», *Justinians Schriften* 69, 19.

5. Πρβλ. SCHWARTZ, αὐτόθι 115-116. Εἰς ἐν σημειον τῆς ἐπιστολῆς ὁ Ἰου-

Περὶ τῆς στάσεως τῶν ἐπισκόπων τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας οὐδὲν γνωρίζομεν, πλὴν τῆς εἰδήσεως καὶ πάλιν τοῦ Φακούνδου, διὰ ὃ πατριάρχης Ἐφραίμιος κατ’ ἀρχὰς ἀπέρριψε τὸ διάταγμα, διλγον πρὸ τοῦ θανάτου του δμως ὑπεχώρησε¹.

Τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἴστορίαν τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων κατὰ τὴν ἔρευνωμένην περίοδον διαφωτίζουν σημαντικῶς οἱ *Bίοι* τοῦ Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, κυρίως ὁ *Bίος* τοῦ ὄστον Σάβα. Δυστυχῶς δμως ὃ συγγραφεὺς οὗτος δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ περιγράψῃ τὰ σπουδαιότερα γεγονότα, δὲν διαφέρεται εἰς τὴν διήγησιν τῶν ὡριγενιστικῶν ἐρίδων, αἱ ὅποιαι συνεκλόνισαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παλαιστίνης. Ἔντεῦθεν μόνον κατὰ σύμπτωσιν διασώζει τὸν λόγον τοῦ ἡγουμένου Γελασίου πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τῆς Νέας Λαύρας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του διὰ τὴν πρωτεύουσαν προφανῶς περὶ τὸ ἔτος 545: «Δυσωπῶ τοίνουν ὑμᾶς, ὥστε τινὰ τῶν Θεοδώρω τῷ Μοψουεστίας προσκειμένων μὴ ἔᾶσαι συμμεῖναι ὑμῖν, αἱρετικῷ αὐτῷ δντι, ἐπείπερ καὶ ὁ ἐν ἀγίοις πατήρ ἡμῶν Σάβας τοῦτον μετὰ τοῦ Ὁριγένους ἐμυσάττετο. Ἔγὼ γάρ σφόδρα μεταμεμέλημαι καθυπογράψας τῷ γενομένῳ ὑπὸ τῆς ἐρήμου λιβέλλῳ κατ’ ἐπιτροπὴν τοῦ πατριάρχου πρὸς τὸ μὴ ἀναθεματισθῆναι αὐτὸν»².

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἔξαγεται διὰ ὃ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Πέτρος διὰ μόνον δὲν ἀπεδέχθη τὸ διάταγμα, δὲν διαβεβαίωσε τοὺς μοναχοὺς τῶν μοναστηρίων τῆς Παλαιστίνης νὰ ἀντιταχθοῦν κατὰ τοῦ ἀναθεματισμοῦ τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας³. Ὁ Φακούνδος διηγεῖ-

στινιανὸς γράφει: «Πάντων τῶν μακαριωτάτων πατριαρχῶν τὴν πρὸς ἀλλήλους ἔνωσιν ἔχοντων οὐδεὶς ἔχει τὸν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἔχωριστεν, εἰ μὴ φανερῶς αἱρετικῇ μανίᾳ κατείχετο», αὐτόθι 47, 22-24. Ἡ ὑποθετικὴ πρότασις «εἰ μὴ φανερῶς αἱρετικῇ μανίᾳ κατείχετο» ἀποτελεῖ κατὰ τὴν γνώμην μου ρητορικὸν σχῆμα καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπομένην πρότασιν καὶ δῆτα δὲν ὑπονοεῖ συγκεκριμένον πατριάρχην, ὡς τὸν Ζωήλον Ἀλεξανδρείας, τὸν ὅποιον διείδεν ὁ SCHWARTZ, αὐτόθι 115 ἐ. Πρβλ. δὲλλως παρὰ STEIN II 629, σημ. 1. Περὶ τῆς περαιτέρω τύχης τοῦ Ζωήλου βλ. κατωτέρω, σ. 80, σημ. 1.

1. Ὁ ΦΑΚΟΥΝΔΟΣ λέγει διὰ τῆς Ἐφραίμιος ὑπέγραψε, διότι ἡ πειλήθη μὲ καθαίρεσιν, προσθέτει δὲ τὴν πλήρη ἐμπαθείας παρατήρησιν: «potius honoris quam veritatis dilectorum», *Pro defensione IV 4*: PL 67, 626 B. Δὲν ἔχομεν στοιχεῖα διὰ νὰ ἐλέγξωμεν τὴν πληροφορίαν ταύτην. Γνωρίζομεν μόνον διὰ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἐριδος δὲν ἐγένοντο καθαιρέσεις.

2. KYRILLOS VON SKYTHOPOLIS 194, 19-24.

3. Ὁ Κύριλλος ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸν Θεόδωρον Μοψουεστίας. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνει καὶ δταν ὄμιλῃ περὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς ε' συνόδου, σ. 199, 3 ἐ. Τὴν

ται δὲλλως τὰ γεγονότα. Κατ' αὐτὸν τὴν πρωτοβουλίαν ἀνέλαβε πληθὺς μοναχῶν, οἱ ὅποιοι ἦλθον εἰς τὸν πατριάρχην προφανῶς ὅχι διὰ νὰ ἐρωτήσουν αὐτὸν περὶ τῆς γνώμης του, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκφράσουν εἰς αὐτὸν τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος ἀπόψεις των. Ὁ πατριάρχης ἐπιέσθη νὰ διακηρύξῃ διὰ, δστις ἀποδέχεται τὸ νέον διάταγμα, προσβάλλει τὴν σύνοδον τῆς Χαλκηδόνος¹. Πάντως ἡ ἀρνητικὴ στάσις τοῦ πατριάρχου Πέτρου καὶ τῶν μοναχῶν τῆς Παλαιστίνης δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺν χρόνον. Ὁ Φακούνδος προσθέτει μετὰ πικρίας διὰ ὁ Πέτρος πεν ταμε ab eius consensione suspendit. Φαίνεται διὰ ὁ Πέτρος ἐκλήθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἐκεῖ μετεπείσθη. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἀνωτέρω μνημονεύθεισα «μεταμέλεια» τοῦ Γελασίου εἰς τὸν λόγον του πρὸς τοὺς μοναχούς δὲν ὑποστηρίζει τὴν ἀποψίν διὰ ὁ Πέτρος καὶ οἱ μοναχοὶ ἐπιέσθησαν καὶ ἡγακάσθησαν νὰ ὑπογράψουν².

Αὐτὰ εἰναι δσα γνωρίζομεν περὶ τῆς πρώτης ἀντιδράσεως τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὸ διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Φαίνεται διὰ κατ’ ἀρχὰς διετυπώθησαν ἀντιρρήσεις, προερχόμεναι κυρίως ἐκ τοῦ φόβου μήπως ἡ καταδίκη τῶν Τριῶν Κεφαλαίων συνεπιφέρῃ τὴν ἀκύρωσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος. Τελικῶς δμως οἱ Ἀνατολικοὶ συγκατένευσαν, διότι διὰτοκράτωρ ἐπέτυχε νὰ διαλύσῃ τὰς ὑποψίας των μὲ τὴν διαβεβαίωσιν διὰ δὲν ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν μείωσιν τῆς αὐθεντίας τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου³.

δένεξιν περὶ τὰ Τρία Κεφάλαια παρηκολούθησε καὶ περιέγραψε λίκην ἐλλιπῶς. Πρβλ. ΧΡΥΣΟΥ, Κύριλλος Σκυθοπολίτης 265.

1. «Quid enim Petrus Hierosolymitanus? nonne publica notitia refert quoniam conveniente ad se multitudine monachorum, juratus pronuntiavit, quod si quis eidem decreto novitio consentiret, contra Chalcedonense concilium facheret?», *Pro defensione IV 4*: PL 67, 626 B.

2. 'Ο SCHWARTZ ὑποθέτει διὰ καὶ διὰ τὸν Πέτρος ὑπέγραψε, διότι ἡ πειλήθη μὲ καθαίρεσιν, *Justinian 57*. Περὶ τούτου δὲν ὑπάρχει ἔνδειξις. "Οτι διὰ τὸν Πέτρος μετέβη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πράγματι εἰς τὴν πρωτεύουσαν μαρτυρεῖ διὰ τὸν Κύριλλο Σκυθοπολίτης, σ. 193, 15.

3. 'Ο ΦΑΚΟΥΝΔΟΣ παραδίδει τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ: «Si quis dicit haec nos ad abolendos aut excludendos sanctos patres qui in Chalcedonensi fere concilio, dixisse, anathema sit», *Pro defensione IV 4*: PL 67, 628 B. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην διὰ τὸν Ιουστινιανὸς ἔσχεν ἐκ νέου τὴν εὐκαιρίαν νὰ διακηρύξῃ τὴν ἀφοσίωσιν του εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων. Εἰς τὴν περίφημον Νεαράν 131 τοῦ ἔτους 545 ἀπερὶ ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ προνομίων, ἡ δποια ἐπρόκειτο λόγῳ τοῦ περιεχομένου τῆς νὰ κυκλοφορήσῃ εὑρέως, προτάσσει διὰ πρῶτον κεφάλαιον τὴν γενικὴν ἐπικύρωσιν τῶν κανόνων τῶν τεσσάρων οἰκουμενικῶν συνόδων: «Θεσπίζομεν τοίνυν τάξιν νόμων ἐπέχειν τοὺς ἀγίους ἐκ-

2. Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

‘Η ἀντίδρασις τῆς Δύσεως ἔναντι τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος ὑπῆρξεν ἀσυνήθιας ἀρνητική. Ἐνῷ τὰ διατάγματα τὰ εἰσαγγιγόντα τὴν «θεοπασχιτικὴν φράσιν» εἶχον γίνει δεκτὰ ἄνευ ἀντιρρήσεως, ὁ δὲ πάπας Ἰωάννης Β' εἶχε πλέξει τὸ ἐγκώμιον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὡς φύλακος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως¹, καὶ ἐνῷ τὸ διάταγμα κατὰ τοῦ Ὁριγένους εἶχεν ὑπογραφῇ καὶ ὑπ’ αὐτοῦ τοῦ πάπα Βιγιλίου καὶ δὴ ἄνευ ἀντιρρήσεως διὰ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὰ «ἐσωτερικὰ» - δογματικὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας², ἡ καταδίκη τῶν Τριῶν Κεφαλαίων προεκάλεσεν δξετάτην ἀντίδρασιν. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη ὠφείλετο κυρίως εἰς τὴν πεποίθησιν τῶν θεολόγων τῆς Δύσεως ὅτι διὰ τοῦ νέου μέτρου προσβάλλονται αἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, ἡ ὅποια ἔχαιρε μοναδικοῦ κύρους ἰδίως εἰς τὴν Δύσιν, διότι βάσιν τοῦ δογματος τῆς Χαλκηδόνος εἶχεν ἀποτελέσει ἡ ὀρθόδοξος θεολογία, ὡς αὕτη εἶχε διατυπωθῆ ἐις τὸν περιφημον τόμον τοῦ πάπα Λέοντος Α’. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι, ὡς θὰ ἴδωμεν, οἱ ἀναλαβόντες τὴν θεωρητικὴν κατοχύρωσιν τῆς ἀντιστάσεως ἔθεσαν εὐθὺς ἀμέσως θέμα ἀρχῆς, ἀμφισβήτησαντες εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸ δικαίωμα νὰ ἀναμιγνύηται εἰς τὰ δογματικὰ θέματα, ἐφ’ ὅσον ὅμως τοιοῦτον θέματα ἀρχῆς δὲν εἶχε τεθῆ κατὰ τὰς δύο προηγουμένας ἐπεμβάσεις τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν θεολογίαν, ἐπεταὶ ὅτι τοῦτο δὲν ἀπετέλεσε τὴν πραγματικὴν αἵτιαν τῆς στάσεώς των.

‘Ως πρώτην ἀντίδρασιν μαρτυρεῖ ὁ Φακοῦνδος, ὅτι ὁ ἀποκρισάριος τοῦ πάπα εἰς τὴν πρωτεύουσαν διάκονος Στέφανος καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινούπολει ἐνδημοῦντες ἐπίσκοποι ἐκ τῆς Δύσεως, μεταξὺ τῶν ὅποιων ἔξειχεν ὁ μητροπολίτης Μεδιολάνων Δάτιος, ἀπέρριψεν τὸ διάταγμα καὶ διέκοψαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν μετὰ τοῦ πατριάρχου

κλησιαστικούς κανόνας τοὺς ὑπὸ τῶν ἀγίων τεσσάρων συνόδων ἐκτείνετας ἡ βεβαιωθέντας, τουτέστι τῆς ἐν Νικαίᾳ τῶν τινῶν τῆς ἐν Κωνσταντινούπολει τῶν ἀγίων ρν’ πατέρων καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης, ἐν ἡ Νεστόριος κατεκρίθη καὶ τῆς ἐν Καλχηδόνι, καθ’ ἣν Εὐτυχῆς μετὰ Νεστορίου ἀνεθεματίσθη. Τῶν γάρ προειρημένων ἀγίων δ’ συνόδων καὶ τὰ δόγματα καθάπτερ τὰς θείας Γραφὰς δεχόμεθα καὶ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν».

1. *Cod. Justinianus I* 1, 8.

2. «Praesenti tamen tempore et a Vigilio papa viro beatissimo denuo constat esse damnatum (Origenem)», Κασσιοδόρος, *De institutione divinarum litterarum* 1: PL 70, 1111C.

τῆς πόλεως Μηνᾶ καὶ τῶν λοιπῶν ὑπογραψάντων¹. Ὁ G. Krüger ὑποστηρίζει ὅτι ἥδη ἡ πρώτη αὕτη ἀντίδρασις τοῦ ἀποκρισιαρίου Στεφάνου ἐγένετο κατ’ ἐντολὴν τοῦ πάπα². Τοῦτο δὲν μνημονεύεται ὑπὸ τῶν πηγῶν, ἐνῷ ἀντιθέτως εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Φακοῦνδος θὰ εὗρισκε τὸν τρόπον νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ εἰς τὴν πολεμικήν του κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐὰν ἐγνώριζε τοῦτο. Αὐτὸς δημος μαρτυρεῖ ἀπλῶς, ὅτι τὴν συμπεριφορὰν τοῦ Στεφάνου ἐνέκρινεν ὁ Βιγίλιος ἐκ τῶν ὑστέρων, λαβὼν γνῶσιν ταύτης καθ’ διν χρόνον εύρισκετο εἰς τὴν Σικελίαν³.

Αἱ πηγαὶ δὲν δημιοῦν περὶ τούτου, εἶναι δημος βέβαιον ὅτι ἡ τολμηρὰ αὕτη ἐνέργεια, εἰς τὴν ὁποίαν προέβη ὁ ἀποκρισιάριος ίδιᾳ πρωτοβουλίᾳ, ἡνώχλησε τὸν αὐτοκράτορα. «Ισως δὲ δυνάμεθα νὰ διοθέσωμεν ὅτι ἡ στάσις τοῦ Στεφάνου ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς περὶ ἀποκρισιαρίων διατάξεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἡ 123η Νεαρά τῆς 1ης Μαΐου 546 περιλαμβάνει μίαν διάταξιν, ἡ ὅποια ἀπαγορεύει εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἀποκρισιαρίους νὰ προβάινουν εἰς οἰανδήποτε ἐνέργειαν ἄνευ τῆς ἐκπεφρασμένης ἐντολῆς τοῦ προϊσταμένου των: «Οἱ δὲ εὐλαβέστατοι ἀποκρισιάριοι οἰασδήποτε ἐκκλησίας οἱ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει διατρίβοντες ἡ παρὰ τοὺς μακαριωτάτους πατριάρχας ἡ μητροπολίτας παρὰ τῶν ίδίων ἐπισκόπων στελλόμενοι μήτε ὑπὲρ τῶν ίδίων ἐπισκόπων μήτε ὑπὲρ πράγματος τῆς ἐκκλησίας ἡ χρέους δημοσίου ἡ ίδιωτικοῦ τινα ἐναγωγὴν ἡ ἀπαίτησιν ὑπομενέτωσαν, εἰ μὴ ἐντολὰς ἔχοιεν παρὰ τῶν ίδίων ἐπισκόπων ἡ οἰκονόμων, ὃστε τισὶν ἐνάγειν»⁴. Τὴν διάταξιν ταύτην προεκάλεσεν ἀναμφιβόλως αὐθαίρετός τις ἐνέργεια ἀποκρισιαρίου τινὸς ἐν Κωνσταντινούπολει. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι αὕτη ἀναφέρεται εἰδικώτερον εἰς τὸ δικαίωμα ἀγωγῆς, ἡ ἡμερομηνία τῆς ἔκδοσεως τῆς Νεαρᾶς, ἡτίς συμπίπτει μὲ τὸν χρόνον καθ’ διν ἀνέλαβεν αὐθαιρέτους πρωτοβουλίας ὁ ἀποκρισιάριος Στέφανος κατὰ τοῦ διατάγματος καὶ κατὰ τοῦ πατριάρχου Μηνᾶ, καθιστᾶ, νομίζομεν, τούλαχιστον πιθανὴν τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι τὴν ἀφορμὴν τῆς διατάξεως ἔδωκεν ἡ στάσις τοῦ Στεφάνου.

‘Ο Φακοῦνδος διηγεῖται ὅτι ὁ πάπας ἐδέχθη κατὰ τὴν διάρκειαν

1. *Pro defensione IV* 3: PL 67, 623 C—624 A.

2. *Realencyclopädie f. protest. Theologie und Kirche*, τόμ. XX, σ. 635.

3. *Pro defensione IV* 3: PL 67, 624 A καὶ C. Mocianum PL 67, 862 D: «Quando nobis non sit incognitum quia diaconus Stephanus tunc responsilis nostrae, cui per dei gratiam praesidemus ecclesiae, cum plurimis christianis quandiu vixit a tua se communione suspenderit».

4. Νεαρά 123, κεφ. 25.

τῆς παραμονῆς του ἐν Σικελίᾳ ἀντιπροσώπους τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως καὶ δὴ ἔξ 'Αφρικῆς καὶ Σαρδηνίας, οἱ ὅποιοι παρώτρυναν τοῦτον, δπῶς μὴ ἀποδεχθῆ τὸν δογματικὸν νεωτερισμόν. Τὸ αὐτό, λέγει, ἔπραξαν καὶ οἱ Χριστιανοὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ, διὰ τῶν ὅποιων διῆλθεν ὁ πάπας κατὰ τὴν μετάβασιν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν¹. 'Η μνεία τῶν τεσσάρων τμημάτων τῆς ἐκκλησιατικῆς δικαιοδοσίας τοῦ «πατριάρχου τῆς Δύσεως», ἥτοι τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Σαρδηνίας, τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ, γίνεται διὰ νὰ ἐπιβεβαιωθῇ ἡ πομπώδης καὶ μόνον ἐκ τῆς πολεμικῆς τοῦ Φακούνδου κατανοητὴ φράσις, δτι τῆς ἴδιας γνώμης ἥτο σύμπας ὁ ρωμαϊκὸς κόσμος (Romana universitas)².

'Η πληροφορία αὕτη τοῦ Φακούνδου δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ κατὰ λέξιν. 'Η περαιτέρω ἀντίδρασις τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀφρικῆς, ἵσως καὶ τοῦ βορείου τμήματος τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ, καθιστᾷ πιθανὴν μίαν τοιαύτην πρώτην ἀρνητικὴν στάσιν ἔναντι τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος. Φαίνεται δύμας μᾶλλον ἀπίθανον νὰ ὑπῆρξε τόσον ἐνωρίς τοιαύτη ἀντίδρασις ἐκ μέρους τῆς Σαρδηνίας. Πιθανώτερον εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν, δτι ἡ ἐκκλησία τῆς Σαρδηνίας ἡρώτησε μᾶλλον παρὰ συνεβούλευσεν ἡ παρώτρυνε τὸν πάπαν περὶ τῆς ἀκολουθητέας πολιτικῆς. 'Οσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ (Ἀνατολικοῦ) Ἰλλυρικοῦ, διὰ τῶν ὅποιων διῆλθεν ὁ πάπας, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν δτι ὡς τοιαύτας ὁ Φακούνδος ἐννοεῖ τὴν ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἑλλάδος (ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Κορίνθου) καὶ τὴν ἐπαρχίαν Μακεδονίας Α' (ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης) καὶ δχι, ὡς συνήθως γράφεται³, τὰς ἐπαρχίας τῆς διοικήσεως Δακίας, δηλαδὴ τὰς βορείους

1. «Non tamen solos quos memoravimus sanctos et venerabiles viros hoc secum judicasse monstravit, quando non tacuit quod Romana quoque universitas egredientem, quod venientem Africa etiam atque Sardinia, quamquam non per eas transierit, per ipsius tamen consiliarium publica eum contestatione pulsaverint, sicut Hellas et Illyricus provinciae per quas venit, ut nullatenus novitati quae facta est acquiescat», *Pro defensione IV 3*: PL 67, 624 A.

2. Τὸν δρὸν Romana universitas ἐξέλαβεν ὁ HEFELE ὡς σημαίνοντα «ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ρώμης (ganz Rom)», II 815. 'Οτι ὑπὸ τὸν δρὸν Romana universitas ἡ Romani νοητέα ἡ ἐπὶ τῆς Δύσεως δικαιοδοσία τοῦ πάπα εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν δρὸν populus Romanus, ὁ ὅποιος σημαίνει πλέον τοὺς «πολίτας τῆς Ρώμης», ἀπέδειξεν δW. ULMANN, *On the Use of the Term «Romani» in the Sources of the earlier Middle Ages*, *Studia Patristica* 2 (Berlin 1957) 155-163.

3. Π. χ. (παρὰ MIGNE) PL 67, 624, ὑπ. ἀριθμ. ε καὶ HEFELE II 816.

ἐπαρχίας τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ, τὰς ὅποιας ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς 11ης Νεαρᾶς εἶχε θέσει ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πρώτης Ἰουστινιανῆς, διὰ τῶν ὅποιων ἐπαρχιῶν δὲν ἔχειασθη νὰ διέλθῃ ὁ πάπας. 'Αλλὰ περὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος οὐδεμίᾳ ὑπάρχει πληροφορία δτι ἐτήρησαν ἀρνητικὴν στάσιν. 'Αντιθέτως ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Ἡλίας διεδραμάτισεν, ὡς θὰ ἴδωμεν, σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν παράταξιν καὶ μετέσχε τῆς συνόδου διὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἡρακλείας Πελαγονίας Βενέγνου.

'Εὰν ή ὑπόθεσις τοῦ Ed. Schwartz εἶναι δρθή, καθ' ἥν ἡ ἀνωτέρω μνημονεύθεισα ἐπιστολὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ «πρὸς τινας γράψαντας καὶ ἐκδικήσαντας Θεόδωρον τὸν δυσσεβῆ» ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ, πρέπει ἐξ αὐτῆς νὰ συμπεράνωμεν δτι οἱ ἐπίσκοποι τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἀπέρριψαν μετ' ἴδιαιτέρας δριμύτητος τὰς δογματικὰς θέσεις τοῦ αὐτοκράτορος συγκληθέντες ἐπὶ τούτῳ εἰς σύνοδον. 'Ο Ἰουστινιανὸς κατηγορεῖ αὐτοὺς δτι «έτολμήσατε καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἔαυτοὺς ἔξισῶσαι καὶ τοὺς πατριάρχας καὶ πάντας τοὺς Ἱερεῖς ἐνυβρίσαι». Τοσοῦτον δὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν οὐκ ἐφιλάξατε, δτι τὸ ὑ μηδενὶ χρόνῳ γενόμενον ὑπὸ Χριστιανῶν ἐτολμήσατε ποιῆσαι. Πάντων γάρ τῶν μακαριωτάτων πατριαρχῶν τὴν πρὸς ἀλλήλους ἔνωσιν ἔχοντων οὐδεὶς ἔαυτὸν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἔχωρισεν, εἰ μὴ φανερῶς αἰρετικῇ μανίᾳ κατείχετο, ὅπερ ὑμεῖς ἐπὶ τοῦ παρόντος ποιεῖν ἐσπουδάσατε¹. 'Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου φαίνεται δτι, ἀντὶ τοῦ ἀγῶνος πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ κατοχύρωσιν τῆς δρθῆς πίστεως, οἱ ἐπίσκοποι τοῦ Ἰλλυρικοῦ προετίμησαν νὰ διακόψουν ἐξ ὀλοκλήρου τὸν δεσμὸν μὲ τὴν ἐπίσημον ἐκκλησίαν.

Εἶναι βέβαιον δτι ἡ καταδίκη τῶν Τριῶν Κεφαλαίων θὰ εἶχε παραμείνει εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς ἀσήμαντος ἐπέμβασις τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἀντίδρασις ἐκ μέρους τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας. 'Ανωτέρω ἐγένετο μνεία τῆς ἐπιστολῆς τοῦ διακόνου τῆς Καρχηδόνος Φερράνδου, διὰ τῆς ὅποιας ἔζητετο ἡ ἀπόρριψις τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀπόψεων². Δὲν θὰ ἀσχοληθῶμεν ἐνταῦθα περὶ τὴν θεωρητικὴν κατοχύρωσιν τῆς ἀντιδράσεως ταύτης. Δέον δύμας νὰ ἀναφερθῇ δτι ὁ Φερράνδος, καὶ κατὰ μέγα μέρος

1. *Justinians Schriften* 47, 20-24.

2. 'Η ἐπιστολὴ αὕτη, παρ' δλον δτι ἰσχυρίζεται δτι ἀποτελεῖ τὴν προσωπικὴν μόνον γνώμην τοῦ συγγραφέως τῆς, φαίνεται δτι ἐκπροσωπεῖ τὰς ἀπόψεις τῆς ἐκκλησίας τῆς Καρχηδόνος, PEWESIN 22, σημ. 8. Πρβλ. καὶ SCHWARTZ, *Justinian* 61, σημ. 2.

καὶ οἱ λοιποὶ Ἀφρικανοί, ἵσχυρίζονται δτὶ δὲν καταπολεμοῦν τὰς αὐτοκρατορικὰς ἀπόψεις μόνον ἐπειδὴ ἔχουν οὐσιαστικὰς θεολογικὰς ἀντιρρήσεις, ἀλλὰ διότι καταδικάζουν πᾶσαν προσπάθειαν καταργήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν τὰ θεολογικὰ προβλήματα δέον δπως λύωνται ὑφ' ἀπάσης τῆς ἐκκλησίας ἐν συνόδῳ ἐκπροσωπουμένης καὶ ὅχι κατ' ἀπόφασιν ἐνός¹.

Ο Φερρᾶνδος εἶναι, ἐξ δσων γνωρίζομεν, ὁ πρῶτος, δστις διετύπωσε τοὺς δύο κυρίους θεολογικοὺς ἐνδοιασμοὺς κατὰ τῆς καταδίκης τῶν Τριῶν Κεφαλαίων. 'Αφ' ἐνὸς πρέπει πάσῃ θυσίᾳ νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ ἄμεσος ἡ ἐμμεσος προσβολὴ ἀποφάσεώς τινος τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, διότι ἡ αὐθεντία τῆς συνόδου ταύτης ἀνήκει εἰς τὰ ἀδιάσειστα θεμέλια τῆς ὀρθῆς πίστεως², καὶ ἀφ' ἐτέρου δὲν συμφέρει εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἡ δημιουργία σκανδάλων ἐκ τῆς συζητήσεως περὶ τῶν ἀπόψεων τῶν τεθνεώτων³.

Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν πέτραν σκανδάλου καὶ διὰ τὸν ἀφρικανὸν ἐπίσκοπον Ποντιανόν. Οὗτος ἐν τῇ ἀπαντήσει του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα⁴ ἀρνεῖται νὰ ἀποδεχθῇ τὰς αὐτοκρατορικὰς ἀπόψεις

1. «Ut nullus libro suo per subscriptiones plurimorum dare velit auctoritatem, quam solis canonice libris ecclesia catholica detulit. Illud quoque tranquillitati ecclesiarum profitere poterit, si nullus velit praescribere quid sequatur ecclesia, sed tenere quod ecclesia docet», PL 67, 927D-928A.

2. «Totum concilium Chalcedonense, cum est totum concilium Chalcedonense verum est; nulla pars illius habet ullam reprehensionem; quidquid ibi dictum, gestum, judicatum novimus atque firmatum, sancti spiritus operata est ineffabilis et secreta potentia», PL 67, 923 C. Τοῦτο δὲ ισχύει ὅχι μόνον κατ' ἔξαρτεσιν περὶ τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, ἀλλὰ περὶ πάσης συνόδου: «Quidquid semel statuitur in concilio et congregazione sanctorum patrum perpetuam debet obtinere jugiter firmitatem», PL 67, 922 B.

3. «Ut pro mortuis fratribus nulla generentur inter vivos scandalum», PL 67, 927D.

4. «Dignatus est nos in Africanis partibus commorantes litteris admonere», PL 67, 995 C-998 A, τὸ χωρίον 996 C. Πρόκειται προφράνδως περὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας Βυζαντίου. 'Ο PEWESIN, 4 ὑποθέτει δτὶ δὸν Ποντιανὸς ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν «ὡς πρίμαν» τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Τοῦτο δμως δὲν μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν πηγῶν. Κατὰ τὸν DEVREESSE δὸν Ποντιανὸς ἦτο ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Thena τῆς ἐπαρχίας ταύτης, «L'église d'Afrique durant l'occupation byzantine», ἐν *Mélanges d'archéologie et d'histoire* 37 (1940) 143-166, περὶ αὐτοῦ σ. 147. «Ἄς ἐπιτραπῇ ἡ παρατήρησις δτὶ δ τίτλος τοῦ ἐν λόγῳ ἀρθρου εἶναι ιστορικῶς ἀνεπιτυχής. Διὰ τῆς νίκης τῶν στρατευμάτων τοῦ Βελισαρίου κατὰ τῶν Βανδάλων ἡ Ἀφρικὴ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, εἰς δ ἀνῆκε μέχρι τοῦ δου αἰῶνος. Δὲν πρόκειται περὶ κατακτήσεως, ἀλλὰ περὶ ἀνακτήσεως τῆς Ἀφρικῆς. 'Ο χαρακτ-

ἀντιτιθέμενος κυρίως εἰς τὴν μετὰ θάνατον καταδίκην Χριστιανῶν ἀποβιωσάντων ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῆς ἐκκλησίας¹.

Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Φερράνδου καὶ τοῦ Ποντιανοῦ ἐκφράζουν τὴν πρώτην ἀντιδρασιν τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας. Φαίνεται δτὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐστάλη εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἀντιπροσωπεία ἀφρικανῶν θεολόγων, διὰ νὰ προσκομίσῃ τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν καὶ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἔξελιξιν τῆς συζητήσεως ἐκ τοῦ σύνεγγυς. Οὗτως ἔξηγεται πῶς, ἥδη κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἔριδος, εὑρίσκετο ἐν Κωνσταντινούπολει ὁ κυριώτερος ὑπέρμαχος τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, δὲπισκοπος Ἐρμιανῆς Φακοῦνδος, δστις ἀκολουθήσας τὸ παράδειγμα τοῦ διακόνου Στεφάνου διέκοψε τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν μετὰ τοῦ πατριάρχου Μηνᾶ καὶ, ὡς γράφει ὁ Ιδιος, εἶχεν ἀρχίσει νὰ συγγράψῃ ἐκτενῆ ἀπολογητικὴν πραγματείαν ὑπὲρ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, δταν ἀφίχθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν δ πάπας Βιγίλιος².

ρισμὸς τῆς περιόδου τῆς ἐπανόδου τῆς Ἀφρικῆς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ὡς occupation byzantine δὲν δικαιολογεῖται ἐκ τῆς ιστορικῆς πραγματικότητος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὸν δρόν εἶχε χρησιμοποιήσει ἥδη ὁ Ch. DIEHL, *L'Afrique byzantine. Histoire de domination byzantine en Afrique* (533-709), Paris 1896. 'Επιτυχέστερος εἶναι δ ἐπικρατήσας δρός reconquista, δ ὅποιος χρησιμοποιεῖται πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς ἐπανόδου τῶν Εὐρωπαίων εἰς τὴν Ισπανίαν μετὰ τὴν μακρὰν κατοχὴν τῆς χώρας ταύτης ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Περὶ τῆς πολιτικῆς ίδεολογίας τῶν Γότθων κατὰ τὴν κατάκτησιν καὶ τοῦ Ιουστινιανοῦ κατὰ τὴν ἀνάκτησιν τῶν χωρῶν τῆς Δύστεως, ίδιως τῆς Ἰταλίας, βλ. τὴν μελέτην τοῦ B. RUBIN, *Theodorich und Justinian. Zwei Prinzipien der Mittelmeerpoltik*: Jahrbücher für Geschichte Osteuropas, τεῦχος A', München 1953.

1. «Dicta possumus respicere, non auctores dictorum iam mortuos praeципiti condemnatione damnare», PL 67, 997 A.

2. *Pro defensione*, praef.: PL 67, 527 B.

έπισήμου ἐκκλησίας¹, διηγούμενος τὰ περιστατικὰ τῆς συγγραφῆς αὐτῆς λέγει ὅτι δὲν εἶχε περατώσει τὴν συγγραφήν, ὅταν adductus est Romanus episcopus². Ὅποδ τὸ ρῆμα adductus est ὑπονοεῖται ἀσρόστως μὴ ἔθελουσία μετάβασις τοῦ πάπα εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ παρέχεται ἐπομένως ἡ ἐντύπωσις ὅτι ὑπῆρξεν ἔξωθεν ἐντολὴ ἡ πίεσις.

Ἐτεραι δύο πηγαὶ ἐκ τῆς παρατάξεως τῶν πολεμίων τῆς αὐτοκρατορικῆς πολιτικῆς ἔνδικφέρονται ἐπίσης νὰ παράσχουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ ταξείδιον τοῦ πάπα ἐγένετο ἀνευ τῆς θελήσεώς του καὶ κατ' αὐθισίρετον βούλησιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Εἰς τινὰ ἐπιστολὴν των πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ κληρικοὶ τῶν Μεδιολάνων³ ζεῖ ἔτη μετὰ τὰ ὑπ' αὐτῶν περιγραφόμενα γεγονότα παραδίδουν ὡς ἔξης ὅτι εἶχον ἀκούσει περὶ τοῦ ταξείδιου τοῦ πάπα: «*Veniens enim ibi ante sex annos istos beatissimus papa Vigilius, magis autem, ut quod verius est dicatur, propter violenter deductus, coeperunt ibi ipsum expectare, ut damnationem alicorum capitulorum faceret*»⁴. Οἱ κληρικοὶ τῶν Μεδιολάνων χρησιμοποιοῦν συνήθως εἰς τὴν ἐπιστολὴν των δριμεῖαν γλῶσσαν δι' ὅτι ἀφορᾶ εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Αὐλῆς ἔναντι τοῦ Βιγιλίου. Ἐντεῦθεν προξενεῖ ἐντύπωσιν ἡ ἀσαφῆς διατύπωσις τοῦ ἀνωτέρω χωρίου. Τοῦτο δεικνύει ὅτι οἱ κληρικοὶ τῶν Μεδιολάνων δὲν διέθετον συγκεκριμένας πληροφορίας περὶ βιαίας ἀπαγωγῆς τοῦ πάπα, ἀλλ' εἶχον ἀκούσει ἀνεπιβεβαιώτους διαδόσεις, ἡ ἀπλῶς ὑπέθετον ὅτι τὸ ταξείδιον ἐγένετο ἀνευ τῆς θελήσεως τοῦ πάπα.

Ο ἔτερος ὑπέρμαχος τῶν Τριῶν Κεφαλαίων καὶ ἐντεῦθεν πολέμιος τῆς αὐτοκρατορικῆς πολιτικῆς, ὁ ἐπίσκοπος Τουννούννου καὶ χρονογράφος Βίκτωρ, γράφων ἐκ τῆς ἐξορίας διετύπωσε σαφέστερον ὅτι ὑπενόουν αἱ ἀνωτέρω πηγαὶ, ὅτι δηλαδὴ τὸ ταξείδιον τοῦ Βιγιλίου ἐγένετο κατόπιν πιέσεως ἐκ μέρους τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Οὗτος παραδίδει εἰς τὸ Χρονικόν του διὰ τὸ ἔτος 544 τὴν εἰδῆσιν, ὅτι «*Iustinianus imperator acephalorum subreptionibus instigatus Vigilium Romanorum episcopum subtiliter compellit, ut ad urbem regiam properaret...*»⁵. Δέον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ Βιγίλιος οὐδόλως «έσπευσεν» νὰ ἀφιχθῇ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀλλὰ καθυστέρησε πέραν τῶν δέ-

1. Περὶ αὐτοῦ E. CHRYSOS, «Zur Datierung und Tendenz der Werke des Facundus von Hermiane», ἐν *Κληρονομίᾳ* 1 (1969) 311-324.

2. *Pro defensione, praefatio*: PL 67, 527B.

3. SCHWARTZ, *Vigiliusbriefe* 28.

4. *Vigiliusbriefe* 19, 10-13.

5. *Chronicon, a. 544, 1, σ. 201, 16-18.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΜΕΤΑΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΒΙΓΙΛΙΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ

1. Ο ΜΥΘΟΣ ΠΕΡΙ ΒΙΑΙΑΣ ΑΠΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΒΙΓΙΛΙΟΥ

Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην τοποθετοῦν αἱ πηγαὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ πάπα Βιγιλίου ἐκ Ρώμης καὶ τὴν μετάβασίν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ παραμονὴν δέκα μηνῶν εἰς τὴν Σικελίαν. Εἰναι εὐρέως διαδεδομένη ἡ γνώμη, καθ' ἥν ὁ Βιγίλιος μετεφέρθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν βιαίως διὰ νὰ πιεσθῇ ἐκεῖ ὑπὸ τῆς Αὐλῆς καὶ ὑπογράψῃ τὸ διάταγμα, πολλάκις δὲ ἡ ἐνέργεια αὕτη κατὰ τοῦ πάπα ἐθεωρήθη ὡς πρᾶξις ἐσχάτης ταπεινώσεως τῆς ἀποστολικῆς «Ἐδρας καὶ ἀπετέλεσε τὴν ἀφορμὴν διὰ νὰ χαρακτηρισθῇ γενικώτερον ἡ ἐπέμβασις τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας ὡς ἀπολυταρχικὴ δεσποτεία»¹. Παρ' ὅλον ὅτι αἱ πηγαὶ δὲν βοηθοῦν εἰς τὴν πλήρη διαφώτισιν τῶν γεγονότων τῶν συνδεομένων μετὰ τοῦ ταξείδιου τοῦ Βιγιλίου, πιστεύομεν ὅτι ἡ διεξοδικὴ συγκριτικὴ ἀνάλυσις αὐτῶν ἐπιτρέπει νὰ καταλήξωμεν εἰς διαφορετικὰ συμπεράσματα περὶ τῶν γεγονότων τούτων.

Ἡ πρώτη πηγή, ἡ ὁποία ἀφήνει νὰ ὑπονοηθῇ μὴ ἔθελουσία μετάβασις τοῦ πάπα εἰς τὴν πρωτεύουσαν, εἰναι ὁ Φακοῦνδος. Παρ' ὅλον ὅτι οὗτος εἰς τὴν πραγματείαν του *Pro defensione trium capitulorum*, τὴν ὅποιαν ἀπευθύνει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, δὲν ὀμιλεῖ περὶ βιαίας ἀπαγωγῆς καὶ μεταφορᾶς τοῦ Βιγιλίου², ἐνῷ θὰ ἐπραττε τοῦτο ὅπωσδήποτε, ἐὰν διέθετε στοιχεῖα περὶ αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον οὗτος δράττεται πάσης εὐκαιρίας διὰ νὰ καυτηριάσῃ τὰς ἐνεργείας τοῦ περιβάλλοντος τοῦ αὐτοκράτορος, εἰς τὸ προσίμιον τῆς Ιδίας πραγματείας, τὸ ὄποιον ἐγράφη τρία ἔτη ἀργότερον καὶ δὴ μετὰ τὴν ἀπόσχισιν τοῦ Φακούνδου ἀπὸ τῆς

1. Βλ. πχ. DIEHL, *Justinien* 345· BATIFFOL, *Justinien* 238· CASPAR II 244-245· SCHWARTZ, *Justinian* 61· BREHIER, *Justinien* 463· STEIN II 640 καὶ ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, *'Εκκλησιαστικὴ Ἰστορία* 233.

2. *Pro defensione IV 3*, PL 67, 623C - 624A.

κα μηνῶν εἰς τὴν Σικελίαν. Ἐφ' ἑτέρου δὲ προσθήκη τοῦ ἐπιφρήματος subtiliter δεικνύει τὴν διάθεσιν τοῦ χρονογράφου νὰ ἀποδώσῃ τὸ ταξιδίον εἰς ἀνωτέραν βίσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων ὑποχρέωσίν του νὰ περιορίσῃ τὴν τάσιν ταύτην.

Ἡ μόνη πηγή, ἡ ὅποια διηγεῖται σαφῶς καὶ περιγράφει μετὰ λεπτομερειῶν τὴν ἀπαγωγὴν τοῦ πάπα, εἶναι ὁ *Bίος Βιγιλίου* εἰς τὸ *Liber Pontificalis*. Κατὰ τὸν *Bίον Βιγιλίου* οὗτος ἀπήχθη ὑπὸ βυζαντινῶν στρατιωτῶν ἐκ Ρώμης, καὶ ἦν στιγμὴν ἐτέλει τὴν Θ. Λειτουργίαν ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγ. Καικούλιας, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἔορτῆς αὐτῆς: «Qui Anthemus scribon veniens Romae invenit eum in ecclesia sanctae Caeciliae X kal. decemb.: erat enim die natalis eius. Et munera eum erogantem ad populum, tentus est et deposuerunt eum ad Tiberim; miserunt eum in navem»¹. Ἡ τόσον ζωντανὴ αὐτὴ διήγησις δύναται νὰ ἔκτιμηθῇ δρθῶς ὡς πρὸς τὴν ιστορικότητά της, μόνον ἐλάν ἐρμηνευθῆ ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν λοιπῶν περὶ τοῦ ταξειδίου τοῦ Βιγιλίου λεπτομερειῶν αὐτῆς. Διότι μόνον ἐκ τῆς καθολικῆς ταύτης ἐποπτείας τῆς περιγραφῆς δυνάμεθα νὰ διαγνώσωμεν τὴν τάσιν τοῦ ἀνωνύμου συγγραφέως τοῦ *Bίον Βιγιλίου*.

Προέξενεī πράγματι ἐντύπωσιν ἡ περιγραφὴ τῶν γεγονότων, τὰ ὅποια κατὰ τὸν *Bίον* προηγήθησαν τῆς ἀπαγωγῆς τοῦ πάπα: Οἱ κάτοικοι τῆς Ρώμης κατήγγειλαν τὸν Βιγίλιον εἰς τὸν αὐτοκράτορα α) διτὶ ἡτο ὑπεύθυνος διὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ προκατόχου του Σιλβερίου ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Ρώμης, β) διτὶ συμπεριεφέρθη κακῶς πρὸς τοὺς Ρωμαίους καὶ γ) διτὶ προεκάλεσε τὸν θάνατον δύο ἀνθρώπων. Βάσει τῆς καταγγείλας αὐτῆς ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ἀπέστειλε τὸν ἀξιωματικὸν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς "Ανθιμὸν εἰς τὴν Ρώμην μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ συλλάβῃ τὸν πάπαν καὶ μεταφέρῃ αὐτὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν².

Τὸ γε, ονδὸς διτὶ ὁ *Bίος* παραθέτει ὡς πρώτην κατηγορίαν κατὰ τοῦ πάπα τὴν συνεργασίαν του διὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ προκατόχου του, μᾶς ὑποχρεώνει νὰ συνδυάσωμεν τὴν διήγησιν ταύτην μὲ τὸν *Bίον Σιλβερίου* εἰς τὸ αὐτὸ ἔργον, διότι τὸ κύριον βάρος τῆς εὐθύνης διὰ τὴν κατὰ τὸν *Bίον* ἀδικον περιπέτειαν τοῦ Σιλβερίου ἀποδίδεται εἰς τὸν διάδοχόν του Βιγίλιον, καὶ νὰ ταυτίσωμεν τὴν πηγὴν ἐκ τῆς ὅποιας ἀντλοῦν τὰς πληροφορίας των ἀμφότεροι οἱ *Bίοι*. Νεώτεραι ἔρευναι ἀπέδειξαν διτὶ ὁ Βιγίλιος δὲν ἀνεμίχθη προσωπικῶς εἰς τὴν ἔκπτωσιν τοῦ προκα-

1. *Liber Pontificalis* 297, 8-10.

2. *Liber Pontificalis* 297, 1-8.

τόχου του¹. Φαίνεται δὲ διτὶ οἱ δύο *Bίοι* τοῦ *Liber Pontificalis* περιορίζονται εἰς πιστὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐκ τοῦ κύρου τοῦ Σιλβερίου διαδοθεισῶν συκοφαντιῶν κατὰ τοῦ τῆς ἐπιταγῆς τῆς Αὐλῆς καὶ καὶ ὑπέρβασιν τῆς θελήσεως τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Ρώμης διορισθέντος πάπα Βιγιλίου. Τοῦτο διωτικό μᾶς δύληγει εἰς τὸ συμπέρασμα διτὶ τὰ ἀφηγούμενα ὑπὸ τῶν *Bίων* δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' ἀποτελοῦν μονομερῆ καὶ ἐν πολλοῖς ἐσφαλμένην ἐρμηνείαν τῶν πραγματικῶν γεγονότων γενομένην ὑπὸ τοῦ κύρου τῶν ἔχθρῶν τοῦ Βιγιλίου. Κατὰ ταῦτα ἡ μυθώδης διήγησις περὶ τῆς δῆθεν ἀπαγωγῆς τοῦ Βιγιλίου περιελήφθη εἰς τὸν *Bίον Βιγιλίου* διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀπέγθεισαν τοῦ κλήρου τῆς Ρώμης πρὸς τὴν ἀνευλαβῆ ἐνέργειαν τῆς Αὐλῆς, ἀλλὰ διὰ νὰ καλύψῃ τὰ πραγματικὰ περιστατικὰ τοῦ ταξειδίου τοῦ πάπα, ἐμφανίζουσα αὐτὸν ὡς ὑπόδικον δι' ἀνθρωποκτονίαν καὶ ἀντικανονικάς πράξεις².

Τὴν βιαίαν ἀπαγωγὴν τοῦ πάπα ἐκ Ρώμης ἀποκλείουν καὶ αἱ διασωθεῖσαι εἰδήσεις περὶ τοῦ ταξειδίου. Κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ τονισθῇ διτὶ ὁ Βιγίλιος δὲν μετεφέρθη ἐκ Ρώμης εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀλλ' διτὶ τὸ ταξειδίον του εἰχεν ὡς πρῶτον προορισμὸν τὴν Σικελίαν. Τοῦτο ἀ-

1. P. HILDEBRAND, «Die Absetzung des Papstes Silverius (537)», ἐν *Historisches Jahrbuch* 42 (1922) 213 ἐ. Πρβλ. SCHWARTZ, *Justinian* 58. Εἰς τὴν ιστορικότητα τῆς διηγήσεως πιστεύει ὁ CASPAR II 230-233. Πρβλ. καὶ BONDI, *Justiniano* 145-148.

2. Εἶναι παράδοξον διτὶ, ἐνῷ ἡ διήγησις τοῦ *Bίον* περὶ τῆς καταγγελίας τῶν Ρωμαίων κατὰ τὸν Βιγίλιον καὶ τῆς δῆθεν δίκης αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος διὰ ποινικὰ καὶ κανονικὰ ἀδικήματα ἐθεωρήθη μυθώδης ὑπὸ τῶν νεωτέρων Ιστορικῶν καὶ ἀπερρίθη ὡς λόγος τοῦ ταξειδίου τοῦ πάπα εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀντιθέτως, δὲν ἡμερεσβήτηθη ἡ ἐξ ίσου μυθώδης διήγησις περὶ τοῦ τρόπου ἀναχωρήσεως του ἐκ Ρώμης, καὶ συνεδυάσθη μὲ τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ περὶ τὰ Τρία Κεφάλαια, περὶ τῶν δόπιων δύμως οὐδεμίᾳ γίνεται μινέα ἐν τῷ *Bίῳ Βιγιλίου*. Ἀκόμη καὶ ὁ L. DUCHESNE, ὁ ὅποιος θὰ ἐπρεπε νὰ ἀπορρίψῃ τὰς εἰδήσεις τοῦ *Bίον*, διότι ὑπέθεσεν διτὶ ὁ Βιγίλιος ἐγκατέλειψε τὴν Ρώμην αὐτοβούλως, δὲν ἡμερεσβήτησε τὰ θρυλούμενα γεγονότα τῆς ἀπαγωγῆς, ἀλλ' ἀπλῶς ἐθεωρήσεν διτὶ ταῦτα ἥσαν σκηνοθετημένα ὑπὸ τοῦ Βιγίλιου, διὰ νὰ ἀποφύγῃ οὗτος τὴν κατηγορίαν τῆς λιποταξίας ἐκ τῆς πολιορκουμένης Ρώμης: «Je serais donc disposé à croire que Vigile ne fit qu'une résistance de forme, qu' il se laissa enlever sans trop de déplaisir, et même que la scène de Sainte-Cécile pourrait bien avoir été concertée avec lui, afin de sauver les apparences et de lui épargner l'ennui de passer pour un fuyard et un déserteur», *Vigile et Pélagie* 383. Τὴν ἀπόφιν ταύτην ἀπεδέχθη καὶ ὁ J. B. BURY, σ. 385, ἐγκατέλειψεν δύμως ἀργότερον διδοὺς διδοὺς DUCHESNE, εἰς τὸ μετὰ τὸν θάνατὸν του ἔκδοθὲν ἔργον του *L'église au VI° siècle* γράφει: «Son (Vigile) départ n' était pas volontaire», σ. 179.

ποδεικνύεται μὲν ἐκ τῶν κατωτέρω περιγραφομένων ἐνεργειῶν τοῦ πάπα κατὰ τὸ διαρρεῦσαν διάστημα, μαρτυρεῖται δῆμος καὶ ὑπὸ δύο οὐδετέρων πηγῶν, αἱ δόποιαι παρὰ τὴν συντομίαν τῆς περιγραφῆς διακρίνουν εἰς τὸ ταξείδιον τοῦ πάπα δύο φάσεις. Τὴν μετάβασιν εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν μετ' ἀρκετὸν χρόνον μετάβασιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὕτω τὸ Χρονικὸν τοῦ κόμητος Μαρκελλίνου διηγεῖται διὰ μὲν τὸ ἔτος 546 διὰ Vigilius papa LVIII ap apostolo Petro evocatus ab imperatore Roma egreditur et Siciliam venit¹, διὰ δὲ τὸ ἔτος 547 διὰ papa Vigilius ingressus est Constantinopolim VIII kalendas Februarias². Ἐπίσης ὁ Ιστορικὸς Προκόπιος ἀναφερόμενος παρεμπιπτόντως εἰς τὸ ταξείδιον τοῦ Βιγιλίου γράφει διὰ «Βιγίλιος, ὁ τῆς Ῥώμης ἀρχιερεύς, βασιλεὺς ἐξ Βυζάντιου ἐκ Σικελίας μετάπεμπτος ἥλθεν. Ἐτύγχανε γὰρ πολὺν τινα χρόνον διὰ τοῦτο ἐν Σικελίᾳ διατριβὴν ἔχων»³.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δεκαμήνου παραμονῆς του ἐν Σικελίᾳ ὁ Βιγίλιος δὲν ἔζη ἐν περιορισμῷ, ἀλλ’ εἶχε τὴν εὐχέρειαν νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἀποστολὴν πλοίων μὲ σῖτον εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Γότθων πολιορκουμένην Ρώμην⁴, ἔχειροτόνησε πρεσβυτέρους καὶ διακόνους διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἰταλίας⁵ καὶ ἐδέχθη ἐκκλησιαστικοὺς ἀντιπροσώπους ἐξ Ἰταλίας, Σαρδηνίας, Ἀφρικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, οἱ δόποιοι ἐξέφρασαν εἰς αὐτὸν τὰς ἀπόψεις των περὶ τοῦ ζητήματος τῶν Τριῶν Κεφαλαίων⁶. Ἐπίσης τὴν 23ην Αὐγούστου 546 ἔγραψεν ὁ Βιγίλιος, προφανῶς ἐκ Σικελίας, ἐγκύλιον ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Γαλλίας καὶ ἑτέρων ἐπιστολὴν πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀρελάτης Αὐρηλιανόν, δι’ ἃς ἀπένειμεν εἰς τὸν Αὐρηλιανὸν τὸ δόφρικον τοῦ βικαρίου διὰ τὰς γαλλικανικὰς ἐπαρχίας καὶ μάλιστα, ὡς γράφει, κατόπιν εἰδικῆς ἐγκρίσεως τοῦ αὐτοκράτορος διαβιβασθείσης εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ στρατηγοῦ Βελισαρίου⁷. "Οταν δὲ τελικῶς ἐγκατέλειψε

1. MARCELLINUS, *Auctarium*, a. 546, 1, ἐκδ. TH. MOMMSEN, *MGH, Auctores antiquissimi*, τόμ. 11, *Chronica minora*, τόμ. 2, Berlin 1894, σ. 107, 30-31.

2. Αὐτόθι, σ. 108, 7.

3. *De bello gothico* III 15, σ. 361, 19 ε.

4. ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ, *De bello gothico* III 15, σ. 361, 19-22.

5. *Liber Pontificalis* 297, 15-16.

6. FACUNDUS, *Pro defensione IV* 3: PL 67, 623C-624A. Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω, σ. 39 ε.

7. *MGH. Epist.* III 43 καὶ 44, Berlin 1892, σ. 63-66.

τὴν Σικελίαν προέβη καθ’ ὅδον πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς ἄλλας διοικητικὰς πράξεις. Κατὰ τὴν παραμονὴν του εἰς Πάτρας ἔχειροτόνησε τὸν ἐκ τῶν ψηφιδωτῶν τῆς Ραβέννης γνωστὸν μητροπολίτην τῆς πόλεως ταύτης Μαξιμιανὸν¹, ἐκ Θεσσαλονίκης δὲ ἀπέστειλε τὸν διάκονόν του Ρούστικον εἰς τὴν Δαλματίαν, διὰ νὰ ρυθμίσῃ τὰ ἐκκρεμοῦντα θέματα τῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων παπικῶν κτημάτων². Τέλος, δταν ἀφίχθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος δχι ὡς ὑπόδικος, ἀλλὰ μετὰ πανηγυρικῶν τελετῶν καὶ ἰδιαιτέρας μεγαλοπρεπείας³.

2. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΤΑΞΙΔΙΟΥ

Ἐάν τὸ ἀνωτέρω ἔξαχθὲν συμπέρασμα είναι δρθόν, διὰ ὃ πάπας δὲν ἐγκατέλειψε τὴν Ρώμην ἀπαχθεὶς ὑπὸ τῆς βυζαντινῆς ἀστυνομίας τῇ ἐντολῇ τοῦ αὐτοκράτορος ἢ τῆς αὐτοκρατείρας, τίθεται τὸ ἔρωτημα, ἐὰν τὸ ταξείδιον τοῦτο ἐγένετο τῇ προτροπῇ ἢ μόνον τῇ ἐγκρίσει ἢ τῇ ἀνοχῇ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Εἰς τὸ ἔρωτημα τοῦτο θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀπαντήσωμεν, ἐὰν λύσωμεν τὸ ἔτερον σκέλος τοῦ περὶ τοῦ ταξείδιου τοῦ Βιγιλίου προβλήματος, ἥτοι περὶ τῶν αἰτίων, τὰ δόποια κατέστησαν τοῦτο ἀναγκαῖον.

Κατ’ ἀρχὴν πρέπει νὰ τονισθῇ διὰ ὃ ὑφ’ ἀπάντων σχεδὸν τῶν νεωτέρων Ιστορικῶν υἱοθετηθεῖσα ἀντίληψις, διὰ ὃ Βιγίλιος μετέβη εἰς τὴν πρωτεύουσαν διὰ νὰ πιεσθῇ καὶ ὑπογράψῃ τὸ διάταγμα κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, ὑπ’ οὐδεμιᾶς τῶν πηγῶν μαρτυρεῖται σαφῶς. Μόνον ὁ Βίκτωρ Τουννούννου συνδέει εἰς τὴν σύντομον εἰδῆσίν του περὶ τῶν γεγονότων τῆς περιόδου ἐκείνης τὸ ταξείδιον τοῦ Βιγιλίου μὲ τὴν καταδίκην τῶν Τριῶν Κεφαλαίων⁴. Τὸ γεγονός δῆμος διὰ ὃ Βίκτωρ συνδέει τὴν

1. *Liber Pontificalis ecclesiae Ravennatis* κεφ. 70: *MGH, Scriptores rerum Langobardensium*, σ. 326. Τὴν χειροτονίαν τοῦ Μαξιμιανοῦ ὑπὸ τοῦ Βιγιλίου ἐν Πάτραις προσεπάθησε νὰ συνδέσῃ μὲ τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων καὶ τὴν στάσιν του ἐναντὶ τῆς Ρώμης δ. I. BOGIATZIANΗΣ, «Τὸ Ραβεννατικὸν Ψηφιδωτὸν τῆς Θεοδώρας», ἐν 'Επιστ. Ἐπετηρίς ἑκδ. ὑπὸ τῆς Φύλωσ. Σχολῆς Πανεπ. Θεσσαλονίκη 1932, σ. 195-240, κυρίως σ. 236 ε.

2. Βλ. τὸ καθαιρετικὸν ἔγγραφον τοῦ Βιγιλίου πρὸς τοὺς διακόνους Ρούστικον καὶ Σεβαστιανόν, *ACO IV* 1, 191, 7-22: *MANSI IX* 355.

3. 'Ο Βίος Βιγιλίου λέγει διὰ τὸν πάπαν ὑπεδέχθη προσωπικῶς ὁ αὐτοκράτωρ, κατὰ δὲ τὴν πομπὴν πρὸς τὴν 'Αγ. Σοφίαν ὁ λαός ἔψαλε τὸν ὅμνον «Ecce advenit dominator dominus», *Liber Pontificalis* 297, 17-298, 2.

4. Βλ. ἀνωτέρω, σ. 45.

μετάβασιν τοῦ πάπα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὴν σύνοδον, ἡ δημόσια κατεδίκαση τά τρία Κεφάλαια, ὅπερ ἱστορικῶς εἶναι ἀνακριθέσις, διότι ἡ σύνοδος κατέστη ἀναγκαῖα καὶ ἐπραγματοποιήθη ἀρκετὰ ἔτη ἀργότερον καὶ δὴ ἀνευ τῆς συμπράξεως τοῦ πάπα, δεικνύει δὲ ὁ ἐν λόγῳ χρονογράφος δὲν ἐνδιαφέρεται τόσον διὰ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, δύσον διὰ περιληπτικὴν περιγραφὴν τῶν κυριωτέρων γεγονότων, πάντοτε μὲ μίαν τάσιν ἔχθρικήν.

Εἴδομεν ἀνωτέρω δὲ τὸ *Bίος Βιγιλίου* παραδίδει ὡς αἰτίαν τοῦ ταξειδίου τὴν καταγγελίαν τῶν Ρωμαίων, δὲ τὸ Βιγίλιος ἡτοῦ ὑπεύθυνος διὰ τὴν ἀντικανονικὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ πρεσβυτόρου του ὡς καὶ διὰ τὸν θάνατον δύο ἀνθρώπων. Παρ' δὲ δὲν δὲ τὸ *Bίος* ἐπανέρχεται εἰς τὴν καταγγελίαν ἀργότερον καὶ δύμιλει περὶ δίκης τοῦ Βιγιλίου διὰ τὰς κατηγορίας αὐτὰς ἐνώπιον του αὐτοκράτορος¹, δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ ὑποστηριχθῇ δὲ τὴν διήγησις εἶναι φανταστική. Διὰ τὴν ἔξακριβωσιν τῶν πραγματικῶν αἰτίων τοῦ ταξειδίου ἡ διήγησις αὕτη εἶναι μόνον κατὰ τοῦτο ἐνδιαφέρουσα, διότι δεικνύει δὲ τὴν περιπέτεια τοῦ Σιλβερίου καὶ ἡ ἀντικανονικὴ ἄνοδος τοῦ Βιγιλίου εἰς τὸν Θρόνον δὲν εἶχε λησμονηθῆ, ἀλλ' ἐχρησιμοποιεῖτο εἰσέτι ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του.

Ἐνδιαφέρουσα διὰ τὸ πρόβλημά μας εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ πληροφορία τοῦ *Bίου*, δὲ τὸν ὅ πάπας ἐπεβιβάσθη τοῦ πλοίου διὰ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ρώμην, Ρωμαῖοι τινες κατῆλθον εἰς τὸν λιμένα καὶ ἔρριψαν κατ' αὐτοῦ λίθους καὶ σκεύη μαγειρικῆς ἀποπέμποντες αὐτὸν μὲ τὰς ἔκφράσεις: «Ἡ πεῖνά σου μετὰ σοῦ, ὁ θάνατός σου μετὰ σοῦ» κακὰ ἡνεγκος εἰς τοὺς Ρωμαίους, κακὰ νὰ συναντήσῃς ὅπου μεταβῆς². «Ἡ παφάδοξος αὕτη ἱστορία δύναται νὰ ἔξηγηθῇ μόνον ἐὰν λάβωμεν ὑπὸ δψει τὴν τραγικότητα τῆς καταστάσεως, ἡ ὥπεια ἐπεκράτει κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς τὴν Ρώμην: Βάσει τοῦ *Bίου Βιγιλίου* καὶ τῶν ἀλλων πηγῶν ἔχει ὑπολογισθῆ δὲ τὴν ἀναγκώρησις τοῦ πάπα ἐκ Ρώμης ἐγένετο τὴν 22αν Νοεμβρίου 545³. Ἀλλὰ διὰ τὸ ἔτος αὐτὸ δέχομεν τὴν πληροφορίαν τοῦ ἱστορικοῦ Προκοπίου, δὲ τὰ στρατεύματα τῶν Γότθων

1. *Liber Pontificalis* 298, 2-8.

2. «Videntes Romani quod movisset navis in qua sedebat Vigilius, tunc coepit populus jactare post eum lapides, fustes, caccabos, et dicere «Famis tua tecum! mortalitas tua tecum! Male fecisti Romanis, male invenias ubi vadis», *Liber Pontificalis* 297, 12-14.

3. Τὸ *Liber Pontificalis* παραδίδει τὴν ἡμερομηνίαν «X kal. decemb.; erat enim die natalis sanctae Caeciliae», 297, 9.

ὑπὸ τὸν Τοτίλαν ἥρχισαν νέαν πολιορκίαν τῆς Ρώμης¹. Παρ' δὲ δὲν δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς πότε ἥρχισεν ἡ πολιορκία, ἐκ τῆς περιγραφῆς τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τοῦ Προκοπίου δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν δὲ τὴν ἥρχισην κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 545².

Ἐάν συνδέσωμεν χρονικῶς τὴν ἐναρξιν τῆς πολιορκίας τῆς Ρώμης μὲ τὴν ἀναγώρησιν τοῦ Βιγιλίου, τότε γίνεται κατανοητὴ ἡ πλήρης ἀγωνίας καὶ μίσους ἔκφρασις τῶν Ρωμαίων πρὸς τὸν ἀναγωροῦντα πάπαν: «ἡ πεῖνά σου μετὰ σοῦ, ὁ θάνατός σου μετὰ σοῦ», δεδομένου δὲ τι, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ἀξιοπίστως ὁ Προκόπιος, ἡ ἐναρξις τῆς πολιορκίας προεκάλεσε λιμὸν εἰς τὴν αἰώνιαν πόλιν³. Πρέπει δρα νὰ ὑποθέσωμεν δὲ τούλσχιστον οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Βιγιλίου ἐν Ρώμῃ ἔθεωρησαν τὴν μετάβασιν του εἰς τὴν ἀσφαλῆ Σικελίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμοῦ ὡς φυγὴν ἐκ τῆς πείνης καὶ τῶν κινδύνων τῆς δεινοπαθούσης πόλεως.

Εἶναι βέβαιον δὲ τὸ Βιγίλιος εἶχε καὶ ἄλλον προσωπικὸν λόγον διὰ νὰ ἐγκε ταλείψῃ τὴν ὑπὸ τῶν Γότθων πολιορκουμένην πόλιν. Εἶναι γνωστὸν δὲ τὸ προκάτοχός του Σιλβέριος ἀνῆλθεν εἰς τὸν Θρόνον κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως τῶν Γότθων Θευδάτου, δταν οὗτος κατέλαβε τὴν Ρώμην. «Οταν ὁ στρατηγὸς Βελιστρίος ἀνακατέλαβε τὴν πόλιν, ὁ Σιλβέριος ἀπειλήθη τοῦ Θρόνου μὲ τὴν κατηγορίαν δὲ τὸ συνειργάζετο μετὰ τῶν Γότθων διὰ τὴν ἐπάνεδόν των εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Βιγίλιος δύμως ἀνῆλθεν εἰς τὸν Θρόνον κατ' ἐντολὴν τῆς βυζαντινῆς Αὐλῆς καὶ τοῦ Βελισαρίου καὶ ἐθεωρεῖτο ἔχθρὸς τῶν Γότθων. Εἶχεν ἐπομένως λόγον νὰ φοβῆται διὰ τὸν Θρόνον του, ἀν δχι καὶ διὰ τὴν ζωὴν του, ἐὰν τελικῶς οἱ Γότθοι κατελάμβανον ἐκ νέου τὴν Ρώμην. Ἀντιθέτως ἐκ Σικελίας ἡδύνατο νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἀμυνὴν τῆς πόλεως ὀργανώνων ἐνισχύσεις, δτερ καὶ ἐπράξεν, ἡδύνατο νὰ διοικῇ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἰταλίας χειροτονῶν ἐν Κατάνῃ τοὺς νέους κληρικοὺς τῆς Ἰταλίας, νὰ διοικῇ δὲ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης διὰ τοποτηρητῶν. Πράγματι, ὡς παραδίδει ὁ *Bίος Βιγιλίου*, ἀπέστειλεν ἐκ Σικελίας εἰς τὴν Ρώμην ὡς τοποτηρητάς του τὸν πρεσβύτερον Ἀμβλιάτον καὶ τὸν ἐπίσκοπον Ρουφίνης Βαλεντίνον⁴.

1. *De bello gothicō* III 13, σ. 349, 19 ε.

2. STEIN II 578 καὶ 640, BREHIER, *Justinien* 463.

3. «Καὶ ἀπὸ αὐτοῦ λιμός τις ἀκριβῆς τοὺς Ρωμαῖους ἐπίεζεν, οὐκέτι δυναμένους τι τῶν ἀναγκαίων ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰσκομίζεσθαι καὶ τῶν ἐκ θαλάσσης ἀποκεκλεισμένων φορτίων», *De bello gothicō* III 13, σ. 350, 11-14.

4. «Ad custodiendum Lateranis et gubernandum clerum», *Liber Pontificalis* 297, 16-17.

καὶ μετεκάλεσε τὸν ἀποχριστικὸν του εἰς τὴν πρωτεύουσαν Πελάγιον, τὸν ὁποῖον εὐρίσκομεν τὴν ἐποχὴν ἔκεινην εἰς τὴν Ρώμην¹. Ἡ ἐξάρτησις τοῦ ταξειδίου τοῦ Βιγιλίου ἐκ τῆς πορείας τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Ἰταλίας μαρτυρεῖται ἐμμέσως καὶ ὑπό τινων βυζαντινῶν πηγῶν. Οὗτως δὲ Ἰωάννης Μαλάλας συνδέει τὰ γεγονότα ὡς ἐξῆς: «Μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἵνδικτιῶνος δεκάτῃς δὲ ἐπίσκοπος Ῥώμης Βιγίλιος παρεγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει» καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ παρελήφθη Ῥώμη ὑπὸ Γότθων². «Οτι δὲ σύνδεσις τῶν δύο γεγονότων εἰς τὸ κείμενον τοῦ Μαλάλα δὲν εἶναι τυχαία, ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς Χρονογραφίας τοῦ Θεοφάνους, ὅπου τὰ δύο γεγονότα μνημονεύονται ἐν συναρτήσει: «Τούτῳ τῷ ἔτει (6039 ἀπὸ κτίσεως κόσμου) παρελήφθη ἡ Ῥώμη ὑπὸ τῶν Γότθων. Καὶ δὲ πάπας Βιγίλιος παρεγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει»³. «Οτι δὲ ἡ συνάρτησις τῶν δύο γεγονότων δηλοῖ πράγματι ἐξάρτησιν τοῦ δευτέρου ἐκ τοῦ πρώτου δεικνύει ὁ τὸν Θεοφάνη γνωρίσας Ιστορικὸς τοῦ ιδίου αἰώνος Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος, δὲ ὁ ποιοῖς» κατενόησεν ὡς ἐξῆς τὴν διατύπωσιν τοῦ Θεοφάνους: «Εἰδέναι μέντοι χρεών, ὡς δὲ πάπας Βιγίλιος τῆς Ῥώμης ὑπὸ Γότθων αὖθις ἀλούσης, φεύγων τὴν Κωνσταντίνου κατέλαβεν»⁴.

Ἡ πληροφορία αὕτη περὶ τῶν αἰτίων τοῦ ταξειδίου τοῦ Βιγιλίου

1. ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ, *De bello gothicō* III 16, σ. 363, 8 ἄ. Ὁ CASPAR II 247-8 δινχγνωρίζει διτὶ ἐν ὅψει τῆς πολιορκίας τῆς Ρώμης ἡ ἀπόρρησις τοῦ Βιγιλίου ἡτο ἀπαραίτητος. Ὁ λόγος δημοσίου τὸν ὁποῖον ἐπικαλεῖται, διτὶ δηλαδὴ ὁ αὐτοκράτωρ ἐφοβήθη, μήπως δὲ Βιγίλιος συνεργασθῇ μετὰ τῶν Γότθων εἰς βάρος τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων (σ. 244-5), εἰναι ἀπίθανος. Τοιοῦτος κίνδυνος συνεργασίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν μετὰ τῶν στρατευμάτων κατοχῆς ὑπῆρχε πάντοτε, θὰ ὑπῆρχε δὲ ὀπωσδήποτε καὶ διὰ τοὺς τοποτηρητὰς τοῦ Βιγιλίου. Ὁ E. STEIN συνδέει ἐπίσης τὸ ταξειδίον τοῦ πάπα μετὰ τῆς πολιορκίας τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Τοτίλα, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν «τυραννικὴν δεσποτείαν» τοῦ Ἰουστινιανοῦ (!): «Cependant, en automne 545, Totila était en passe de mettre le siège devant Rome et cela fournit une bonne occasion d'en éloigner le pape et de le placer du même coup sous une dépendance plus étroite de la Cour impériale», II 640. Τὴν ἀνάγκην τῆς αἰφνιδίας ἀναχωρήσεως τοῦ Βιγιλίου διὰ τοὺς ἀνωτέρω προσωπικοὺς λόγους ἐδέχθη παλαιότερον καὶ δὲ L. DUCHESNE, *Vigile et Pélage* 382 ἄ. Βλ. δημοσία ἀνωτέρω, σ. 47, σημ. 2.

2. Χρονογραφία, κεφ. 18, 483, 3-5.

3. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ, Χρονογραφία, σ. 225, 12-13. Πρβλ. καὶ τὴν εἰδῆσιν τοῦ τὸν Θεοφάνη ἀντιγράφοντος ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΕΔΡΗΝΟΥ: «Τῷ καὶ ἔτει παρελήφθη ἡ Ῥώμη ὑπὸ τῶν Γότθων, δὲ πάπας Βιγίλιος ἀνῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει», Σύνοψις Ἰστοριῶν, PG 121, 717 B.

4. Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία 17, 26, PG 147, 281D.

φαίνεται διτὶ ἡτο εὐρύτερον διαδεδομένη εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ δὴ ἀνεξαρτήτως τῆς παραδόσεως τῶν χρονογράφων Μαλάλα, Θεοφάνους, Νικηφόρου. Δύο ἀνώνυμοι καὶ μέχρι σήμερον ἀνέκδοτοι Ἐπιτομαὶ τῆς Ἰστορίας τῶν συνόδων παρέχουν μίαν παράλληλον πληροφορίαν. Ἡ Ἐπιτομὴ τοῦ κώδικος Ambrosianus gr. C 259, φ. 17ν ἐ. ἀναφερομένη εἰς τὴν ἀποχὴν τοῦ Βιγιλίου ἐκ τῶν ἐργασιῶν τῆς εἰς οἰκουμενικῆς συνόδου δίδει τὴν ἐξῆς ἐξήγησιν: «Ο Βιγίλιος δὲ Ῥώμης παρών, οὐ συνήδρευσε διὰ τὸ μὴ συνόντα, ἀλλὰ χάριν τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γότθων καταλαβεῖν τὸ Βυζάντιον». «Ετι δὲ σαφέστερον διατυποῦται ἡ εἰδῆσις αὕτη ὑπὸ τῆς Ἐπιτομῆς, τὴν ὁποίαν παραδίδει ὁ κῶδις Vindobonensis iur. gr. 13, φ. 62 ἐ.: «Βιγίλιος δὲ ὁ πάπας Ῥώμης παρών, οὐ συνήδρευσεν. Οὐδὲ γάρ οὐδὲ ἡ παρουσία αὐτοῦ σκοπὸν τὴν σύνοδον εἰχεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς Ῥώμης πρεσβεύσασθαι, ἀλλὰ δὲ καὶ φιλονικεία, ἐξ ἣς τὴν παρουσίαν ἀνέστειλε».

Τὸ χωρίον τοῦτο παρέχει μίαν ἐξήγησιν τοῦ ταξειδίου τοῦ πάπα, τὴν ὁποίαν καὶ τὰ λοιπὰ παρατεθέντα στοιχεῖα καθιστοῦν τουλάχιστον πιθανήν. Ὁ πάπας ἐγκατέλειψε τὴν Ρώμην λόγω τῆς πολιορκίας αὐτῆς ὑπὸ τῶν Γότθων, συνδυάζων ἵσως τὴν προσπάθειαν ἐνισχύσεως τῆς πόλεως δι’ ἐξωθεν βοηθείας μὲ τὴν ἀνάγκην νὰ προστατευθῇ προσωπικῶς ἐκ τῆς ἐκδικήσεως τῶν Γότθων. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐνεργειῶν του ἐν Σικελίᾳ — δὲ Προκόπιος διηγεῖται διτὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Βιγιλίου ἀποσταλέντα πλοῖα κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Γότθων¹ — μρτέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν βέβαιος πλέον περὶ τῆς ἐπικειμένης ἀλώσεως τῆς Ρώμης, δὲ ὁποία πράγματι ἐπεσε μετ’ ὀλίγας ἐβδομάδας. Ἐὰν δὲ ἡμερομηνία 14 Ὁκτωβρίου 546, κατὰ τὴν ὁποίαν συμφώνως πρὸς τὸ Liber Pontificalis ecclesiae Ravennatis δὲ Βιγίλιος ἔχειροτόνησεν ἐν Πάτραις τὸν νέον μητροπολίτην Ραβέννης Μαξιμιανὸν εἶναι ὁρθή, δὲ Βιγίλιος ἀνεχώρησεν ἐκ Σικελίας διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Ρώμης, γενομένης τὴν 17ην Δεκεμβρίου 546. Θὰ εἰχεν δημοσία πληροφορηθῆ — καὶ τοῦτο ἡτο σημαντικὸν διὰ τὴν ἀπόφασίν του — διτὶ ἐντὸς τῆς πόλεως εἰχον ἀπομείνει μόνον πεντακόσιοι πολεῖται, διτὶ οἱ λοιποὶ εἰχον φονευθῆ κατὰ τὴν ἀποτυχοῦσαν ἔξοδον ἡ εἰχον ζητήσει καταφύγιον εἰς τὰς πέριξ ἐπαρχίας². Εἰχον παρέλθει πέντε ἐβδομάδες ἀπὸ

1. *De bello gothicō* II 15, σ. 361-10 362, 18.

2. Τὰ δραματικὰ γεγονότα τῆς πολιορκίας μέχρι τῆς ἀλώσεως διηγεῖται λεπτομερῶς δὲ ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ, *De bello gothicō* III 16-21.

τῆς ἀλώσεως, δταν ὁ πάπας τὴν 25ην Ἰανουαρίου 547 ἀφίχθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

Κατὰ πόσον συνετέλεσεν δὲ Ἰουστινιανὸς εἰς τὸ ταξείδιον τοῦ Βιγιλίου; Ὁ Ἰουστινιανὸς διηγέρυνε τοσοῦτον τὰς ἀρμοδιότητας τῶν κατὰ τόπους ἐπισκόπων εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῶν πόλεων¹, ὡστε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν δτι δὲν θὰ ἐνέκρινε τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βιγιλίου ἐκ τῆς Ρώμης κατὰ τὴν κρίσιμον ἔκεινην στιγμήν, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον σοβαροὶ λόγοι πρὸς τοῦτο. 'Αλλ' ὑπῆρχον σοβαροὶ λόγοι. 'Εὰν δὲ Βιγιλίος ἐνδιεφέρετο νὰ διασώσῃ τὸν θρόνον του καὶ νὰ βοηθήσῃ ἔξωθεν τὴν πολιορκουμένην Ρώμην, τοῦτο εἶχεν οὐσιαστικὴν σπουδαιότητα καὶ διὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Διότι, ἐφ' ὅσον ἀπουσίαζεν ὁ πάπας, θὰ ἦτο ὄπωσδήποτε δυσχερῆς ἡ ἔκπτωσίς του καὶ ἡ ἔκλογὴ νέου πάπα συμπαθῶς διακειμένου πρὸς τοὺς Γότθους. Οὕτως ἡ πόλις παρέμενεν οὐσιαστικῶς ὑπὸ τὴν πολαιαὶν ἡγεσίαν της, ἐφ' ὅσον μάλιστα τὰς τύχας τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἐλάμβανεν εἰς χειράς του ὁ δυναμικὸς διάκονος καὶ ἔμπιστος φίλος τῆς Αὐλῆς Πελάγιους. "Οταν δὲ ἀπέδειχθη δτι ἡ ἔκβασις τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὴν Ἰταλίαν δὲν θὰ ἐπέτρεπε τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Βιγιλίου ἐντὸς τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος, δὲ Ἰουστινιανὸς ἔθεωρησε, φαίνεται, φυσικὸν νὰ καλέσῃ πλησίον του τὸν πάπαν, ὃς ἀλλωστε εἶχε πρόηγουμένως μὲ τὸν μητροπολίτην Μεδιολάνων Δάτιον καὶ τὴν ὄμαδα συγκλητικῶν τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης ὑπὸ τὸν πατρίκιον Κέθηγον, οἱ ὅποιοι ἐπίσης ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ ίκανὰ ἔτη εἰς τὴν πρωτεύουσαν².

Ἐντεῦθεν εἶναι πιθανὸν δτι τὸ ταξείδιον τοῦ πάπα ἐσχεδιάσθη καὶ ἔξετελέσθη κοινῇ συμφωνίᾳ πάπα καὶ αὐτοκράτορος, ἵσως τῇ μεσολαβήσει τοῦ Βελισαρίου. Βεβαίως χάριν τῆς ἐσωτερικῆς προπαγάνδας ἡ το συμφέρον νὰ καλυφθῇ τὸ ταξείδιον πλήρως ὑπὸ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ αὐτοκράτορος. "Ισως ὁ Ἰδιος ὁ Βιγιλίος ἐνδιεφέρθη νὰ δημιουργήθῃ ἡ ἐντύπωσις δτι δὲν μετεκινήθη οἰκειοθελῶς, ἀλλὰ adductus, ἡ deductus, ἡ evocatus, ἡ μετάπεμπτος, ὅπως γράφουν αἱ πηγαί. 'Αρκετὰ ἔτη ἀργότερον, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 550, ἀπαντῶν ὁ Βιγιλίος εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ μητροπολίτου Ἀρελάτης Αὐρηλιανοῦ ζητήσαντος ἐξηγήσει περὶ τῆς στάσεως τοῦ πάπα ἔναντι τοῦ δογματικοῦ ζητήματος,

1. D. CLAUBD, *Die byzantinische Stadt im 6. Jahrhundert*, München 1969, σ. 110 ἐ.

2. *Liber Pontificalis*, Βίος Βιγιλίου 7, σ. 298, 15 ἐ. ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ, *De bello gothicō* III 13, σ. 33, 7 ἐ.

ὑπεσχέθη δτι, δταν ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ρώμην, θὰ στείλῃ λεπτομερῆ στοιχεῖα περὶ τῶν γενομένων : Et cum nos dominus filius noster clementissimus imperator, sicut promisit, deo qui cor eius tenet, iuvante reverti praeceperit, hominem qui vobis ad singula subtilater innotescat, deo propito destinamus¹. 'Η πρόταοις αὕτη δίδει τὴν ἐντύπωσιν δτι ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ πάπα ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς ἀποφάσεως τοῦ αὐτοκράτορος. "Οτι δμως αὕτη ἦτο ἀμέσως συνδεδεμένη μὲ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἰταλίαν, δεικνύει, νομίζομεν, σαφῶς ἡ ἀκολουθοῦσα ἐξήγησις τοῦ Βιγιλίου: Quod ideo adhuc non fecimus, quia et hiemis asperitas et Italiae quae vos non latet, necessitas praepedivit, donec serenissimus princeps, sicut desiderat, domino auxiliante subveniat².

'Η ὑπόθεσις δτι τὸ ταξείδιον τοῦ Βιγιλίου δὲν εἶχε σχέσιν μὲ τὸ ζήτημα τῶν Τριῶν Κεφαλαίων ἐνισχύεται καὶ ἐκ τίνος παρατηρήσεως τοῦ Ed. Schwartz. 'Ο ἐκδότης τῶν πρακτικῶν τῶν συνόδων ὑπεστήριξεν δτι τὸ διάταγμα περὶ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων δὲν ἐστάλη εἰς τὸν πάπαν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως του ἐκ Ρώμης, ἀλλ' ἐτέθη ὑπ' ὅψιν του μετὰ τὴν ἀφίξιν του εἰς τὴν πρωτεύουσαν³. Εἰς ἀπόδειξιν τούτου παραπέμπει εἰς ἓν χωρίον ἐκ τοῦ βασιλικοῦ τύπου τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὴν ε' σύνοδον, δπου ὁ αὐτοκράτωρ ὑπενθυμίζει εἰς τὰ μέλη τῆς συνό-

1. ACO IV 1, 198, 5-7, MANSI IX 362 D ἐ. καὶ Συλλογὴ 'Ἐπιστολῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀρελάτης, ἐν MGH, Epist. III, σ. 68.

2. Αὐτόθι, σ. 198, 8-10. Εἶναι λίαν χαρακτηριστικὸν δτι ἐν συνεχείᾳ τῆς ἐπιστολῆς ὁ Βιγιλίος παραγγέλλει εἰς τὸν Αὐρηλιανὸν νὰ παρακαλέσῃ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Χιλδιβέρτον, δπως ζητήσῃ ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν Γότθων Τοτίλαν νὰ μὴ ἀναμιχθῇ καὶ προκαλέσῃ ἀναταραχὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης: ...ut, quia Gothi cum rege suo in civitate Romana perhibentur ingressi, hoc ei dignetur scribere, ne se in ecclesiae nostrae praejudicio, quippe velut alienae legis, inimisceat et aliquid faciat aut fieri aliqua ratione permittat, unde catholica possit ecclesia perturbari. Βεβαίως ὑπῆρχον πολλὰ θέματα τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας, εἰς τὰ ὅποια θὰ ἡδύνατο νὰ προκαλέσῃ ἀναταραχὴν ὁ Τοτίλας. Τὸ φοβερώτερον δμως θὰ ἦτο, ἐὰν προειλεῖ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ Βιγιλίου καὶ τὴν ἔκλογὴν νέου πάπα.

3. SCHWARTZ, *Justinian* 60: "Daß er den Traktat nur dem päpstlichen Apokrisiar in Konstantinopel vorlegte, ihm nicht persönlich, sei es nach Rom, sei es nach Sizilien schickte, steht unbedingt fest; erst als der Papst in Konstantinopel angekommen war und der Kaiser ihn unmittelbar in der Gewalt hatte, wurden ihm die ominösen Kapitel offiziell vorgelegt. Παρομοίας ἐκφράσται δὲν παραλείπει ὁ Ed. SCHWARTZ καὶ εἰς τὸ ἔκτενὲς δρῦμον του «Über die Reichskonzilien von Theodosius bis Justinian», ἐν Zeitschr. d. Savigny-Stiftung f. Rechtsgeschichte 42, kanon. Abt.11(1921) 208-253, κυρίως σ. 244-253.

δου τὴν προϊστορίαν τῆς ἔριδος. 'Ο Ιουστινιανὸς λέγει δὲ τὰν προέκυψε τὸ πρόβλημα ἡρώτησεν ἐγγράφως τοὺς ἐπισκόπους τὶ φρονοῦν περὶ αὐτοῦ καὶ αὐτοὶ ἀπέστειλαν τὰς ἀπαντήσεις τῶν. 'Αργότερον, ἐπειδὴ δὲν εἶχον συμφωνήσει δῆλοι, ἐκάλεσεν αὐτοὺς εἰς τὴν πρωτεύουσαν διὰ νὰ ἀποφασίσουν ἀπὸ κοινοῦ περὶ τοῦ θέματος. Καὶ συνεχίζει: «Vigilio enim religiosissimo papa antiquioris Romae cum ad regiam urbem pervenisset, de praedictis tribus capitulis subtiliter omnibus manifestatis interrogavimus eum quid de hac causa sapit»¹. Θεωρῶ ἀπίθανον τὴν ὑπόθεσιν δὲ τὸ Ιουστινιανὸς ἀπεράσιστε μὴ ἀποστέλλῃ τὸ διάταγμα εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης, διότι τοῦτο θὰ ἥτο ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν μέχρι τοῦ σημείου ἔκεινου πολιτικὴν συμπαθείας καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὸν θρόνον τῆς Ρώμης ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Βιγίλιου. 'Εὰν τὸ ἀνωτέρω χωρίον δύναται πράγματι νὰ στηρίξῃ τὴν ὑπόθεσιν δὲ τὸ Βιγίλιος ἐνημερώθη περὶ τοῦ διατάγματος μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐκ Ρώμης, τότε πρέπει νὰ συμπεράνωμεν δὲ τὸ διάταγμα ἐστάλη μὲν εἰς τὸν Βιγίλιον, ἀλλ' ὁ πάπας δὲν εὐρίσκετο πλέον εἰς τὴν Ρώμην, διότι εἶχεν ἥδη μεταβῆναι εἰς τὴν Σικελίαν. 'Εντεῦθεν ἔχει γίνεσθαι τὸ πλῆθος τῶν πρὸς αὐτὸν προστρεξάντων ἐπισκόπων εἰς τὴν Σικελίαν διὰ νὰ συζητήσουν μετ' αὐτοῦ τὸ ἐκ τοῦ διατάγματος προκύψαν θέμα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀπόφασις τῶν διακόνων Πελαγίου καὶ Ἀνατολίου, οἱ ὅποιοι ἔξι δύναματος του διώκουν τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, νὰ ζητήσουν τὴν ἐπὶ τοῦ νέου δογματικοῦ προβλήματος γνώμην τοῦ διαικόνου Φερράνδου καὶ τῆς συνόδου τῆς Καρχηδόνος².

'Εὰν ἡ ἀνωτέρω ὑπόθεσις εἶναι ὀρθή, πρέπει προσέτι νὰ συμπεράνωμεν δὲ τὸ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα συνετάγη μετὰ ἡ συγχρόνως

1. ACO IV 1, 11, 11-13: MANSI IX, 181 C.

2. Περὶ αὐτοῦ βλ. ἀνωτέρω, σ. 39 ἐ. Εἶναι χαρακτηριστικὸν δὲ τὸ Φακοῦνδος διηγεῖται τοῦτο μετὰ τὴν μνείαν τοῦ ταξιδίου τοῦ Βιγίλιου, δισταύλως ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν δὲ πράγματι τοῦτο ἔγένετο μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ πάπα. 'Αλλωστε ὑπὸ τὴν φράσιν «debitam officio suo et loco sollicitudinem pro ecclesiae dei gerentes» πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν δὲ οἱ διάκονοι εἶχον ἀναλάβει ηὔημένας ἀρμοδιότητας, αἱ ὅποιαι ἔχει γίνεσθαι μόνον ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ πάπα, *Pro defensione IV* 4, PL 67, 624 B. Βάσει αὐτῶν τῶν δεδομένων πρέπει νὰ ἐρμηνεύσωμεν καὶ τὴν γενικὴν πρότασιν τοῦ Φακοῦνδου εἰς τὴν Ιδίαν συνάφειαν, καθ' ἣν οἱ Ρωμαῖοι παρεκάλεσαν τὸν πάπαν κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του δπας μὴ ἀποδεχθῆν τὸν δογματικὸν νεωτερισμόν. 'Ο Φακοῦνδος ἔχει πρὸ δρθαλμῶν μόνον τὸ θεολογικὸν πρόβλημα καὶ διὰ τοῦτο παρασιωπῷ τελείως τὴν πολεμικὴν περιπέτειαν τῆς Ρώμης. Διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀποψίν του, ἐνδιαφέρεται νὰ παρουσιάσῃ ὡς γενικὴν τὴν ἀντίδρασιν τῆς Δύσεως κατὰ τοῦ διατάγματος.

πρὸς τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βιγίλιου ἐκ Ρώμης τὸν Νοέμβριον τοῦ ἔτους 545. Τοῦτο εἶναι δυνατόν, διότι περὶ τοῦ χρόνου ἐκδόσεως τοῦ διατάγματος δὲν ὑπάρχουν συγκεκριμένα στοιχεῖα. 'Ος terminus post quem ισχύει τὸ ἔτος 543, διότι κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸν ἔξεδόθη τὸ διάταγμα κατὰ τοῦ Ὡριγένους καὶ εἶναι βέβαιον δὲ τὶ ἡ ἔρις περὶ τὰ Τρία Κεφάλαια ἥρχισε μετὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐπέμβασιν εἰς τὴν ὁριγενιστικὴν ἔριν. 'Ο Schwartz προέτεινεν ὡς terminus ante quem τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ θανάτου τοῦ ἡγουμένου Γελασίου καθ' ὃδὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Παλαιστίνην, τὴν ὥποιαν ὁ Κύριλλος Σκυθοπολίτης τοποθετεῖ εἰς τὸν Οκτώβριον τοῦ ἔτους 546¹, ὡς καὶ τὴν μνείαν τοῦ θανάτου τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Ἐφραιμίου, ὁ ὅποιος συνέβη ἐπίσης ἐν ἔτει 546². Τὰ γνωστὰ εἰς ἡμᾶς γεγονότα μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Γελασίου ἐπιτρέπουν νὰ χρονολογήσωμεν τὸ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους 545³.

1. *Blos* Σάβα 87, σ. 195, 5. Πρβλ. καὶ SCHWARTZ, *Justinian* 57.

2. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, 'Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία, σ. 800. 'Ο STEIN, II 638, ὥπ. 1, ἀναβιβάζει τὸν θάνατον τοῦ Ἐφραιμίου εἰς τὸ ἔτος 545.

3. Τὴν χρονολογίαν ταύτην ἔδεχθη προσφάτως καὶ ὁ I. ANASTASIΟΥ, σ. 64.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΤΟ JUDICATUM ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΒΙΓΙΛΙΟΥ

1. ΤΟ Α' ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΝ ΣΧΙΣΜΑ

‘Η στάσις τοῦ πάπα Βιγίλιου ἔναντι τοῦ νέου θεολογικοῦ προβλήματος ἐφάνη ἡδη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς του ἐν Σικελίᾳ. Ο Φακοῦνδος διηγεῖται ὅτι οὗτος ἀπέστειλεν ἀντιπροσώπους του εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ νὰ πληροφορήσουν αὐτὸν περὶ τῆς ἐκδηλωθείσης διαμαρτυρίας εἰς τὴν Δύσιν καὶ νὰ διαβιβάσουν τὴν παράκλησίν του ὅπως ἀνακαλέσῃ τὰ γενόμενα¹. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ταύτην φάσιν τῆς ἔριδος ὁ πάπας δὲν ἐκινήθη τόσον ἐκ λόγων θεολογικῶν, ἀλλ’ ἐκ τῆς διαπιστώσεως ὅτι διὰ τοῦ νέου ζητήματος προκαλοῦνται μεγάλαι ἀναταραχαί. Εντεῦθεν τὸ ἐνδιαφέρον του ἐνετοπίσθη εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης διὰ τῆς ἀκυρώσεως τῆς αὐτοκρατορικῆς πρωτοβουλίας. Ο Ιουστινιανὸς εἰς ἀπάντησιν ἔσπευσε νὰ μηνύσῃ εἰς τὸν πάπαν δι’ εἰδικοῦ ἀπεσταλμένου του, τοῦ Ἰλλουστρίου Λέοντος, ὅτι πρέπει πράγματι νὰ διατηρῇ πάσῃ θυσίᾳ ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν. Τοῦτο δμως θὰ ἐπετυγχάνετο κατὰ τὴν γνώμην του δχι διὰ τῆς ἀκυρώσεως τοῦ διατάγματος καὶ τῆς ὑπογραφῆς τῶν ἡδη συμφωνησάντων ἐπισκόπων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπικυρώσεως καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν².

Ο Βιγίλιος διέγνωσεν εὑρισκόμενος εἰσέτι καθ’ ὅδὸν ὅτι ὁ ἀγών, τὸν ὄποιον ἀνελάμβανε μεταβαίνων εἰς τὴν πρωτεύουσαν, δὲν θὰ ἥτο

1. «Propter quod et de vestra clementia summis precibus summoque admisu per suos legatos petit, sicut eum venientem diversae provinciae contestatae sunt, ne patiamini stare quod factum est», *Pro defensione IV* 3: PL 67, 623 B.

2. ‘Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βιγίλιου πρὸς τὸν πατριάρχην Μηνᾶν μαθάνομεν τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ιουστινιανοῦ πρὸς τὸν Βιγίλιον. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ αὐτοκράτορος ἐπιβάλλεται ἡ ὑπὸ πάντων ἀποδοχὴ τοῦ διατάγματος, αὐτὸν διηγεῖται ἡ ἀποδοχὴ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ κόμητος ΜΑΡΚΕΛΛΙΝΟΥ 108, 7: Papa Vigilius ingressus est Constantinopolim VIII kalendas februarias». Τὸ *Liber*

πλέον μόνον κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἐπισκόπων του, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀποδεχθῆ τὰς θεολογικὰς θέσεις ἐκείνου καὶ εἶχον ἀναλάβει ἐκ μέρους του τὴν ὑποστήριξιν των. Διέγνωσεν εἰσέτι ὅτι θὰ ἔχῃ πιθανότητας νὰ περατώσῃ τὸ ζήτημα συμφώνως πρὸς τὴν γραμμὴν τῆς Δύσεως, μόνον ἐὰν ἐπιτύχῃ νὰ διασπάσῃ τὴν δργανουμένην παράταξιν τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων. Δι’ ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν πατριάρχην Μηνᾶν ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ εἰρήνης σκέψεις τοῦ αὐτοκράτορος μὲ τὸ γνωστὸν ἐκ τῶν δογματικῶν ἐρίδων τῶν προηγουμένων αἰώνων ἐπιχείρημα, ὅτι ὁ ἀγών ὑπὲρ τῆς πίστεως εἶναι προτιμότερος τῆς ἐπιγείου εἰρήνης καὶ ὅδηγει εἰς τὴν ἀληθινὴν εἰρήνην, τὴν οὐρανίαν. Παραπέμπων εἰς τὸ χωρίον Ἰωάννου 14, 27 («εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν») καθὼς καὶ εἰς τὸ χωρίον Ἱερεμίου 6, 14 («λέγοντες εἰρήνη, εἰρήνη· καὶ ποῦ ἔστιν εἰρήνη») ἐπιτίθεται κατὰ τῆς χαραχθείσης πολιτικῆς καὶ τῆς, δῆθεν χάριν τῆς εἰρήνης, ἐμμονῆς εἰς τὸ ψεῦδος (!) καὶ ἐπικυρώνει τὴν ὑπὸ τοῦ ἀποκρισιαρίου του Στεφάνου καὶ τοῦ μητροπολίτου Μεδιολάνων Δατίου γενομένην διακοπὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας μετὰ τῶν ἀποδεχθέντων τὰς αὐτοκρατορικὰς ἀπόψεις ἐπισκόπων¹.

Η ἐπιστολὴ αὕτη δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἡ προγραμματικὴ δήλωσις τοῦ πάπα διὰ τὴν ἐπομένην στάσιν του ἔναντι τῆς ἔριδος. Η ἐξέλιξις δμως τῆς διαμάχης παρέχει, ὡς θὰ ἰδωμεν, τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ Βιγίλιος δὲν διέθετεν οὔτε τὰς θεολογικὰς προϋποθέσεις ἀλλ’ οὔτε καὶ τὸν χαρακτῆρα διὰ νὰ διεξαγάγῃ τὸν θεολογικὸν ἀγῶνα ἐπιτυχῶς. Στηρίζομενος εἰς τὰς ἀπόψεις τῶν ἄλλων καὶ παρασυρόμενος ὑπ’ αὐτῶν εἰς ἀτυχεῖς ἐνεργείας δὲν ἐπέτυχεν οὔτε νὰ ἡγηθῇ, ἀλλ’ οὔτε καὶ νὰ ἐπηρεάσῃ τὸν θεολογικὸν διάλογον. Παρέμεινε μέχρι τέλους ἀρωγός μὲ μοναδικὴν φροντίδα τὴν διατήρησιν τῶν δικαίων τῆς πατικῆς ἔδρας λησμονῶν τὸν Ιστορικὸν νόμον, ὅτι μόνος ἀσφαλῆς τρόπος διαφυλάξεως τῶν δικαίων εἶναι ἡ δι’ εὐφυοῦς καὶ σθεναρᾶς πολιτικῆς καθ’ ἐκάστην στιγμὴν ἐπιβεβαίωσις αὐτῶν.

Η πανηγυρικὴ ὑποδοχὴ², ἡ ὅποια ἐπεφύλαχθη εἰς τὸν πάπαν κατὰ τὴν ἀφίξιν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν³, δὲν ἐπέφερε τὸ ἀναμε-

1. *C. Mocianum*, PL 67, 862 A—863 A.

2. Βλ. ἀνωτέρω, σ. 49.

3. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφίχθη τὴν 25ην Ἰανουαρίου 547. Η ἡμερησιά παραδίδεται ὑπὸ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ κόμητος ΜΑΡΚΕΛΛΙΝΟΥ 108, 7: Papa Vigilius ingressus est Constantinopolim VIII kalendas februarias». Τὸ *Liber*

νόμενον ἀποτέλεσμα, ἵτοι νὰ κάμψῃ τὴν ἀρνητικὴν στάσιν τοῦ πάπα. Ἀντιθέτως ἐνεθάρρυνε τοῦτον εἰς τὴν ἐμμονήν. Ὁ Θεοφάνης διηγεῖται χαρακτηριστικῶς ὅτι «τοσοῦτον τιμηθεὶς (ὁ Βιγίλιος) ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὡς ἐπαρθέντα ἀκοινωνησίαν τεσσάρων μηνῶν δοῦναι Μηνᾶς τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπῳ εἰς ἐπιτίμιον»¹. Πῶς ἀκριβῶς ἔξειλιχθῆσαν αἱ σχέσεις τοῦ πάπα πρὸς τὸν πατριάρχην δὲν εἶναι γνωστόν². Ἡ ἀνωτέρω πληροφορία τοῦ Θεοφάνους, ἥτις δύμιλεῖ περὶ ἐπιτιμίου, ἐπιβεβαιοῦται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Μαλάλα, ὁ ὅποιος διηγεῖται ὅτι «Μηνᾶς ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καθηρέθη ὑπὸ τοῦ πάπα Πώμης διὰ τινας αἰτίας κανονικάς»³.

Δὲν φαίνεται πιθανὸν ὅτι ὁ πάπας ἀμέσως μετὰ τὴν ἀφίξιν του εἰς τὴν πρωτεύουσαν εἶχε κανονικοὺς λόγους διὰ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς πόλεως τὴν ποινὴν τῆς καθαιρέσεως. Πιθανωτέρα εἶναι ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἡ μὴ τήρησις τῆς ὑποσχέσεως, τὴν ὅποιαν εἶχε δώσει ὁ Μηνᾶς εἰς τὸν ἀποκρισάριον Στέφανον, ὅτι δηλαδὴ θὰ ἀποσύρῃ τὴν ὑπογραφήν του εἰς τὸ διάταγμα, ἐὰν ἀπορρίψῃ τοῦτο ὁ πάπας, ἔξηρεθισε τὸν Βιγίλιον, ὅστις καὶ διέρρηξε τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν μετ' αὐτοῦ, ὡς ἄλλωστε εἶχεν ἀναγγείλει τοῦτο διὰ τῆς ἐπιστολῆς του. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν πρόκειται περὶ καθαιρέσεως, ἀλλὰ περὶ προσωρινῆς διαικοπῆς τῆς κοινωνίας. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Φακοῦνδος, ὁ ὅποιος δύμιλεῖ περὶ suspensio communionis⁴, ἀλλὰ καὶ ἡ φράσις τοῦ Θεοφάνους «ἀκοινωνησία τεσσάρων μηνῶν»⁵.

Pontificalis παρέχει τὴν ἡμερομηνίαν 24η Δεκεμβρίου 546 («vigilias domini nostri Iesu Christi»). Πρβλ. STEIN II 641.

1. *Χρονογραφία*, σ. 225, 15 ε.

2. Ἀργότερον ὁ πάπας Γρηγόριος (590-604) ισχυρίσθη ὅτι ὁ Βιγίλιος ἀνεθεμάτισε καὶ τὴν αὐτοκράτειραν Θεοδώραν. Τοῦτο δύμας θεωρεῖται τελείως ἀπίθανον, CASPLA II 253, σημ. 1.

3. *Χρονογραφία* 18, σ. 483, 4-5.

4. «Propter quod (Vigilius) et illos qui talibus communicaverant veniens in regiam civitatem a communione suspedit», C. Mocianum, PL 67, 862 C, ὅπόθεν ἔξαγεται ὅτι δχι μόνον τὸν Μηνᾶν ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους δὲν ἐδέχθη εἰς κοινωνίαν.

5. Ὁ δρός ἀκοινωνησίας, ἀντίστοιχος τοῦ λατινικοῦ excommunicatio σημαίνει τὴν διαικοπὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ὡς ποινὴν διὰ κανονικὸν παράπτωμα. Πρβλ. Καν. Ἀποστόλων 10 καὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, ἐν Πηδαλίῳ, ἔκδ. Ἀστέρος, Ἀθῆναι 1957, σ. 13. Τὴν διατύπωσιν τοῦ Θεοφάνους δὲν πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν ὡς ἐννοούσαν τὴν ἐκ τῶν προτέρων ἐπιβολὴν ποινῆς τεσσάρων μηνῶν, ἀλλ' ὅτι ἡ περίοδος τῆς «ἀκοινωνησίας» διήρκεσε τέσσαρας μῆνας. Η ἐρμηνεία αὐτὴ στηρίζεται τόσον ὑπὸ τοῦ Μαλάλα, δσον καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους.

Διὰ τὸ πρόβλημά μας εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ ἐρωτήσωμεν, ἐὰν ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ἐπιτιμίου εἰς τὸν πατριάρχην ἐγένετο σεβαστὴ ὑπὸ τοῦ Μηνᾶ καὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ διήγησις τοῦ Μαλάλα ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ «ἐπιτιμίου» ὁ πατριάρχης ἔμεινε πράγματι ἀργός. Διότι οὗτος ἔξηγεῖται ἡ περαιτέρω εἰδῆσίς του ὅτι «τῇ αὐτῇ ἱνδικτιῶνι ἐδέχθη Μηνᾶς εἰς τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ» καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἀθλησιν τῶν ἀγίων ἀποστόλων»¹. Ἀντιθέτως ὁ Θεοφάνης διηγεῖται ὅτι ὁ Μηνᾶς εἰς τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἐπιτιμίου ἀντέδρασε διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου: «Καὶ Μηνᾶς δὲ αὐτῷ (τῷ Βιγίλιῳ) τὸ αὐτὸν ἐπιτίμιον δέδωκεν»². Εξ ὅσων γνωρίζομεν καὶ ἐκ τῶν γεγονότων τῶν ἑτῶν 550-551 πρέπει μᾶλλον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Μηνᾶς—ἀναμφιβόλως καὶ ὁ αὐτοκράτωρ—δὲν ἀνεγνώρισε τὴν ἐπιβληθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν ποινὴν, ἀλλ' ἀντιθέτως διέκοψε καὶ ἔξιδιας πρωτοβουλίας τὴν κοινωνίαν μὲ τὸν πάπαν. Οὗτος ἐγένετο τὸ πρῶτον προσωρινὸν σχίσμα μεταξύ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως κατὰ τὴν ἔριν τῶν Τριῶν Κεφαλαίων.

2. ΑΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΙΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΟΥ JUDICATUM ΚΑΙ Η ΚΑΤ' ΑΥΤΟΥ ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΣΕΩΣ

Αἱ πηγαὶ μαρτυροῦν ὅτι τὸ σχίσμα ἤρθη τὸν Ἰούνιον τοῦ ἔτους 547. Τὶ ἀκριβῶς ἐμεσολάβησε δὲν γνωρίζομεν. Ἐνῷ οἱ κληρικοὶ τῶν Μεδιολάνων συκοφαντοῦν τὸν αὐτοκράτορα Ισχυριζόμενοι ὅτι ἐκακοποίησε τὸν Βιγίλιον διὰ νὰ ὑποχωρήσῃ³, ὁ Φακοῦνδος συκοφαντεῖ τὸν

«Ο Μαλλαλας λέγει δι τῇ αὐτῇ ἱνδικτιῶνι (πρόκειται περὶ τῆς δεκάτης, ἵτοι Σεπτέμβριος 546 - Αὔγουστος 547) ἐδέχθη Μηνᾶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ· καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἀθλησιν τῶν ἀγίων ἀποστόλων ἐν τῷ περιτεχίσματι, Χρονογραφία 18, σ. 483, 14-16· δηλαδὴ τὸ ἐπιτίμιον ἤρθη πρὸ τῆς 29ης Ἰουνίου. Μεταξὺ τῆς ἡμερομηνίας ἀφίξεως τοῦ πάπα, τὴν ὅποιαν διαλάλας θέτει εἰς τὸν Φεβρουάριον, καὶ τῆς ἕορτῆς τῶν ἀγ. Ἀποστόλων διέρρευσαν τέσσαρες περίπου μῆνες. Ο Θεοφάνης συγχέει τὸ γεγονός τοῦτο μὲ τὰ τραγικὰ γεγονότα τοῦ ἔτους 551 (περὶ αὐτῶν βλ. κατωτέρω, σ. 81 ε.).» Η μαρτυρία του δύμας περὶ τῆς συμφιλιώσεως χρονολογεῖται εἰς τὴν 29ην Ἰουνίου 547, ἀποκλείει δὲ ἐτέρων ἐρμηνείαν ἡ ὑπὸ αὐτοῦ μνημονευομένη συμβολὴ τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδώρας εἰς τὴν συμφιλίωσιν, ἡ δούλα, ὡς γνωστόν, ἀπέθανεν δλίγον ἀργότερον· Μαλλαλας 18, σ. 484, 4-5.

1. Βλ. προηγουμένην σημείωσιν.

2. *Χρονογραφία*, σ. 225, 18. Τὴν παράδοσιν τοῦ Θεοφάνους συνεχίζει ὁ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, ὁ ὅποιος γράφει: «Ἐπίσης δὲ καὶ Μηνᾶς ἔκεινῳ ἐπολεῖ», Εκκλησιαστικὴ Ιστορία 17,26:PG 147, 284 A.

3. «Sed cum papa Vigilius in hac parte non vellet adhibere consensum,

Βιγίλιον διαδίδων δτι οὗτος ἔπεισε θύμα τῆς φιλοδοξίας του¹. Λίστα ἐνδιαφέροντα και διαφωτιστικά διὰ τὴν στάσιν τοῦ αὐτοκράτορος εἶναι τρία κείμενα, τὰ δποῖα διέσωσεν δὲ κῶδ. Parisinus lat. 1682 τοῦ Ө' αἰώνος. Συμφώνως πρὸς τὴν συνοδεύουσαν αὐτὰ σημείωσιν τὰ κείμενα αὐτὰ μετεφράσθησαν και ἀπεστάλησαν εἰς τὸν πάπαν Βιγίλιον ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὴν 28ην Μαΐου 547, δηλαδὴ διήγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐπελθούσης συμφωνίας². Τὰ δύο πρῶτα κείμενα εἶναι ἐπιστολαί, τὰς δποῖας ἀπηγόρουν δὲ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Α' πρὸς τὰς ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας και Νικομηδείας ἀντιστοίχως, και διὰ τῶν δποῖων δὲ πρῶτος χριστιανὸς αὐτοκράτωρ δικαιολογεῖ τὴν ἐπέμβασιν του εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα³. Τὸ τρίτον κείμενον εἶναι μικρὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ προσφωνητικοῦ λόγου τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μαρκιανόν. Εἶναι τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τοῦ λόγου, εἰς τὸ δποῖον ἡ σύνοδος ἀναφέρει τὸ παραδειγματικὸν δύο περιφανῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, τοῦ Μ. Βασιλείου και τοῦ πάπα Δαμάσου, οἱ δποῖοι, ὅταν ἀνεφύγησαν αἰρέσεις, ἀπέστειλαν εἰς τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους δογματικὰς ἐπιστολὰς ζητοῦντες νὰ ἐπικυρώσουν τὸ περιεχόμενόν των διὰ τῆς ὑπογραφῆς των⁴. Τὰ κείμενα αὐτὰ δεικνύουν δτι ὁ Ἰουστι-

jam tunc ei talis violentia facta est, ut publice in conventu clamaret: Contestor quia etsi me captivum tenetis, beatum Petrum apostolum captivum facere non potestis», *Vigiliusbriefe* 19,16-19.

1. «Nos contra respondemus quod ultiro per ambitionem pollicitatione facta pecaverit, nec ulla sustinuerit tormenta, quibus cessisse credatur», *C. Mocianum*, PL 67, 863 AB.

2. «Haec exemplaria duarum epistolarum dominus imperator Iustinianus beatissimo papae Vigilio translatas de Graeco in Latino direxit die quinto kalendarim Iuniarum sexies post consulatum Basilii viri clarissimi», *ACO IV* 2, 103, 40-43.

3. *ACO IV* 2, 101,1—103,39. Τὸ ἐλληνικὸν κείμενον διέσωσεν δὲ Ἀθηνάσιος Ἀλεξανδρείας, H. G. OPIZ, *Athanasius' Werke*, τόμ. 3, Berlin 1939, σ. 52-54 και 58-62. Τὸ ἀποφασιστικὸν χωρίον διὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ἔχει ὡς ἔξης: «Ἴνα δὲ τοῦτο γένηται, ὑπομήσει Θεοῦ συνεκάλεσα εἰς τὴν Νικαέων πόλιν τοὺς πλείστους τῶν ἐπισκόπων μεθ' ὧν καθάπερ ὡς εἰς ἔξ οὐδῶν ἐγώ συνθεράπων ὑμέτερος καθ' ὑπερβολὴν εἶναι χαίρων και αὐτὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἔξετασιν ἀνεδεξάμην», σ. 52, 8-53,2. Πρβλ. και σ. 61,4-6: «...μέμνηται ἡ ὑμετέρα ἀνεξικαία ἐπὶ τῆς Νικαέων πόλεως γεγενῆσθαι σύνοδον, η και αὐτὸς ἔγω πρεπόντως τῇ τῆς ἐμῆς συνειδήσεως λατρείᾳ παρήμην, οὐδὲν ἔτερον βουλόμενος η ὅμονοιαν ἄπασιν ἔργασασθαι...».

4. Τὸ ἀπόσπασμα ἔχει κατὰ τὸ ἐλληνικὸν πρωτότυπον οὕτως: «Οὗτως δὲ μέγας Βασιλεὺς δὲ τῆς γάριτος ὑπηρέτης τὴν τῶν ὑποστάσεων ὡς ἐν ἐπιστολῇ σα- φήνειαν διηγείνησεν και τὸν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ἀκριβῆ διδασκαλίαν παρέδωκεν,

νιανὸς ἐφρόντισε νὰ πείσῃ τὸν Βιγίλιον δτι ἡ ἐπέμβασίς του εἰς τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας και τὸ μέτρον τῆς ἐπικυρώσεως τῆς νέας διδασκαλίας διὰ τῆς συλλογῆς τῶν ὑπογραφῶν τῶν ἐπισκόπων δὲν ἀπετέλουν νεωτερισμὸν εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς ἐκκλησίας¹.

Ο Θεοφάνης ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιτευχθεῖσαν συμφωνίαν δι- μιλεῖ περὶ μεσολαβήσεως τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδώρας². 'Αλλὰ με- σολάβησις πρὸς ποίαν κατεύθυνσιν; 'Εξ δσων γνωρίζομεν δι πατριάρχης Μηνᾶς παρέμεινεν ὑπέρμαχος τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀπόψεων. Εἶναι δμως ἐπίσης γνωστὸν δτι κατὰ τοὺς ἐπομένους μῆνας ηξήγηθη ἀριθμὸς τῶν ἐπισκόπων, οἱ δποῖοι εἶχον ἔλθει εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀλλὰ δὲν εἶχον ὑπογράψει τὸ διάταγμα. 'Εὰν εἶναι ὅρθη ἡ ὑπόθεσις, καθ' ἥν ἀνήκουν εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν αἱ δύο χειρόγραφοι ἐπιστολαί, τὰς δποῖας ἀπηγόρουν δὲ πάπας εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ζεῦγος ἀποδεχόμενος τὴν καταδίκην τῶν Τριῶν Κεφαλαίων³, τότε ἡ ἐπελθοῦσα συμφωνία ἐγένετο διὰ μεταπείσεως τοῦ πάπα. Φαίνεται δτι ὁ Βιγίλιος ὑπεχώρησε και, ὡς ἀπεκάλυψεν ἀργότερον δι Ιουστινιανός, διεβεβαίωσεν αὐτὸν δτι ἀποδέχεται τὴν καταδίκην τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, ἐξήτησεν δμως νὰ μείνῃ ἡ συγκατάθεσίς του μυστική, διὰ νὰ μὴ ἔξεγερθοῦν οἱ ἀντιφρονοῦντες συνεργάται του⁴. 'Εκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος ἐγένετο προφανῶς ἡ συγκατάβασις, δπως συνέλθουν οἱ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ εύρισκομενοι και μὴ εἰσέτι ὑπογράψαντες ἐπίσκοποι εἰς σύσκεψιν ὑπὸ τὴν προεδρείαν

ταῖς ὑπογραφαῖς τῶν συμποιμένων ἀπαιτήσας τὴν συγκατάθεσιν οὕτως Δάμασος τὸ τῆς Ῥώμης καλλώπισμα τοῖς πρὸς Παντὸν τὴν οἰκονομίαν δήρμασεν γράμμασι, πείσας τοῖς καλῶς κριθεῖσι τοὺς τῆς αὐτοῦ κοινωνίας μετέχειν βουλομένους ἐπιψήφισασθαι», *ACO II* 1, 471, 29-34 (*ACO IV* 2, 104,2-6).

1. 'Ο Ed. SCHWARTZ, *ACO IV* 2, praeatio, σ. XXIII, ὑποθέτει δτι τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα ἐκυκλοφόρησεν δι Βιγίλιος διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν στάσιν του, δταν ἀργότερον διέκοψε τὴν συνέλευσιν τῶν ἐπισκόπων και ἐξήτησε παρ' αὐτῶν ἐγγράφους δμολογίας πίστεως (περὶ αὐτοῦ βλ. κατωτέρω, σ. 64 ἐ.). Νομίζω δτι τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο θὰ ἦτο λίστα ἀσθενὲς ὡς ἐπιχειρηματικὰ ὑπὲρ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Βιγίλιου, ἐνῷ δικαιολογεῖ ἐπιτυχῶς τὸ μέτρον τοῦ Ἰουστινιανοῦ νὰ λύῃ τὰ δογματικὰ ζητήματα διὰ διαταγμάτων ἀποστελλομένων πρὸς τοὺς ἐπισκόπους πρὸς ἔγκρισιν και ὑπογραφήν. Τοῦτο ἐνισχύεται και ἐκ τοῦ γεγονότος δτι τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο ἀναμφιβόλως συνδέεται μετὰ τῶν δύο ἐπιστολῶν τοῦ Κωνσταντίνου διὰ τῆς εἰσαγωγικῆς προτάσεως ad locum ex relatione sanctae synodi Chalcedonensis data ad principem Marcianum (*ACO IV* 2, 104, 1) και ἐπομένως ἔξυπηρέτει τὴν αὐτὴν μετ' ἐκείνων σκοπιμότητα.

2. *Xρονογραφία*, σ. 225, 25-28.,

3. Περὶ τῶν δύο ἐπιστολῶν βλ. κατωτέρω, σ. 150 ἐ.

4. *ACO IV* 1, 184,7-9: *MANSI* IX 347.

τοῦ πάπα, νὰ συζητήσουν διεξοδικῶς τὸ θέμα καὶ νὰ ἀποφασίσουν πολὺν στάσιν θά λάβῃ τελικῶς οὗτος ἐκδίδων παπικὴν ἀπόφασιν (*judicatum*) ὡς ἀνώτατος ἐκκλησιαστικὸς δικαστῆς (*judex*).

Ἡ συμφωνηθεῖσα σύσκεψις¹ ἥρχισε κανονικῶς τὰς ἔργασίας της. Κατὰ τὴν τρίτην δμῶς συνεδρίαν διεπιστώθη ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἀποδώσῃ τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα, διότι ὁ Φακοῦνδος Ἐρμιανῆς ἔλαβε τὸν λόγον καὶ ἐπέμεινεν ὅτι διὰ τῆς καταδίκης τῶν Τριῶν Κεφαλαίων καταργεῖται ἡ σύνοδος τῆς Χαλκηδόνος. Ὁ πάπας κατέφυγεν εἰς ἄλλο μέτρον. Διέκοψε τὴν συνεδρίαν καὶ ἀπῆτησεν ἐκ τῶν συνέδρων νὰ ἐκφράσουν ἔγγράφως τὰς ἀπόψεις των. Οὕτως ἐδόθη εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διπλωματίαν ἐκ νέου πεδίου δράσεως. Ὁ Φακοῦνδος ὅμιλει μετὰ πολλῆς πικρίας περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ παπικοῦ σχεδίου. Οἱ ἐπίσκοποι ὑπέκυψαν² καὶ ὑπέβαλον τὰς ζητηθεῖσας ὁμολογίας μὲ τὸ ἀναμενόμενον περιεχόμενον. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Φακοῦνδος δὲν ὅμιλει περὶ ἄλλων ἀντιδραστικῶν, ἀφήνει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἀν δχι πάντες³, δμῶς οἱ πλεῖστοι ὑπεχώρησαν. Ὁ Ἰδιος ἔσπευσεν ἐντὸς τῆς δοθείσης προθεσμίας νὰ συρράψῃ τμῆματά τινα τῆς ἡμιτε-

1. Ὁ ΦΑΚΟΥΝΔΟΣ ἀποφεύγει συστηματικῶς νὰ δνομάσῃ τὴν συνέλευσιν ταύτην σύνοδον καὶ χρησιμοποιεῖ περὶ αὐτῆς τοὺς δρους *judicium* καὶ *examēn*. Εἰς τὴν πραγματικότητα δμῶς πρόκειται περὶ συνόδου, παρ' δὲν ὅτι εἰς αὐτὴν δὲν ἔλαβον μέρος ἀπαντεῖς οἱ ἐνδημοῦντες ἐπίσκοποι, ἀλλὰ μόνον οἱ μὴ ὑπογράψαντες. Τὴν συνάθροισιν ταύτην ἀποφεύγει νὰ δνομάσῃ σύνοδον καὶ ὁ *HEFELE II* 819. Ὁ ΦΑΚΟΥΝΔΟΣ ἀναβιβάζει τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν εἰς *circiter* 70, *C. Mocianum*, PL 67, 861 B. Ὁ μέγας ἀριθμός, διὰ τὴν δρθότητα τοῦ ὅποιου δὲν ἔχομεν λόγον νὰ δμητριβάλλωμεν, ἔχειται μόνον ἐδὲν ὑποθέσωμεν ὅτι πλὴν τῶν λατίνων ἐπισκόπων ἦσαν καὶ ἀρκετοὶ ἐπίσκοποι ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, οἱ δόποιοι εἶχον διατηρήσει ἀντιρήσεις καὶ δὲν εἶχον ὑπογράψει τὸ διάταγμα. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ε' συνόδου ἀνήκουν εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ οἱ μητροπολῖται Ἰκονίου Πάστωρ καὶ Κλαυδίου πόλεως Βικέντιος.

2. Ὁ ΦΑΚΟΥΝΔΟΣ ὅμιλει καὶ πάλιν περὶ πιέσεως: «*Separatim compulsi sunt*», *C. Mocianum*, PL 67, 860 D. Διὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐπισκόπων ἡτο ἡ συγγραφὴ ὁμολογίας κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς χαραχθείσης πολιτικῆς ἀναμφιβόλως ἡ εὐκολωτέρα λύσις, καθ' δον μία δρνησις πλὴν τῶν κινδύνων, τοὺς ὅποιους συνεπέφερεν, ἀπῆτε θεολογικὴν κατάρτισιν διὰ τὴν διατύπωσιν τῶν ἀντιρήσεων καὶ ἐπίπονον ἔργασίαν διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ πατερικοῦ ὄλικοῦ. Ὁ ΦΑΚΟΥΝΔΟΣ παραπονεῖται ὅτι δὲν εἶχον δλοι τὸν ζῆλον νὰ ἐρευνήσουν τὸ θέμα: «*Quod si quisquam dolos eorum ex his quae memoravimus investigare non possit, quoniam non omnes habent studium lectionis...*», *Pro defensione II* 3: PL 67, 567 C.

3. Εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ἔριδος μνημονεύεται μία μικρὰ μόνιμος ἀντιπολίτευσις ἐνδημοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει. «*Iσως κατὰ τὴν φάσιν ταύτην τῆς ἔριδος εἶχεν ἀποβῆται τελείως ἀσήμαντος.*

λοῦς πραγματείας του, διὰ νὰ παρουσιάσῃ μιαν, ἐστω τὴν μοναδικήν, ἀπολογητικὴν ὁμολογίαν. Ἡ ὁμολογία αὐτῇ διωρθωμένη καὶ συμπεπληρωμένη ἔξεδόθη ἀργότερον ὡς *Duodecimi libri pro defensione trium capitulorum concilii Chalcedonensis ad Iustinianum imperatorem*¹.

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν θεολογικὴν ἐπιχειρηματολογίαν καὶ νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου τοῦ Φακούνδου². Ἀρκούμεθα εἰς τὴν διαπίστωσιν ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότατον θεολογικὸν μνημεῖον τῆς ἔριδος περὶ τὰ Τρία Κεφάλαια, δεικνύον γνῶσιν τοῦ θησαυροῦ τῆς πατερικῆς θεολογίας τῆς Δύσεως ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀνατολῆς, γνῶσιν τῆς ἀνατολικῆς νοοτροπίας, τῆς βυζαντινῆς ἐθιμοτυπίας ὡς καὶ συνειδητὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν τῆς ἀρχικανικῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως.

Ἡ σοβαρὰ καὶ τεκμηριωμένη, ἀν καὶ εἰς τινα σημεῖα διὰ πολλῶν ρητορικῶν καὶ λογικῶν σχημάτων καὶ ὑπερβολῶν³ βεβαρημένη πραγματεία τοῦ Φακούνδου δὲν ἀπέδωκε τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα. Τὴν 12ην Ἀπριλίου 548 ὁ πάπας Βιγίλιος ἐξέδωκε τὸ *judicatum* καὶ κατεδίκασε τὰ Τρία Κεφάλαια, τονίσας συγχρόνως ὅτι διὰ τῆς καταδίκης οὐδεμίᾳ ἀποσκοπεῖται ἐλάττωσις τοῦ κύρους τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ἡ δοπία παραμένει θεμέλιον τῆς πίστεως⁴.

1. Ἡ ἀπολογία τοῦ Φακούνδου συνεγράφη καὶ ἀπηυθύνθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ παπικοῦ *judicatum*, ἀπέβλεπε δὲ εἰς τὴν ματαίωσίν του. Εἰς τὴν δημοσιότητα ἐδόθη μετὰ τριετίαν, ὅταν πλέον ὁ Φακοῦνδος εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὴν Ἀφρικήν. Βλ. E. CHRYSOS, «Zur Datierung und Tendenz der Werke des Facundus von Hermiane», ἐν *Kληρονομία* 1 (1969) 311-324.

2. Περὶ αὐτοῦ βλ. τὴν ἐκτενῆ μελέτην τοῦ W. PEWESIN. Πρβλ. καὶ L. ABRAHOMOWSKI, «Die Zitate in der Schrift 'in defensione trium capitulorum' des römischen Diakons Pelagius», ἐν *Vigiliae Christianae* 10 (1956) 110-123, δους καταδεικνύεται ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Φακούνδου ἀπετέλεσε πηγὴν τῶν ἐπιχειρημάτων καὶ τοῦ ὄλικοῦ διὰ τοὺς λοιποὺς ἀπολογητὰς τῶν Τριῶν Κεφαλαίων.

3. Κατηγορεῖ π.χ. τοὺς ἀπορρίψαντας τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰβα ὅτι πράττουν τοῦτο δχι λόγῳ τῆς ἐν αὐτῇ ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ διότι αὐτῇ δέχεται τὴν περὶ δύο φύσεων διδασκαλίαν, *Pro defensione II* 3: PL 67, 567A ε., ἐνῷ οὐδεμίᾳ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ οἱ ἀποδεχόντες τὸ διάταγμα ἐπίσκοποι ἐπίστευον εἰς τὰς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ.

4. Ἡ χρονολογία τῆς ἐκδόσεως τοῦ *judicatum* ἔξαγεται ἐκ τῆς εἰς αὐτὸν ἀναφορᾶς τοῦ Βιγίλιου ἐν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν διάκονον Ρούστικον, «nam et sabato sancto, quo ipsum, te, sicut praefati sumus imminentे protulimus *judicatum*», *ACO IV* 1, 189, 26-27: *MANSI IX* 353 B. Τὸ Πάσχα ἐωρτάσθη κατὰ τὸ έτος 548 τὴν 12ην Ἀπριλίου. Τὸ *judicatum* δὲν σώζεται. Ἀποσπάσματα μόνον αὐτοῦ παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ τύπου τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὴν ε' σύνοδον,

Παρὰ τὸν πομπώδη τίτλον τῆς παπικῆς ἀποφάσεως, διὰ τῆς ὁ-
ποίας ὁ μὲν Βιγίλιος ἥλπιζεν ὅτι θὰ κατωχύρωνε τὸ παπικὸν κῦρος,
ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ὅτι θὰ συνεκράτει καὶ θὰ ἐδέσμευε τοὺς ἐπισκόπους
τοῦ πατριαρχείου τῆς Δύσεως, ἡ πληροφορία τῆς ἐκδόσεώς της προ-
εκάλεσε μεγάλην ἀναστάτωσιν εἰς τὴν Δύσιν. Ἡδη ἐντὸς τοῦ ἀμέσου
περιβάλλοντος τοῦ Βιγίλιου ἐδημιουργήθη κύκλος ἀντιφρονούντων
διακόνων, τῶν ὃποίων ἤγειτο ὁ ἀνεψιός τοῦ πάπα διάκονος Ρούστικος,
οἱ ὃποῖοι προέβαλον τοσαύτην ἀντίδρασιν καὶ ἐφρόντισαν διὰ τὴν
εὑρεῖαν δημοσιότητα τοῦ *judicatum* ἀποστείλαντες ἀντίγραφα αὐτοῦ
μὲν ἔδιον ὑπόμνημα εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας ἐπαρχίας τῆς
Δύσεως¹, διότε ὁ πάπας ἡναγκάσθη νὰ καθαιρέσῃ αὐτούς². Ὁ Φα-
κοῦνδος ἐγκατέλειψε τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀφρι-
κήν, ὅπου ἐβοήθησεν εἰς τὴν διοργάνωσιν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τοῦ πάπα³.
Ὁ χρονογράφος Βίκτωρ μαρτυρεῖ ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 550 οἱ ἀφρικανοὶ
ἐπίσκοποι συνῆλθον εἰς σύνοδον καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἄρσιν τῆς ἐκκλη-
σιαστικῆς κοινωνίας μετὰ τοῦ πάπα⁴. Ὡσαύτως ἀντέδρασαν καὶ οἱ
ἀφρικανοὶ μοναχοί. Ἐκ τῆς καθαιρετικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βιγίλιου πρὸς

*ACO IV 1, 11, 21-12,6: MANSI IX 181 D, πρβλ. καὶ κατωτέρω, σ.161 ἐ., ὡς καὶ
ἐν τῷ *constitutum* τοῦ πάπα Βιγίλιου, *Coll. Avell.* 83, σ. 316-317. Πρβλ. καὶ
HEFELE II 820-826.*

1. «Donec exemplaria per plurimos sacerdotes ac laicos, sed et per glo-
riosum virum Turranium magistrum militum aliquosque laicos in Africa pro-
vincia destinares», *ACO IV 1, 189: MANSI IX 353 B*.

2. Σώζεται τὸ καθαιρετικὸν ἔγγραφον πρὸς τοὺς διακόνους Ρούστικον καὶ
Σεβαστινιανόν, *ACO IV 1, 188,22-194,36: MANSI IX 351-359*.

3. PEWESIN 132 ἐ.

4. «Africani antistites Vigilium Romanum episcopum damnatorem
trium capitulorum synodaliter a catholica communione reservato ei paenitentiae
loco secludunt, *Chronicon*, a. 550, 1, σ. 202,12-13. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦ
καὶ ὁ ΦΑΚΟΥΝΔΟΣ, *C. Mocianum*, PL 67, 863 C. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ἡ σύν-
οδος ἀπέρριψε πρότασιν τῶν φανατικῶν δπως ἀναθεματισθοῦν συλλήβδην ἀπαντες
οἱ πολέμιοι τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, αὐτόθι. Πρβλ. καὶ PEWESIN 136. Ὁ CASPAR
χαρακτηρίζει τὴν σύνοδον ὡς «das Generalkonzil von Africa unter Vorsitz des
Reparatus von Karthago», II 258, πρβλ. καὶ HEFELE II 831, ὁ δὲ PEWESIN 134,
ὅμιλει περὶ τοῦ karthagisches Konzil. Ἡ πληροφορία τοῦ Βίκτωρος εἶναι δμῶς
γενικὴ καὶ λέγει ἀπλῶς ὅτι οἱ ἀφρικανοὶ ἐπίσκοποι ἐνήργησαν *synodaliter*. Εἶναι
ἐντεῦθεν πιθανὸν ὅτι δὲν συνεκλήθησαν εἰς μίαν σύνοδον ἐν Καρχηδόνι δλοι οἱ ἀφρικα-
νοὶ ἐπίσκοποι, ἀλλ' ὅτι συνῆλθον εἰς σύνοδον κατ' ἐπαρχίας. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη στη-
ρίζεται καὶ ὑπὸ τοῦ ΦΑΚΟΥΝΔΟΥ, ὁ ὃποῖος δὲν ὅμιλει περὶ μιᾶς σύνοδου, ἀλλὰ περὶ
Africana concilia, *C. Mocianum*, PL 67, 863 C, καὶ περὶ *conciliorum decreta*,
αὐτόθι 854 C. Ἡ σύνοδος (αἱ σύνοδοι) χρονολογοῦνται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 550.

τὸν Ρούστικον μανθάνομεν ὅτι μοναχοὶ τῆς Μονῆς Gillium ὑπὸ τὸν
ἡγούμενον Φήλικα διωργάνωσαν δγκώδεις διαδηλώσεις τόσον εἰς τὴν
Ἀφρικὴν ὃσον καὶ εἰς ἄλλα μέρη, διότε ὁ πάπας ἡναγκάσθη νὰ ἀφο-
ρίσῃ τὸν Φήλικα¹.

Τὴν ἀνήκουστον ταύτην στάσιν τῶν Ἀφρικανῶν κατὰ τοῦ πάπα,
ἡ ὃποια ἀσφαλῶς ἐπεξετείνετο καὶ κατὰ πάντων τῶν ὅμοφρόνων καὶ
ἄρα κατὰ τοῦ συνόλου τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν Ἀνατολήν, εἰχε προετοι-
μάσει θεωρητικῶς ὁ Φακοῦνδος. Γράφων ὀλίγον ἀργότερον κατὰ τοῦ
Μοκιανοῦ ἐδικαιολόγησε πᾶσαν ἐπαναστατικὴν ἐνέργειαν κατὰ τῆς ἡ-
γεσίας τῆς ἐκκλησίας, ἡ ὃποια θὰ περιεφρούρει τὴν ἀληθῆ πίστιν ἐκ
τῆς καταχρήσεως τῆς παπικῆς ἔξουσίας². Ἀλλὰ καὶ ὁ Φερρᾶνδος εἰ-
δεῖν εἰς τὴν στάσιν τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀφρικῆς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ
ἀξιώματος, τὸ ὃποῖον εἰχε διατυπώσει εἰς τὴν ἐπιστολήν του πρὸς
τοὺς διακόνους τῆς Ρώμης κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ τὸ ὃποῖον ἵσχε
πλέον διὰ τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης, διότε δηλαδὴ οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα
νὰ ὑπαγορεύῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεώς της, ἀλ-
λὰ νὰ τηρῇ αὐτό³.

Οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀφρικῆς ἐνημέρωσαν τὸν αὐτοκράτορα δι' ἐ-
πιστολῆς περὶ τῆς ἀποφάσεώς των καὶ ὑπερήσπισαν τὰ Τρία Κεφαλαία⁴.
Πόσοι ἐκ τῶν ἀφρικανῶν ἐπισκόπων μετέσχον τῆς συνόδου δὲν εἶναι
γνωστόν. Τὰ στοιχεῖα, τὰ ὃποια παραδίδει ὁ Φακοῦνδος, δὲν ὅμιλοιν
περὶ ἐσω-ἀφρικανικῆς ἀντιδράσεως κατὰ τῆς συνόδου. Παρὰ ταῦτα
πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπῆρξε μία, ἔστω μικρὰ δμάς, ἡ ὃποια υἱο-
θέτησε μὲν τὴν θεολογικὴν γραμμήν τοῦ Φακούνδου καὶ τῆς συνόδου,
ἀλλὰ διεφώνησε μὲ τὴν ἀδιάλλακτον στάσιν ἔναντι τοῦ πάπα, ἡ ὃποια
ῳδήγηε εἰς νέον σχίσμα. Εἰς τὴν ὅμαδα ταύτην ἀνήκει ὁ ἀφρικανὸς σχο-
λαστικὸς Μοκιανός.

«Ἡ ὑπόθεσις τῶν νεωτέρων ἴστορικῶν⁵, ὅτι ὁ Μοκιανὸς ἐνήργει

1. *ACO IV 1, 194, 24 ἐ. MANSI IX 359 A/B*.

2. «Ne auctoritate nominis eius praeiudicium fides vera sufferet», *C. Mocianum*, PL 67, 861 D.

3. «Illud quoque tranquillitati ecclesiarum proficere poterit, si nullus
velit praescribere quid sequatur ecclesia, sed tenere quod ecclesia docet», PL
67, 928 A.

4. «Pro defensione memoratorum trium capitulorum litteras satis ido-
neas Iustiniano principi per Olympium magistrianum mittunt», *Chronicon*,
a. 550, 1, σ. 202, 13-15.

5. Π. χ. SCHWARTZ, *Justinian* 65.

ώς πράκτωρ τοῦ αὐτοκράτορος, οὐδόλως στηρίζεται ὑπὸ τοῦ Φακούνδου ἡ τῶν ἄλλων πηγῶν.¹ Έκ τοῦ *Liber contra Mocianum*, διὰ τοῦ ὅποιου ὁ Φακούνδος ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποκρούσῃ τὰ ἐπιχειρήματα ἔκεινου, μανθάνομεν μόνον ὅτι ὁ Μοκιανὸς εἶχε συνδεθῆ διὰ φιλίας μὲ τὸν Θεόδωρον Καισαρέας καὶ εἶχε βοηθήσει τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὴν συγκέντρωσιν τοῦ πατερικοῦ ὑλικοῦ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἀναθεματισμοῦ τεθνεώτων.² 'Αλλ' ὁ Μοκιανὸς εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα συνεμερίζετο τὴν ἀφρικανικὴν ἀποφύιν ὅτι ἡ καταδίκη τῶν Τριῶν Κεφαλαίων προσβάλλει τὴν σύνοδον τῆς Χαλκηδόνος³. Χάριν τῆς ἐνότητος τῶν ἐκκλησιῶν δύμας ἐκήρυττε μετριοπάθειαν καὶ προσεπάθει νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀκύρωσιν τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως τῶν ἀφρικανῶν καὶ ἐντεῦθεν τὴν ἀρσιν τοῦ σχίσματος⁴. Εἶναι δύμας γνωστόν, ὅτι εἰς στιγμὰς δᾶειῶν ἀντιθέσεων ἡ μετριοπάθεια χαρακτηρίζεται ως προδοσία. Οὕτως ἐνῷ τὸ κήρυγμα τοῦ Μοκιανοῦ ἐγίνετο, ώς ἔλεγεν ὁ Ἰδιος, *sub nomine pacis*, χάριν τῶν προπαγανδιστικῶν σκοπῶν τοῦ Φακούνδου ἔπρεπε νὰ στιγματισθῇ ὅτι ἐγίνετο *sub nomine regis*⁵.

'Εξ ὅλου οἱ ἐπίσκοποι τοῦ 'Ιλλυρικοῦ⁶ ἀντέδρασαν διὰ μᾶς δχι τόσον θεαματικῆς, ἀλλ' ἐξ ἴσου σθεναρᾶς ἐνεργείας. Συνῆλθον εἰς σύνοδον καὶ κατεδίκασαν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πρώτης Ιουστινιανῆς Βενενάτον, διότι οὗτος εἶχε ταχθῆ ὑπὲρ τῆς καταδίκης τῶν Τριῶν Κεφαλαίων καὶ διεβίβασαν τὰ ὑπὲρ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων ἐπιχειρήματά των εἰς τὸν αὐτοκράτορα⁷. 'Ἐπισῆς δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Βιγιλίου ἀναγνω-

1. *Contra Mocianum*, PL 67, 855 B.

2. *Contra Mocianum*, PL 67, 855 AB.

3. *Contra Mocianum*, PL 67, 854 D ἐ.

4. *Contra Mocianum*, PL 67, 868 A.

5. Δὲν εἶναι σαφὲς περὶ τίνος τμήματος τοῦ 'Ιλλυρικοῦ πρόκειται. 'Επειδὴ μνημονεύεται ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης Ιουστινιανῆς πρέπει νὰ ἐννοήται ἡ σύνοδος τοῦ βορείου τμήματος τοῦ 'Ανατολικοῦ 'Ιλλυρικοῦ, δηλαδὴ τῆς διοικήσεως Δακίας, ἐπὶ τῆς ὅποιας ὁ ἐπίσκοπος Πρώτης Ιουστινιανῆς ἥσκει βάσει τῆς Νεαρᾶς 11 τὰ καθήκοντα τοῦ ἔξαρχου.

6. «*Ilyricana synodus in defensione trium capitulorum Iustiniano Augusto scribit et Benenatum primae Iustinianae civitatis episcopum obtrectatorem eorundem trium capitulorum condemnat*», VICTOR TONNENNENSIS, *Chronicon*, a. 549, 1, σ. 202, 6-8. 'Τὸ πῆμα condemnat πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν μᾶλλον τὴν διακοπὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας καὶ δχι τὴν καθαίρεσιν τοῦ Βενενάτου, ώς ίσχυρίζεται ὁ HEFELE II 831 καὶ ὁ SCHWARTZ, *Justinian* 63. Πάντως εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Βενενάτος παρέμεινεν ἀρχιεπίσκοπος τῆς Πρώτης Ιουστινιανῆς τουλάχιστον μέχρι τοῦ ἔτους 553. Πρβλ. CHYROS, *Bischofslisten* 132 ἐ.

σθεῖσαι ἐνώπιον τῆς ε' συνόδου δεικνύουν ὅτι οἱ ἐπίσκοποι τῆς Γαλλίας ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἀρελάτης Αύρηλιανὸν καὶ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Σκυθίας ὑπὸ τὸν αὐτοκέφαλον ἀρχιεπίσκοπον Τόμεως Βαλεντινιανὸν ἀνησύχησαν ἐκ τῆς ἀποφάσεως τοῦ πάπα καὶ ἐξήτησαν ἐξηγήσεις¹. Οὕτω δέ, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ιταλίας, περὶ τῶν ὅποιων δὲν ἔχομεν στοιχεῖα², δλαι αἱ ἐπαρχίαι τῆς δικαιοδοσίας τοῦ πάπα ἡρήθησαν νὰ συμμορφωθοῦν πρὸς τὴν ἀπόφασίν του, ὥστε τὸ *judicatum* ἀντὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ πατικὸν κῦρος, ἀπετέλεσε τὴν αἰτίαν βαρυτάτου ἐξευτελισμοῦ τῆς αὐθεντίας τῆς Ρώμης.

3. Η ΑΚΤΡΩΣΙΣ ΤΟΥ JUDICATUM ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟΝ ΣΥΓΚΛΗΣΕΩΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

'Η ἀνωτέρω περιγραφεῖσα σθεναρὰ στάσις τῶν ἐπισκόπων τῆς Δύσεως φαίνεται ὅτι ἐδημιούργησε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. 'Τὸ τὴν προεδρείαν τοῦ αὐτοκράτορος συνηλθόν εἰς σύσκεψιν οἱ κύριοι παράγοντες τοῦ ζητήματος, ἥτοι ὁ πάπας μετὰ τοῦ Δατίου Μεδιολάνων καὶ τινῶν ἄλλων λατίνων ἐπισκόπων, ὁ πατριάρχης Μηνᾶς μετὰ τοῦ Θεοδώρου Καισαρέας καὶ ἄλλων ἀνατολικῶν ἐπισκόπων, ὡς καὶ τινες ἀνώτατοι κρατικοὶ ὑπάλληλοι καὶ συγκλητικοί³. 'Ο πάπας ἥδυνατο πλέον νὰ ἀποδεῖξῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι τὸ σχέδιον τῆς συνδεδυασμένης πιέσεως ἐκ μέρους τῆς κρατικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡγεσίας δχι μόνον δὲν ἐπέφερε τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ καὶ ἔθετε σοβαρῶς εἰς κίνδυνον τὸ κῦρος τῆς δευτέρας. 'Εφ' ὅσον οἱ ἀντιφρονοῦντες εἶχον κατοχυρώσει τὰς ἀπόψεις των ὑπὸ τὸ ἔνδυμα συνοδικῶν ἀποφάσεων, τὸ σχίσμα ἥδυνατο νὰ ἀρθῇ μόνον διὰ μᾶς μεγαλυτέρας συνόδου. Πρὸς τοῦτο δύμας ἥτο ἀπαραίτητον νὰ ἀπομακρυνθῇ ἡ πέτρα σκανδάλου, τὸ *judicatum*. 'Ἐντεῦθεν ἀπεφασίσθη ὅπως ἀκυρωθῇ ἐπισήμως τοῦτο καὶ συγκληθῇ μεγάλη σύνοδος, τῆς ὅποιας θὰ ἐκαλοῦντο νὰ μετάσχουν ἀντιπροσωπεῖαι ἐκ τῆς Αφρ-

1. ACO IV, 1, 195-198: MANSI IX 359-363. Τὰς ἀνησυχίας προεκάλεσεν ἡ προπαγάνδα τοῦ Ρουστίκου εἰς τὴν Δύσιν διὰ τοῦ Βιγιλίου κατεπάτησε τὴν πίστιν τῶν προκατόχων του καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων.

2. Μόνον περὶ τοῦ Δατίου Μεδιολάνων ὑπάρχει ἡ μαρτυρία ὅτι δυστρεστήθη ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ Βιγιλίου, πρβλ. HEFELE II 826. 'Εξ ὅλου γνωρίζομεν διὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἐνδεκα ἐπίσκοποι τῆς Ιταλίας ἀνήκον μονίμως εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ πάπα, Vigiliusbriefe 14 ἐ.

3. Τούτου μνημονεύει ὁ Βιγίλιος ἐν τῇ καθημερινῇ ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Θεόδωρον Καισαρέας, Vigiliusbriefe 12, 3 ἐ.

κῆς, τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὡς καὶ τῶν ἄλλων στασιασσῶν ἐπαρχιῶν¹. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ περαιτέρῳ δξύτητος ἀπεφασίσθη δπως μέχρι τῆς συγκροτήσεως τῆς συνόδου μὴ ληφθῆ οἰαδήποτε πρωτοβουλία ὑπὲρ ἢ κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων².

Ο αὐτοκράτωρ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πραγμάτων συνεβιβάσθη πρὸς τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν. Τὸ σχέδιον τοῦ Βιγιλίου ἦτο δμως ἐπικίνδυνον, διότι περιώριζε σημαντικῶς τὸ πεδίον θεολογικῆς δράσεως τοῦ αὐτοκράτορος, ἐφ' ὅσον ἡ συγκαλουμένη σύνοδος ἦτο δυνατὸν νὰ καταλήξῃ εἰς ἀποφάσεις ἀντιθέτους πρὸς τὴν γραμμήν του. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἔπερπε νὰ ἀποφευχθῇ δπωσδήποτε, νὰ ἀποκλεισθῇ δὲ ὁ κίνδυνος παλινωδίας τοῦ πάπα, ὁ αὐτοκράτωρ ἥθλησε νὰ δεσμεύσῃ τὸν Βιγίλιον ἀποσπῶν τὴν ὑπόσχεσιν τούτου, διότι, παρὰ τὴν ἀκύρωσιν τοῦ *judicatum*, οὕτος θὰ συνέχιζε τὴν χαραχθεῖσαν πολιτικήν, καὶ ἔγγραφον δήλωσιν αὐτοῦ, δι' ἣς ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἔχρησμοποιήσῃ τὰς δυνάμεις του καὶ τὸ κύρος του πρὸς ἐπίτευξιν τῆς καταδίκης τῶν Τριῶν Κεφαλαίων ὡφ' ἀπάσης τῆς ἐκκλησίας³.

Πῶς ἐσχεδιάσθη ἡ ἀποφασισθεῖσα σύνοδος δὲν εἶναι γνωστόν. Ο Βιγίλιος ἀναφερόμενος εἰς τὰ σχέδια δμιλεῖ περὶ *congregata syn-*

1. «Cum Africanarum Illyrianarum seu aliarum partium congregata synodo tractaremus, eorum praecipue praesentiam requirentes quorum fuerat scandalizata fraternitas», *Vigiliusbriefe* 11, 29-12, 3.

2. «Ne usque ad memoratam concilii definitionem quidquam de prae-fatis tribus capitulis ab aliquo fieri temptaretur», *Vigiliusbriefe* 12, 8-10. Οι κληρικοὶ τῶν Μεδιολάνων δὲν δμιλοῦν περὶ γενικῆς συμφωνίας μὴ περαιτέρῳ δξύτητος τῶν πραγμάτων διὰ νέων ἐνεργειῶν, ἀλλὰ περὶ ἀπειλῆς ἐκ μέρους τοῦ πάπα πρὸς τοὺς ἀπίσκοπους τῆς Ἀνατολῆς, διότι θὰ ἀναθεματίσῃ αὐτούς, ἐὰν ἀναλάβουν ἐκ νέου πρωτοβουλίας κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων. «si quis Graecorum episcoporum usque ad universalis concilii tractatum de istis capitulis aliquid fecisset aut facientibus adquievisset, a communione sedis apostolicae alienus existeret», *Vigiliusbriefe* 20, 9 ἐ. Εἶναι δμως ἀπίθανον νὰ προέβῃ δ πάπας εἰς τοιαύτας ἀπειλάς κατὰ τῶν ἀνατολικῶν ἀπισκόπων κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν τῆς συμφωνίας, παρ' ὅλον διότι ἡ συμφωνία ἀφεώρα καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν ἀνατολικῶν. Πιθανότερον εἶναι διότι οὕτως διεβίβασε τὰ γενόμενα ὁ κύκλος τοῦ πάπα εἰς τὴν Δύσιν.

3. Τὸ κείμενον τοῦτο τὸ ὁποῖον συνετάγη μυστικῶς προσεκομίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἀνεγνώσθη ἐνώπιον τῆς ε' συνόδου, *ACO* IV 1, 198, 30-199, 19: *MANSI* IX 363 ἐ. Τὸ ἔγγραφον φέρει τὴν ἡμερομηνίαν 15 Αὐγούστου 550. Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην πρέπει νὰ χρονολογήσωμεν καὶ τὴν σύσκεψιν, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη ἡ ἀκύρωσις τοῦ *judicatum* καὶ ἡ σύγκλησις τῆς συνόδου, καὶ δχι προηγουμένως, ὡς συνήθως συμβαίνει, *HEFELE* II 831.

odus καὶ memorata concilii definitio, ἀφήνει δηλαδὴ νὰ νοηθῇ διὰ ἐπρογραμματίσθη μεγάλη σύνοδος¹. Οι κληρικοὶ τῶν Μεδιολάνων διηγοῦνται διότι ὁ πάπας ἔζητησεν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα νὰ προσκαλέσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας πέντε ἢ ἔξι ἀπίσκοπους, οἱ διοικοῦντες τὴν δημοσιότηταν τοῦ Βιγίλιου σύνοδου, (concilium universale) εἰς ὁριστικὴν ἀπόφασιν². Ἡ πληροφορία αὕτη, ὡς καὶ ἡ ἐπομένη, διότι ὁ αὐτοκράτωρ προσεκάλεσε πράγματι εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἀπίσκοπους ἐξ Ἀφρικῆς καὶ Ἰλλυρικοῦ³, δεικνύουν πόσον σοβαρῶς εἶχεν ἀπασχολήσει τὸν αὐτοκράτορα ἡ ἀντιδρασις τῆς Δύσεως καὶ πόσον ἀναγκαῖον ἔθεωρήθη νὰ καμφθῇ αὕτη⁴.

Παρὰ ταῦτα οἱ δυτικοὶ δὲν ἔφαίνοντο διατεθειμένοι νὰ ὑποχωρήσουν. Οἱ ἀπίσκοποι τοῦ Ἰλλυρικοῦ, προσκληθέντες εἰς τὴν σύνοδον ἡρνήθησαν νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν πρωτεύουσαν⁵. Καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπαρχίαι τῆς Δύσεως δὲν ἔστειλαν ἀπισήμους ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Κωνσταντί-

1. *Vigiliusbriefe* 12, 1 καὶ 9. Πρβλ. καὶ *Vigilius episcopi universo populo dei, Vigiliusbriefe* 2,6: «Ut scandalizati episcopi Latinae linguae aut ad synodum veniant aut certe remota omni violentia suas scripto declarant sentencias». Ἐντεῦθεν δ *HEFELE* II 831 καὶ 834, δμιλεῖ περὶ große Synode. Πρβλ. καὶ *CHRYOS, Bischofslisten* 140 ἐ. Ἐπίσης δ *STEIN* δμιλεῖ περὶ concile oecumenique, II 643. Ἀντιδέτως δ *CASPAR*, II 262, δμιλεῖ περὶ synodale Beratung, δ *SCHWARTZ, Justinian* 65 καὶ 66, μόνον περὶ Synode. Νομίζω διότι πρόκειται περὶ τῆς συνόδου, ἡ διοίκηση συνῆλθε τρίχ ἔτη ἀργότερον, ἡτοι τῆς ε' οἰκουμενικῆς. Βλ. καὶ κατωτέρω, σημ. 4.

2. «Dixit tunc serenissimo principi: veniant hic fratres nostri ex omnibus provinciis quini aut seni episcopi, et quicquid sub tranquillitate tractatu habito omnibus visum fuerit, cum pace disponemus», *Vigiliusbriefe* 19, 28-31. Καὶ περαιτέρω: «Si quis Graecorum episcoporum usque ad universalis concilii tractatum de istis capitulis aliquid fecisset aut facientibus adquievisset, a communione sedis apostolicae alienus existeret», αὐτόθι, σ. 20, 9-12.

3. «Missi sunt ergo a clementissimo principe ad Africam et Illyricum, ut venire episcopi debuissent», *Vigiliusbriefe* 20, 1 ἐ.

4. «Οταν μετὰ τριετίαν συνῆλθεν ἐπὶ τέλους ἡ σύνοδος, δ *'Ιουστινιανὸς περιέγραψεν* ὡς ἔξι τὴν πρωτοβουλίαν του τοῦ ἔτους 550 διὰ τὴν σύγκλησιν τῆς συνόδου: «Ideo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύνοδος τὴν διοίκησην τῆς συνόδου: «Iudeo vocavimus vos ad regiam urbem hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem iterum manifestare», *ACO* IV 1, 11, 9-11: *MANSI* IX 181. Τοῦτο σημαίνει διότι ἡ σύνοδος, ἡ διοίκηση τῶν Μάτιον 553 ὡς ε' οἰκουμενική, εἶναι ἡ σύν

νούπολιν. Μόνον ἔξ 'Αφρικῆς ἀφίχθησαν τέσσαρες ἐπίσκοποι, ἡτοι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καρχηδόνος Ρεπαρᾶτος, ὁ "Πρῶτος" τῆς ἐπαρχίας Νουμίδιας Φίρμος καὶ δύο ἐπίσκοποι ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βυζαντίου, ὁ Πριμάσιος Ἀδρουμετίου καὶ ὁ Βερεκοῦνδος Ἰούννου¹. Ὁ Ρεπαρᾶτος Καρχηδόνος ἀπεμακρύνθη ἐνωρὶς ἀπὸ τὸν στίβον. Κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ διὰ πράξεις του γενομένας κατὰ τὴν περίοδον τοῦ βανδαλικοῦ πολέμου καθηρέθη καὶ ἐστάλη εἰς ἔξορλαν². Ὁ Φίρμος, πρῶτος τῇ τάξει τῆς ἐπαρχίας Νουμίδιας, ἐγκατέλειψε τὸν ἄγῶνα καὶ ἀπεδέχθη τὰς αὐτοκρατορικὰς ἀπόψεις³. Μόνον ὁ Πριμάσιος καὶ ὁ Βερεκοῦνδος ἔμειναν συνεπεῖς εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἀφρικανικῆς συνόδου. Αὐτοὺς κατώρθωσεν ὁ πάπας νὰ πείσῃ δτι μετὰ τὴν ἀκύρωσιν τοῦ *judicatum* δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ διαφωνοῦν μετ' αὐτοῦ καὶ συμπεριέλαβεν εἰς τὸ ἐπιτελεῖόν του⁴.

1. «Reparatus archiepiscopus Carthaginis ecclesiae, Firmus Numidarum episcoporum primas et Primasius ac Verecundus concilii Byzaceni episcopi pro fidei causa ad urbem regiam eiusdem praecepto principis evocantur», VICTOR, *Chronicon*, a. 551, σ. 202, 20 ἔ. Τὰ δνόματα τῶν ἐπισκοπῶν τῶν Πριμασίου καὶ Βερεκούνδου παραδίδει ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Βιγίλιου κατὰ τοῦ Θεοδώρου Καισαρείας, *Vigiliusbriefe* 14, 11.

2. VICTOR, *Chronicon*, a. 552, 1, σ. 202, 26 ἔ. Πρβλ. καὶ *Vigiliusbriefe* 20, 23 ἔ.

3. «Ο Βίκτωρ, ὁ δόποιος διηγεῖται ταῦτα, θέλει νὰ ἀποκλείσῃ τὸ ἐνδεχόμενον ἐλευθέρας ἀποφάσεως τοῦ Φίρμου καὶ ἀποδίδει τὴν μεταστροφὴν του εἰς δωροδοκίαν: «Firmus concilii Numidiae primas donis principis corruptus damnationi eorundem capitulorum assensum praebuit, sed ad propria remeans in navi morte turpissima interiit», a. 552, 2, σ. 202, 31 ἔ. Ἡ ἀναχώρησις τοῦ Φίρμου ἐκ Κωνσταντινούπολεως καὶ ὁ θάνατός του ἐν πλῷ δὲν συνέβησαν κατὰ τὸ αὐτὸν ἔτος, ὡς λέγει ὁ Βίκτωρ, ἀλλ' ἀργότερον καὶ δὴ μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς ε' συνόδου, τῆς ὅποιας μετέσχε. Πρβλ. CHRYSOS, *Bischofslisten* 50 ἔ.

4. VICTOR, *Chronicon*, a. 552, 2, σ. 203 καὶ *Vigiliusbriefe* 14, 11. Κατὰ τὸν Βίκτωρα ὁ Πριμάσιος λόγῳ τῆς ἐμμονῆς του ἐτέθη ὑπὸ περιορισμὸν εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἀκοιμήτων (Primasius Acoemetensi monasterio relegatur). Τοῦτο ἀποκλείει τὸ γεγονός δτι τουλάχιστον τὸν Αὔγουστον 551 καὶ τὸν Φεβρουάριον 552 ἥτο ἐλεύθερος καὶ ἥδυντο νὰ μετάσχῃ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ πάπα καὶ νὰ ὑπογράψῃ τὴν καθαίρεσιν τοῦ Θεοδώρου Καισαρείας, *Vigiliusbriefe* 14, 11. Ὁ Βίκτωρ διηγεῖται περαιτέρω δτι ὁ Πριμάσιος διὰ νὰ διαδεχθῇ τὸν πρῶτον τῇ τάξει τῆς ἐπαρχίας Βυζαντίου, ἥλαξε πολιτικὴν ἥδη κατὰ τὸ ἔτος 552. Τοῦτο δμως εἶναι ἐπίσης ἀνακριβές, διότι μέχρι τουλάχιστον τῆς 14ης Μαΐου 553, ἡτοι μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ παπικοῦ *constitutum*, τὸ δόποιον ὑπέγραψε μετὰ τῶν λοιπῶν δυτικῶν, εἶχε μείνει πιστὸς εἰς τὰς ἀφρικανικὰς ἀπόψεις, Coll. ANELL. 83, 311, σ. 319, 10. Πρβλ. CHRYSOS, *Bischofslisten* 142 ἔ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

1. ΝΕΑΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΓΛΑΙ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ

«Η ἔξελιξις τῶν πραγμάτων ἡρχισε νὰ ἐνισχύῃ τὴν θέσιν τοῦ πάπα. Ὁ Βιγίλιος, ἀφοῦ ἐδέσμευσε τοὺς ἀνατολικοὺς μὲ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ μὴ προβοῦν εἰς περαιτέρω ἐνεργείας, ἐστράφη πρὸς τὴν Δύσιν καὶ προσεπάθησε νὰ κατευνάσῃ τὰ πνεύματα ἀπορρίπτων τὸ *judicatum* ὡς «προσωρινὸν φάρμακον» καὶ ἀποκαλῶν τοὺς πρώην πολεμίους του *scandalizata fraternitas*¹. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς δτι, ἔξ δσων γνωρίζομεν, δὲν προέβη δημοσίᾳ εἰς ἀποκήρυξιν τῶν προηγουμένων ἀπόψεών του, ὡς περιείχοντο αὐταὶ ἐν τῷ *judicatum*, οὔτε εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἀπόψεων τῶν ἀφρικανῶν θεολόγων. Τὸ γεγονός δμως δτι οἱ λατῖνοι ἐπίσκοποι ἐπλαισίωσαν αὐτὸν καὶ συνειργάσθησαν μετ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐπομένην δραματικὴν φάσιν τῆς ἔριδος, δεικνύει δτι ἥδη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἡτοι τὸ θέρος τοῦ ἔτους 550, ἐλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ διακινδυνεύσῃ εἰς τὸ ἔξῆς τὰς σχέσεις του μὲ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ προτιμήσῃ τὴν φανερὰν ρῆξιν μὲ τὸν αὐτοκράτορα².

«Ο αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἀνατολικοὶ ἐπίσκοποι ἔξ ἄλλου ἀντελήφθησαν δτι τὰ νέα μέτρα ἐπανασυνέδεον μὲν τὸν πάπαν μὲ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως, οὐδόλως δμως προώθουν τὸ θεολογικὸν ζήτημα. Ἀντιθέτως ἐφάνη δτι δὲν ὑπῆρχε πλέον ἐλπὶς πραγματοποιήσεως τῆς ἀποφασισθείσης συνόδου, δεδομένου δτι οἱ μὲν δυτικοὶ ἐπίσκοποι δὲν ἥσαν διατεθειμένοι νὰ μετάσχουν, ὁ δὲ πάπας δὲν ἥθελεν ἥ δὲν ἥδυντο νὰ ἐπηρεάσῃ τούτους. Ἐπρεπεν ἐπομένως νὰ ἐφαρμοσθοῦν νέα μέτρα. Αἱ

1. «Quaedam pro tempore medicinaliter aestimavimus ordinanda», *Vigiliusbriefe* 11, 15. Πρβλ. καὶ σ. 12, 2 καὶ 19, 33.

2. Συνήθως οἱ ιστορικοὶ συνδυάζουν τὴν νέαν ἀποφασιστικὴν στάσιν τοῦ πάπα μὲ τὴν ἐλευσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τοῦ καλυτέρου θεολόγου τῆς Ρώμης, τοῦ διακόνου Πελαγίου, STEIN II 646, SCHWARTZ, Justinian 68.

προσπάθειαι τοῦ αὐτοκράτορος ἐστράφησαν πρὸς δύο κατευθύνσεις.

Κατ' ἀρχὴν ἐπεχείρησε νὰ δημιουργήσῃ μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων τῆς Δύσεως μικρὰς ὅμαδας εὐνοϊκῶς διακειμένας πρὸς τὴν πολιτικήν του. Πρὸς τοῦτο ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Καρχηδόνος τὸν ἀποκρισάριον τοῦ καθαριεύοντος ἀρχιεπισκόπου Ρεπαράτου, διάκονον Πριμόσον, ἀφοῦ βεβαίως ἔπεισε τοῦτον νὰ ἀποκηρύξῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀφρικανικῆς συνόδου¹. Οἱ κληρικοὶ τῶν Μεδιολάνων χωρὶς νὰ ἀναφέρουν συγκεκριμένα γεγονότα καὶ ὄντα μάτα ἐπισκόπων καὶ ἐπισκοπῶν λέγουν δὲ τῇ ἐπεμβάσει τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ τῆς Ἀφρικῆς ἐπληρώθησαν οἱ κενοὶ ἐπισκοπικοὶ θρόνοι δι' ἀκαταλλήλων προσώπων². Δὲν γνωρίζομεν ποῖοι καὶ πόσοι ἦσαν οἱ καταλαβόντες ἐπισκοπικοὺς θρόνους κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Πάντως εἰς τὴν μετ' ὀλίγα ἔτη γενομένην ε' σύνοδον παρευρέθησαν, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἐν συνόλῳ ἑπτά ἐπισκόποι ἐξ Ἀφρικῆς³.

'Ο W. Pewesin ἀναφερόμενος εἰς τὰ μέτρα τοῦ αὐτοκράτορος κα-

1. «Primosus diaconus apocrisarius eius, postquam damnavit quae sunt synodaliter atque universaliter defensata, eo superstite contra vota cleri simulque et populi episcopus Carthaginensis ecclesiae ordinatur», Victor, *Chronicon*, a. 552, 1, σ. 202, 28 ε. 'Η διατύπωσις contra vota cleri simulque et populi ἀφήνει νὰ ὑποθέσωμεν δὲ λαὸς καὶ κλῆρος τῆς Καρχηδόνος εἶχον ἥδη ἐκλέξει ἄλλον ἀρχιεπισκόπον, δταν ἔχειροτονήθη ὁ Πριμόσος. 'Αλλ' οὕτε δὲ Βίκτωρ οὔτε αἱ λοιπαὶ πηγαὶ ὅμιλοιν περὶ ἑτέρου ἐψηφισμένου ἢ χειροτονημένου ἀρχιεπισκόπου Καρχηδόνος ἢ περὶ σχίσματος ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ταύτης. Οἱ κληρικοὶ τῶν Μεδιολάνων λέγουν δὲ λαὸς τῆς πόλεως ἀντεστάθη εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ νέου ἐπισκόπου, ὡστε ἐφονεύθησαν ἀθῶι πολίται. Τὴν πληροφορίαν ταύτην συδέουν ὅμως μὲ τὴν κατηγορίαν δὲ τὴν ἐκλογὴν τοῦ διαδόχου τοῦ Ρεπαράτου ἐγένετο ἀντικανονικῶς, ἥτοι ἀνεψήφιος τῆς ἀφρικανικῆς συνόδου, καὶ μόνον κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος: «Mittunt etiam ad Carthaginem et alium in loco sancti Reparati episcopi contra omnes regulas et contra omnia statuta patrum Miletianorum episcoporum ordinari fecerunt, quod cum nimia effusione sanguinis et interitu multorum innocentum hominum fecisse dicuntur», *Vigilius-briebe* 21, 9-13. Εἰς τὴν ἔκθεσιν ταύτην παρασιωπάται τὸ δνομα τοῦ νέου ἀρχιεπισκόπου, ὁ ὄποιος ὡς ἀποκρισάριος τοῦ Ρεπαράτου εἶχε νόμιμον δικαίωμα νὰ προβληθῇ ὡς διάδοχος ἐκείνου. Οὗτω μένει τελείως ἀκάλυπτος ἡ ἐνέργεια τοῦ αὐτοκράτορος.

2. «Praefectus vero Africæ si quos invenit in Africa episcopos aut causas proprias habentes aut simplices vel ignaros aut venales et paratos ad præmium, collegit et direxit inde ubi voluit quisque... ecce per quales homines in singulis provinciis sanctæ ecclesiae dissensiones et scandala generantur», *Vigilius-briebe* 21, 2-5 καὶ 7-9.

3. Βλ. CHRYSOS, *Bischofslisten* 138-144 καὶ κατωτέρω, σ. 105.

τὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ισχυρίζεται ὅτι ἵκανὸς ἀριθμὸς ἐπισκόπων-ὑπερασπιστῶν τῶν Τριῶν Κεφαλαίων ἐστάλη εἰς τὴν ἔξοριαν¹. 'Αλλ' ἐὰν ἔχαιρέσωμεν τὸν Ρεπαράτον, ὁ ὄποιος κατεδικάσθη διὰ πολιτικοὺς λόγους, ἀν καὶ ὡς φαίνεται ἀδίκως, καὶ τὸν Φακοῦνδον, ὁ ὄποιος δὲν ἔξωρίσθη ἀλλ' αὐτοβούλως ἐκρύβη εἰς τὴν Ἀφρικὴν φοβούμενος τὴν μῆνιν τοῦ αὐτοκράτορος λόγῳ τῆς κατ' αὐτοῦ ἐπιθέσεως διὰ τῶν συγγραφῶν του, οὐδεὶς ἔξωρίσθη κατὰ τὴν περίοδον ταύτην². Πρὸς δρθὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰναι, νομίζω, ἀπαραίτητον νὰ τονισθῇ ὅτι μέχρι τῆς ἐπικυρώσεως τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀπόψεων διὰ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου οὐδεμίᾳ ἡσήθη ποινικὴ δίωξις κατὰ τῶν ἀντιφρονούντων.

2. ΤΟ Β' ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Συγχρόνως δὲ αὐτοκράτωρ εἰργάσθη διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν θεολογικῶν ἐπιχειρημάτων του. 'Ἐπειδὴ ὡς σοβαρὸν ἐπιχείρημα κατὰ τῆς καταδίκης τοῦ προσώπου τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας οἱ ἀντίπαλοι προέβαλλον δὲ οἱ κανόνες τῆς ἐκκλησίας ἀπαγορεύουν τὸν μετὰ θάνατον ἀναθεματισμὸν τῶν αἱρετικῶν, δὲ Ἰουστινιανὸς συνεκάλεσε τὸν Μάιον τοῦ ἔτους 550 τὴν ἐπαρχιακὴν σύνοδον τῶν ἐπισκόπων τῆς Κιλικίας Β' ἐν Μοψουεστίᾳ μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἔξετάσῃ τὰ διπτυχα τῆς πόλεως ταύτης καὶ νὰ ἐρωτήσῃ τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν τῆς πόλεως ἀπὸ ποιας ἐποχῆς χρονολογεῖται ἡ διαγραφὴ τοῦ δυνάματος τοῦ Θεοδώρου ἐκ τῶν διπτύχων³. Τῆς συνόδου ταύτης μετέσχον οἱ δικτῷ ἐπίσκοποι τῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τὸν μητροπολίτην αὐτῆς Ἰωάννην Ἰουστινουπόλεως. Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 17ης Ἰουνίου ἔξητάσθησαν τὰ τρία ἀρχαιότερα ἀντίγραφα τῶν διπτύχων καὶ 17 κληρικοὶ ὡς καὶ Ισάριθμοι λαϊκοὶ ὡς μάρτυρες. 'Η ἔρευνα ὡδήγησεν εἰς τὸ συμπέρασμα, τὸ ὄποιον διεβιβάσθη δι' ἐπισήμων ἐπιστολῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν πάπα, δὲ τὸ δνομα τοῦ Θεοδώρου ἔλειπεν ἐκ τῶν διπτύχων τούλαχιστον

1. PEWESIN 142 ε.

2. 'Ο Βίκτωρ, δὲ ὄποιος ἀνῆκεν εἰς τὴν ὅμαδα τῶν ἔξορισθέντων, τοποθετεῖ τοὺς ἔξορισμοὺς εἰς τὸ ἔτος 554, ἥτοι μετὰ τὴν ε' σύνοδον.

3. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ταύτης, τὰ ὄποια περιέχουν πολύτιμον ὄλικὸν περὶ τῆς ζωῆς τῆς ἐκκλησίας μιᾶς μικρᾶς ἐπαρχιακῆς πόλεως τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὸν στ' αἰῶνα, παρελήφθησαν εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ ἐντεῦθεν διεσώθησαν εἰς λατινικὴν μετάφρασιν, ACO IV 1, 117,5-130,4: MANSI IX 274-289.

ἀπὸ δγδοηκονταετίας καὶ δτι εἰς τὴν θέσιν τοῦ δνόματος τοῦ Θεοδώρου ὑπῆρχε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας¹.

Μὲ τὴν βοήθειαν τῶν στοιχείων τούτων ὡς καὶ τινων ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Αὐγουστίνου Ἰππῶνος καὶ τῶν πρακτικῶν τῶν ἀφρικανικῶν συνόδων, τὰ ὅποια προσεκόμισαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἀφρικανοὶ δμοῖδεάται², δ Ἰουστινιανὸς ἀνέλαβε τὸ διὰ τὸν αὐτοκράτορα - θεολόγον προφανῶς δχι δυσάρεστον ἔργον τῆς ἀνασυντάξεως τῶν θεολογικῶν ἐπιχειρημάτων του. Τὸ νέον κείμενον ἔπρεπε νὰ ἀποτελῇ ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀντιπάλων του, ὡς είχον διατυπωθῆ ταῦτα ὑπὸ τοῦ Φακούνδου³. 'Ἡ νέα ἔκτενὴς πραγματεία ἐτέθη κατ' ἀρχὴν ἐμπιστευτικῶς εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων⁴.

'Ἡ προφανῆς ταυτότητος τῶν ἐπιχειρημάτων καὶ ἄρα καὶ τῶν συμπε-

1. ACO IV 1, 122,22-29; MANSI IX 279 B καὶ ἀλλαχοῦ. 'Ἐδ δσων γνωρίζομεν, δὲν μνημονεύεται ἀλλη περίπτωσις ἀντικαταστάσεως ἐν τοῖς διπτύχοις τοῦ δνόματος ἐνδε αἱρετικοῦ ἐπισκόπου διὰ τοῦ δνόματος τοῦ δρθιδόξου ἀντιπάλου του ἀλλης ἐπισκοπῆς. 'Αλλα καὶ γενικώτερον μόνον δλγα στοιχεῖα ὑπάρχουν περὶ τῶν διπτύχων ἐν τῇ ἀρχαὶ ἐκκλησίᾳ. Πρβλ.' τὸ ἄρθρον τοῦ STEGMÜLLER, ἐν *Reallexikon für Antike und Christentum* III, 1138-1149, κυρίως 1145-1148, δπο δὲν χρησιμοποιεῖται τὸ ὄντελον ἐκ τῆς συνόδου Μοφουεστίας. Πρβλ. καὶ LTHK, τόμ. 3, σ. 415 ἐ. (BAUS) καὶ ΘΗΕ, 5, 107-113 (ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ).

2. 'Ἡ συλλογὴ τῶν ἀποσπασμάτων ἀποδίδεται εἰς τὸν σχολαστικὸν Μοκιανόν, FACUNDUS, C. Mocianum, PL 67, 855 B. Πρβλ. PEWESIN 143 καὶ SCHWARTZ, Justinian 65.

3. 'Ο PEWESIN ἀπέδειξεν δτι ἡ πραγματεία αὕτη ἐπιχειρεῖ συστηματικὴν καταπολέμησιν τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Φακούνδου, ὡς ταῦτα διετυπώθησαν εἰς τὸ ἔργον του *Pro defensione trium capitulorum* (σ. 139 ἐ.). Πρβλ. καὶ B. ALTMAYER, ἐν *Theologische Revue* (1938) 339.

4. 'Τποθέτομεν δτι ἡ πραγματεία αὕτη ταυτίζεται μετὰ τοῦ liber condemnationem capitulorum ipsorum continens, περὶ τοῦ δποιού δματεῖ δ Βιγλιος: 'Ac deinde tuis ex consuetudine incitamentis liber condemnationem capitulorum ipsorum continens in palatio te adsistente et instruente coram quibusdam Graecis episcopis est relectus, a quibus adsentationum favorem tuis vocibus exigebas', Vigiliusbriefe 12, 10-14. 'Οτι ἡ πραγματεία κατ' ἀρχὴν ἐκκλησιαρχηστήσαν ἐμπιστευτικῶς μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων ἔξαγεται ἐκ τῶν ἀσαφῶν ἡ ἀκόμη καὶ παρατλανητικῶν ἐγγῆσεων, τὰς δποιας ἔδωκεν δ Θεόδωρος εἰς τὸν Βιγλιον, δταν οὗτος ἡρώτησε περὶ τῶν νέων κινήσεων ἐν τῷ παλατίῳ: 'Ex quo facto tam tu quam tibi consentientes episcopi, mitius licet a nobis quam oportuit increpati ad promerendam sicta satisfactione veniam convolastis', Vigiliusbriefe 12, 14-16. Άι πληροφορίαι αὗται περὶ τῆς δραστηριότητος τοῦ Θεόδωρου Ἀσκιδᾶ ἐπιτρέπουν νὰ συμπεράνωμεν τὴν ἔκτασιν ἀλλὰ καὶ τὰ δρια τῆς δραστηριότητος του κατὰ τὴν συγγραφὴν καὶ τὴν ἔκδοσιν καὶ τοῦ α' διατάγματος τοῦ Ιουστινιανοῦ.

ρασμάτων τῆς πραγματείας ταύτης πρὸς τὰ ἐπιχειρήματα καὶ τὰ συμπεράσματα τῆς ε' οἰκουμενικῆς συνόδου δύο ἔτη ἀργότερον συνελθούσης ἀποδεικνύει, δτι ἡ πραγματεία αὕτη δὲν συνήντησεν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς. Εἶναι μάλιστα πιθανόν, δτι οἱ ἀνατολικοὶ προέτειναν εἰς τὸν αὐτοκράτορα νὰ θέσῃ τὸ νέον κείμενον ὡς βάσιν τῆς περαιτέρω συζητήσεως. 'Επειδὴ δὲ δὲν διεφάνετο ἄλλη δυνατότης νὰ ἔξελθῃ ἡ ἐκκλησία ἐκ τοῦ ἀδιεξόδου, ἐφ' ὅσον οὐδεὶς ἐφαίνετο διατεθειμένος νὰ μεταβάλῃ τὰς ἀπόψεις του, ὥστε νὰ ὑπάρξῃ ἔδαφος περαιτέρω συζητήσεως, δ Ἰουστινιανὸς προέβη εἰς μίαν ἀτυχῆ ἐνέργειαν. 'Εδημοσίευσε τὴν πραγματείαν ὡς αὐτοκρατορικὸν διάταγμα (edictum) καὶ διέταξε νὰ ἀναρτηθοῦν ἀντίγραφά του εἰς τὰς θύρας τῶν ἐκκλησιῶν¹.

Διὰ τῆς ἐνεργείας του ταύτης δ Ἰουστινιανὸς μετέφερε τὸ ζήτημα εἰς τὴν ἀρχικήν του φάσιν χρησιμοποιήσας τὴν ἐπισφαλῆ μέθοδον τῶν διαταγμάτων. Πρέπει παρὰ ταῦτα νὰ προσθέσωμεν δτι δὲν ἔχρησιμοποιήσε τὴν δρολογίαν αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων, ἀλλὰ τὴν φρασεολογίαν ἡπίου ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρός. Εἰς τὸ προοίμιον π.χ. δὲν ἔχαγγέλλει τὴν ὑποχρεωτικήν διὰ τοὺς ὑπηκόους του πίστιν, δὲν «θεσπίζει» τὴν δρθιδόξον ὁμολογίαν, ἡ ἀπόρριψις τῆς ὁποίας θὰ ἔθεωρεντο ἀθέτησις νόμου καὶ θὰ συνίστα δξιόποινον πρᾶξιν, ἀλλ' ἐκθέτει ταύτην διὰ νὰ μεταπείσῃ τοὺς ἀντιφρονοῦντας: «'Αναγκαῖον ἡγησάμεθα πᾶσαν πρόφασιν ἀναιροῦντες τοῖς σκανδαλίζομένοις ἡ σκανδαλίζουσι τὴν τῆς δρθῆς πίστεως ὁμολογίαν τὴν ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ κηρυττομένην φανεράν διὰ τοῦ παρόντος ἡδίκτου ποιῆσασθαι πρὸς τὸ καὶ τοὺς τὴν δρθήν πίστιν ὁμολογοῦντας ἐν βεβαίῳ ταύτην φυλάττειν καὶ τοὺς πρὸς ταύτην φιλονικοῦντας μανθάνοντας τὴν ἀλήθειαν σπουδάσαι ἔνωθηναι τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ»². "Οτι τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς πονηρὰν διπλωματίαν, ἀλλ' ἐκφράζει πράγματι τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ιου-

1. Τὸ ἐλληνικὸν κείμενον παραδίδεται ὑπὸ τοῦ Πασχαλίου Χρονικοῦ, ἔκδ. DINDORF (Bonn 1832), τόμ. 2, 636-684: PG 92, 901-952, ἔξεδόθη δὲ μετὰ τῆς ἀρχαὶ λατινικῆς μεταφράσεως ὑπὸ τοῦ ED. SCHWARTZ, *Justinians Schriften* 72-111. 'Ἡ ὑπόθεσίς μου δτι τὸ σωζόμενον κείμενον τοῦ διατάγματος ταυτίζεται μὲ τὴν ἐμπιστευτικῶς κυκλοφορήσασαν πραγματείαν (βλ. προηγουμένην σημ.), ἐνισχύεται ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ἔκδότου, δτι ἡ μία παράδοσις τοῦ κείμενου κείμενος τοῦ διατάγματος, ἐνῷ ἡ ἐτέρα παραλείπει πᾶσαν ἔνδειξιν περὶ τοῦ συγγραφέως, ὥστε νὰ συμπεράνηται δτι «die andere (δευτέρη) Überlieferung stellt eine für die literarische Verbreitung bestimmte Ausgabe dar», SCHWARTZ, *Justinians Schriften* 116.

2. *Justinians Schriften* 72, 8-12.

στινιανοῦ καὶ ἐπομένως καὶ τὴν ἀντίληψίν του περὶ τῶν ὄρίων τῆς ἀναμίξεώς του εἰς τὰ δογματικὰ θέματα τῆς ἐκκλησίας, ἀποδεικνύει ὁ ἐπίλογος τοῦ ἡδίκτου. Δι’ αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἔξαγγέλλει ποινάς, τὰς ὁποίας συνεπάγεται ἡ μὴ τήρησις τῆς θελήσεώς του, ὡς συμβαίνει συνήθως εἰς τοὺς ἐπιλόγους τῶν αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων, ἀλλ’ ἀνάγει τὴν ἔναντι αὐτοῦ προσωπικὴν στάσιν ἑκάστου εἰς θέμα συνειδήσεως: «Ἐλ̄ τις τοῖνυν μετὰ τὴν τοιαύτην ὅρθην ὅμοιογίαν καὶ κατάκρισιν τῶν αἱρετικῶν τῆς εὐσεβοῦς ἐννοιᾶς σωζομένης περὶ δνομάτων ἡ συλλαβῶν ἡ λέξεων ζυγομαχῶν χωρίζει ἔσυτὸν τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ἀλλ’ οὐκ ἐν πράγμασιν, δι’ τοιοῦτος ὡς τοῖς σχίσμασιν χαίρων λόγον ὑφέξει ὑπέρ ἔσυτοῦ καὶ τῶν ὑπ’ αὐτοῦ ἀπατωμένων ἡ ἀπατηθησομένων τῷ μεγάλῳ Θεῷ καὶ σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεων»¹. Τὰ χωρία ταῦτα δεικνύουν προφανῶς, διὰ τοῦ Ιουστινιανὸς δὲν ἀπεσκόπει εἰς τὴν βιαίαν περάτωσιν τῆς ἕριδος δι’ ἀπολυταρχικῆς ἐπιβολῆς τῆς θελήσεώς του, ὡς συνήθως κατηγορεῖται διὰ ἔπραξεν, ἀλλ’ διὰ ἡλπίζεν διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ προώθει τὴν συζήτησιν, ἡ ὁποία εἶχε φθάσει εἰς ἀδιέξοδον. Παρὰ ταῦτα ἡ νέα πρωτοβουλία ἀπετέλει ἀθέτησιν τῆς συμφωνίας καὶ ἐπομένως πρόκλησιν τῆς παρατάξεως τοῦ Βιγίλιου, ἥτις καὶ ἀντέδρασεν ἀναλόγως.

3. ΤΟ Β' ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΝ ΣΧΙΣΜΑ

‘Αμέσως μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ διατάγματος ὁ Βιγίλιος συνεκάλεσεν εἰς τὸ μέγαρον Πλακιδίας, τὴν κατοικίαν του καὶ μόνιμον κατοικίαν τοῦ ρωμαίου ἀποκρισιαρίου, μέγαν ἀριθμὸν ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν τῆς Κωνσταντινούπολεως καὶ παρουσίᾳ τοῦ Δατίου Μεδιολάνων κατήγγειλε τὴν ἐνέργειαν τοῦ αὐτοκράτορος ὡς στρεφομένην κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου², ἀπήγησε τὴν ἀκύρωσίν της³ καὶ ἡπειρήσεν διὰ θάρος τοὺς ἀποδεχομένους τὸ διάταγμα⁴. ‘Ο πάπας εἶχε βεβαίως λό-

1. Αὐτόθι, σ. 110, 34-38.

2. «Subito contra ecclesiasticum morem et contra paternas traditiones contraque omnem auctoritatem evangelicae apostolicaeque doctrinae edictis propositis secundum tuum damnarentur arbitrium», *Vigiliusbriefe* 13, 2-5.

3. «Rogate piissimum principem ut edicta sua, quae praecepit appendi, removere dignetur», *Vigiliusbriefe* 2, 4-5.

4. «Si hoc forsitan, quod non credimus, feceritis, noveritis vos ex praesenti die ut praevaricatores a beati apostoli Petri sede per ministerium vocis meae communione suspensos», *Vigiliusbriefe* 2, 11-13. Πρβλ. καὶ σ. 13, 13 ἐ., ὡς καὶ σ. 21, 20-22. Τὴν αὐτὴν ἀπειλὴν ἔξεφρασε καὶ ὁ Δάτιος Μεδιολάνων καὶ

γον νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς τοὺς Ἀνατολικούς, διὰ δὲν ἐδόθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἡ ἔξουσία νὰ καθιδηγῇ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπαινισσόμενος τὸ χωρίον *Ματθαίου* 16, 19 δὲν παρέλειψε νὰ προβάλῃ τὴν πατικὴν ἔξουσίαν ὡς προερχομένην ἐκ τῆς διαδοχῆς τοῦ ἀποστόλου Πέτρου¹. Διὰ τὸν Βιγίλιον ἦτο δηλαδὴ ἡ πρᾶξις τοῦ αὐτοκράτορος κολάσιμος, διότι ἀπετέλει σφετερισμὸν τῆς ἔξουσίας τοῦ πάπα, τὸ δὲ πρόβλημα ἀντεμετωπίζετο κατὰ τὴν παλαιὰν θεωρίαν τοῦ πάπα Γελασίου περὶ τῆς διακρίσεως μεταξὺ κρατικῆς ἔξουσίας καὶ ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας. ‘Ο Βιγίλιος προέβαλεν ἐπίσης ὡς ἐπιχείρημα, διὰ διὰ τοῦ νέου διατάγματος ἐμακταιοῦτο ἡ προγραμματισθεῖσα εἰρηνικὴ ἔκβασις τοῦ ζητήματος διὰ συνόδου². Τοῦτο δημάστηκε, διότι ἡ ἔξελιξις τῶν πραγμάτων ἀπέκλειε πλέον τοιαύτην λύσιν. ‘Αλλωστε ἐγνώριζεν ὁ Ιδιος, διὰ τὴν πρότασίς του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἀποσύρῃ τὸ διάταγμα χάριν τῆς κοινῆς ἀποφάσεως, ἡ ὁποία θὰ ἐλαμβάνετο μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν λατίνων ἐπισκόπων³, ἥτοι ἀπραγματοποίητος, ἐφ’ δοσον οὐδεὶς θὰ ἥρχετο ἐκ τῆς Δύσεως.

Εἰς ἀπάντησιν πρὸς τὴν σθεναρὰν ἀντίδρασιν τοῦ πάπα οἱ ἀνατολικοὶ ἐπίσκοποι ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Καισαρέας προέβησαν εἰς μίαν ἀπερίσκεπτον πρόκλησιν. Μετέβησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰς τὰς θύρας τῆς ὁποίας εἶχεν ἀναρτηθῆν τὸ διάταγμα, ἐτέλεσαν πανηγυρικὸν συλλείτουργον⁴ καὶ ἐπεδείνωσαν ἔτι περισσότερον τὴν κατάστασιν διαγράψαντες τὸ δνομα τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ζωήλου ἐκ τῶν διπτύχων καὶ ἐγγράψαντες τὸ δνομα τοῦ διαδόχου του Ἀπολιναρίου, δ

87 ἡ ἔξ δνόματος σχεδὸν ἀπασῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τοῦ πατριαρχείου τῆς Δύσεως, *Vigiliusbriefe* 21, 25-30. Πρβλ. καὶ σ. 13, 12 ἐ. Εἶναι προφανὲς διὰ διητροπολίτης Μεδιολάνων δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ διμιλήσῃ ipso iure ἔξ δνόματος τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Δύσεως. ‘Αλλ’ οὔτε καὶ συγκεκριμένην ἐντολὴν φαίνεται νὰ εἶχε. Διότι ἄλλως εἶναι ἀκατανόητος ἡ φράσις ego et pars omnium sacerdotum. ‘Εντεῦθεν ἀποδεικνύεται διὰ οὗτος ἀνέφερε τὰς ἐπαρχιακὰς ταῦτας διὰ νὰ τονίσῃ διὰ σύσσωμος ἡ ἐκκλησία τῆς Δύσεως ἀπέρριπτε τὸ διάταγμα.

1. «Dum fidelium nullus ignoret per quos dominus ac deus noster doctrinis caelestibus plebem suam jusserset erudiri vel quibus ligandi solvendique super terram dederit potestatem», *Vigiliusbriefe* 13, 5-8.

2. «Ut illa quae fraterna conlatione et trinquilla episcoporum fuerant reservata judicio», *Vigiliusbriefe* 13, 1-2.

3. «Constitutum commune debeat expectare, id est ut scandalizati episcopi Latinae linguae aut ad synodum veniant aut certe remota omni violentia suas scripto declarent sententias», *Vigiliusbriefe* 2, 5-8.

4. *Vigiliusbriefe* 13, 15-18. Περὶ ποιας ἐκκλησίας πρόκειται δὲν γνωρίζομεν. ‘Ο SCHWARTZ, *Justinian* 67, ὑποθέτει τὴν ‘Μεγάλην ἐκκλησίαν’.

όποιος είχε προσαρμοσθή πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν πολιτικὴν¹. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἔξωργισε τόσον τὸν πάπαν, ὥστε οὗτος προέβη εἰς ἀφορισμὸν τοῦ Θεοδώρου Καισαρείας². Τριάκοντα δὲ ἡμέρας ἀργότερον, ἦτοι τὴν 14ην Αύγουστου, συνέταξε τὴν καθαίρεσιν τοῦ Θεοδώρου Καισαρείας καὶ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ πατριάρχου Μηνᾶ, ὃς καὶ τῶν λοιπῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων τῶν ὑπογραψάντων τὸ διάταγμα³, ἐπεφυλάχθη ὅμως νὰ κοινοποιήσῃ ταύτην, ἐὰν ἥθελεν ἐπιδεινωθῆ ἔτι περαιτέρω ἡ κατάστασις.

Σχεδὸν ἀμέσως ὁ Βιγίλιος ἐγκατέλειψε τὴν ἐπίσημον κατοικίαν του, τὸ μέγαρον Πλακιδίας, καὶ κατέψυγε εἰς τὴν βασιλικὴν τοῦ ἄγ. Πέτρου. Ὁ ἕδιος περιγράφων ἀργότερον τὰ γεγονότα τῶν ἡμερῶν ἐκείνων δὲν ἀναφέρεται εἰς τοὺς λόγους, οἱ δοῦλοι ὀθησαν αὐτὸν εἰς τὴν ἀήθη ταύτην πρᾶξιν⁴. Οἱ κληρικοὶ τῶν Μεδιολάνων ὅμως διηγοῦνται

1. «Etiam Alexandrinae ecclesiae sacerdotem fratrem nostrum Zoilum ad cuius nomen usque ad memoratum diem communicatum a vobis fuerat, diptychis eximentes Apollinarem quendam pervasorem atque ecclesiae ipsius adulterum sociastis, ut vestra iniquitas non solum in removendo simplicissimo sacerdote, sed etiam in recipiendo patescieret pervasore», *Vigiliusbriefe* 13, 19-25. Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Βιγίλιου καὶ ἡ ἀσάφεια τῶν λοιπῶν δεικνύει ὅτι ἡ διαδοχὴ τοῦ Ζωῆλου διὰ τοῦ Ἀπολιναρίου δὲν ἐγένετο ὀμαλῶς. Προετάθησαν τρεῖς λύσεις: α) «Οτι δὲ Ζωῆλος ἀπέθανε τὸ 547 καὶ δὲ θρόνος ἔμεινε κενὸς μέχρι τοῦ ἔτους 551, ὅπότε ἀνεβιβάσθη δὲ Ἀπολινάριος, βλ. SCHWARTZ, *Justinian* 63-64. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀπορρίπτει δικαίως δὲ STEIN II 629, σημ. 1. b)» «Οτι δὲ Ζωῆλος ἔξωρισθη τὸ ἔτος 547, ἀλλ' ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Ἀπολιναρίου τὸ 551, βλ. MASPERO, *Histoire des Patriarches d'Alexandrie*, Paris 1923, 154 ἐ. καὶ τὴν παλαιοτέραν γνώμην τοῦ SCHWARTZ, *Justinians Schriften* 116. γ)» «Οτι δὲ Ζωῆλος καθηρέθη καὶ ἀντικατεστάθη τὸ ἔτος 551, βλ. A. JÜLICHEN, *Die Liste der alexandrinischen Patriarchen im 6. und 7. Jahrhundert*: Mélanges K. Müller, Tübingen 1922, 7-23, κυρίως σ. 18. Πρβλ. καὶ STEIN II 628/9. Ἡ τρίτη ὑπόθεσις ἔξηγεται μὲν τὸ χωρίον τοῦ Βιγίλιου, δὲν ἐπιστηρίζεται δόμως ὑπὸ τῶν λοιπῶν πηγῶν καὶ ἀντιφάσκει πρὸς τὴν παράδοσιν τῶν ἐπισκοπικῶν καταλόγων τοῦ πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, οἱ δοῦλοι ὑπολογίζουν ἐπταετὴ ἀρχιερατείαν τοῦ Ζωῆλου (540-547), ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ *Χρονογραφία*, σ. 224, 9.

2. *Vigiliusbriefe* 14, 2 ἐ. Τὰ γεγονότα ταῦτα συνέβησαν κατὰ Ἰούλιον 551, διότι τὴν 14ην Αύγουστου ὁ πάπας ἔγραψεν: «ante triginta dies». Πρβλ. HEFELE II 845, σημ. 3, CASPAR II 263, STEIN II 647 ἐ.

3. *Vigiliusbriefe* 10, 24-15, 15: MANSI IX 58 ἐ. Τὴν καθαίρεσιν καὶ τοὺς ἀφορισμοὺς ὑπέγραψαν πλὴν τοῦ Βιγίλιου δὲ Δάτιος Μεδιολάνων καὶ ἔτερος δώδεκα ἐπίσκοποι, ἐκ τῶν δούλων οἱ δέκα ἐξ Ἰταλίας καὶ οἱ δύο ἐξ Ἀφρικῆς, αὐτόθι, σ. 14, 8 ἐ. Ἐντεῦθεν πληροφορούμεθα ὅτι ἥδη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην περιέβαλλε τὸν πάπαν ὅχι μικρὸς ἀριθμὸς ἐπισκόπων.

4. *Vigiliusbriefe* 2, 2. Πρβλ. καὶ 4, 13.

ὅτι ἡ ἀντίδρασις τοῦ πάπα ἔξηρέθισε τόσον τὸν αὐτοκράτορα, ὥστε οὗτος θὰ ἐκινδύνευεν ἐκ τῶν κατ' αὐτοῦ ἐκδηλώσεων, ἐὰν δὲν ἔζητει ἀσυλον εἰς μίαν ἐκκλησίαν¹.

Δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ ὅτι ὁ πάπας μετὰ τὴν δυναμικὴν στάσιν του ἐφοβήθη ὅτι θὰ διωχθῇ. Ὅτο δημως ὁ φόβος δεδικαιολογημένος καὶ ἀπετέλεσε τὸν μοναδικὸν λόγον τῆς φυγῆς; Οἱ περιγράψαντες καὶ ἀναλύσαντες τὰ περιστατικὰ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων νεώτεροι ἴστορικοι δὲν παρετήρησαν ὅτι ὁ πάπας δὲν ἔζητησεν ἀσυλον εἰς οἰκανότητες ἐκκλησίαν, τὴν πλησιέστερον κειμένην πρὸς τὸ μέγαρον Πλακιδίας, ἀλλὰ κατέφυγε εἰς ἓν τῶν λαμπροτέρων ναῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν βασιλικὴν τοῦ ἄγ. Πέτρου, ἡ οἵσια εὑρίσκετο ἐντὸς τοῦ ἀνάκτορου «τοῦ Ὁρμίσδα». Τὸ ἀνάκτορον δὲ τοῦτο ἔζηεν ἀποτελέσει τὴν κατοικίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὡς διαδόχου τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου, διεκοσμήθη ἀργότερον διὰ τοῦ περιφήμου ναοῦ τῶν ἄγ. Σεργίου καὶ Βάκχου, συνεδέετο δὲ μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ παλατίου δι' ἐναερίου διαδρόμου². Ἐπιτρέπεται ἐπομένως ὁ ἴσχυρισμὸς ὅτι ὁ πάπας ἔζητησεν ἀσυλον ἐντὸς τοῦ παλατίου. Κατέφυγε δὲ εἰς τὴν βασιλικὴν τοῦ ἄγ. Πέτρου ἀσφαλῶς διὰ νὰ ὑπογραμμίσῃ τὴν πετρίνειον διαδοχὴν καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς ἐρειδόμενα δικαιώματά του³.

Εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ὁρμίσδα συνέβη ἐν δραματικὸν γεγονός. «Ημέραν τινὰ εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν ὁ ἀστυνομικὸς διευθυντὴς τῆς πρωτεύουσης μετὰ πολυαριθμοῦ ἐνόπλου συνοδείας, καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἐκ-

1. «De qua re ad censa est contra beatissimum papam et contra Datium episcopum iracundia principalis, et tanta contra eos agere coepерunt, ut nisi ad sanctorum basilicas confugissent, et ad interitum vitae perververant», *Vigiliusbriefe* 21, 30-22, 4.

2. R. GUILLAND, «Le Palais d' Hormisdas», *Byzantinoslavica* 12 (1951) 210-224, κυρίως σ. 210-212. Πρβλ. R. JANIN, *La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin*, μέρος Α', *La siège de Constantinople et le patriarcat œcuménique*, τόμ. 3, *Les églises et les monastères*, Paris 1953, σ. 466 ἐ. καὶ τοῦ Ιδίου, *Constantinople byzantine*, Paris 1964, σ. 137 καὶ 358.

3. Τὸ μέγαρον Πλακιδίας, τὰ Πλακιδίας ἡ Πλακιδιανὰ ἡ domus Placidiana, ἡ μόνιμος κατοικία τοῦ ρωμαίου ἀποκρισιαρίου, εἶναι γνωστὸν μόνον ἐκ φιλολογικῶν πηγῶν. Εἰς τὴν πληροφορίαν τῆς φυγῆς τοῦ Βιγίλιου ἐκ «τῶν Πλακιδίας» εἰς «τὰ Ὁρμίσδου» ἐβάσισεν ὁ R. JANIN τὴν ὑπόθεσιν, διότι τὸ μέγαρον ἔκειτο πλησίον τῆς βασιλικῆς τοῦ ἄγ. Πέτρου. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο εἶναι δόμως ἐπισφαλές, διότι δὲ Βιγίλιος δὲν ἀνεζήτησε τὴν πλησιέστερον κειμένην ἐκκλησίαν ἀλλὰ τὴν συγκεκριμένην βασιλικὴν τοῦ ἄγ. Πέτρου, δπως ἐξ μῆνας ἀργότερον ἀνεζήτησε τὴν βασιλικὴν τῆς ἄγ. Εὐφημίας εἰς τὴν ἀντίπεραν Χαλκηδόνα. Περὶ αὐτοῦ κατωτέρω, σ. 85.

διώξη τὸν πάπαν. Ὁ Βιγίλιος, ρωμαλέος ὡς ἦτο, παρὰ τὴν ἡλικίαν του, ἐκρατήθη μετὰ τόσης δυνάμεως ἐκ τῶν κιόνων τῆς ἀγ. Τραπέζης, ὥστε ὅταν οἱ στρατιῶται ἐπεχείρησαν νὰ τὸν ἀπομακρύνουν, παρέσυρε μετ' αὐτοῦ καὶ τὴν πετρίνην Τράπεζαν, ἡ ὅποια θὰ ἔπιπτε παρ' ὅλιγον ἐπ' αὐτοῦ, ἐὰν δὲν ἔσπευδον οἱ διάκονοι του νὰ τὴν συγκρατήσουν. Κατὰ τῆς βιαιότητος ταύτης ἔξεδήλωσε τὴν ἀγανάκτησίν του ὁ ἐκ περιεργείας συγκεντρωθεὶς λαός, ὥστε ὁ πραίτωρ ἐγκατέλειψε τὸ ἐγχείρημά του καὶ ἀπῆλθεν¹.

Εἶναι ἐνδιαφέρον διὰ τὸ θέμα μας νὰ ἐρωτήσωμεν ποῖος ὁ σκοπὸς τῆς βιαιότητος ταύτης. Ὁ Θεοφάνης καὶ ἀργότερον ὁ Νικηφόρος Ξανθόπουλος ὅμιλοιν περὶ διαταγῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ νὰ συλληφθῇ ὁ πάπας, περὶ παραβιάσεως δηλονότι τοῦ ἀσύλου². Αἱ λοιπαὶ πηγαὶ δὲν ὅμιλοιν περὶ αὐτοκρατορικῆς προθέσεως νὰ συλληφθῇ ὁ πάπας³, οἱ δὲ νεώτεροι ιστορικοὶ λέγουν ὅτι σκοπὸς τῆς ἀστυνομικῆς ἐπεμβάσεως ἦτο ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ πάπα ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ὁρμίσδα, ἀποδίδουν δὲ τὰς κατ' αὐτοῦ βαρβαρότητας ὅχι εἰς ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ εἰς ἀτυχῆ χειρισμὸν τοῦ πραίτορος⁴.

Εἰς τὶ ἀπέβλεπεν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐφάνη εὐθὺς ἀμέσως. Ἀντιπροσωπείᾳ ἐξ ἀνωτάτων ἀξιωματούχων ὑπὸ τὸν περίφημον στρατηγὸν Βελισάριον μετέβη εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ὁρμίσδα καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν πάπαν νὰ ἐπιστρέψῃ αὐτοβούλως εἰς τὴν προτέραν κατοικίαν του, ὑπεσχέθη δὲ εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν θὰ ἀσκήθῃ βίᾳ κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν συεργατῶν του. Ἔὰν δημος δὲν ἤθελε συμμορφωθῆ μὲ τὴν ἀπόφασιν ταύτην, θὰ ἐξεβάλλετο βιαίως ἐκ τοῦ ναοῦ. Ἐντεῦθεν φαίνεται ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἔξέλαβεν ὡς προσβολὴν καὶ αὐθαιρεσίαν τὴν μετακίνησιν τοῦ πάπα ἐκ «τῶν Πλακιδίας» εἰς «τὰ Ὁρμίσδου» καὶ ἐπέμεινε νὰ ἐπανέλθῃ οὗτος εἰς τὴν νόμιμον κατοικίαν του.

1. Τὸ γεγονός περιγράφει καὶ ὁ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, Χρονογραφία, σ. 225, 21, παρ' ὅλον διὰ συγχέει τοῦτο μὲ τὰ γεγονότα τοῦ ἔτους 547. Τοῦτον ἀντιγράφει καὶ ὁ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, Ἐκκλ. Ἰστορία, PG 147, 284 A. Vigiliusbriefe 4, 13-19·22, 4-20.

2. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ E. HERMANN συμπεριέλαβε τὸ ἐπεισόδιον εἰς τὰς περιπτώσεις παραβιάσεως τοῦ ἀσύλου, «Zum Asylrecht im byzantinischen Reich», ἐν Orient. Christ. Per. 1 (1935) 204-238, κυρίως σ. 222.

3. Vigiliusbriefe 4, 13 ἐ. καὶ 22, 4 ἐ. ὡς καὶ ΜΑΛΛΑΛΑ, Χρονογραφία, κεφ. 18, σ. 484, 5 ἐ.

4. HEFELE II 846· SCHWARTZ, Justinian 67 ἐ. Ἀντιθέτως ὁ Ch. DIEHL, Justinien 358, ὅμως περὶ αὐτοκρατορικοῦ ἐντάλματος συλλήψεως τοῦ πάπα. Πρβλ. καὶ ΗΛΑΣΚΕ 169.

Ο Βιγίλιος ἐπίστευσεν ὅτι ἦτο πάλιν καιρὸς νὰ προβάλῃ τὰ δικαιώματά του. Ἀπέρριψε τὴν προφορικὴν πρότασιν τῶν ἀξιωματούχων καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀπήτησε τὴν προσωπικὴν ὑπογραφὴν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς ἓνα δρκον, τὸν ὅποιον συνέταξεν ὁ Ἰδιος. «Οταν δὲ ἡ ἀθήης αὐτη ἀξιωσις ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Αὐλῆς, καὶ ἀντ' αὐτῆς ὑπεβλήθη γραπτὸς δρκος ὑπογεγραμμένος ὑπὸ τῶν ἐξ ἀξιωματούχων, ὁ Βιγίλιος ἐδέχθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ καταφύγιον του μετὰ μίαν ἀκόμη θεαματικὴν σκηνὴν. Ὅπερέωσε τοὺς ἀξιωματούχους νὰ θέσουν τὸν δρκον ἰδιοχείρως ἐπὶ τῆς ἀγ. Πέτρου καὶ νὰ ὀρκισθοῦν εἰς τὸν ἐπ' αὐτῆς ἴσταμενον καὶ τμῆμα τοῦ τιμίου ἔύλου περιέχοντα σταυρόν, ὡς καὶ εἰς τὰς «κλεῖδας τοῦ μακαρίου Πέτρου», διτ θὰ τηρήσουν τὴν ὑπόσχεσίν των¹. Οὕτως ὁ πάπας ἔμεινε πιστὸς δι' ἄλλην μίαν φορὰν εἰς τὴν παπικὴν παράδοσιν, καθ' ἣν ἀκόμη καὶ εἰς στιγμὰς ἐσχάτης ἀδυναμίας ἐπρεπε νὰ τονισθῇ, ἔστω συμβολικῶς, ἡ πίστις εἰς τὴν πετρίνειον διαδοχὴν ὡς τὴν πηγὴν τῶν παπικῶν δικαίων καὶ τῆς παπικῆς ἔξουσίας.

Τὴν ἐπιμονὴν τοῦ αὐτοκράτορος νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν Βιγίλιον εἰς τὴν νόμιμον κατοικίαν του, ἡ ὅποια ὀδήγησεν εἰς τὰ ἀνωτέρω δραματικὰ γεγονότα, δυνάμειθα νὰ κατανοήσωμεν, μόνον ἐὰν ἀναλογισθῶμεν διτ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀντιφρονούντων εἰχε καθαιρεθῆ, ἐξορισθῆ ἢ ἄλλως κακοποιηθῆ, καὶ ἐπομένως ὁ Ἰουστινιανὸς πράγματι δὲν εἰχε τὴν πρόθεσιν νὰ ἀσκήσῃ βίαν κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ πάπα. Ὁ Ἰουστινιανὸς φαίνεται διτ δὲν ἡγέθη νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὁ μῆθος τῆς καταδιώξεως ὡς ἐπιχείρημα, ὡς πολιτικὸν μέσον.

Εἰς τὸ μέγαρον τῆς Πλακιδίας, διποὺς ὁ πάπας ἐπανῆλθε περὶ τὰ τέλη Αὔγουστου 551, δὲν παρέμεινε ἐπὶ πολὺν χρόνον. Ὁ Ἰδιος διηγεῖται διτ αἱ ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀντιπροσωπείας δοθεῖσαι ὑποσχέσεις καὶ αἱ ἀναληφθεῖσαι ὑποχρεώσεις δὲν ἐτηρήθησαν, ἀλλ' ἀντιθέτως συνεχίσθησαν αἱ πιέσεις καὶ ἐνοχλήσεις εἰς βάρος αὐτοῦ καὶ τοῦ περιβάλλοντός του, ὥστε ἐπανειλημμένως ἡναγκάσθη νὰ ἀποστέλῃ διαμαρτυρίας εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Βιγίλιος δὲν ἀναφέρεται εἰς συγκεκριμένα γεγονότα. Λέγει μόνον διτ αἱ ἐνοχλήσεις ἐπληθύνοντο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ διτ ὑπῆρχον ἐνδείξεις διτ ἡ κατοικία του παρηκολουθεῖτο². Ἀντιθέτως οἱ κληρικοὶ τῶν Μεδιολάνων ἀναφέρονται

1. Vigiliusbriefe 4, 21-5, 1.

2. Vigiliusbriefe 5, 1-14. Πρβλ. καὶ 22, 24 ἐ.

εἰς λεπτομερείας τῶν ταλαιπωριῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη κατ' αὐτοὺς ὁ πάπας. Οὗτοι ἀναφέρονται εἰς προσπάθειαν νὰ δωροδοκηθοῦν οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ὑπηρέται του, ὅτι ἐστάλησαν πράκτορες εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ συκοφαντήσουν τὸν πάπαν καὶ τὸν μητροπολίτην Μεδιολάνων Δάτιον καὶ νὰ διεγείρουν τὸν λαὸν ἐναντίον αὐτῶν, ὡστε νὰ ἐκλεγοῦν ἄλλοι ἐπίσκοποι εἰς ἀντικατάστασιν αὐτῶν, ἕτοιμοι νὰ ἀποδεχθοῦν τοὺς δογματικοὺς νεωτερισμούς, ἀκόμη ὅτι ἐδωροδοκήθη γραμματεὺς τοῦ πάπα διὰ νὰ πλαστογραφῆσῃ ἐπιστολὰς αὐτοῦ, αἱ ὁποῖαι ἐστάλησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ ἔξερεθίσουν τὰ πνεύματα κατὰ τοῦ Βιγίλιου¹.

Τὰς πληροφορίας αὐτὰς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλέγξωμεν βάσει ἀλλών πηγῶν. Αἱ ὁγλήσεις εἰς βάρος τοῦ πάπα, αἱ ὁποῖαι φαίνεται ὅτι ἔλαβον δεξεῖαν μορφήν, πρέπει νὰ ἐρμηνευθοῦν ὡς ἔκφρασις τῆς ἀδημονίας, ἡ ὁποία κατέλαβε τὴν παράταξιν τοῦ αὐτοκράτορος πρὸ τοῦ ἀδιεξόδου, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ὀδηγηθῆ τὸ θεολογικὸν ζήτημα. Ἡ προσπάθεια τῆς Αὐλῆς νὰ ἔξεγειρῃ τὸν λαὸν τῆς Ἰταλίας κατὰ τοῦ πάπα θὰ ἐσήμαινεν ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐσκέψθη νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα δι’ ἀντικαταστάσεως τοῦ Βιγίλιου. Τοῦτο δμως φαίνεται ἀπίθανον, δεδομένου ὅτι εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπερίσχυεν εἰσέτι ὁ στρατὸς τοῦ Τοτίλα, εἰς χεῖρας τοῦ ὁποίου εύρισκετο καὶ ἡ Ρώμη. Πιθανώτερον εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι οἱ κληρικοὶ τῶν Μεδιολάνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον στερηθῆ τοῦ ἐπισκόπου τῶν ἀπὸ δεκαπενταετίχες, ὑπωψιάζοντο πάντα ἐπισκέπτην καὶ ἀγγελιαφόρον προερχόμενον ἐκ τῆς πρωτευούσης ὡς συνεργάτην καὶ πράκτορα τοῦ αἱρετικοῦ δι’ αὐτοὺς αὐτοκράτορος πρὸς ἀνατροπὴν τῆς ὀρθοδόξου ἱεραρχίας εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι Μαλάλας καὶ Θεοφάνης διηγοῦνται μίαν πρόκλησιν εἰς βάρος τοῦ πάπα ἐκ μέρους τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων, ἡ ὁποία ἐγένετο ἀναμφιβόλως τῇ ἐγκρίσει τοῦ αὐτοκράτορος. Κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς ἀγ. Εἰρήνης. Κατὰ τὴν τελετὴν ἐγένετο καὶ πανηγυρικὴ λιτανεία, τῆς ὁποίας προεξῆρχον ὁ πατριάρχης Μηνᾶς μετὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ πάπα μὴ ἀναγνωρισθέντος ἀλλὰ καθυβρισθέντος νέου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἀπολιναρίου. Οἱ χρονογράφοι διηγοῦνται δὲ ὅτι οἱ δύο πατριάρχαι αἴκαθησαν ἀμφότεροι ἐν τῷ βασιλικῷ ὁγκῷ, κατέχοντες ἐν τοῖς γόνασιν αὐτῶν τὰ τίμια λείψανα καὶ ἥλθον ἔως τοῦ Περάματος καὶ ἐπέρασαν

καὶ ὑπῆντησεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς². Τί ἐσήμαινεν ἡ φιλοφρόνησις αὕτη τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τοὺς δύο ὑπὸ ἀφορισμὸν πατριάρχας καὶ ἐπομένως πόσον προσβλητικὴ ἦτο διὰ τὸν Βιγίλιον δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν, ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ δ’ αἰῶνος ἀπηγορεύετο ἡ χρῆσις ὁγκάτος ἐντὸς τῆς πρωτεύουσης ὑπὸ ἄλλου πλὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν ἀνωτάτων κρατικῶν ἀξιωματούχων³.

Ο Βιγίλιος ἔθεώρησε σκόπιμον νὰ καταφύγῃ καὶ πάλιν εἰς ἀσυλον. Βεβαίως καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν ἀνεζήτησε τὸ κατάλληλον ἀσυλον. Τὴν νύκτα τῆς 23ης πρὸς 24ην Δεκεμβρίου, ἥτοι τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, ἐγκατέλειψε τὴν κατοικίαν του καὶ κατέφυγε εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς ἀγ. Εὐφημίας ἐν Χαλκηδόνι, εἰς τὴν ἐκκλησίαν δηλαδὴ εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε συνέλθει πρὸ ἐκατὸν ἀκριβῶς ἑτῶν ἡ κατὰ τὴν γνώμην του διὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ προσβαλλομένη δ’ οἰκουμενικὴ σύνοδος. Οὗτως ἡδύνατο ὁ Βιγίλιος νὰ ἐμφανισθῇ ὡς φύλαξ τῆς πίστεως καὶ ὑπερασπιστής τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος. “Οτι εἰς τὴν ἀγ. Εὐφημίαν δὲν ἀνεζήτησε προστασίαν διὰ τὸν ἔσυτόν του καὶ τοὺς συνεργάτας του ἐκ τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐθαιρεσίας, ἀλλ’ ἐνδιεφέρθη κυρίως διὰ μίαν νέαν θεαματικὴν ἐνέργειαν ὡς πολιτικὸν μέσον πρὸς ἐπικράτησιν τῶν ἀπόψεών του, μαρτυρεῖ ὁ Ἰδιος, ὅταν λέγῃ ὅτι· ‘*in hac basilica pro nulla pecuniaria vel privata causa confugimus, sed pro ecclesiae tantum scandalo, quod iam in toto mundo propeccatis innoutuit*’³.

Εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς ἀγ. Εὐφημίας ἐπανελήφθησαν αἱ σκηναὶ τοῦ παρελθόντος θέρους. Ἀλλεπάλληλοι ὁγλήσεις ἐκ μέρους στρατιῶν καὶ τοῦ κλήρου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀφ’ ἐνός, καὶ διπλωματικαὶ κινήσεις ἐκ μέρους τῆς Αὐλῆς ἀφ’ ἐτέρου, δὲν ἐπέτυχον νὰ πείσουν τὸν πάπαν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ μέγαρον τῆς Πλακιδίας. Προσπάθεια

1. ΜΑΛΑΛΑ, *Χρονογραφία*, κεφ. 18, 486, 1 ε. καὶ ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ, *Χρονογραφία*, σ. 228, 6 ε.

2. Cod. Theodosianus 14,12,1. 'Ο ΑΜΜΙΑΝΟΣ ΜΑΡΚΕΛΛΙΝΟΣ διηγεῖται τὴν μοναδικὴν περίπτωσιν παραβιάσεως τοῦ νόμου τούτου ὑπὸ τοῦ πάπα Δαμάσου, Rerum Gestarum 27,3,14, ἔδωκε δὲ ἀφορμήν εἰς τὸν ΤΗ. KLAUSER νὰ καταλήξῃ εἰς σημαντικὰ συμπεράσματα περὶ τῆς θέσεως τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ κρατικῇ λειραρχίᾳ, *Der Ursprung der bischöflichen Insignien und Ehrenrechte*, Krefeld 1949, σ. 33, σημ. 17. 'Αντιρρήσεις διετυπώθησαν ὑπὸ E. CHRYSOS, «Die angebliche 'Nobilitierung' des klerus durch Konstantin den Großen», ἐν *Historia* 18 (1968) 119-128.

3. Vigiliusbriefe 1, 13-16 καὶ ε. Πρβλ. καὶ 10, 11 ε.

τῆς γνωστῆς ἐκ τῶν προηγουμένων ἐπαφῶν ἀντιπροσωπείας ἐξ ἀνωτάτων ἀξιωματούχων, ή ὅποια πρὸ ἔξαμήνου εἶχεν ἐπιτύχει νὰ μετακινήσῃ τὸν πάπαν ἐκ τοῦ πρώτου ἀσύλου του, ἀπέβη τὴν φορὰν αὐτὴν δικαρπος. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Βιγίλιου ἦτο ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ὕφειλε νὰ δῷ τὸ σκάνδαλον (δηλαδὴ τὸ διάταγμα) ἐκ τῆς ἐκκλησίας καὶ τότε εὐχαρίστως θὰ ἐγκατέλειπε τὸ ἀσύλον του¹.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Φεβρουαρίου 552 ὁ Βιγίλιος ἔδωκεν εἰς τὴν δημοσιότητα τὸ κείμενον ἑκεῖνο, διὰ τοῦ ὅποιου τὸν παρελθόντα Ἰούλιον εἶχε καθαιρέσει τὸν Θεόδωρον Καισαρέας καὶ ἀφορίσει τὸν Μηνᾶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοὺς λοιποὺς ὑπογράψαντας τὸ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα ὡς καὶ τοὺς εὑρισκομένους εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν μετ' αὐτῶν². Οὕτως ἐπεσφράγισθη καὶ τυπικῶς τὸ ἀπὸ δικταμήνου ὑφιστάμενον δεύτερον σχίσμα. Τὴν ἀπόφασίν του ὁ πάπας ὑπεγράμμισε διὰ μιᾶς νέας θεαματικῆς ἐνεργείας. Δι’ ἐγκύκλιου ἐπιστολῆς τῆς 5ῆς Φεβρουαρίου ἀπευθυνομένης *universo populo Dei* κατήγγειλε τὰς εἰς βάρος του ἐνεργείας τῆς Αὐλῆς. Ἡ ἐγκύκλιος περιέχει καὶ ὅμοιογίαν πίστεως, ἡ ὅποια τονίζει τὸ κύρος τῶν τεσσάρων οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ παραθέτει κατάλογον τῶν αἱρετικῶν. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι εἰς τὸν κατάλογον αὐτὸν παραλέπονται μὲν τὰ δύναματα τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, τὸ ἀντιμαχόμενον δμως ζήτημα παραμένει διὰ μιᾶς ἀσαφοῦς προτάσεως ἀνοικτόν³. «Ως λίαν δρθῶς παρατηρεῖ ὁ Caspar, τὴν ἐγκύκλιον ταύτην χαρακτηρίζει ἀφ’ ἑνὸς μὲν ἀποφασιστικότης δι’ ὅτι ἀφορᾷ εἰς τὸ δογματικὸν ζήτημα καὶ τὴν ἄρνησιν τοῦ πάπα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἀσύλον του, ἀφ’ ἑτέρου δὲ ἰδιαιτέρως προσεκτικὴ καὶ συγκαταβατικὴ στάσις ἔναντι τοῦ προσώπου τοῦ αὐτοκράτορος. Τέλος ἡ ἐγκύκλιος προτείνει νέας διαπραγματεύσεις μεταξὺ μιᾶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος δρισθησομένης ἐπιτροπῆς ἐκ δύο ἀνωτάτων ἀξιωματούχων, δηλαδὴ λαϊκῶν, καὶ μιᾶς παπικῆς ἀντιπροσωπείας ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Μεδιολάνων Δάτιον⁴.

1. *Vigiliusbriefe* 1, 16-22.

2. Περὶ τοῦ κειμένου βλ. ἀνωτέρω, σ. 80 σημ. 3. Ἀφορμὴν διὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς καθαιρέσεως ἔδωκεν ἐν διὰ τὸν πάπαν προφανῶς λίαν δυσάρεστιον γεγονός: «Ο αὐτοκράτωρ ἀπεμάκρυνεν ἐκ τῆς ἀγ. Εὐφημίας τὸν διάκονον καὶ πολυτιμότερον σύμβουλον τοῦ Βιγίλιου, Πελάγιον, μετὰ τοῦ διακόνου Τουλλιανοῦ, *Vigiliusbriefe* 16, 7-15.

3. *Vigiliusbriefe*, ἀριθ. 1. Ἡ ἀσαφὴς πρότασις ἔχει ὡς ἔξης: «*Sed si quos haereticos nominatim omisimus in cuiuslibet erroris morbo pollutos et usque ad suum exitum permanentes, cum propriis erroribus condemnamus abicimus atque respuimus*», σ. 9, 2-5. Πρβλ. *CASPAR* II 267 ἐ.

4. «*Et ideo si directis duobus judicibus, quorum nomina tibi in praे-*

Τι ἐπηκολούθησε δὲν γνωρίζομεν¹. Φαίνεται δμως ὅτι αἱ προταθεῖσαι διαπραγματεύσεις ἔλαβον πράγματι χώραν καὶ κατέληξαν εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅτι πρὸς ἄρσιν τοῦ νέου σκανδάλου, ἥτοι τῆς καθαιρέσεως τοῦ Θεοδώρου Καισαρέας καὶ τοῦ ἀφορισμοῦ τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων, ἐπρεπεν οὗτοι νὰ ὑποβάλουν εἰς τὸν πάπαν νέαν ὅμοιογίαν πίστεως καὶ νὰ ζητήσουν συγνώμην διὰ τὰ συμβάντα. Βέβαιον εἶναι ὅτι ἡδη πρὸ τοῦ Αὔγουστου 552 μέγας ἀριθμὸς ἐπισκόπων, μεταξὺ τῶν ὅποιων ὁ πατριάρχης Μηνᾶς, ὁ Θεόδωρος Καισαρέας καὶ οἱ πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς, ἀπέστειλαν εἰς τὸν πάπαν ἀντίγραφα τῆς κοινῆς ὅμοιογίας². Εἰς τὴν ὅμοιογίαν ταύτην οἱ Ἀνατολικοὶ τονίζουν τὴν ἐμμονὴν τῶν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν παπῶν, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ὅποιων προήδρευσαν, ὡς λέγουν, τῶν συνόδων. Περαιτέρω διαβεβαιοῦν τὸν πάπαν ὅτι δὲν παρε-

senti prodidimus, sacramenta praestare dignetur, ut post haec sine metu periculi fratrem nostrum Datium episcopum Mediolanensis ecclesiae, vel alios quos cum eo transmiserimus, loco nostro suscipiat, parali sumus dirigere, ut per eos de ecclesiastica causa quaecumque mandaverimus, veraciter innotescant», *Vigiliusbriefe* 10, 5-11. «Ο ΗΕΡΕΛΕ II 850, συμπεραίνει ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ὅτι οἱ παπικοὶ ἀντιπρόσωποι ὕφειλον νὰ διαπραγματεύσουν ἀπ’ εὐθείας μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Ή φάσις δμως περ eos, ἡ ὅποια ἀναφέρεται εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ἀντιπρόσωπους, ἀποκλείει τοῦτο.

1. «Ο Μαλλαλας τοποθετεῖ εἰς τὸν Ἰούνιον 550 τὴν συμφύλωσιν πάπα καὶ αὐτοκράτορος, Χρονογραφία, κεφ. 18, 485, 4-7. «Η πληροφορία δμως αὗτη δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, διότι ἡ μὲν χρονολογία «ιγ’ ενδικτιών» (Σεπτέμβριος 549- Αὔγουστος 550) εἶναι ἐσφαλμένη, ἐφ’ ὅσον τὰ γεγονότα ταῦτα συνέβησαν ὀπωσδήποτε ἀργότερον, ἡ δὲ ἡμερομηνία «ιμηνὶ Ἰουνίῳ» προήλθεν ἐκ συγχύσεως πρὸς τὴν παλαιοτέραν συμφύλωσιν τοῦ πάπα μετὰ τοῦ πατριάρχου Μηνᾶ τὸν Ἰούνιον τοῦ ἔτους 547.

2. Φαίνεται δτι ἡ ὅμοιογία συνετάγη καὶ ὑπεγράφη κατ’ ἀρχὴν μόνον ὑπὸ τοῦ Μηνᾶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ δτι ἀντίγραφα αὗτῆς ἐστάλησαν καὶ ἐκ μέρους τῶν ἄλλων ἐπισκόπων. Τοῦτο ἔξαγεται δχι μόνον ἐκ τῆς φράσεως τοῦ Βιγίλιου *καὶ hac forma fecerunt Menas Constantinopolitanus episcopus... sed et multi alii idem fecerunt*» (*Coll. Avell.* 83, 10, ἄλλως ὁ ΗΕΡΕΛΕ II 851), ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς φράσεως τῆς ὅμοιογίας «*quia vero tempore discordine excommunicatos vel non receptos a beatitudine vestro in communionesuscepit, pariter veniam postulou*», ἡ ὅποια γίνεται κατανοητὴ μόνον ἐὰν ὑποθέσωμεν δτι ἔκαστος τῶν ὑπογράψαντων ὡμῶντες περὶ τῆς σχέσεως τοῦ πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνατολικοὺς ἐπισκόπους, τοὺς ὅποιους πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ὑπὸ τὴν λέξιν *excommunicatos*. «Τὸ δὲ τὴν φράσιν πον receptos πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τοὺς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου χειροτονηθέντας, ὡς π. χ. τὸν νέον πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Ἀπολινάριον.

βίασκαν αὐτοὶ τὴν συμφωνίαν, κατὰ τὴν δόποιαν οὐδεὶς θὰ ἔγραφέ τι περὶ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, δέχονται νὰ ἐπιστραφοῦν εἰς τὸν πάπαν δῆλοι οἱ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ συγγραφέντες λίβελλοι¹, καὶ τέλος λέγουν δὲ, παρ’ δῆλον δὲν ἡσαν αὐτοὶ ὑπεύθυνοι διὰ τὰς κατὰ τοῦ πάπα γενομένας ἀδικίας, ζητοῦν συγγνώμην χάριν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης.

Νομίζομεν δὲ μεταξὺ τῶν ὑπὸ ἀκύρωσιν λιβέλλων τούτων πρέπει νὰ συγκαταλέξωμεν, ἡ μᾶλλον νὰ ἐννοήσωμεν κυρίως τὸ β’ διάταγμα (ὅμοιογίαν περὶ τῆς ὁρθῆς πίστεως) τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τοῦτο ἐνισχύεται καὶ ἐκ τῆς διαπιστώσεως δὲ τὸ διάταγμα τοῦτο ἔχρησιμοποίηθη μὲν εὐρέως κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου τοῦ ἐπομένου ἔτους καὶ ἐτέθη ὡς βάσις τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς, οὐδαμοῦ δῆμως τῶν πρακτικῶν γίνεται μνεῖα αὐτοῦ. Ἐὰν τοῦτο εἰναι ἀληθές, ἀποδεικνύεται δὲ ἡ συμβατικὴ ὅμοιογία τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων προῆλθεν ἐκ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ αὐτοκράτορος². Κυρίως ἡ ἀναγνώρισις δὲ σα συνέβησκαν δὲν προσέβαλον μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ πάπα, ἀλλὰ καὶ τὰ δίκαια τῆς παπικῆς ἔδρας, ἡ ἴσχυς τῶν δόποιων, ὡς ἔπειται, θὰ διεφυλάσσετο εἰς τὸ μέλλον, δεικνύει δὲ τὸ αὐτοκράτωρ ἡτο διατείμενος νὰ προβῇ εἰς πᾶσαν δυνατήν ὑποχώρησιν πρὸς τὸν πάπαν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ περάτωσιν τῆς ἔριδος.

Δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν μετὰ βεβαιότητος δὲ, βάσει τῆς ὅμοιογίας ταύτης, ἡ κυρώθησαν αἱ καθαιρέσεις καὶ οἱ ἀφορισμοὶ καὶ ἡρθη τὸ σχίσμα³. Ὁ πάπας Ἰκανοποιήθη δὲ τόσον ἐξ αὐτῆς, ὡστε ἥρχισε διαπραγματεύσεις διὰ νὰ συνέλθῃ τελικῶς ἡ πρὸ διετίας ἀποφασισθεῖσα οἰκουμενικὴ σύνοδος.

‘Ο Βιγίλιος εἶχε πράγματι λόγον νὰ ἵκανοποιηθῇ, διότι ἡ δοθεῖσα λύσις ἀπετέλει τὴν πρώτην καὶ μοναδικὴν νίκην του κατὰ τὴν ἀναμέτρη-

1. «Volo atque consentio, ut omnes libelli, qui facti sunt, sub hac forma beatitudini vestrae reddantur», *Coll. Avell.* 83,8.

2. Τοῦτο μερτυρεῖ ὁ Βιγίλιος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ α’ constitutum: «Universos domini sacerdotes praemissis ad testimonium conscientiae sum professiōnibus,... ad unitatem atque concordiam restituere properastis», *Coll. Avell.* 83, 1.

3. ‘Ο SCHWARTZ τοποθετεῖ τὴν συγγραφὴν τῆς ὅμοιογίας εἰς χρόνον πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς καθαιρετικῆς καὶ ἀφοριστικῆς ἀποφάσεως τοῦ Βιγίλιου, *Justinian* 68 ἐ. Τοῦτο δὲν εἰναι δρθὸν δχι μόνον διὰ τοὺς λόγους, τοὺς δόποιους ἀναφέρει ὁ STEIN ΙΙ 652, σημ. 1, ἀλλὰ καὶ διότι θὰ ἡτο ἀκατανόητον νὰ προβῇ ὁ πάπας εἰς τοιαύτας ἐνεργείας κατὰ τῶν ἀνατολικῶν μετὰ τὴν ὑποβολὴν τῶν συμβιβαστικῶν ὅμοιογιῶν.

σίν του μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἔξουσίαν. Ἀνίκανος πλέον νὰ ὑποχωρήσῃ λόγω τῆς δργανωθείσης ἀντιστάσεως εἰς τὴν Δύσιν, καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐπεθύμει τοῦτο, ἐπεσφράγισε τὸ δημιουργηθὲν ἀδιέξοδον διὰ τῆς φυγῆς του εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς μάρτυρος Εὐφημίας ἐνισχύων δι’ αὐτοῦ τὴν θέσιν του κατὰ λίαν ἐπιτυχῆ τρόπον καὶ ἐμφανιζόμενος εἰς τὰ δηματα τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας ὡς μάρτυς χάριν τῆς πίστεως τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος καὶ τοῦ μεγάλου προκατόχου του Λέοντος.

Ἐξ ἀλλου ὁ αὐτοκράτωρ θὰ ἡδύνατο νὰ ἔξελθῃ νικητὴς ἐκ τῆς «καισαρο-παπικῆς» ταύτης ἀναμετρήσεως, ἐὰν ἐφήρμοζε μέτρα «καισαροπαπικά», ἐὰν δηλαδὴ ἐπέβαλλε τὰς ἀπόψεις του ἀσκῶν βίλαν, ἐξορίζων ἡ ἀντικαθιστῶν τὸν δύσκολον πρόσφυγα ἐκ τῆς ἀλωθείσης Ρώμης. “Οτι ἀντ’ αὐτοῦ ὑπεχώρησε καὶ προετίμησεν—ἔστω μετ’ αἰσθητῆς καθυστερήσεως—τὴν ὄδὸν τῆς συνδιαλλαγῆς φθάνων μέχρι τοῦ ἀσυνήθους, διὰ τὴν ρωμαϊκὴν παράδοσιν δικαίου, μέτρου νὰ ἀποσύρῃ τὸ ἔδιον διάταγμα, δεικνύει δὲ τὸ Ἰουστινιανὸς δὲν ἡτο διατείμενος νὰ ὑπερβῇ τὰ δρια, τὰ δόπια ἔθετεν εἰς τὴν ἔξουσίαν του ἡ ἐκκλησιαστικὴ συνείδησις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΑΙ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

1. Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΠΑΠΑ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

Περὶ τῆς περαιτέρω ἔξελίξεως τοῦ ζητήματος μέχρι τῆς συγκρότησεως τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου¹ σώζονται ἐλάχισται μόνον πληροφορίαι, ὡστε διάδοται νὰ λεχθῇ, ἀποτελεῖ κατ' ἀνάγκην ἀπλῆν ὑπόθεσιν. 'Ο Βιγίλιος, ὁ ὄποιος εἰς τὸ α' constitutum ἀναφέρεται εἰς γεγονότα τινὰ τῆς ἐποχῆς ταύτης, δίδει τὴν ἐντύπωσιν διὰ τὰ διάφορα σχέδια περὶ τοῦ τρόπου λειτουργίας τῆς συνόδου, τὰ ὄποια θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, διετυπώθησαν μετὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἔτους 553. 'Αντιθέτως ὁ βιογράφος τοῦ νέου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Εὐτυχίου, πρεσβύτερος Εὐστράτιος, διηγεῖται διὰ τοῦ Εὐτύχιος εὑρίσκετο εἰς τὴν πρωτεύουσαν ως τοποτηρητής τοῦ μητροπολίτου Ἀμασείας εἰς τὴν συγκληθεῖσαν σύνοδον, διὰ τοῦ Κεφαλαίου προσεκόμισε νέα ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς δυνατότητος τῆς μετὰ θάνατον καταδίκης τῶν αἱρετικῶν μετὰ τόσης ἐπιτυχίας, ὡστε διὰ τοῦ αὐτοκράτωρ ἀνεβίβασε τοῦτον εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀμέσως μετὰ τὸν αἱρνίδιον θάνατον τοῦ πατριάρχου Μηνᾶ². 'Επειδὴ δημοσίευτος οὐκέτι οὐδὲν τοῦ πατριάρχου Μηνᾶ ἐπῆλθε

1. Τοὺς δρους συγκρότησις καὶ σύγκλησις (συνόδου) χρησιμοποιοῦμεν ἐνταῦθα ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ των, ἥτοι τὸν δρον σύγκλησις (ἀντιστοίχως πρὸς τὸν λατινικὸν δρον convocation [γαλλ., φλγλ. convocation, γερμ. Einberufung]) διὰ νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος πρόσκλησιν τῶν ἐπισκόπων, οἱ ὄποιοι θὰ μετάσχουν τῆς συνόδου τῆς δριζομένης τοπικῶν καὶ χρονικῶν διὰ τῆς προσκλήσεως, ὅχι δὲ τὴν συγκρότησιν αὐτῆς, καθ' ὃσον ἡ σύνοδος εἶναι δυνατὸν νὰ συγκληθῇ (convenire). 'Η ἀκρίβεια εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν δρων οἱ ὄποιοι εἰς τὴν νέαν ἐλληνικὴν ἀπέκτησαν εὐρυτέραν ἐννοιαν, ἐπιβάλλεται προκειμένου περὶ χρονολογικῶν λεπτομερειῶν.

2. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ πρεσβυτέρου, *Bίος τοῦ ἐν ἀγίοις πατρός ήμαν Εὐτυχίου*, PG 86, 2297 ἐ. Πρβλ. καὶ ΕΥΑΓΡΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία* IV 38, σ. 187, 17-29.

τὸν Αὔγουστον τοῦ ἔτους 552, ἔπειται διὰ ἡ σύνοδος, χάριν τῆς ὅποιας εὑρίσκετο ὁ Εὐτύχιος εἰς τὴν πρωτεύουσαν, συνεκλήθη ἀρχετὸν χρόνον ἐνωρίτερον¹.

'Ο *Bίος* τοῦ διόσιου Σάβα διηγεῖται δὲλλως τὰ γεγονότα. 'Ο Κύριλλος Σκυθοπολίτης λέγει διὰ κατὰ Σεπτέμβριον 552 ἀφίχθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἀντιπροσωπεία μοναχῶν ἐκ Παλαιστίνης ὑπὸ τὸν ἡγούμενον Κόνωνα, ἡ ὅποια ἐπέτυχε νὰ πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα, ὅπως θέση τὸ ὡριγενιστικὸν ζήτημα εἰς τὴν κρίσιν μιᾶς οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ διὰ τοῦ Ἰουστινιανὸς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν «ἐκέλευσεν σύνοδον οἰκουμενικὴν γενέσθαι»². 'Ο Schwartz ὑπέθεσε βάσει τοῦ χωρίου τούτου διὰ ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος συνεκλήθη κατ' ἀρχὴν διὰ νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τῆς καταδίκης τοῦ Ὡριγένους³.

'Εὰν ἡ θεωρία τοῦ F. Diekamp εἶναι δρθή, κατὰ τὴν ὅποιαν ἡ περὶ τοῦ Ὡριγένους ἀπόφασις ἐλήφθη προσυνοδικῶς καὶ δὴ κατὰ Μάρτιον ἡ Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 553, τότε ἡ μαρτυρία τοῦ Κυρίλλου δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν σύγκλησιν τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου, ἡ ὄποια τελικῶς συνῆλθε τὸν Μάρτιον τοῦ ἔτους 553 καὶ ἡσχολήθη ἀποκλειστικῶς περὶ τὰ Τρία Κεφαλαία, δὲλλὰ εἰς τὴν σύγκλησιν τῆς προσυνόδου περὶ τοῦ Ὡριγένους⁴. 'Οσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀντίφασιν τῶν λοιπῶν μαρτυριῶν, νομίζω διὰ αὐτὴν αἴρεται, ἐὰν χρονολογήσωμεν τὴν σύγκλησιν τῆς συνόδου εἰς τὸ θέρος τοῦ ἔτους 550, ἥτοι μετὰ τὴν ἀκύρωσιν τοῦ πατικοῦ *judicatum*⁵, ὅπότε ἐξηγεῖται ἡ παρουσία τοῦ Εὐτυχίου εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἐφ' ὃσον εἶχον ἥδη ἀρχίσει νὰ προσέρχωνται οἱ προσκληθέντες ἐπίσκοποι⁶, αἱ δὲ προπαρασκευαστικαὶ συζητήσεις, εἰς τὰς ὄποιας

'Η ἐκλογὴ καὶ ἡ χειροτονία τοῦ νέου πατριάρχου ἐγένοντο ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μηνᾶ, ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΑΛΛΑ, Χρονογραφία, κεφ. 18, σ. 486, 10-13.

1. DIEKAMP, *Die origenistischen Streitigkeiten* 103 ἐ. Πρβλ. SCHWARTZ, *Justinian 71* καὶ STEIN II 654-65.

2. KYRILLOS VON SKYTHOPOLIS 128, 21.

3. KYRILLOS VON SKYTHOPOLIS 407 ἐ. καὶ τοῦ ίδιου, *Justinian 70*.

4. DIEKAMP, Ἕνθ. ἀνωτ., σ. 103 ἐ. καὶ ΧΡΥΣΟΥ, Κύριλλος Σκυθοπολίτης 261-272.

5. Βλ. ἀνωτέρω, σ. 71, σημ. 4.

6. Πλὴν τοῦ Δατίου Μεδιολάνων, ὁ ὄποιος παρέμεινε εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐπὶ 15 ἢ 16 ἔτη, *Vigiliusbriefe* 24, 7 ἐ. καὶ τοῦ Θεοδώρου Καισαρείας, ὁ ὄποιος οὐδὲν ἐν ἔτος παρέμεινε εἰς τὴν ἐπισκοπήν του, *Vigiliusbriefe* 10, 29-11, 2, αἱ πηγαὶ δημιούρην περὶ πληθύνος ἐπισκόπων ἐνδημούντων ἐν Κωνσταντινούπολει. Τὴν δημολογίαν πίστεως τοῦ πατριάρχου Μηνᾶ ὑπέγραψαν π. χ. πλὴν τῶν πατριαρχῶν καὶ multi alii episcopi, *Coll. Acell.* 83, 9.

ἀναφέρεται ὁ Βιγίλιος ἐγένοντο πράγματι μετὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἔτους 553, ὅταν δηλαδὴ ἥρθησαν αἱ ἀντιθέσεις μεταξὺ πάπτα καὶ ἀνατολικῶν καὶ συνεφωνήθη ὅπως συνέλθῃ ἐπὶ τέλους ἡ ἀπὸ τριετίας συγκληθεῖσα σύνοδος.

Τὴν πρωτοβουλίαν διὰ τὴν διοργάνωσιν τῆς συνόδου ἀνέλαβεν ὁ νέος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἐξ Ἀμασίας Εὐτύχιος, ὁ ὄποιος κατὰ τὸν ἴστορικὸν Εὐάγριον ἦτο ἀνὴρ μεγάλης θεολογικῆς μορφώσεως¹. Τὴν δην Ἰανουαρίου ἀπέστειλεν οὗτος θερμὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν πάπταν, διὰ τῆς ὄποιας ἔξέφραζε τὴν ἐπιθυμίαν του ὅπως διατηρηθῇ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐνότης καὶ παρέθετεν ὄμοιογίαν πίστεως εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν τεσσάρων οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ «τὰς ἐπιστολὰς τῶν προέδρων τῆς ἐν Ῥώμῃ ἀποστολικῆς καθέδρας». Περὶ τοῦ ζητήματος τῶν Τριῶν Κεφαλαίων προέτεινεν ὅπως «προκαθημένης ἡμῶν τῆς ὑμετέρας μακαριότητος ἀταράχως καὶ ματὰ ἵερατικῆς πρατητος τῶν ἀγίων προκειμένων εὐαγγελίων τὰ αὐτὰ κεφάλαια ἐν μέσῳ προτιθέμενα κοινῷ τραπέτῳ ζητηθῆναι καὶ ἀντιβληθῆναι καὶ πέρας ἐπιτεθῆναι τῇ ζητήσει Θεῷ ἀρέσκον καὶ σύμφωνον τοῖς παρὰ τῶν ἀγίων τεσσάρων συνόδων ὄρισθεῖσιν»². Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὑπέγραψαν ἡ ἀπέστειλαν παρομοίας ἐπιστολάς, ὁ Ἀπολινάριος Ἀλεξανδρείας, ὁ Δομηνῖος Ἀντιοχείας, ὁ Ἡλίας Θεσσαλονίκης ὡς καὶ οἱ «ὑπ’ αὐτοὺς θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι»³.

Ο Βιγίλιος ἰκανοποιήθη τόσον ἐκ τῆς ἐπιστολῆς - ὄμοιογίας τοῦ Εὐτύχιου, ώστε αὐθημερὸν ἀπέστειλεν ἐξ Ἰσου θερμὴν ἀπάντησιν, εἰς τὴν ὄποιαν ἐνεσωμάτωσε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Εὐτύχιου καὶ ἐπεδοκίμασε τὸ θεολογικὸν αὐτῆς περιεχόμενον⁴. «Οσον ἀφορᾷ εἰς τὰ Τρία Κε-

1. ΕΥΑΓΡΙΟΥ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία IV 38, σ. 187, 18: «Εὐτύχιος... τὴν θελαν ἐξ ἄκρων ἐξησκημένος γραφήν». ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ, Βίος Εὐτύχιου, PG 86, 2297 ἐ.

2. ACO IV 1, 235,1-236,28 καὶ ACO IV 1,15-2-16,15: MANSI IX 185 A -188 C. Τὴν ἡμερομηνίαν παραδίδει ὁ Βιγίλιος: «Item exemplar professionis quam residui episcopi Theophaniorum die nobis fecerunt», Coll. Aνελ. 83, σ. 232, 22.

3. ACO IV 1, 236,26-29: MANSI IX 188 C. Coll. Aνελ. 83, 19. Ο Ἡλίας Θεσσαλονίκης ἀντεπροσωπεύθη εἰς τὴν ε' σύνοδον ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἡρακλείας Βενίγνου. Ἐντεῦθεν ὑποθέτομεν, δτι καὶ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην πρὸς τὸν πάπταν ἀπέστειλεν ἐξ ὀνόματός του ὁ Βενίγνος, CHRYSSOS, Bischofslisten 137.

4. ACO IV 1, 236, 30-238, 29 καὶ 16, 17-18, 14: MANSI IX 187 D-190D. Τὸ λατινικὸν κείμενον ἔντὸς τῶν πρακτικῶν ἀποτελεῖ τὸ πρωτότυπον, λατινιστὲ συνταγέν, κείμενον τῆς ἐπιστολῆς καὶ φέρει τὴν ἡμερομηνίαν δη Ιανουαρίου, ἐνῷ ἡ ἐλληνικὴ μετάφρασις τούτου φέρει τὴν ἡμερομηνίαν τῆς ἐπομένης, 7ης Ιανουαρίου. Περὶ τῶν δύο παραδόσεων τοῦ κειμένου βλ. κατωτέρω, σ. 156, σημ. 5.

φάλαια ἐπένευσεν εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Εὐτύχιου, δτι πρέπει νὰ λυθῇ τὸ ζῆτημα διὰ κοινῆς συζητήσεως. «Εθετεν δμως ἐνα δρον, ὁ ὄποιος, ὡς θὰ ἰδωμεν, είχε μοιραίας συνεπείας διὰ τὴν ἔξέλιξιν τῆς ἔριδος. Ἡ συζητησις ἐπρεπε νὰ γίνη factio regulari conventu servata aequitate. Ἡ ἀκολουθήσασα διαφωνία περὶ τοῦ τρόπου διεξαγωγῆς τῆς συζητήσεως δεικνύει δτι ὁ πάπτας ὑπὸ τὴν φράσιν regulari conventu ἡννόει τὴν συγκρότησιν συσκέψεως, κατὰ τὴν ὄποιαν θὰ ἐτηροῦντο οἱ ἐκλησιαστικοὶ κανόνες (regulae), δηλαδὴ θὰ ἀνετίθετο εἰς αὐτὸν ἡ προεδρία, ὑπὸ δὲ τὴν φράσιν servata aequitate ἡννόει δτι κατὰ τὴν σύσκεψιν ταύτην θὰ ἐτηρεῖτο ἡ ἀρχὴ τῆς ισότητος μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, θὰ μετεῖχον δηλαδὴ ὡς μέλη αὐτῆς ισάριθμοι ἀνατολικοὶ καὶ δυτικοὶ ἐπίσκοποι¹.

Ελναι σαφὲς δτι ὁ πάπτας ἡδύνατο νὰ συγκατατεθῇ εἰς τὴν συοικήν διεκπεραίωσιν τοῦ ζητήματος, μόνον ἐὰν είχε πιθανότητας νὰ ἐπιβάλῃ τὰς ἀπόψεις του, ἡ τούλαχιστον ἐὰν ἀπεκλείετο τὸ ἐνδεχόμενον καταψήφισεώς του ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων. «Ἐξ ὅλου δμως ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἀνατολικοὶ θὰ ἐδέχοντο νὰ συνέλθῃ ἡ σύνοδος, μόνον ἐὰν ητο ἐξησφαλισμένη ἡ πλειοψηφία τῶν ἀνατολικῶν. Ἐντεῦθεν ἡ πρότασις τοῦ Βιγίλιου καὶ δ,τι ἐπηκολούθησε κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις, αἱ ὄποιαι ἥρχισαν μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἀνωτέρω ἐπιστολῶν, ητο μία ἀνωφελής προσπάθεια τῶν δύο παρατάξεων νὰ παραπείσουν ἀλλήλας καὶ προωθήσουν τὴν ἐφαρμογὴν ἐνὸς τρόπου συζητήσεως, ὁ ὄποιος θὰ ἐξησφαλίζε τὴν ἐπικύρωσιν τῶν ἰδίων ἀπόψεων.

2. ΑΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΝ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Πληροφορίας περὶ τῶν διαπραγματεύσεων παραδίδουν τρεῖς πηγαί. 'Αφ' ἐνὸς τὸ α' constitutum τοῦ Βιγίλιου ἐξιστορεῖ πῶς ἀπέτευχον αἱ προσπάθειαι συμβιβασμοῦ καὶ ἡναγκάσθη ὁ πάπτας νὰ καταφύγῃ εἰς ἀνεξάρτητον διατύπωσιν τῶν ἀπόψεων του. 'Αφ' ἑτέρου ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὸν βασιλικὸν τύπον πρὸς τὴν σύνοδον ἀναφέρεται εἰς τὰς ἀποτυχούσας διαπραγματεύσεις. Τὸ κείμενον τοῦ τύπου παρεδόθη δμως εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα ὃπου γίνεται λόγος περὶ τῶν διαπραγματεύσεων

1. 'Η ἐλληνικὴ μετάφρασις ἀποδίδει τὴν φράσιν ταύτην διὰ τῆς γενικῆς φράσεως «τοῦ δικαίου φυλακτομένου», δμως θὰ δεῖξῃ ἡ περαιτέρω ἔξέλιξις, ὁ πάπτας ἡννόει τὴν συγκεκριμένην ἀρχὴν τῆς ισότητος.

εἰς δύο διαφόρους μορφάς, μίαν ἔκτενεστέραν καὶ μίαν βραχυτέραν, οἱ δόποιαι ποικίλουν σημαντικῶς κατὰ τὸ περιεχόμενον. Τὰς διαφορὰς τῶν δύο μορφῶν ἀναλύομεν εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς παρούσης διατριβῆς. Κατὰ τὴν ἀκολουθοῦσαν περιγραφὴν τῶν διαπραγματεύσεων προϋποθέτομεν δύμας τὰ συμπεράσματα τοῦ δευτέρου μέρους, διτεῦδηλαδὴ ή ἔκτενεστέρα μορφὴ τοῦ κειμένου εἶναι ή ἀρχαιοτέρα καὶ γνησιωτέρα.

Κατ’ ἀρχὴν ὁ πάπας προέτεινεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα νὰ συγκαλέσῃ σύνοδον τῶν δυτικῶν ἐπισκόπων εἰς τὴν Ἰταλίαν ή τὴν Σικελίαν secundum consuetudine, ή δόποια θὰ κατέληγεν εἰς τὴν τελικήν ἀπόφασιν¹. 'Ο αὐτοκράτωρ δὲν ἡδύνατο βεβαίως νὰ δεχθῇ μίαν τοιαύτην πρότασιν, διότι μία σύνοδος τῶν δυτικῶν θὰ κατέληγεν ἀναμφιβόλως εἰς ἀποφάσεις ἀντιθέτους πρὸς τὰς ἀνατολικὰς ἀπόψεις καὶ θὰ ὠδήγηει εἰς νέον σχίσμα². 'Αντ’ αὐτοῦ δὲ 'Ιουστινιανὸς προέτεινεν εἰς τὸν πάπαν νὰ ὀνομάσῃ τοὺς ἐπισκόπους ἐκείνους ἐκ τῆς Δύσεως, τὴν συμμετοχὴν τῶν δόποιων εἰς τὴν σύνοδον ἐθεώρει ἀπαραίτητον, καὶ ὑπεσχέθη διτεῦδηλαδὴ τοῦ μετεκάλει τούτους εἰς τὴν πρωτεύουσαν³. Τὸ σχέδιον δύμας αὐτὸν ἦτο ἐπίσης ἐπικίνδυνον, διότι, ὡς παρατηρεῖ δ. E. Stein, ἦτο δυνατὸν νὰ ζητήσῃ ὁ πάπας τὴν μετάκλησιν ἐνδεικόντων μεγάλου ἀριθμοῦ λατίνων ἐπισκόπων, ὥστε νὰ διαταραχθῇ ἡ ἀναλογία ὑπὲρ τῆς δυτικῆς παρατάξεως⁴. Φαίνεται διτεῦδηλαδὴ 'Ιουστινιανὸς διέγνωσε τὸν κίνδυνον καὶ ἀπέσυρε τὴν πρότασιν ταύτην⁵, ἡτοίμασε δὲ καὶ τὴν κατάλληλον δικαιολογίαν διὰ τὴν ἀρνησιν. Τὸ ἐπιχείρημά του ἦτο, διτεῦδηλαδὴ κατὰ τὰς προηγουμένας μεγάλας συνόδους ὁ ἀριθμὸς τῶν δυτικῶν ἐπισκόπων ἦτο πάντοτε μικρὸς ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν πληθὺν τῶν ἐπισκόπων ἐκ

1. Coll. Aenell. 83, 20.

2. "Οτι τὸ σχέδιον τοῦτο ἦτο ἀπραγματοποίητον, ἐγνώριζε βεβαίως καὶ δ. Βιγίλιος. Εἶχεν δύμας τὴν εὐστροφίαν νὰ τὸ προτείνῃ, διὰ νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς ἀνατολικούς, ποῖος ἦτο κατὰ τὸ παρελθόν ὁ συνήθης τρόπος ἀντιμετωπίσεως τῶν δογματικῶν ζητημάτων εἰς τὴν Δύσιν, ητοι διὰ συγκλήσεως ρωμαϊκῶν συνόδων ὑπὸ τὸν πάπαν. Εἶναι δύμας ἀνδιαφέρον διτεῦδηλαδὴ προτείνει ὡς τόπους συγκλήσεως τῆς συνόδου τὴν Ἰταλίαν ἀριστως καὶ τὴν Σικελίαν, ἀλλ’ ἀποφεύγει νὰ ὀνομάσῃ τὴν Ρώμην, εἰς τὴν δόποιν δὲν ἡδύνατο νὰ ἐπιστρέψῃ, διότι κατὰ τὴν ἀποχὴν ἐκείνην αὔτη εὑρίσκετο καὶ πάλιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Γότθων.

3. Coll. Aenell. 83, 21.

4. STEIN II 658.

5. 'Αργότερον, τὴν δην Ματίου, ἡ συνοδικὴ ἀντιπροσωπεία ἐπληροφορήθη ὑπὸ τοῦ πάπα, διτεῦδηλαδὴ εἶχε ζητήσει τὴν ἐξ Ἰταλίας μετάκλησιν τῶν ἐπισκόπων: «Propter hoc et petisse piissimum imperatorem, ut ducantur alii episcopi de Italia», ACO IV 1, 25, 6 - 7: MANSI IX 195 A. Πρβλ. καὶ κατωτέρω, σ. 114.

τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο προσεκόμισαν ἀργότερον οἱ πατέρες τῆς συνόδου, οἱ δόποιοι παραβλέποντες ἐν ἐπιγνώσει τὴν πραγματικότητα τῆς ἔριδος, ή δόποια διέφερεν οὐσιωδῶς τῶν ἔριδων τοῦ δ’ καὶ εἰ αἰῶνος ὡς πρὸς τὴν ἴσορροπίαν τῶν δυνάμεων, ἔδιδον εἰς τὸν πάπαν μάθημα καλῆς συμπεριφορᾶς λέγοντες διτεῦδηλαδὴ νὰ χωρίζῃ τὴν ἐκκλησίαν εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν¹.

'Ο Βιγίλιος διηγεῖται εἰς τὸ α' constitutum διτεῦδηλαδὴ ἀντὶ ἄλλης λύσεως διέταξε νὰ ἔξετασθῇ τὸ ζήτημα κατ’ ἀρχὴν ὑπὸ μιᾶς «ἰσαρίθμου» ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν ἐνδημούντων εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐπισκόπων². Τί ἡννόει διὰ τῆς λέξεως «ἰσαρίθμος» (exaequato numero) συμπεραίνομεν ἐκ τῶν μαρτυριῶν τῶν ἄλλων πηγῶν. Οὕτως διὰ τοῦ βασιλικοῦ τύπου πρὸς τὴν σύνοδον δὲ 'Ιουστινιανὸς ἐπληροφόρησε ταύτην διτεῦδηλαδὴ τοῦ Βιγίλιος ἡρνήθη νὰ μετάσχῃ κοινῆς συνοδικῆς ἔξετάσεως τοῦ θέματος καὶ ἀντ’ αὐτοῦ προέτεινεν, δ. πάπας, δχι δ. αὐτοκράτωρ, τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ θεσμοῦ τῆς contradictio, τῆς ἔξετάσεως δηλαδὴ τοῦ θέματος ὑπὸ δύο ἰσαρίθμων ἀντιπροσωπειῶν τῶν ἀντιμαχομένων παρατάξεων. 'Επειδὴ δὲ δ. πάπας εἶχε μόνον τρεῖς ἐπισκόπους μετ’ αὐτοῦ, ἔζητησεν δπως τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης μετάσχουν διὰ μὲν τοὺς ἀνατολικούς οἱ τρεῖς ἐν Κωνσταντινούπολει εὐρισκόμενοι πατριάρχαι μεθ’ ἐνδεικόντων διαφοράς τοῦ πατριάρχου, διὰ δὲ τοὺς δυτικούς δ. πάπας μὲ τοὺς τρεῖς ὑπ’ αὐτὸν ἐπισκόπους³.

Κατὰ τὴν ἱδίαν πηγὴν δ. αὐτοκράτωρ ἀπήντησεν διτεῦδηλαδὴ λύσις θὰ ἦτο νὰ συνέλθουν ἀπαντεῖς οἱ ἐνδημούντες ἐπίσκοποι, ἐὰν δύμας δ. πάπας ἐδέχετο νὰ μετάσχῃ μόνον μιᾶς μικροτέρας ἐπιτροπῆς, τότε δύο λύσεις ἦσαν δυναταί. "Η νὰ μετάσχουν ἐκ μέρους τῶν ἀνατολικῶν δχι οἱ τρεῖς πατριάρχαι μεθ’ ἐνδεικόντου, ἀλλ’ ἔκαστος τῶν πατριάρχων ὡς καὶ δ. πάπας μετὰ τριῶν ἢ πέντε ἐπισκόπων, η, ἐὰν ἥθελε νὰ ἐφαρμοσθῇ δ. θεσμὸς τῆς contradictio, θὰ ἐπρεπε νὰ δρισθοῦν δικασταί, οἱ δόποιοι θὰ ἥκουν τὰς ἀπόψεις ἀμφοτέρων τῶν πατριάρχων καὶ θὰ κατέληγον εἰς ἱδίαν ἀνεξάρτητον ἀπόφασιν, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν οἱ ἀντίδικοι νὰ εἶναι καὶ δικασταί⁴.

'Ο 'Ιουστινιανὸς ἐγνώριζεν διτεῦδηλαδὴ αἱ δύο προτάσεις του δὲν εἶχον πι-

1. «Non oportet protrahi conventum per occasionem praesentiae aliorum episcoporum aut dividi Occidentales episcopos ab Orientalibus», ACO IV 1, 25, 12 - 13: MANSI IX 195 B.

2. Coll. Aenell. 83, 24.

3. ACO IV 1, 12, 22 - 24: MANSI IX 182 C.

4. ACO IV 1, 12, 24 - 32.

θανότητας νὰ γίνουν ἀποδεκταὶ ὑπὸ τοῦ πάπα. Ἐκ τῶν ἐπιχειρημάτων τῆς συνοδικῆς ἀντιπροσωπείας, ἡ ὅποια τὴν διην Ματου ἐστάλη εἰς τὸν πάπτων μὲ τὴν παράκλησιν διπώς μετάσχη τῆς ἀρξαμένης συνόδου, ὑποθέτομεν, ὅτι αἱ προτάσεις τοῦ αὐτοκράτορος δὲν ἴκανοποίησαν οὔτε τοὺς ἀνατολικούς. Οὗτοι ἔχοντες πρὸ διφθαλμῶν τὰς μεγάλας καὶ ἐνδόξους συνόδους τοῦ παρελθόντος ἔθεωρουν ὡς ἀπάδουσαν πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνήθειαν τὴν ἰδέαν τῆς συγκλήσεως μικρᾶς ἐπιτροπῆς, ἡ ὅποια θὰ ἀπεφάσιζεν ὅτι τοῦ συνόδου τῶν προσκληθέντων ἐπισκόπων¹. Ἀντιθέτως φαίνεται ὅτι οὗτοι συνεφώνησαν μὲ τὸ σχέδιον τοῦ αὐτοκράτορος νὰ κοινοποιήσῃ εἰς αὐτοὺς ἐκ νέου τὰς ἀπόψεις του ἐπὶ τοῦ δογματικοῦ θέματος καὶ νὰ καλέσῃ τούτους νὰ ἀποφανθοῦν ἐπ' αὐτῶν συνοδικῶς.

Οτι αὐτὴ ἦτο ἡ ἐπομένη ἐνέργεια τοῦ αὐτοκράτορος μαρτυροῦν ἀπασπαι αἱ τὰς διαπραγματεύσεις περιγράφουσαι πηγαι. Ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὸν βασιλικὸν τύπον πρὸς τὴν σύνοδον λέγει ὅτι *cum ad nullam propositionem noluisset convenire mandavimus ei, quod et vestram sanctitatem et alios patriarchas in scriptis de hoc interrogavimus ut tamquam impia ista capitula ab omnibus condemnentur*², προσθέτει δὲ ὅτι ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἀντιφρονοῦντας νὰ ὑποβάλουν ἐγγράφως τὰς προσωπικάς των ἀπόψεις³. Ἐξ ἀλλου ὁ Βιγίλιος λέγει ὅτι ἡσχολεῖτο περὶ τὴν συγγραφὴν τῶν ἀπόψεών του ἐν ὅψει τῆς τελικῆς συζητήσεως τοῦ ζητήματος, ὅταν ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ Πάσχα, τὸ ὅποιον κατὰ τὸ ἔτος 553 ἐωρτάσθη τὴν 20ην Ἀπριλίου, ὁ ἐπίσκοπος Ἡρακλείας Βενίγνος διεβίβασεν εἰς αὐτὸν ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος ἀνθολόγιον περιέχον ἀποσπάσματα ἐκ τῶν αἱρετικῶν ἔργων τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας⁴, μετὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ὁ decurio palatii Θεόδωρος διεβίβασεν εἰς αὐτὸν ἔγγραφον περιέχον τὰς αὐτοκρατορικὰς ἀπόψεις καὶ ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἡ σύσκεψις εκαεquato numero δὲν θὰ λάβῃ χώραν καὶ ὅτι ἀντ’ αὐτοῦ ὕφειλεν οὗτος νὰ ἐκφράσῃ γραπτῶς τὴν γνώμην του⁵. Ὁ Βιγίλιος παρασιωπᾷ τελείως

1. «Tanta autem episcoporum multitudine praesente tres vel quattuor solos convenire et gesta per se componere absentibus aliis episcopis et despectis nec condescens nec firmum est», *ACO IV 1, 25, 26 - 28: MANSI IX 195 D.*

2. *ACO IV 1, 12, 32 - 34: MANSI IX 182 D.* Βλ. κατωτέρω, σ. 163, 134 ἐ.

3. «Vel si quis putaverit recta ea esse, evidenter suam voluntatem manifestet», *ACO IV 1, 12, 34-35: MANSI IX 182 E.* Βλ. καὶ κατωτέρω, σ. 166 ἐ.

4. Βλ. κατωτέρω, σ. 131 καὶ 156.

5. *Coll. Avell. 83, 23 καὶ 24.*

τὴν ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος νὰ μετάσχῃ τῆς ἀρχομένης συνόδου, ἀναφέρεται δὲ μόνον εἰς τὴν παράκλησίν του, ὅπως λάβῃ μίαν περαιτέρω προθεσμίαν ἐξ εἰκοσιν ἡμερῶν, διότι λόγῳ ἀσθενείας εἶχε καθυστερήσει¹. Ὁτι εἶχε λάβει γνῶσιν τῆς ἐντολῆς τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τοὺς συγκεντρωθέντας ἐπισκόπους, ὅπως ἐκδώσουν συνοδικὸν ἀπόφασιν, ἐξάγεται ἐξ ὅσων γράφει περαιτέρω εἰς τὸν Ἰουστινιανόν, ὅτι δηλαδὴ ἀποστείλας τὸν διάκονον Πελάγιον πρὸς τοὺς ἐπισκόπους ἐξήτησεν, ὅπως οὗτοι ἀναστείλουν ἐπὶ εἰκοσιν ἡμέρας τὴν ἀπόφασιν των, διότι θὰ ἥτο ἀντικανονικὸν καὶ θὰ προεκάλει νέας ταραχῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐὰν οὗτοι, δηλαδὴ ή σύνοδος, ἐξέφραζον τὰς ἀπόψεις των πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς παπικῆς ἀποφάσεως².

Ποίᾳ ἦτο ἡ ἀπάντησις τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς συνόδου εἰς τὴν αἴτησιν νέας προθεσμίας, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ἐκ τῆς ἀπαντήσεως, ἡ ὅποια ἐδόθη εἰς τὸν πάπτων, διανούσαν ὅτι ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερον ἐπανέλαβε τὴν παράκλησίν του. Ἐκ τῶν ἐκθέσεων τῶν πρὸς αὐτὸν ἀποσταλεισῶν ἐπιτροπῶν πληροφορούμεθα ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο σύμφωνος νὰ παραχωρήσῃ τὴν νέαν προθεσμίαν, μόνον ἐὰν ὁ πάπτων ἐδέχετο νὰ μετάσχῃ τῆς συνόδου. Ἐπειδὴ διμως οὗτος ἡρνήθη νὰ πράξῃ τοῦτο, ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέρριψε τὴν αἴτησιν ἀναβολῆς καὶ ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τοὺς ἐνδημοῦντας ἐπισκόπους νὰ συνέλθουν εἰς σύνοδον ἀπουσια τοῦ πάπτων.

3. ΑΙ ΠΕΡΙ ΣΥΝΟΔΟΥ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

Αἱ δύο προτάσεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἥτοι α) ἡ συγκρότησις διασκέψεως ἐξ ἵσαριθμων ἀντιπροσωπειῶν καὶ β) ὁ θεσμὸς τῆς *contradictio*, οὐδόλως βεβαίως προώθησαν τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, διότι

1. *Coll. Avell. 83, 25.* Η ἀπόφασις τοῦ πάπτων ἐδημοσιεύθη τελικῶς τὴν 14ην Μαΐου. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι πιθανόν, ὅτι οὗτος ἐξήντλησε τὴν ζητηθεῖσαν προθεσμίαν, ἀλλὰ καὶ ἐνδιεφέρθη νὰ μὴ παραβιάσῃ ταῦτη, συμπεραίνομεν ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις αὐταὶ ἐγένοντο περὶ τὴν 25ην Ἀπριλίου.

2. «Ad fratres et coepiscopos nostros, a quibus similiter de eadem causa responsum vos (sc. Iustinianus) flagitare dixistis, filium nostrum diaconum cum huiusmodi mandato direximus dicentes, ut, quia constitutus conlationis facienda modus fuerat praetermissus, saltem XX dies pro ante dicta mei corporis inbecillitate, quam norunt, nostrum deberet definitivum de tribus capitulis sustinere responsum, antiquum ac regularem custodientes ordinem, ne ante nostrae hoc est sedis apostolicae, cui per dei gratiam praevidimus, promulgationem sententiae quicquam proferre temptarent, unde scandali rursus, quae sopita fuerat, oriri potuisset occasio», *Coell. Avell. 83, 26.*

δὲν ἡτο δυνατὸν νά γίνουν ἀποδεκταὶ ὑπὸ τοῦ πάπα, ἐφ' ὃσον ἀμφότεραι θὰ ὀδήγουν ἀναμφιβόλως εἰς ἐπικράτησιν τῶν αὐτοκρατορικῶν δογματικῶν ἀπόψεων. Λαμβανόμεναι δύμας καθ' ἔαυτὰς ἀποτελοῦν σπουδαιοτάτην μαρτυρίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς νοοτροπίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ. 'Η πρώτη πρότασις δεικνύει ὅτι, ἔναντι τῆς ἀρχῆς τῆς Ρώμης νά ἐκλαμβάνῃ τὴν λατινικήν ἐκκλησίαν ως ἐνότητα συγκρινομένην μὲ τὸ σύνολον τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, ἐπίσης ως μᾶς ἐνδητος θεωρουμένης, ὁ Ἰουστινιανὸς ἀντιπαραβάτει τὴν ἀρχὴν τῶν πέντε πατριαρχικῶν ἐνοτήτων, μίαν τῶν ὅποιων ἀποτελεῖ ἡ δυτικὴ ἐκκλησία ὑπὸ τὸν Ρώμην¹.

Βεβαίως ἡ θεωρία τῶν πέντε πατριαρχικῶν θρόνων ἡτο παλαιοτέρα. Τὰ πρακτικὰ τῶν μεγάλων συνόδων τοῦ ε' αἰῶνος δεικνύουν ὅτι ἡ «πενταρχία» ἀπετέλει συνελησην τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ἥδη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. 'Αλλὰ πρῶτος ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνήγαγε τὴν θεωρίαν ταύτην ἐκ τοῦ ἔθιμικοῦ δικαίου τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως εἰς θεσμὸν τῆς ἐκκλησίας (καὶ τοῦ κράτους) κατοχυρώσας ταύτην διὰ νόμων². Οὕτως ἡ πρώτη πρότασις τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀπετέλει καὶ τὴν πρώτην πρακτικὴν ἐφαρμογὴν ἐκ μέρους τοῦ κράτους μᾶς παλαιοτέρας ἐκκλησιαστικῆς ἰδέας, ἡ ὅποια εἰς μὲν τὴν Ἀνατολὴν ἐπέζησε μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατοχύρωσίν της μέχρι σήμερον, ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἄρσιν τῶν ἴστορικῶν προϋποθέσεών της, εἰς τὴν Δύσιν δύμας λόγῳ

1. Ἐντεῦθεν ὁ E. CASPAR ἀποκαλεῖ χαρακτηριστικῶς τὴν περίοδον τῆς ἴστορίας τῆς παπασύνης, ἡ ὅποια συμπίπτει μὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, «Πατριαρχεῖον τῆς Δύσεως», II 193 - 305.

2. «Τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἐν ἡ πάντες δόμοφώνως αἱ ἀγιώτατοι πατριάρχαι, δὲ τῆς ἐσπερίας 'Ρώμης καὶ ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως καὶ 'Αλεξανδρείας καὶ Θεουπόλεως καὶ 'Ιεροσολύμων καὶ πάντες οἱ ὑπὸ αὐτοὺς τεταγμένοι δισώτατοι ἐπίσκοποι τὴν ἀποστολικὴν κηρύττουσι πίστιν τε καὶ παράδοσιν», Νεαρά 109, πρόλογος. Πρβλ. καὶ τὰς Νεαράς 6, ἐπίλογος καὶ 123, κεφ. 3, Πρβλ. Γ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, Γεν. Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία, σ. 440 καὶ F. DVORNIK, *The Idea of Apostolicity in Byzantium and the Legend of the Apostle Andrew*, Cambridge (Mass.) 1958, σ. 266 καὶ ἀλλαχοῦ. 'Εντὸς ἀλλων παραστάσεων κινεῖται ὁ P. O' CONNELL, «Equal Representation from each Patriarchate at Constantinople II?», ἐν *Orient. Chr. Per.* 29 (1963) 238 - 246. Περὶ τῆς ἀντιτύψεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ περὶ τοῦ θρόνου τῆς Ρώμης βλ. P. BATIFFOL, «L'empereur Justinien et le siège apostolique», ἐν *Rech. d. science relig.* 16 (1926) 193 - 264. Περὶ τῆς πρώτης περίοδου τῶν σχέσεών του πρὸς τὴν Ρώμην βλ. τὴν πρόσφατον μελέτην τοῦ M. ANASTOS, *Justinian's despotic Control ...*, (ἀνωτ., σ. 29, σημ. 2).

τῆς ἐκεῖ ἀναπτυχθείσης μοναρχικῆς ἰδέας οὐδέποτε ἀπετέλεσε σοβαράν ἀφετηρίαν ἐκκλησιαστικῆς νομικῆς σκέψεως.

Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς δευτέρας προτάσεώς του, ἡτοι τῆς πρὸ δικαστῶν ἐκδικάσεως (*contradictio*), ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπικαλεῖται ὅτι τοῦτο θὰ ἐγίνετο *secundum consuetudinem synodorum et sicut antecessores nostri fecerunt*¹. Ποῖον ἡτο τὸ ἔθος τῶν συνόδων καὶ τί ἐπράξαν οἱ προκάτοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, μᾶς λέγει ὁ Ἰδιος εἰς τὸν βασιλικὸν τύπον πρὸς τὴν σύνοδον. 'Οσάκις ἀνεφύησαν δογματικὰ θέματα οἱ αὐτοκράτορες συνεκάλεσαν ἐπισκοπικὰ συνόδους, τῶν ὅποιων προήδρευσαν αὐτοπροσώπως καὶ διὰ τῶν ὅποιων ἐπέτυχον τὴν καταδίκην τῶν αἱρετικῶν καὶ τὸν καθορισμὸν τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος. 'Ο Θεοδόσιος δὲ ὁ νεώτερος, ὁ ὅποιος δὲν ἥδυνήθη νὰ μετάσχῃ προσωπικῶς τῆς γ' ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, *directis iudicibus qui deberent concilio interesse, compulit et ipsum Nestorium ibi pervenire et iudicium propter eum procedere*². Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἔθεωρε τὴν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας νὰ συνέρχηται εἰς συνόδους, ως κατὰ τινὰ τρόπον ἐφαρμογὴν τοῦ θεσμοῦ τῆς *contradictio*.

Τοιαῦται *contradictiones* ἐγένοντο πολλαὶ κατὰ τὸ παρελθόν, εἴτε ὑπὸ μορφὴν συνόδων, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν δικαστηρίων. Θὰ ἀναφερθῶμεν εἰς τινὰς ἐξ αὐτῶν, περὶ τῶν ὅποιων αἱ πηγαὶ διασώζουν πλείονα στοιχεῖα. "Οταν κατὰ τὴν γ' οἰκουμενικὴν σύνοδον τῆς Ἐφέσου αἱ δύο ἀντιμαχόμεναι μερίδες ὑπὸ τὸν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας καὶ ὑπὸ τὸν Νεστόριον ἡρνήθησαν νὰ συνέλθουν ἀπὸ κοινοῦ, ἀνεθεμάτισαν ἀλλήλας καὶ πρὸς στιγμὴν ἀπώλεσαν τοὺς ἡγέτας των, διότι ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος Β' διέταξε τὴν φυλάκισιν τοῦ Κυρίλλου καὶ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Νεστορίου εἰς τὴν μονὴν τῆς μετανοίας του, καὶ ἐπομένως δὲν ἐφαίνετο ἄλλος τρόπος συμβιβασμοῦ, ὁ Θεοδόσιος ἐκάλεσε τὸν Σεπτέμβριον 431 ὀκτὼ ἐπισκόπους ἐξ ἐκάστης παρατάξεως εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἀργότερον εἰς τὴν Χαλκηδόνα καὶ ἐζήτησε νὰ ἐκθέσουν τὰ ἐπιχειρήματά των παρουσίᾳ του, προκειμένου νὰ κρίνῃ ὁ Ἰδιος περὶ τοῦ πρακτέου. Καὶ δὲν σώζονται μὲν τὰ πρακτικὰ τῆς *contradictio* ἐκείνης ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος, ἐκ τῶν ἐπιστολῶν δύμας τῶν ἐκπροσώπων τῶν νεστοριανῶν ἐξάγεται, ὅτι, ἥδη μετὰ τὰς πρώτας συνεδρίασεις, ὁ Θεοδόσιος ἐχάρισε τὴν εὔνοιάν του εἰς τοὺς ὀρθοδόξους, τῶν

1. ACO IV 1, 12, 29 - 30: MANSI IX 182 D.

2. ACO IV 1, 9, 15 - 16: MANSI IX 179 B.

δποιων τὰς δογματικὰς ἀπόψεις υἱοθέτησε καὶ ἐπεκύρωσε τὰς ὑπ' αὐτῶν ληφθείσας ἀποφάσεις εἰς τὴν "Ἐφεσον"¹.

Ἐξ ἄλλου παρόμοιον χαρακτῆρα εἶχε καὶ ἡ ἐκδίκασις τῆς ἀντιδικίας μεταξὺ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Εὐτυχοῦς καὶ τοῦ ἐπισκόπου Δορυλαίου Εὐσεβίου ἐν ἔτει 448 ἐνώπιον τῆς ἐνδημούσης συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρουσίᾳ τοῦ πατρικού Φλωρεντίου ὡς ἐπισήμου ἐκπροσώπου τοῦ ἀυτοκράτορος², ὡς ἐπίσης καὶ ἡ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ ἐπομένου ἔτους συνελθοῦσα ἐπιτροπὴ ἔξετάσεως τῆς γνησιότητος τῶν πρακτικῶν τῆς ἀνωτέρω συνόδου, τῆς δποιας ἐπιτροπῆς πλὴν τῶν ἐπισκόπων μετέσχεν ὡς πρόεδρος αὐτῆς (judex) ὁ πατρίκιος Φλωρέντιος μετά τινων ἄλλων κρατικῶν ἀξιωματούχων³.

Στοιχεῖα τοῦ θεσμοῦ τῆς *contradictio* ἐμφανίζει καὶ ἡ δ' οἰκουμενικὴ σύνοδος τῆς Χαλκηδόνος. Τῆς συνόδου ταύτης προήδρευσαν οἱ ἀνώτατοι ἄρχοντες καὶ μέλη τῆς συγκλήτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰναι δὲ σπουδαῖον διὰ τὴν ὀρθὴν κατανόησιν τοῦ ρόλου τῶν ἀρχόντων εἰς τὴν σύνοδον, διὰ αἱ λατινικαὶ μεταφράσεις τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου ὀνομάζουν αὐτοὺς καὶ πάλιν *judices*. Καὶ εἶχε μὲν ἡ σύναξις χαρακτῆρα καθαρῶς συνοδικὸν λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν παρόντων ἐπισκόπων, οἱ δποιοὶ ἐλάμβανον ἐλευθέρως ἀποφάσεις, ἀλλ' αἱ ἀποφάσεις αὗται ἐλάμβανον νομικὴν ὑπόστασιν ἀμα τῇ ἐκφωνήσει τῶν ὑπὸ τῶν *judices*. Τὰ λεπτομερῆ δὲ πρακτικὰ δεικνύουν διὰ τῶν ἀποφάσεων ἀντιμετώπους ὄμάδας ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ προεδρείου τῶν *judices* συμφώνως πρὸς τὴν δογματικὴν ἐκάστου τοποθέτησιν⁴. Ἡ ἀνάγνωσις δὲ τῶν πρακτικῶν μιᾶς μόνον συνεδρίας, π.χ. τῆς ι⁵ κατὰ τὴν δποιαν συνεζητήθη ἡ ψῆφος περὶ τῶν δικαίων τοῦ θρόνου Κωνστα-

1. ACO I 1, 3, ἀρ. 95 καὶ 96, σ. 33 ἐ. καὶ σ. 65 ἐ. Πρβλ. καὶ τὰς λατινικὰς μεταφράσεις, ACO I 2 καὶ 3. Πρβλ. καὶ HEFELE II 230 - 243.

2. ACO II 1, ἀρ. 223 - 554, σ. 100 - 147.

3. ACO II 1, ἀρ. 555 - 849, 148 - 171. Πρβλ. HEFELE II 320-348 καὶ κυρίως ED. SCHWARTZ, *Der Prozess des Eutyches*: Sitzungsberichte d. Bayer. Akad. d. Wiss., München 1929, τεῦχος 5.

4. «Καθεσθέντων τῶν ... ἀρχόντων καὶ τῆς ὑπερφυοῦς συγκλήτου ἐν τῷ μέσῳ πρὸ τῶν καγκέλων τῶν ἀγιωτάτων θυσιαστηρίων καὶ ἐκ μὲν τοῦ εὐώνυμου αὐτῶν μέρους καθεσθέντων τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, ἐκ δὲ τοῦ δεξιοῦ αὐτῶν μέρους δμοίων καθεσθέντων Διοσκόρου» καὶ τῶν δπαδῶν αὐτοῦ, ACO II 1, 64 - 65. Εἰναι δμοίων καθαριτηριστικὴ ἡ παρατήρησις τῶν προέδρων πρὸς τὸν Διόσκορον: «εἰ δικαστοῦ ἐπέχεις πρόσωπον, ὡς δικαζόμενος οὐκ δφείλεις δικαιολογεῖσθαι»: «Si iudicis obtinetes personam, non aut accusator debes prosequi», ACO II 3, 40, 28.

τινουπόλεως, ἀρκεῖ διὰ νὰ συμπεράνωμεν διὰ οἱ προεδρεύσαντες ἄρχοντες ἥσκουν πράγματι τὸ λειτούργημα τοῦ δικαστοῦ-διαιτητοῦ (index).

Ἐξ ἄλλου ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Ιουστινιανοῦ ἔχομεν ἐν παρεμφερὲς γεγονός. 'Ἐν ἔτει 532 ὁ αὐτοκράτωρ συνεκάλεσεν εἰς σύσκεψιν (collatio, negotio) εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ὁρμίσδα δύο ἵσαρθμους ὄμαδας σευηριανῶν καὶ δρθιδόξων ἐπισκόπων διὰ νὰ συζητήσουν τὰ διαιροῦντα αὐτοὺς θέματα. 'Ο Ιουστινιανὸς δὲν μετέσχε κατ' ἀρχὰς αὐτοπροσώπως, διὰ νὰ μὴν ἐνοχλήσῃ διὰ τῆς παρουσίας του τὴν συνάθροισιν, ὡς λέγει, ἀπέστειλεν δμως προσωπικὸν ἀπεσταλμένον του τὸν πατρίκιον Στρατήγιον μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ διευθύνῃ τὰς συζητήσεις¹.

'Αλλ' ἐὰν ἡ δευτέρα πρότασις τοῦ Ιουστινιανοῦ ἐγένετο κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἀνωτέρω μνημονεύθεισῶν περιπτώσεων περατώσεως θεολογικῶν ἐρίδων διὰ τῆς ἐνώπιον οὐδετέρων κριτῶν διαδικασίας, τίθεται τὸ ἐρώτημα, ποίαν συγκεκριμένην μορφὴν θὰ ἐλάμβανε κατὰ τὴν γνώμην τοῦ αὐτοκράτορος ἡ περὶ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων *contradictio* καὶ ἐὰν ἡ μορφὴ αὕτη θὰ διέφερεν οὐσιωδῶς μιᾶς κανονικῆς διαδικασίας, οἵαν εἶχε προτείνει δὲδιοις εἰς προηγούμενον στάδιον τῶν διαπραγματεύσεων. 'Τπάρχει δηλαδὴ οὐσιώδης ειδοποιὸς διαφορὰ μεταξὺ μιᾶς συνοδικῆς διαδικασίας ἐνώπιον οὐδετέρων κριτῶν καὶ μιᾶς κανονικῆς συνόδου ἐπισκόπων; 'Η ἀκόμη δύναται νὰ ἐνταχθῇ καὶ ἐρμηνευθῇ τὸ φαινόμενον τῶν συνόδων ἀποκλειστικῶν ἐντὸς τοῦ χώρου τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικονομίας; Τὰ ἐρωτήματα ταῦτα μᾶς εἰσάγουν εἰς κύκλον προβλημάτων τὰ ὄποια, ἐξ δσων γνωρίζομεν, δὲν ἔτυχον τῆς προσοχῆς οὔτε τῶν ιστορικῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου καὶ τῆς ιστορίας τῶν συνόδων, οὔτε τῶν ἐρευνητῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολι-

1. Τὰ πρακτικὰ τῆς συσκέψεως ἀπωλέσθησαν. Τὰς συζητήσεις αὐτῆς περιγράφει δμως λεπτομερῶς ὁ ἐκ τῶν δρθιδόξων μελῶν αὐτῆς ἐπισκόπος Μαρωνείας Ἰννοκέντιος, ACO IV 2, 169 - 184: MANSI VIII 817 - 834. Πρβλ. BECK, *Kirche* 376. Τὴν ἀπουσίαν του ἐκ τῆς συσκέψεως, τὰ μέλη τῆς δποιας ἀποκαλοῦνται χαρακτηριστικῶς *contradicentes*, δικαιολογεῖ δ 'Ιουστινιανὸς ὡς ἔξης: «Nolo autem sub mei praesentia fieri collationem, ne in contemptu veniant, sed praecipio gloriosissimo patricio Strategio ut vobiscum una resideat», ACO IV 2, 169, 21 ἐ. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν καὶ τῆς β' συνεδρίας ἀνέλαβεν δ 'Ιουστινιανὸς αὐτοπροσώπως τὴν προεδρείαν. Εἰναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἐξήγησις τῆς δποιαν δίδαι δ 'Ιννοκέντιος διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Στρατηγίου δως προέδρου: «Ille enim eo tempore locum tuebatur gloriosi magistri officii», αὐτόθι, σ. 169, 23. 'Η διαιτησία τῶν ἀντιδίκων ἀνήκει κατὰ ταῦτα εἰς τὰς ἀρμοδιότητας τοῦ *magister officii* ('Τπουργοῦ 'Εσωτερικῶν καὶ 'Εξωτερικῶν).

τικῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, παρ' ὅλον ὅτι ταῦτα διαφωτίζουν ἀμφοτέρας¹.

"Οσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν πολιτικὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, διὰ νὰ περιορισθῶμεν εἰς τοῦτο μόνον τὸ σκέλος τοῦ προβλήματος, γνωρίζομεν ὅτι κατὰ τοὺς προηγουμένους ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπομένους αἰώνας οἱ αὐτοκράτορες ὅχι μόνον συνεκάλουν τὰς συνόδους καὶ ἐπεκύρουν τὰς ἀποφάσεις των, ἀλλὰ μετεῖχον καὶ προήδρευον αὐτῶν αὐτοπροσώπως ἢ δι' ἐπισήμων ἀπεσταλμένων². Ἐντεῦθεν δὲ H. Gelzer ἀποκαλεῖ τὰς συνόδους «αὐτοκρατορικὰ κοινοβούλια» καὶ ἀναγνωρίζει σπουδαίας ὄμοιότητας μεταξὺ τῆς διαδικασίας καὶ τοῦ πρωτοκόλλου τῶν συνόδων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς διαδικασίας τῶν συνεδριῶν τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου ἀφ' ἑτέρου³, δὲ Ed. Schwartz παραληγίζει ἀλλας συνόδους, ὡς τὰς τῶν ἑτῶν 448 καὶ 449, πρὸς τὸν δικαιομικὸν θεσμὸν τῆς accusatio, τὸν ὅποιον καὶ θεωρεῖ πρότυπον ἔκεινων⁴.

'Η ἀντίληψις τοῦ Ἰουστινιανοῦ περὶ τῶν συνόδων καὶ ἡ μορφή, κατὰ τὴν ὅποιαν ἐπεθύμει οὗτος νὰ συνέρχωνται, παρουσιάζει σημαντικὰς διαφορὰς πρὸς τὸ ἀνωτέρω σχῆμα, ἀγνοηθείσας μέχρι σήμερον. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς βασιλείας του συνῆλθον δύο μεγάλαι σύνοδοι, ἀμφότεραι εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἡ πρώτη κατὰ τὸ ἔτος 536 ὑπὸ τὸν πατριάρχην Μηνᾶν καὶ ἡ δευτέρα κατὰ τὸ ἔτος 553, ἥτοι ἡ ε' οἰκουμενικὴ σύνοδος. 'Αμφοτέρων τῶν συνόδων προήδρευον οἱ πατριάρχαι, ἥτοι τῆς συνόδου τοῦ ἔτους 536 ὁ πατριάρχης Μηνᾶς ἔχων, ὡς μαρτυροῦν τὰ πρακτικά, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοὺς ἐπισκόπους-μέλη καὶ δὴ ὅχι κατὰ τὴν ἰδίαν ἐκάστου τοποθέτησιν ἔναντι τῶν συζητουμένων θεμάτων, ἀλλὰ κατὰ πατριαρχεῖα⁵, τῆς δὲ συνόδου τοῦ ἔτους 553 προή-

1. Βλ. π.χ. τὴν εἰδικὴν διὰ τὸ θέμα αὐτὸς διατριβὴν τοῦ Σ. ΤΡΩΙΑΝΝΟΥ, *H. ἐκκλησιαστικὴ δικαιομīα μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἰουστινιανοῦ*, Ἀθῆναι 1964.

2. Τοῦτο συνέβη, ὡς γνωστόν, κατὰ τὴν α' σύνοδον τῆς Νικαίας, παρευρεθέντος τοῦ M. Κωνσταντίνου αὐτοπροσώπως, ἵσως καὶ κατὰ τὴν β' σύνοδον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὴν ὅποιαν κατὰ μίαν παράδοσιν παρεκάθησε καὶ δὲ Θεοδόσιος Α', κατὰ τὴν γ' τῆς Ἐφέσου, τῆς ὅποιας μετέσχεν ὁ κόμης Κανδιδιανὸς ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Β', κατὰ τὴν δ' τῆς Χαλκηδόνος, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ὡς καὶ κατὰ τὴν ε' τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς ὅποιας προήδρευσεν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Δ' καὶ εἰς τινας συνεδρίας οἱ ἀντιπρόσωποι του.

3. H. GELZER, «Die Konzilien als Reichsparlamente», ἐν *Deutsche Stimmen* 14 (1900): Ausgewählte kleine Schriften, Leipzig 1907, 142 - 155. Παραλήλους ἀπόφεις ἀνέπτυξεν δὲ F. DVORNIK, «Emperors, Popes and General Councils», ἐν *Dumbarton Oaks Papers* 6 (1951) 3 - 23.

4. *Der Prozess des Eutyches* 65 ε.

5. ACO III 27 ε.

δρευσαν, ὡς θὰ ἴδωμεν, οἱ τρεῖς παρόντες πατριάρχαι ὅμοι μετὰ τῶν τοποτηρητῶν τοῦ ἀπόντος πατριάρχου Ἱεροσολύμων, οἱ δὲ ἐπίσκοποι ἐκάθησαν ἐπίσης κατὰ πατριαρχεῖα¹. Αὐτοκρατορικοὶ δὲ ἀντιπρόσωποι ὅχι μόνον δὲν παρευρέθησαν, ἀλλὰ καὶ ὀσάκις ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν σύνοδον, διὰ νὰ μεταφέρουν ἐν προσωπικὸν μήνυμα αὐτοῦ, ἀπηγένετο ἐκάστοτε ἡ ἔγκρισις τῆς συνόδου πρὶν ἐπιτραπῆ εἰς αὐτοὺς ἡ εἴσοδος εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων, ἐκαλούντο δὲ νὰ ἀπέλθουν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς των καὶ πρὸ τῆς συνεχίσεως τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου².

Εύρισκομεθα ὡτα πρὸ τοῦ ἐκ πρώτης ὅψεως παραδόξου φαινομένου μιᾶς ἀμιγοῦς ἐπισκοπικῆς συνόδου, ἡ ὅποια ἐργάζεται ἀνευ οἰασδήποτε ἀμέσου ἐπεμβάσεως τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ καταλήγει παρὰ ταῦτα εἰς πλήρη ἐπικύρωσιν τῶν δογματικῶν ἀπόψεων ἐκείνου. Τὴν ἐσωτερικὴν ἀντινομίαν τοῦ φαινομένου ἐπεσήμανεν δὲ E. Stein, δὲν ἡδυνήθη ὅμως νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτὴν καὶ διὰ τοῦτο εἰρωνεύεται τὸν Ἰουστινιανὸν εἰς βάρος τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, διτι, ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὴν πλήρη ὑποταγὴν τῆς συνόδου εἰς τὴν θέλησίν του, ἔδωκεν εἰς αὐτὴν φαινομενικὴν ἀνεξαρτησίαν³. Νομίζομεν δὲ τοιαῦται ἐξηγήσεις ἀπλοποιοῦν τὰ πράγματα καὶ ἀδικοῦν τὸν αὐτοκράτορα-θεολόγον. 'Ο Ἰουστινιανὸς ἐμβαθύνει εἰς τὰ θεολογικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς του καὶ καταλήγει εἰς προσωπικὰς δογματικὰς ἀποφάσεις, τὰς ὅποιας κοινοποιεῖ εἰς τοὺς ἐπίσκοπους. 'Εὰν οἱ ἐπίσκοποι ἐγκρίνουν τὴν νέαν διδασκαλίαν ὡς ἀνήκουσαν ἡ δυναμένην νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν συνείδησιν τῆς ἐκκλησίας προσυπογράφουν τὸ διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν καθιστοῦν τοῦτο δογματικὸν δρον τῆς ἐκκλησίας⁴.

1. Βλ. ικτωτέρω, σ. 106.

2. Τὸν ρόλον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀγγελιαφόρου κατὰ τὴν σύνοδον τοῦ ἔτους 536 ἀνέλαβεν δὲ «περιβλεπτὸς τριβοῦνος νοτάριος καὶ ρεφερενδάριος τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν δεσπότου Θεόδωρος», ACO III 29, 22· 29, 29· 29, 37· 38, 16, κατὰ δὲ τὴν ε' σύνοδον δὲ Theodorus vir spectabilis silentarius, ACO IV 1, 8, 2· 14, 30 καὶ δὲ Constantinus gloriostissimus quaestor sacri palatii, ACO IV 1, 183, 23.

3. «Pouvant compter sur l'obéissance unanime du concile, Justinien se plaisait à faire semblant de respecter scrupuleusement son indépendance», STEIN II 663. Βλ. καὶ ΗΛΑΚΕ 171.

4. Τοῦτο συνέβη μὲ τὸ «θεοπασχιτικὸν» διάταγμα τοῦ ἔτους 533 καὶ μὲ τὸ διάταγμα κατὰ τοῦ Ὡριγένους τοῦ ἔτους 543, βλ. ἀνωτέρω, σ. 34. 'Ολιγον χρόνον μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ διατάγματος τοῦ ἔτους 533 δὲ Ἰουστινιανὸς ἔξανίσταται διὰ τὴν ὑπὸ τινῶν ἀμφισβήτησιν τῆς δρθεῖτης τῆς ἐκεῖ διατυπωθείσης διδασκαλίας καὶ γράφων εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως 'Επιφάνιον ἀναφέρεται εἰς τὴν τη-

Ἐὰν δικαίως ὑπάρξῃ ἀντίδρασις, συγκαλεῖ τοὺς ἐπισκόπους εἰς σύνοδον διὰ νὰ ἀποφασίσουν αὐτὸν τελεσιδίκως καὶ δεσμευτικῶς δι’ δληγή τὴν ἐκκλησίαν ἐν τῇ συνειδήσει διτὶ ἀποτελοῦν τὸ νομοθετικὸν δργανον τῆς ἐκκλησίας εἰς τὰ θέματα τῆς πίστεως. Ἡ σύνοδος παραμένει διὰ τὸν Ἰουστινιανὸν τὸ καθαρῶς ἐπισκοπικὸν νομοθετικὸν σῶμα καὶ διτὸν ἀκόμη τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα προέρχεται ἐκ τῆς αὐτοκρατορικῆς πρωτοβουλίας. Διὰ νὰ διμιλήσωμεν μὲ τὴν σύγχρονον πολιτειακὴν ὁρολογίαν, τὸ δογματικὸν διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορος παραμένει «σχέδιον νόμου» μέχρις διτοῦ ἐγκριθῆ ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ἐπισκόπων καὶ φημισθῆ ὡς «νόμοις» τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τῆς συνόδου, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ «ακοινοβουλίου», τὸ ὅποιον καὶ μόνον διατηρεῖ τὴν ἀνωτάτην νομοθετικὴν ἔξουσίαν¹.

ῥηθεῖσαν διαδικασίαν: «Ταῦτα τοίνυν ἔστιν, ἀπερ διὰ τοῦ θείου ἡμῶν εἰρηκότες ἥδικτον τοὺς αἱρετικοὺς ἡλέγξαμεν, φτινι θείῳ ἡδίκτῳ καὶ πάντες οἱ εὑρεθέντες ἐνταῦθα δισώτατοι ἐπίσκοποι καὶ εὐλαβέστατοι ἀρχιμανδρῖται ἀμα τῇ σῇ ἀγιωσύνῃ καθυπέγραψαν, ἀκολουθοῦντες διὰ πάντων ταῖς ἀγίαις τέτρασι συνόδοις καὶ τοῖς παρ’ ἐκάστης αὐτῶν διατυπωθεῖσι, δῆλου πᾶσι καθεστῶτος, διτὶ τὸν πᾶσι τοῖς ἀμα ἡμῖν πιστοῖς τῆς ἀγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας παραδοθέντα δρον τῆς πίστεως, τουτέστι τὸ ἀγιον μάθημα ἡτοι σύμβολον κρατοῦμέν τε καὶ φυλάττομεν...», *Cod. Justinianus I 1, 7, 11.*

1. Εἰδικῶς περὶ τῆς συνόδου τοῦ ἔτους 536 ὀρθῶς συμπεραίνει ὁ W. ENSSLIN: «Er (Justinian) blieb nach wie vor im Rahmen des Herkommens und entweder durch die Unterschriften der hohen Geistlichkeit oder durch eine konziliare Lösung seinerseits ein Mitwirkungs- ja ein Entscheidungsrecht der Kirche anvertraute», «Papst Agapet I. und Kaiser Justinian I», *Historisches Jahrbuch* 77 (1958) 459 - 466, κυρ. 466. Εἶναι ἐπομένως ἐσφαλμένη ἡ ἀποψίς τοῦ F. DVORNIK, διτὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ διατάγματος ἡτο ἀντίθετος πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν: «The real reason for this (sc. opposition) was that the Emperor issued the condemnation without convoking a synod and without a referendum to the bishops. It was a break with the traditional practice...», *The General Councils of the Church*, London 1961, 32, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἀποψίς τοῦ ἰδίου συγγραφέως, διτὶ ὁ Ἰουστινιανὸς συνεκάλεσε τὴν ε' σύνοδον, διότι ἀνεγνώρισε τὸ λάθος του: «Justinien reconnaît finalement son erreur et, pour pacifier des esprits, il dut donner satisfaction au sacerdoce en convoquant le cinquième concile», *Byzance et la primauté romaine*, Paris 1964, 65. Ὁρθῶς παρατηρήσεις περὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ περὶ τῶν συνόδων βλ. A. ALIVISATOS, *Gesetzgebung* 62 - 66.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ Ε' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

1. ΠΡΟΕΔΡΟΙ ΚΑΙ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Τὴν 5ην Μαΐου 533 ἡρχισε τὰς ἔργασίας τῆς ἡ ε' οἰκουμενικὴ σύνοδος¹. Ο κατάλογος τῶν παρόντων κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν, διτὶοις ἴσχυει μετ' ἐλαχίστων παραλλαγῶν καὶ διὰ τὰς λοιπάς, περιλαμβάνει τὰ δύομάτα 152 ἐπισκόπων. Ἐξ αὐτῶν 82 προέρχονται ἐκ τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἡτοι 26 ἐκ τῆς Ποντικῆς, 50 ἐκ τῆς Ἀσιανῆς καὶ 6 ἐκ τῆς Θρακικῆς διοικήσεως, 10 ἐκ τοῦ πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, 39 ἐκ τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας, 5 ἐκ τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, 9 ἐκ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ 7 ἐξ Ἀφρικῆς. Παρατηροῦμεν διτὶ ἐκ τῆς Δύσεως μετέσχον ἐλάχιστοι μόνον ἐπίσκοποι. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἡτο βεβαίως σύνηθες, διότι καὶ κατὰ τὰς προηγουμένας οἰκουμενικὰς συνόδους τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν ἔξεπροσώπουν πάντοτε ἐλάχιστοι ἐπίσκοποι. Παρὰ ταῦτα τὴν σύνοδον τοῦ 533 χαρακτηρίζουν δύο σημαντικαὶ διαφοραὶ ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν ἔνοντι τῶν παλαιοτέρων συνόδων: α) Τὰς ἄλλας συνόδους παρηκαλούθησαν ἐπίσημοι ἀπεσταλμένοι τοῦ πάπα, οἱ ὅποιοι ὡς τοποτηρηταὶ αὐτοῦ

1. Οὔτε οἱ πατέρες τῆς συνόδου, ἀλλ' οὔτε ὁ Ἰουστινιανὸς διομάζουν ταύτην οἰκουμενικὴν. Ἡ ἐμφασίς δικαίως, ἡ ὅποια ἐδόθη ὑπὸ ἀμφοτέρων εἰς τὸ γεγονός, διτὶ αὐτῆ συνεχίζει τὴν παράδοσιν τῶν προηγουμένων τεσσάρων συνόδων δεικνύει διτὶ ἐθεώρουν ταύτην ὡς τὴν κατὰ σειρὰν πέμπτην. Ἡδη τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου τοῦ ἔτους 536 ἔφερον τὴν ἐπιγραφὴν «πρακτικὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγίας πέμπτης συνόδου», τοῦτο δὲ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς παρεξηγήσεις περὶ τῆς συνόδου ταύτης καὶ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν σύνοδον τοῦ ἔτους 533. 'Αλλ' ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ ἔκδοτης τῶν πρακτικῶν ἐκείνης Ed. SCHWARTZ, φαίνεται διτὶ τοῦτο ἐγένετο ἀνεπισήμως ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν τῶν πρακτικῶν ἡδη πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς ε' συνόδου, *ACO III*, praeſ. σ. 3. Πρβλ. DEVREESSE, *Le δε concile* 6. Διὰ πρώτην φορὰν μνημονεύεται ἡ σύνοδος ὡς «πέμπτη οἰκουμενικὴ» ὑπὸ τοῦ ΚΥΡΙΑΛΛΟΥ ΣΚΥΘΟΠΟΛΙΤΟΥ, *Blois* Σάβα σ. 198, 20 ἐ. Πρβλ., ΧΡΥΣΟΥ, Κύριλλος Σκυθοπολίτης 262 ἐ. Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν πρακτικῶν ἐν τῇ χειρογράφῳ παραδόσει, βλ. κατωτέρω, σ. 146 ἐ.

τοῦ ἐκάθησαν εἰς τὸ προεδρεῖον, ἐνῷ ή ε' σύνοδος ἥρχισε τὰς ἔργασίας τῆς παρὰ τὴν κατηγορηματικὴν ἄρνησιν τοῦ πάπα, καίτοι εὐρισκομένου ἐν Κωνσταντινούπολει, νὰ μετάσχῃ αὐτοπροσώπως η διὰ τοποτηρητῶν. β) Ἡ ἀπουσία περισσοτέρων δυτικῶν μελῶν δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν μεγάλην ἀπόστασιν ἐκ τῆς Δύσεως, ὡς συνέβαινε κατὰ τὸ παρελθόν, ἀλλ' εἰς ἄρνησιν συμμετοχῆς ἀκόμη καὶ τῶν 14 κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν τῇ πρωτευούσῃ παρεπιδημούντων δυτικῶν ἐπισκόπων¹.

Ἡ ἔρευνα τῶν καταλόγων τῶν παρόντων ἀπέδειξεν δτι οὗτοι συνετάγησαν κατὰ τὴν τάξιν προκαθεδρίας, ἡ ὅποια ἴσχυσεν ἐν τῇ συνόδῳ. Οἱ ἐπίσκοποι ἐκάθησαν εἰς δύο πτέρυγας ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ προεδρείου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲ οὕτως, ὡστε ἐξ ἀριστερῶν ἐκάθησαν οἱ ἐπίσκοποι τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινούπολεως καὶ δὴ κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ε' αἰώνος ἴσχυουσαν τάξιν προκαθεδρίας τοῦ πατριαρχείου τούτου, καὶ ἐκ δεξιῶν οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι, ἐπίσης κατὰ τὴν ἴσχυουσαν τάξιν προκαθεδρίας.

Ως συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς καταλόγους τῶν μελῶν τῶν μεγάλων συνόδων τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ τῶν συνόδων τοῦ ζ' καὶ τῶν ἐπομένων αἰώνων, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ καταλόγου τῶν μελῶν τῆς ε' συνόδου εὐρίσκονται τὰ δύναματα τῶν τριῶν παρόντων πατριαρχῶν, ἀκολουθοῦν δὲ τὰ δύναματα τῶν ἑξάρχων τῶν διοικήσεων, τῶν μητροπολιτῶν, τῶν ἐπιτέμων μητροπολιτῶν, ἢτοι τῶν αὐτοκεφάλων ἐπισκόπων, καὶ τέλος τὰ δύναματα τῶν ἀπλῶν ἐπισκόπων². Τὸ γενονός δτι τὸ δνομα τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινούπολεως Εὐτύχιου εὑρίσκεται εἰς πρώτην θέσιν εἰς τὸν κατάλογον ἡγαγεν ἀπαντας τοὺς νεωτέρους ἴστορικους, πλὴν τοῦ E. Stein, εἰς τὸ συμπέρασμα, δτι ὁ Εὐτύχιος ἦτο καὶ ὁ πρόεδρος τῆς συνόδου³.

Εἰς τὰς συνόδους δέον δμως νὰ διαχρίνωμεν μεταξὺ τοῦ προ-έδρου (ἐνίστε τῶν προ-έδρων), ἢτοι τοῦ κατέχοντος τὴν «πρώτην ἔδραν» (prima sedes) ἀφ' ἐνός, καὶ τοῦ προέδρου ὑπὸ τὴν συνήθη σημασίαν τοῦ δρου, ἢτοι «τοῦ τὴν ἀυθεντίαν τῆς συνόδου ἔχοντος», τοῦ διευθυντοῦ τῶν ἔργασιῶν τῆς συνόδου ἀφ' ἑτέρου. Ἡ ἐνωτικὸς ἀμφοτέρων τῶν ἀρμοδιοτήτων εἰς ἐν πρόσωπον εἶναι βεβαίως δυνατή⁴, ἀλλὰ δὲν ἐξυπα-

1. Βλ. CHRYSSOS, *Bischofslisten* 80 - 144 καὶ κατωτέρω, σ. 115 ε.

2. "Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 145 - 185.

3. HEFELE II 855 καὶ I335· J. BOIS, *DTC* III 1236· BATIFFOL, *Justinien* 241· CASPAR II 271· BREHIER, *Justinien* 472· B. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, *Γεν. Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία* 237· Γ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Γεν. Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία* 450· DHGE XIII 759· *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Freiburg 1962, 81.

4. Παράδειγμα ἡ ἐν Ἐφέσῳ β' σύνοδος (ληστρικὴ) κατὰ τὴν ὅποιαν ὅχι μόνον

κούεται, δεδομένου ὅτι τὴν διεύθυνσιν τῶν ἔργασιῶν τῆς συνόδου — καὶ ὅχι, ως πολλάκις λέγεται, τὴν «ἐπίτιμον προεδρείαν»¹ — συγχάκις ἀνελάμβανεν ὁ αὐτοκράτωρ αὐτοπροσώπως², ἢ οἱ ἐπίσημοι ἐκπρόσωποι του³. Ὡς δεικνύουν οἱ κατάλογοι τῶν παρόντων, ὁ Εὐτύχιος ἦτο πρό-έδρος τῆς ε' συνόδου. Διηγήθηνεν δμως καὶ τὰς ἔργασίας αὐτῆς⁴; Εἰς τὸ ἔρω-

τὰς πρώτας ἔδρας ἀλλὰ καὶ τὴν «αὐθεντίαν τῆς συνόδου» εἶχεν ὁ Διόσκορος Ἀλεξανδρείας, ὁ Ιουβενάλιος Ἱεροσολύμων καὶ ὁ Θαλάσσιος Ἐφέσου: «Διόσκορος ὁ εὐλαβέστατος τῆς Ἀλεξανδρέων εἰπεν· Ἐπήκουουεν ἡ ὑμετέρα φιλανθρωπία ὡς οὐκ ἔμοι μόνῳ διειδότας ἡμῶν βισιλεὺς ἐπέτρεψεν τὴν κρίσιν, ἀλλὰ καὶ τῷ θεοσεβεστάτῳ ἐπισκόπῳ Ιουβεναλίῳ καὶ τῷ δισιωτάτῳ ἐπισκόπῳ Θαλασσίῳ τὴν αὐθεντίαν τῆς συνόδου δέδωκεν: commisit judicium... sed et... auctoritatem synodi dedit. ACO II 1, 75, 1 ε.: ACO II 3, 49, 27 ε.

1. HEFELE I 27 - 44.

2. Π.χ. ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Νικαίας (325), κατά τινας συνεδρίας τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος καὶ τῆς c' οἰκουμενικῆς τῆς Κωνσταντινούπολεως.

3. Π.χ. ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Ἐφέσου (431), παρ' δλον, δτι, ως δεικνύει ἡ ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Β' πρὸς τὴν σύνοδον, αἱ ἀρμοδιότητες τοῦ ἀκόμητος Κανδιδικοῦ ἡσαν περιωρισμέναι, ACO I 1, 1, 120 - 121, κατὰ τὴν σύνοδον τῆς Χαλκηδόνος καὶ τὴν c' οἰκουμενικῆς τῆς Κωνσταντινούπολεως.

4. Ὁ ρόλος τοῦ προέδρου ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν ρόλον τοῦ princeps ἢ prior ἢ primus (ἢ caput) senatus ἢ primae sententiae senator τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου, ἐνῷ ἡ διεύθυνσις τῶν ἔργασιῶν τῆς συνόδου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς ἀρμοδιότητας τοῦ «πάτέου» ἢ τοῦ «ἐπάρχου τῆς πόλεως» εἰς τὴν σύγκλητον, βλ. TH. MOMMSEN, *Römisches Staatsrecht* 3, 2, Tübingen 1952, 905 - 1003· O'BRIEN MOORE RE Suppl. VI, s. v. «senatus», κυρίως σ. 798 ε. Πρβλ. καὶ τὰς ἔργασίας τοῦ H. GELZER καὶ F. DVORNIK, ἀνωτ. σ. 102, σημ. 3· Ὁ ρόλος τοῦ προέδρου δὲν εἶναι βεβαίως μόνον τιμητικός. Οδος ἔχει τὸ προνόμιον νὰ ἐκφράζῃ πρῶτος τὴν γνώμην του καὶ νὰ ἀναλαμβάνῃ πρωτοβουλίας πρὸς τεκμηρίωσιν καὶ κατοχύρωσιν αὐτῆς, δωτε δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς συζήτησεως. Κατὰ τὴν ἐναρξιν τῶν ἔργασιῶν τῆς ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου αὐτῇ ἀπεδέχθη τὴν ἐξῆς πρότασιν τῶν ἐπισκόπων τῆς Σικελίας: «Ἄξιον ἡγούμενον καὶ κατὰ πάντα προσήνεται τὴν ἀγία ταύτη καὶ οἰκουμενικῆ συνόδῳ πρὸς ἐναρξιν τῶν μελλόντων ἐκζητεῖσθαι κεφαλαίων προοιμιάσσοσι καὶ θύρων τῶν λόγων ἀνοίξαι τὸν προκαθεδρόμενον τῆς βασιλευούσης Κωνσταντινούπολεως νέας· Ρώμης δισιωτάτον ἀρχιεπίσκοπον καὶ προκατάρχοντα προσφωνῆσαι τὰ εἰκότα», MANSI XII 999 C. Οσάκις δὲ εὐρίσκεται ὑπὸ κρίσιν ἡ διδασκαλία συγκεκριμένου τινὸς προσώπου, ως συνέβαινε συνήθως, εἰς τὸν πρῶτον διμιοτήτην ἀνετίθετο τὸ ἔργον τοῦ κατηγόρου. Κατὰ τὴν δευτέρην σύνοδον τῆς Ἐφέσου (ληστρικήν) παρεμπεισθή δ πρῶτος τῇ τάξις πατριάρχης Φλαβιανὸς εἰς τὴν πέμπτην θέσιν, τὴν πρώτην λαβόντος τοῦ Διοσκόρου Ἀλεξανδρείας. «Οταν τοῦτο διεπιστώθη ἐνώπιον τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος δύο ἔτη ἀργότερον, οἱ ἀνατολικοὶ ἐπίσκοποι προέβαλον τὴν ἐξῆς ἀντίρρησιν: «Φλαβιανὸς ὡς κατάκριτος εἰσῆλθεν· αὐτη διμολογουμένη συκοφαντία. Φλαβιανὸς ἐν τῷ Ιδιῷ τόπῳ διὰ τὸ οὐκ ἐκαθέσθη; Τὸν Κωνσταντινούπολεως διὰ τὸ πέμπτον ἔταξαν;» ACO II 1, 77, 28 ε.

τημα τοῦτο μᾶς δίδουν ταυτόσημον ἀπάντησιν τόσον τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου, ὃσον καὶ αἱ εἰς τὴν προεδρείαν τῆς συνόδου ἀναφέρομεναι μεταγενέστεραι βιζαντιναὶ πηγαὶ.

Τὰ πρακτικὰ διασώζουν ὡς πρώτην πρᾶξιν τῆς συνόδου, ὅτι ὁ ἀρχιδιάκονος καὶ ἀρχιγραμματεὺς αὐτῆς Διόδωρος ἐπληροφόρησε τὴν σύνοδον, ὅτι ἔξωθι τῆς αἰθουσῆς εὑρίσκεται ὁ σιλεντιάριος Θεόδωρος σταλεῖς ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος. Τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ Εὐτύχιος καὶ ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ ἐπιτραπῇ ἡ εἰσοδος εἰς τὸν Θεόδωρον. "Οταν ὁ σιλεντιάριος εἰσῆλθε, τὸν λόγον ἔλαβεν ὅχι πάλιν ὁ Εὐτύχιος, ἀλλὰ ὁ Ἀπολινάριος Ἀλεξανδρείας καὶ ἡρώτησεν αὐτὸν διὰ ποίαν αἰτίαν ἥλθεν. Ὁ Θεόδωρος ἀπήντησεν ὅτι ἐστάλη ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος, διὰ νὰ ἐπιδώσῃ τὸν βασιλικὸν τύπον πρὸς τὴν σύνοδον. Τὸν λόγον ἔλαβεν ἐν συνεχείᾳ δὲ τρίτος τῇ τάξει πατριάρχης, ὁ Δομνῖνος Ἀντιοχείας, καὶ ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ ἀναγνωσθῇ ὁ τύπος. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ τύπου ἔλαβε τὸν λόγον ὁ πρῶτος τῶν τριῶν τοποτηρητῶν τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Εὐστοχίου, ὁ Στέφανος Ραφείας, καὶ ἐξ δύναματος καὶ τῶν ἄλλων συναδέλφων του ἐκάλεσε τὸν σιλεντιάριον Θεόδωρον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν αἴθουσαν¹. Εἰς τὴν συνέχειαν τὰ πρακτικὰ δὲν μνημονεύουν πλέον τῶν δυνομάτων τῶν ἑκάστοτε ἔχοντων τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συζητήσεως καὶ χρησιμοποιοῦν ἀποκλειστικῶς τὴν φράσιν *sancta synodus dixit*. Δὲν ὑπάρχει δῆμως ἀμφιβολία, ὅτι ὁ μόνος λόγος διὰ τὴν μνείαν τῶν τριῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν τοποτηρητῶν τοῦ τετάρτου εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πρώτης συνεδρίας ἦτο νὰ ἐπισημανθῇ τὸ γεγονός ὅτι τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν εὐθύνην, δηλαδὴ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου, ἔφερον οἱ τέσσαρες πατριάρχαι συλλογικῶς².

"Οτι τοῦτο δὲν ἦτο τυχαῖον γεγονός, ἀλλ' εἶχεν ἀποφασισθῆ ἐκ τῶν προτέρων τῇ ἐγκρίσει ἡ τῇ ἐντολῇ τοῦ αὐτοκράτορος, δεικνύουν οἱ δύο βασιλικοὶ τύποι τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὴν σύνοδον. Ἀμφότεροι ἀπευθύνονται «beatissimis episcopis et patriarchis Eutychio Constantinopolitano, Apolinario Alexandrino, Domnino Theopolitano Stephano Georgio et Damiano religiosissimis episcopis vicem agentibus Eustochii viri beatissimi archiepiscopi Hierosolymitani et patriarchae et reliquis religiosissimis episcopis ex diversis pro-

vinciis in hac regia urbe degentibus»¹. Διὰ τῆς ἀναθέσεως τῆς προεδρείας τῆς συνόδου συλλογικῶς εἰς τοὺς τέσσαρας πατριάρχας ὁ αὐτοκράτωρ ἥθελησε νὰ τονίσῃ τὴν ἀρχήν, βάσει τῆς ὅποιας εἶχεν ἀπορρίψει τὴν πρότασιν τοῦ Βιγιλίου, ὅπως συνέλθη ἐπιτροπὴ ἐκ δύο Ισαρίθμων ἀντιπροσωπειῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως καὶ εἶχεν ἀντιπροτείνει τὴν Ισότιμον ἐκπροσώπησιν ὅλων τῶν πατριαρχείων, ἢτοι τὴν ἀρχὴν τῆς πενταδικῆς διοικήσεως τῆς ἐκκλησίας.

Εἰς τὸ συμπέρασμα αὐτὸν καταλήγομεν καὶ ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν μεταγενεστέρων πηγῶν. Αἱ χρονικῶς πλησέστεραι πρὸς τὴν σύνοδον πηγαὶ δὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν προεδρείαν αὐτῆς². Μία σειρὰ μεταγενεστέρων πηγῶν μαρτυροῦν τοὺς τέσσαρας πατριάρχας ὡς «ἡγουμένους» τῆς συνόδου. Οὗτως δὲ Γεώργιος Μοναχὸς γράφει: «Ἡς ἥγοιντο Εὐτύχιος Κωνσταντινουπόλεως, Ἀπολινάριος Ἀλεξανδρείας, Δόμνος (ἀντὶ Δομνῖνος) Ἀντιοχείας, Στέφανος ἐπίσκοπος Ραφείας, Γεώργιος

1. ACO IV 1, 8, 13 - 19: MANSI IX 178 B - C. ACO IV 1, 201, 10 - 16: MANSI IX 366 B - C.

2. 'Ο ΕΥΑΓΡΙΟΣ ἀναφέρει τὰ δύνματα τῶν πατριαρχῶν μόνον διὰ νὰ ἐντοπίσῃ χρονικῶς τὴν σύνοδον, παραπομπὴ δὲ τελείως τὸ θέμα τῆς προεδρείας, 'Εκκλησιαστικὴ 'Ιστορία IV 38, σ. 186, 23 ἐ. Πρβλ. καὶ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, 'Εκκλησιαστικὴ 'Ιστορία 17, PG 147, 184 B. Τὴν μαρτυρίαν ταύτην πλήρη παρέλαβεν ἀργότερον καὶ ἡ ἀνέκδοτος 'Ἐπιτομὴ τῆς 'Ιστορίας τῶν Συνόδων ἡ σωζόμενη ἐν Cod. Ambrosianus G 57 sup., φ. 35 v (αἱ. iα'). Πρβλ. καὶ (Ψευδο-) ΓΕΡΜΑΝΟΥ Κωνσταντινουπόλεως, Περὶ Αἰρέσεων καὶ συνόδων, ΡΑΛΛΗ - ΠΟΤΑΗ, Σύνταγμα I, 359, δ ὅποιος μνημονεύει καὶ τοῦ Ἡλία Θεσσαλονίκης, προφανῶς διότι δὲ τοποτηρητὴς αὐτοῦ κατέχει εἰς τοὺς καταλόγους τῆς συνόδου τὴν ἀμέσως μετά τοὺς πατριάρχας θέσιν. 'Εκ τῶν πέντε πατριαρχῶν μνημονεύουν μόνον τοῦ Βιγιλίου Ρώμης καὶ τοῦ Εὐτύχιου Κωνσταντινουπόλεως αἱ κάτωθι ἀνώνυμοι καὶ πλὴν τῆς πρώτης ἀνέκδοτοι 'Ἐπιτομαι τῆς 'Ιστορίας τῶν Συνόδων: Τὸ ὑπὸ τοῦ CH. JUSTELLUS ἐκδοθὲν 'Ἀδέσπατον περὶ τῶν ἐξ οἰκουμενικῶν συνόδων, *Nomocanon Photii*, Paris 1615, 182, ἡ ὑπὸ τὸ δύομικ τοῦ (ἀνυπάρχοντος) ΚΥΡΙΑΛΟΥ ἐπισκόπου Ιεροσολύμων φερομένη 'Ἐπιτομὴ περὶ τῶν ἀγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων, ἐν Cod. Parisinus gr. 1115, φ. 220 (αἱ. iγ') ὡς καὶ αἱ ποικιλαὶ 'Ἐπιτομαι, αἱ σωζόμεναι ἐν τοῖς κώδιξιν Ambrosianus gr. B 107 sup., φ. 48v (αἱ. iβ' - iγ'), Ambrosianus F 48 sup. φ. 84v (αἱ. iβ'), Ambrosianus M 88 sup., φ. 117v (αἱ. iγ'), Ambrosianus E 94 sup., φ. 58v (αἱ. iγ'), Parisinus gr. suppl. 483, φ. 168v (αἱ. iδ') καὶ Vindobonensis hist. gr. 70, φ. 84 (αἱ. iδ'). Μόνον τὸν Εὐτύχιον Κωνσταντινουπόλεως παραδίδει ἡ 'Ἐπιτομος 'Ιστορία ἡ σωζόμενη ἐν Cod. Vindobonensis theolog. gr. 325, φ. 163v. Τέλος μίας ἀνέκδοτος λατινικῆς «Σημείωσις» περὶ τῶν Συνόδων ἀναφέρεται εἰς τὴν ε' σύνοδον sub Vigilio papa urbis Romae antiquioris: Cod. Parisinus lat. 1451, φ. 2v καὶ Vaticanus Reginensis lat. 1127, φ. 2v.

1. ACO IV 1, 8 ἐ.: MANSI IX 178 ἐ.

2. Τοῦτο ἐπεσήμανεν ἡδη ὁ STEIN II 664.

ἐπίσκοπος τῆς Τιβεριωτῶν πόλεως καὶ Δαμιανὸς ἐπίσκοπος Σφέζο-
πόλεως, τοποτηρηταὶ Εὐτυχίου (ἀντὶ Εὐστοχίου) Ἱεροσολύμων»¹.

2. Ο ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ

Πρώτη πρᾶξις τῆς συνόδου ἦτο ἡ ἀνάγνωσις τοῦ βασιλικοῦ τύπου τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τοῦτο δὲν ἦτο βεβαίως τυχαῖον γεγονός. Ἐν ἀνα-
λογίᾳ πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν σύγκλητον αἱ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος συγκα-

1. Χρονικὸν ΙΙ 629. Πρβλ. καὶ (Ψευδο)-ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΙΝΑΓΙΤΟΥ, Περὶ Αἰ-
ρέσεων καὶ Συνόδων, ἔκδ. ΡΙΤΡΑ, *Juris eccl. Graec. hist. et topum.* ΙΙ 264 καὶ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΕΔΡΗΝΟΥ, Σύνοψις Ἰστοριῶν, PG 121, 720 B. 'Ο Φωτιος Κωνσταν-
τινουπόλεως δίδει μὲν ὄρθως τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν παρόντων πατριαρχῶν, ἀλλ' ὡς
τοποτηρητὰς τοῦ Εὐστοχίου Ἱεροσολύμων ἀναγράφει προφανῶς ἐξ ἀπροσεξίας τὰ
ὄνόματα τῶν καταδικασθέντων διριγεντῶν Διδύμου καὶ Εὐαγγρίου, οἱ ὅποιοι θὰ ἀνε-
φέροντο εἰς τὴν πηγὴν τοῦ Φωτίου ὀδίγοντα κατωτέρω μεταξὺ τῶν ἀναθεματισθέντων,
αἱ Ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν Μιχαήλον τὸν ἄρχοντα τῆς Βουλγαρίας ἐπιστολῆς περὶ τῶν ζ'
οἰκουμενικῶν συνόδων», *Nomocanon Photii patriarchae*, Paris 1615, 169 (Ch. JUSTELLUS). Τὸν Φωτιον ἀντιγράφει μετὰ τοῦ αὐτοῦ λάθους ὁ Ματθαῖος Βλάσταρις,
ΡΑΛΛΗ-ΠΟΤΑΝΗ, *Σύνταγμα VI* 21. 'Η ὑπὸ τὸ διοικητικὸν τοῦ Νεῖλου μητροπολίτου Ρόδου
παραδοθεῖσα Διηγῆσις περὶ τῶν ἀγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων περιλαμβάνει
μεταξὺ τῶν προέδρων τῆς συνόδου τὸν Βιγίλιον Ρώμης, τὸν δὲ τοποτηρητὴν τοῦ Εὐ-
στοχίου Ἱεροσολύμων Δαμιανὸν Σφέζοπλεως ἀναφέρει ὡς παρόντα «πατριάρχην
Ἱεροσολύμων», ἐν Ch. JUSTELLUS, *Nomocanon Photii*, Paris 1615, 177. Δύο ἐκ
τῶν ἀνεκδότων 'Ἐπιτομῶν τῆς Ἰστορίας τῶν Συνόδων περιλαμβάνουν μεταξὺ τῶν
προέδρων τῆς συνόδου καὶ τὸν Βιγίλιον Ρώμης, ἀλλὰ παραλείπουν τοὺς τοποτηρητὰς
τοῦ Εὐστοχίου Ἱεροσολύμων: Cod. Vindobonensis hist. gr. 34, φ. 360v (αἱ. iε'),
Ἐνθα τὸ διοικητικὸν τὸν Βιγίλιον ἀναφέρεται ὡς πρῶτον καὶ Vindobonensis theolog. gr.
307, φ. 95v (αἱ. iδ'), ἔνθα ὁ Βιγίλιος μνημονεύεται τελευταῖς. Κατὰ τὴν ἀνέκδοτον
'Ἐπιτομὴν τοῦ Cod. Ambrosianus H 257, φ. 174r (αἱ. iγ') ὁ Εὐτύχιος Κωνσταντί-
νουπόλεως μετέσχε τοῦ προεδρείου «διέπειν καὶ τὸν τόπον πάπα Ρώμης», ἐνῷ ἡ ὑπὸ²
τοῦ Cod. Ambrosianus C 259, φ. 17r (αἱ. iστ') παραδοθεῖσα ἀνέκδοτος 'Ἐπιτομὴ³
μνημονεύει ὡς «προκαθεζομένου» πλὴν τῶν πατριαρχῶν καὶ τοῦ «βασιλέως Ἰου-
στινιανοῦ τοῦ φιλοχρίστου». Τέλος ἡ ἐπίσης ἀνέκδοτος 'Ἐπιτομὴ τοῦ Cod. Vindobonensis iur. gr. 13, φ. 62v (αἱ. iε') ἀντὶ τοῦ Εὐστοχίου ἡ τῶν τοποτηρητῶν αὐτοῦ
ἀναφέρει τὸν ἐν τοῖς πρὸ τῆς συνόδου ἀποθενόντα πατριάρχην Ἱεροσολύμων Πέτρον.

'Η ἀνωτέρω παραπομπὴ εἰς τὸ ὄλικὸν τῶν ἀνωνύμων 'Ἐπιτομῶν τῆς Ἰστορίας
τῶν Συνόδων δὲν ἔχει τὸ θέμα, δεδομένου δτὶ ὑπάρχει πληθὺς τοιούτων 'Ἐπιτο-
μῶν διεσκορπισμένων εἰς πολλὰς βιβλιοθήκας ἐλληνικῶν κωδίκων. 'Ελπίζω δμως δτὶ
εἶναι ἀντιπροσωπευτικὴ τῶν σπουδαιοτέρων τύπων τοιούτων 'Ἐπιτομῶν. 'Ο F.
DVORNIK προτίθεται νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν εἰς τὸ βιβλίον του *The Photian*
Schism. History and Legend, Cambridge 1948, appendix 3, σ. 452, ἐξαγγελλο-
μένην πρόθεσίν του, δπως ἐκδώσῃ τὰς βασικὰς τῶν 'Ἐπιτομῶν τούτων εἰς τὸ δμεσον
μέλλον ('Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν γράφοντα ὑπὸ ήμερομηνίαν 16. 7. 1966).

λούμεναι σύνοδοις ἥρχιζον τὰς ἐργασίας των διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ
«προσφωνητικοῦ λόγου» τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν ὅποιον ἡ ἀπήγγελλεν
οὗτος αὐτοπροσώπως¹, ἡ ἀνεγνώσκετο ὑπὸ τοῦ ἐπιτετραμμένου του
ἐν εἰδεῖ βασιλικοῦ τύπου ἡ ἐπιστολῆς². 'Ο «λόγος» ἡ δ «τύπος» περιεῖχε
τὸ Ιστορικὸν τοῦ πρὸς συζήτησιν θέματος καὶ τὴν «ἡμερησίαν διάτα-
ξιν», ἢτοι τὴν ἐντολὴν πρὸς τὴν σύνοδον δπως ἀσχοληθῆ ἐπισήμως πε-
ρὶ τούτου³.

'Ο βασιλικὸς τύπος πρὸς τὴν ε' σύνοδον ἀποτελεῖ σπουδαιότατον
κείμενον, δχι μόνον διότι περιέχει Ιστορικὰς πληροφορίας περὶ τῶν δια-
πραγματεύσεων πρὸ τῆς συνόδου, ἀγνώστους ἐξ ἄλλων πηγῶν, ἀλλὰ
διότι ἔκθετε τὰς ἀπόψεις τοῦ αὐτοκράτορος περὶ τοῦ θεολογικοῦ ζη-
τήματος καὶ ἀντικατοπτρίζει τὴν ἀντίληψίν του περὶ τῆς θέσεώς του

1. Τοῦτο ἐγένετο εἰς τὴν α' σύνοδον τῆς Νικαίας καὶ τὴν ε' τῆς Κωνσταντί-
νουπόλεως.

2. Τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὴν γ' σύνοδον τῆς Εφέσου, ὡς καὶ τὴν ληστρικὴν τῆς
Εφέσου καὶ τὴν δ' τῆς Χαλκηδόνος.

3. Πλὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ ΕΥΣΕΒΙΟΥ διασωθέντος Λόγου τοῦ M. Κωνσταντίνου
πρὸς τὴν α' σύνοδον τῆς Νικαίας, *Bίος Κωνσταντίνου* IV 42, σ. 134, 1 - 135, 12,
σώζεται δ τύπος - ἐπιστολὴ τοῦ Θεοδοσίου Β' πρὸς τὴν γ' σύνοδον τῆς Εφέσου,
ACO I 1, 1, 120, 1 - 121, 16, καὶ πρὸς τὴν ληστρικὴν τῆς Εφέσου, *ACO II* 1, 73,
21-74, 6, πρβλ. καὶ Σ. ΤΡΟΙΑΝΟΥ, 'Η ἐκκλησιαστικὴ δικονομία μέχρι τοῦ θανάτου
τοῦ Ἰουστινιανοῦ', ΑΘΗΝΑΙ 1964, σ. 55-60 («δ κατηγορικὸς λίβελλος»). Τὸ ἐλληνικὸν
κείμενον τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Χαλκηδόνι τοῦ θανάτου μεταξὺ τῶν καταλόγου
τῶν παρόντων τῆς πρώτης συνεδρίας καὶ τῆς πρώτης πράξεως καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἔξις
πρότασις: «Τούτων τοίνυν ἐλληνιστὶ ἐρμηνευθέντων διὰ Βερονικικοῦ τοῦ καθωσιω-
μένου σημαρταρίου τοῦ θείου κονσιστωρίου», *ACO II* 1, 65. 'Ο ἐκδότης ὑποθέτει
δτὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀρχικῶς εὑρίσκετο τὸ λατινικὸν κείμενον τῆς ἀμέσως μετὰ
ταῦτα γενομένης προτάσεως τοῦ ἐκ τῶν τοποτηρητῶν τοῦ πάπα Πασκασίνου, βλ.
αὐτόθι, ὑποσημείωσιν τοῦ SCHWARTZ. 'Η σύγκρισις δμως τῶν πρακτικῶν τῆς
συνόδου τῆς Χαλκηδόνος πρὸς τὰς ἄλλας συνόδους ἐπιβάλλει νὰ ὑποθέσωμεν, δτὶ
τὸ ἐλλείπον κείμενον ἢτοι διαφορικὸν τοῦτο τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ
πρὸς τὴν σύνοδον, δ ὅποιος ἀνεγνώσκετο εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ κράτους,
τὴν λατινικήν, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀνεγνώσκετο ἐν ἐλληνικῇ μεταφράσει, πρβλ. ΕΥΣΕΒΙΟΥ,
Bίος Κωνσταντίνου IV 43, 83, 13: «Ο μὲν δὴ ταῦτα εἰπὼν φωμαίξ γλώττῃ ὑφερ-
μηνεύοντας ἐτέρου . . . ». Πόσον ἀπαραίτητος ἡτο ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἐναρκτηρίου
λόγου ἐνώπιον τῆς συνόδου πρὸς ἀρχιστὴ τὰς ἐργασίας τῆς δεικνύει ἡ δραματικὴ
προσπάθεια τῆς παρατάξεως τοῦ Κυριλλου 'Αλεξανδρείας κατὰ τὴν α' σύνοδον τῆς
Εφέσου, δπως πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ θεοδοσίου Β', καὶ ἡ σπουδαιότης, δ ὅποια ἀπεδόθη
εἰς τὴν πρᾶξιν ταῦτην κατὰ τὴν σύνοδον καὶ μετ' αὐτὴν διὰ τὴν νομικὴν κατοχύρωσιν
τῶν ἀποφάσεων τῆς.

έντὸς τῆς ἐκκλησίας¹. Ἐν πάσῃ ἐπισημότερι καὶ διὰ παραθέσεως ἀπάντων τῶν τίτλων, οἱ ὅποιοι εἶχον σωρευθῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν αἰώνων καὶ τῆς μακρᾶς βασιλείας του εἰς τὸ δνομα τοῦ ρωμαίου αὐτοκράτορος, ἀρχεται τοῦ τύπου ἐν δνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἀνέκαθεν οἱ αὐτοκράτορες κατεπολέμουν τὰς αἰρέσεις διὰ συγκλήσεως ἐπισκοπικῶν συνόδων, ὁ Ἰουστινιανὸς προτάσσει μακρὰν ἀναδρομὴν εἰς τὸ παρελθόν. Ἰδιαιτέρως τονίζει τὴν συμμετοχὴν τῶν προκατόχων του εἰς τὰς τέσσαρας οἰκουμενικὰς συνόδους καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐπικύρωσιν τῶν συνοδικῶν ἀποφάσεων δι' ἐκδόσεως εἰδικῶν νόμων, μνημονεύει δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος Α', ὁ ὅποιος, διὰ νὰ καταστείῃ τὴν περὶ τὴν σύνοδον τῆς Χαλκηδόνος διένεξιν, ἔζητησε τὴν περὶ αὐτῆς γνώμην ἀπάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπικρατείας.

Δὲν εἰναι δύσκολον νὰ ἔξηγηθῇ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ πιστὸς εἰς τὴν παράδοσιν τῶν προκατόχων του Ἰουστινιανὸς τονίζει τὴν συμμετοχὴν αὐτῶν εἰς τὰς συνόδους, ἐνῷ ὁ Ἰδιος δὲν ἐπληγίσασε τὴν αἴθουσαν τῆς συνόδου καὶ ἀπηγόρευσε τὴν συμμετοχὴν καὶ εἰς τοὺς κρατικοὺς ἀξιωματούχους, οἱ ὅποιοι εἶχον μετάσχει τῶν προσυνοδικῶν διαπραγματεύσεων. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐνδιαφέρεται νὰ δείξῃ ὅτι ὅχι μόνον δὲν ὑπερέβη τὰς ἀρμοδιότητάς του ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀντιθέτως παρηγήθη καὶ τοῦ διὰ τῆς παραδόσεως τῶν προκατόχων του κατοχυρωθέντος δικαιώματος τῆς αὐτοπροσώπου συμμετοχῆς, ἵνα οὕτως ἔξασφαλισθῇ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς συνόδου².

Τὴν πολεμικὴν κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων ἔξηγεῖ ὁ Ἰουστινιανὸς μὲ τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι οἱ ὅπαδοι τοῦ Νεστορίου ἐπιχειροῦν νὰ εἰσαγάγουν τὴν αἱρετικὴν διδασκαλίαν ἐκείνου εἰς τὴν ἐκκλησίαν, προσάπτοντες εἰς τὴν ὀρθόδοξην παράδοσιν τὰς ἀπόψεις τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, καὶ ἐπομένως ἡ περιφρούρησις τῆς ὀρθόδοξης πίστεως ἐπιβάλλει τὴν δψιμον καταδίκην τούτων³. Ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρεται διὰ μακρῶν εἰς

1. ACO IV 1, 8 ἐ.: MANSI IX 178 ἐ. Παρὰ τὰς ἀντιρήσεις τοῦ R. DEVREESSE, *Pelagii, in defensione*, σ. XXX, τὸ ἐλληνικὸν πρωτότυπον τοῦ τύπου διασώζει ἐπεξειρασμένον καὶ ὁ Γεωργιος ΜΟΝΑΧΟΣ, *Χρονικὸν* II 633, 20 ἐ. Πρβλ. καὶ E. ΧΡΥΣΟΥ, «Ἡ παράδοσις τμημάτων τῶν Πρακτικῶν τῆς Ε' οἰκουμενικῆς συνόδου παρὰ βυζαντινοῖς χρονογράφοις», ἐν *Κληρονομία* 2 (1970) 321 ἐ.

2. Bλ. ἀνωτέρω, σ. 102 ἐ.

3. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο εἶχε χρησιμοποιήσει ἥδη ἐνωρίτερον, *Justinians Schriften* 47, 33 ἐ. ἐπανέλαβε δὲ καὶ εἰς τὸν β' τύπον, ACO IV 1, 201, 20 : MANSI IX 366 C.

τὴν στάσιν τοῦ πάπα Βιγιλίου, ὁ ὅποιος κατ' ἀρχὰς κατεδίκασε τὰ Τρία Κεφάλαια, τόσον μυστικῶς ὅσον καὶ δημοσίᾳ, ἡρνήθη διμως νὰ μετάσχῃ τῆς συνόδου προτείνας ἀντ' αὐτοῦ μέτρα, τὰ ὅποια διαιροῦν τοὺς ἐπισκόπους εἰς ἀνατολικοὺς καὶ δυτικοὺς καὶ δυσχεραίνουν τὸ ἔργον τῆς καταπολεμήσεως τῆς αἱρέσεως. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐνδιαφέρεται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Βιγίλιος ἀρνούμενος νὰ μετάσχῃ τῆς συνόδου ἔθεσεν ἔκτὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομιμότητος, καὶ ἐπομένως ἡ ἀπουσία του δὲν ἔπρεπε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν σύνοδον εἰς τὸ ἔργον τῆς.

Τέλος ὁ αὐτοκράτωρ ὅμολογει τὴν πίστιν του εἰς τὰς τέσσαρας οἰκουμενικὰς συνόδους, παραθέτει κατάλογον τῶν μεγαλυτέρων πατέρων τῆς ἐκκλησίας καὶ προτρέπει τὰ μέλη τῆς συνόδου νὰ καταδικάσουν τὰ Τρία Κεφάλαια ἀγνοοῦντες τοὺς ἐνδοιασμοὺς ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀπορρίπτουν τὴν δυνατότητα καταδίκης αἱρετικῶν μετὰ θάνατον καὶ τελειώνει μὲ τὴν παρατήρησιν, ἡ ὅποια ἀπηγόριστο μᾶλλον πρὸς τὸν ἀπουσιάζοντα Βιγίλιον παρὰ πρὸς τοὺς συνοδικοὺς ἀναγνώστας, διὰ εἰς τὰ ζητήματα τῆς πίστεως δὲν ὑπάρχει πρῶτος ἡ δεύτερος¹.

3. ΑΙ ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑΙ ΣΥΝΕΔΡΙΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βασιλικοῦ τύπου ἡ σύνοδος ἀνέγνωσε τὴν μνημονευθεῖσαν ἀλληλογραφίαν μεταξὺ πατριάρχου Εύτυχίου καὶ πάπα Βιγιλίου. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου τὰ πρακτικά τῆς συνόδου παύουν νὰ παραθέτουν πλήρη ἔκθεσιν τῶν συζητήσεων τῆς συνόδου καὶ, πλὴν ἐλαχίστων ἔξαιρέσεων, δὲν καταγράφουν τὰς ἀπόψεις τῶν μελῶν, ἀρκούμενα εἰς παράθεσιν τῶν ἀποφάσεων εἰς τὰς ὅποιας κατέληξεν ἡ σύνοδος δι' ἔκαστον θέμα. Ἐπομένως δὲν ἔχομεν τὸ πλήρες πρακτικὸν τῶν συζητήσεων, ἀλλ' ἔκθεσιν περὶ τῶν πεπραγμένων τῆς συνόδου.

Μετὰ συζήτησιν, τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ὅποιας ἀγνοοῦμεν, ἡ σύνοδος κατέληξεν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀποστείλῃ ἀντιπροσωπείαν μελῶν αὐτῆς εἰς τὸν πάπαν μὲ τὴν παράκλησιν, ὅπως ἀρῃ τοὺς ἐνδοιασμούς του καὶ προσέλθῃ. Ἡ ἀντιπροσωπεία ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν 20 σπουδαιοτέρων μελῶν τῆς συνόδου. Κατὰ τὴν διαλογὴν τῶν μελῶν αὐτῆς κατεβλήθη προσπάθεια νὰ ἔκπροσωπηθοῦν ὅλα τὰ τμήματα τῆς ἐκκλησίας, διὰ νὰ προβληθῇ ὁ οἰκουμενικὸς χαρακτήρ τῆς συνόδου.

1. «In interrogationibus enim et responsis quae de fide sunt, non est primus vel secundus, sed qui in recta confessione paratior invenitur, acceptabilis apud deum est», ACO IV 1, 14, 23 - 24 : MANSI IX 184 D.

όδου¹. Παρὰ ταῦτα ἡ ἀντιπροσωπεία ἐπέστρεψεν ἀπρακτος. Ὁ πάπας λόγῳ ἀσθενείας δὲν ἡρυχθῆ νὰ ἀπαντήσῃ καὶ παρεκάλεσε τοὺς ἐπισκέπτας του νὰ ἐπανέλθουν τὴν ἐπομένην.

Τὴν Πέμπτην, 8ην Μαΐου, συνῆλθεν ἡ σύνοδος εἰς τὴν δευτέραν συνεδρίαν. Ἡ συνοδικὴ ἀντιπροσωπεία ἀνεκοίνωσε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν της². Ὁ πάπας ἡρυχθῆ νὰ προσέλθῃ, διότι εἰς τὴν σύνοδον εὐρίσκοντο ὀλίγοι μόνον δυτικοὶ ἐπίσκοποι ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν μέγαν ἀριθμὸν ἀνατολικῶν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ δὲν εἶχε τηρήσει τὴν ὑπόσχεσίν του νὰ προσκαλέσῃ ἑτέρους ἐπισκόπους ἐξ Ἰταλίας. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς συνόδου ἐδικαιολόγησαν τὸν αὐτοκράτορα διὰ τῆς δηλώσεως διτού οὐδὲν ἔγνωριζον περὶ τοιαύτης ὑποσχέσεως του πρὸς τὸν πάπαν, ὁ ὅποιος ἀντιθέτως εἶχεν ὑποσχεθῆ διτού θὰ συνήρχετο μετὰ τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων πρὸς περάτωσιν τῆς ἔριδος. Περαιτέρω ὑπενθύμισαν εἰς τὸν πάπαν διτού εἰς τὴν πρωτεύουσαν εὐρίσκοντο ἀρκετοὶ Ιταλοί, ἀφρικανοὶ καὶ Ἰλλυριοὶ ἐπίσκοποι, καὶ ἐπομένως κακῶς ἔθετε θέμα ἀναλογίας. Ὁ πάπας ἐπανέλαβε τὴν ἀξιωσίν του, ὥπως τὸ πρόβλημα συζητηθῇ ὑπὸ ἐπιτροπῆς Ἰσαρίθμων ἐπισκόπων ἐξ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, διτού δὲ ἡ ἀξιωσίς του ἀπερρίφθη ὑπὸ τῶν συνοδικῶν, ἐδήλωσεν διτού ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα εἰκοσαήμερον προθεσμίαν διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὰς ἀπόψεις του γραπτῶς, ὑπεσχέθη δὲ διτού, ἐὰν δὲν τηρήσῃ τὴν προθεσμίαν, θὰ ἀποδεχθῇ τὴν γνώμην τῶν Ἀνατολικῶν. Ἡ ἀντιπροσωπεία ἐπεράτωσε τὴν ἔκθεσίν της πρὸς τὴν σύνοδον μὲ τὴν δήλωσιν διτού ἡδη ἐνημέρωσε τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὅποιος ἀπεφάσισε νὰ ἀποστείλῃ ἐκ νέου ἐπιτροπὴν ἐκ κρατικῶν ἀξιωματούχων καὶ συνοδικῶν πρὸς τὸν πάπαν.

Ἐν συνεχείᾳ ἡ σύνοδος ἤκουσε διὰ στόματος τοῦ καίστορος Κωνσταντίνου τὴν ἔκθεσιν τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἀποσταλείσης μικτῆς ἐπιτροπῆς³. Ὁ Βιγίλιος ἀπέρριψε τὰς αὐτοκρατορικὰς προτάσεις, ἐζήτησεν ἐκ νέου προθεσμίαν εἰκοσιν ἡμερῶν καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐκδώσῃ ἐντὸς αὐτῆς τὴν ἀπόφασίν του. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐνημέρωσεν ἀμέσως τὸν

1. Εἰς ἄλλην συνάρτειαν ἀνελύσαμεν τὴν σύνθεσιν τῆς ἀντιπροσωπείας ταύτης καὶ τὴν τάξιν προκαθεδρίας τῶν μελῶν αὐτῆς, *Bischofslisten* 41 - 51 καὶ 151 ἐ.

2. Ἐκ τῆς ἔκθεσεώς της φαίνεται διτού μεταξὺ πάπα καὶ συνοδικῶν ἀντηλάγησαν ἐκ νέου τὰ γνωστὰ ἐπιχειρήματα, τὰ δόποιν εἰδομεν ἀνωτέρω, σ. 94. ἐ.

3. Τῆς ἐπιτροπῆς μετέσχον οἱ πατρίκιοι Λιβέριος, Πέτρος, Πατρίκιος καὶ Κωνσταντίνος καὶ δώδεκα ἐπίσκοποι. Ἡ σύνθεσις τῆς ἀντιπροσωπείας ἐκ συνοδικῶν ἐγένετο οὕτως, ὥστε νὰ τονισθῇ ἡ οἰκουμενικότης τῆς συνόδου, βλ. *CHYRYSOS*, *Bischofslisten* 42 - 43.

αὐτοκράτορα, ὁ ὅποιος ἐδήλωσεν διτού, ἐὰν ὁ πάπας δὲν ἐπιθυμῇ νὰ μετάσχῃ τῆς συνόδου, αὐτῇ πρέπει νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον της ἀνευ αὐτοῦ. Τὴν ἔκθεσιν ταύτην τοῦ καίστορος ἐκλήθησαν νὰ ἐπιβεβαιώσουν καὶ τὰ συνοδικὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς. Τέλος οἱ ἀρχοντες ἀνεχώρησαν προτρέψαντες τοὺς συνοδικοὺς νὰ συσκεφθοῦν περὶ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, βέβαιοι ὅτε διτού ὁ αὐτοκράτωρ παραμένει τόσον πιστὸς εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ὥστε ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ ἐγγραφοῦν αἱ τέσσαρες σύνοδοι εἰς τὰ δίπτυχα τῶν ἐκκλησιῶν διὰ νὰ μνημονεύωνται αὗται κατὰ τὴν 0. Λειτουργίαν¹.

Εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἡ συμπεριφορὰ τῆς συνόδου πρὸς τὸν Βιγίλιον. Ἐφ' ἐνδὲ ἐκφράζει αὐτῇ σεβασμὸν πρὸς τὸν πάπαν καὶ τὴν ἀποστολικὴν ἐδραν καὶ τονίζει τὴν σπουδαιότητα, τὴν δόποιαν θὰ εἶχε διὰ τὰς ἀποφάσεις της ἡ συμμετοχή του. Ἐφ' ἑτέρου ὑπογραμμίζει τὴν ἀνεξαρτησίαν της ὡς συλλογικοῦ ὀργάνου, δυναμένου νὰ καταλήξῃ εἰς τελεσιδίκους ἀποφάσεις ἀνευ αὐτοῦ. Εἶναι ἐπίσης χαρακτηριστικὸν διτού τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν στηρίζει μόνον ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρός της ὡς ἀνωτάτου νομοθετικοῦ ὀργάνου τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἐπὶ τῆς ἐντολῆς τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς αὐτήν, ὥπως ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ ὑπὸ αὐτοῦ προταθέντος θέματος².

Πρὶν ἀρχίσῃ τὴν ἐξέτασιν τοῦ δογματικοῦ ζητήματος ἡ σύνοδος ἀπεφάσισε νὰ προσκαλέσῃ καὶ ἑτέρους τέσσαρας ἐπισκόπους, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον προσέλθει εἰς τὴν σύνοδον, παρ' ὅλον διτού εὑρίσκοντο εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Πρόκειται περὶ τῶν ἐπισκόπων Πριμασίου ἐξ Ἀφρικῆς καὶ Σαβινιανοῦ, Προϊέκτου καὶ Παύλου ἐκ τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Ὁ Πριμάσιος ἦτο διό μόνος ἐναπομείνας ἐκ τῆς τετραμελοῦς ἀντιπροσωπείας τῆς ἀφρικανικῆς συνόδου, ἡ ὅποια εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ ἔτος 550³. Ὁ Πριμάσιος ἡρυχθῆ νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν σύνοδον

1. *ACO IV* 1, 29, 4 - 15: *MANSI* IX 198 D - 99 A.

2. «Petivimus eius beatitudinem convenire et disceptare una nobiscum de tribus capitulis secundum quae inter nos et ipsum facta sunt, manifestantes eius beatitudini quod serenissimus noster imperator pias litteras ad nos direxit adhortans nos de isdem tribus capitulis respondere», *ACO IV* 1, 19, 1 - 4· πρβλ. καὶ σ. 25, 3· 26, 4· ἐ. 26, 19. Πρβλ. καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου νὰ συζητῇ τὸ θέμα ἀνευ τοῦ πάπα: «Incongruum autem sacerdotibus esse putantes protrahere dandum a nobis responsum christianissimo imperatori», *ACO IV* 1, 31, 4 - 6: 200 C.

3. Ο χρονογράφος Βίκτωρ Τουννούννου γράφει διὰ τὸ ἔτος 552 διτού διό Πριμάσιος ὑπεχώρησε πρὸ τῆς πιέσεως τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς ὑποσχέσεως διτού γίνη «πρίμας» τῆς ἐπαρχίας του, ἀλλὰ ἀπέθανε καθ' ὅδον πρὸς τὴν Ἀφρικήν. Τὴν εἰδήσιν

μὲ τὴν δικαιολογίαν· papa non praesente non venio¹. Ἐπίσης οἱ τρεῖς Ἰλλυριοὶ ἡροήθησαν μὲ τὴν δικαιολογίαν· non posse venire eo quod non praesto est archiepiscopus Benenatus². Ἡ σύνοδος ἤκουσε τὰς ἀπαντήσεις τῶν ἐπισκόπων τούτων μετὰ δυσαρεσκείας καὶ διὰ μὲν τὸν Πριμάσιον ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἀσχοληθῇ περὶ αὐτοῦ εἰς κατάληλον χρόνον, ἐννοοῦσα προφανῶς ὅτι θὰ καταδικάσῃ τοῦτον μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς, διὰ σημαίνει, ὅτι κατὰ βάθος ἀνεγνώρισε τὴν δικαιολογίαν του. Ὡς πρὸς τοὺς τρεῖς ὅμιλος Ἰλλυριοὺς ἔξέφρασε τὴν ἀπορίαν τῆς διὰ τὴν δικαιολογίαν των, δεδομένου ὅτι, ὡς λέγει, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βενενάτος εὑρίσκετο εἰς κοινωνίαν μετ' αὐτῆς, καθ' ὃσον ὁ μητροπολίτης Στοβίων Φωκᾶς μετεῖχε τῆς συνόδου «ἀναπληρῶν τὸν τόπον» ἔκεινον³.

Οἱ κατάλογοι παρόντων τῆς συνόδου δεικνύουν ὅτι ὁ Φωκᾶς Στοβίων (*Staliensis*) δὲν μετέσχε τῆς συνόδου ὡς ἐπίσημος ἐκπρόσωπος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πρώτης Ἰουστινιανῆς Βενενάτου. Οὗτος κατέχει τὴν 37ην θέσιν, ἐνῷ ὁ τοποτηρητὴς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεοσπαλονίκης, τοῦ ἔξαρχου δηλαδὴ τοῦ ἑτέρου τμήματος τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὁ Βενίγνος Ἡρακλείας, κατέχει τὴν 7ην θέσιν. Ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ ὄνδρου τοῦ Φωκᾶ ἐλλείπει ἡ εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἀπαραίτητος προσθήκη *vicem agens* (τὸν τόπον ἐπέχων)⁴. Ἐντεῦθεν ὑποθέτομεν ὅτι ἡ σύνοδος ἐνεφάνισε τὸν Φωκᾶν ὡς ἐπίσημον ἀπεσταλμένον τοῦ Βενενάτου διὰ νὰ τονίσῃ τὴν ἐκπροσώπησην τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἰλλυρικοῦ, δεδομένου ὅτι αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὴν διαιδοσίαν τοῦ θρόνου τῆς Ρώμης.

Ἐξ ἑτέρου οἱ τρεῖς Ἰλλυριοὶ ἐπίσκοποι ἀντὶ νὰ ἀπαντήσουν εὐθέως, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀφρικανοῦ συναδέλφου των, ὅτι δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ μετάσχουν λόγῳ τῆς ἀπουσίας τοῦ πάπα, ἐπικαλοῦνται τὴν ἀπουσίαν

ταύτην διεψύδουν ὅμιλος τόσον ἡ ἔκθεσις τῶν συνοδικῶν ὃσον καὶ ἡ ὑπογραφὴ του εἰς τὸ α' constitutum τοῦ Βιγιλίου τῆς 14ης Μαΐου 553. Ἡ πληροφορία τοῦ Βίκτωρος εἰναι Ἰσως ὅρθη, ἐὰν χρονολογήσωμεν τὴν μεταστροφὴν τοῦ Πριμασίου εἰς χρόνον μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου, Ἰσως παραλλήλως πρὸς τὴν ἕστερων ἔγκρισιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ πάπα Βιγιλίου, πρβλ. καὶ *CHRYSSOS, Bischofslisten* 140 - 143.

1. *ACO IV 1, 29, 33: MANSI IX 199.*

2. *ACO IV 1, 30, 8-30, 17-30, 26: MANSI IX 199 - 200.*

3. «Qui (Benenatus) communicat nobiscum et consentit his quae ab ista synodo aguntur, sicut ostendunt ea quae saepius scripsit et fecit, et quod Phocas religiosissimus episcopus sub eius dioecesi constitutus praesto est huic sancto concilio et eius vices agit», *ACO IV 31, 1-4: MANSI IX 200 C.*

4. *ACO IV 1, 4, 24-21, 20.*

τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βενενάτου, τὸν ὅποιον μάλιστα εἶχον καθαιρέσει πρὸ τετραετίας, διότι εἶχεν ἀποδεχθῆ τὰς ἀπόψεις τοῦ αὐτοκράτορος¹. «Οτι δὲ τοῦτο ἦτο ἀπλῆ πρόφασις, ἀποδεικνύει κυρίως ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Σαβινιανοῦ, ὁ ὅποιος ἀπέσχε τῆς συνόδου, παρ' ὅλον ὅτι ὡς ἐπίσκοπος Ζαπάρων ἀνῆκεν εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς ἐπαρχίας Μακεδονίας Β', δηλαδὴ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ μητροπολίτου Στοβίων, ὁ ὅποιος ἦτο παρὸν εἰς τὴν σύνοδον².

Ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπογραψάντων τὸ α' constitutum τοῦ Βιγιλίου ὡς καὶ ἔξ αλλων πηγῶν³ μανθάνομεν ὅτι πλὴν τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων ἐπισκόπων εὑρίσκοντο εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἔτεροι 13 ἐπίσκοποι ἐκ τῆς Δύσεως, τοὺς ὅποιους ἡ σύνοδος δὲν ἐπεχείρησε νὰ μεταπείσῃ ὅπως μετάσχουν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς⁴. Τοῦτο ὀφείλεται προφανῶς εἰς τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι αὐτοὶ εὑρίσκοντο ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον ἔξαρτησιν ἐκ τοῦ πάπα, εἴτε διότι ἀνῆκον εἰς τὴν μητροπολιτικὴν αὐτοῦ δικαιοδοσίαν, ἢσαν δηλαδὴ ἐπίσκοποι Ἰταλικῶν πόλεων τῆς *Italia suburbicaria*, εἴτε διότι προήρχοντο ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ περιβάλλοντός του. Οὕτως ἐκ τῶν 13 ἐπισκόπων οἱ μὲν ἐνδεκα ἀνῆκον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἰταλίας, δύο δὲ ἀνῆκον εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ πάπα ὅταν οὗτος ἀφίχθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐχειροτονήθησαν δὲ ἐπίσκοποι ἀνατολικῶν ἐπισκοπῶν κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἀρμονικῶν

1. *B. ἀνωτέρω, σ. 68.*

2. Πρβλ. *CHRYSSOS, Bischofslisten* 133 - 135. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου, τὰ ὅποια κατὰ τὰ ἄλλα εἰναι λίγα συντετμημένα, ἀναφέρονται λεπτομερῶς εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς συνόδου, ὅπως μεταπείσῃ τοὺς ἀνωτέρω τέσσαρας ἐπισκόπους. Ἀξιοσημείωτον δὲ εἰναι τὸ γεγονός, ὅτι τὰ πρακτικὰ μνημονεύουν καὶ τῶν κατοικιῶν τῶν ἀνωτέρω ἐπισκόπων. Ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι ὁ Πριμάσιος Ἀδρουμετίου διέμενεν ἐν domo Marinae, *ACO IV 1, 29, 31*, ὁ Προέκτος Ναΐσσου ἐν domo Maxentiani, αὐτόθι, 30, 15, ὁ Σαβινιανὸς Ζαπάρων in loco qui dicitur Palea, in domo piissimi et tranquillissimi imperatoris, αὐτόθι, 30, 5, ὁ δὲ Παῦλος β' Ἰουστινιανῆς in domo Germani prope portum Caesaris, αὐτόθι, 30, 19. Ἡ ἔρευνα τῶν φιλολογικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν στοιχείων περὶ τῶν κτισμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέδειξεν ὅτι ἀπασπι αἱ ἀνωτέρω οἰκίαι ἢσαν κρατικὰ μέγαρα, συντηρούμενα ὑπὸ εἰδικοῦ κρατικοῦ ἐπιστάτου, R. JANIN, *Constantinople byzantine*, Paris 1964, σ. 136, ἐ., 227 ἐ., 354 ἐ. καὶ 402. Ὁτι εἶχον τεθῆ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀνωτέρω οὐχὶ ἵδια τέρας σημαντικῶν ἐπισκόπων τοιαῦται δινατότητες διαμονῆς, δεικνύει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τὴν περιπολήσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ξένων, παρ' ὅλον ὅτι οὗτοι ἀνῆκον εἰς τὴν ἀντιπολιτευομένην παράταξιν.

3. *Vigiliusbriefe* 14, 8 - 12.

4. *Coll. Avell.* 83, σ. 318, 19 - 320, 11.

σχέσεων τοῦ πάπα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα¹. Ἐπομένως ἡ σύνοδος προσεκάλεσε μόνον τοὺς ἀπόντας ἐπισκόπους τῆς Ἀφρικῆς καὶ τοῦ Ἰλυρικοῦ, διότι μόνον δι' αὐτοὺς εἶχεν ἐλπίδας ὅτι θὰ ἡδύναντο νὰ πράξουν αὐτοβούλως καὶ παρὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ πάπα, ἐφ' ὃσον οὕτοι ἀνήκον μὲν εἰς τὸ πατριαρχεῖον τῆς Δύσεως, διετήρουν δμῶς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνεξαρτησίαν των, ὡς ἀλλωστε εἶχον δεῖξει μὲ τὴν ἀντίδρασίν των κατὰ τοῦ παπικοῦ *judicatum*.

Ἡ τρίτη συνεδρία ἐγένετο τὴν ἐπομένην, Παρασκευήν, 9ην Ματου². Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πρακτικῶν τῆς προηγουμένης συνεδρίας ἡ σύνοδος ἔλαντι νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ κύριον ἔργον της, εἰς τὴν ἔρευναν τῆς διδασκαλίας τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, περιωρίσθη εἰς τὴν σύνταξιν μιᾶς ὁμολογίας πίστεως, διὰ τῆς ὁποίας διεκήρυσσε τὴν ἐμμονήν τῆς εἰς τοὺς ὄρους τῶν προηγουμένων τεσσάρων οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τῶν μεγάλων πατέρων τῆς ἐκκλησίας καὶ κατεδίκαζεν ὡς αἴρεσιν πᾶσαν διδασκαλίαν στρεφομένην κατ' αὐτῶν³. Ἡ ὁμολογία αὕτη, ἡ ὁποία ἔκατὸν ἦτη βραδύτερον ἀνεγνώσθη ἐνώπιον τῆς συνόδου τοῦ Λατερανοῦ (649) καὶ ἐτέθη ὡς βάσις πάσης περαιτέρω δογματικῆς συζητήσεως, προδίδει, ὡς παρετήρησεν ὁ Hefele, μεγάλην ἑξάρτησιν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ τύπου τοῦ Ἰουστινιανοῦ⁴.

'Αλλ' ἐὰν ὁ Ἰουστινιανὸς εἴχε λόγον νὰ περιλάβῃ μίαν τοιαύτην

1. Πρόκειται περὶ τοῦ μητροπολίτου Κλαυδιουπόλεως Βιγκεντίου καὶ τοῦ μητροπολίτου Ἰκονίου Πάστορος. Περὶ τοῦ Πάστορος δὲν ἔχομεν ἄλλα στοιχεῖα πλὴν τοῦ δνόματός του, τὸ δόπιον μαρτυρεῖ λατινικὴν καταγωγὴν καὶ τὸ γεγονός ὅτι οὗτος ἀπέσχε τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου. Περὶ τοῦ Βικεντίου δμῶς μανθάνομεν ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς ζ' συνεδρίας τῆς συνόδου, ὅτι τὸ ἔτος 550 ἦτο ὑποδιάκονος τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, ACO IV 1, 186, 27 ἐ.: MANSI IX 349 - 350, βλ. καὶ κατωτέρω, σ. 125. 'Ἐν τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ἐξ Ἰταλίας, δόνο, ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Λουκιανός, ὑπογράψουν τὸ α' constitutum ὡς ἐπίσκοποι ecclesiae Meletensis, Coll. Auct. 83, σ. 319, 18-21. 'Τὸ δὲ δνομα τοῦτο ὁ Hefele ὑπέθεσε τὴν ἐπισκοπὴν τῆς νήσου Μάλτας καὶ τὴν μητρόπολιν Μελιτηνῆς Ἀρμενίας. Τὸ πρῶτον εἶναι πιθανόν, ἀλλὰ ἡ μητρόπολις Μελιτηνῆς ἀποκλείεται νὰ ἔννοηται ἐνταῦθα, διότι κατὰ τὴν ε' σύνοδον ἑξεπροσώπει ἐπισήμως τὸν μητροπολίτην Μελιτηνῆς Παλλαδίουν ὁ ἐπίσκοπος Κουκουσῶν Ἰωάννης, HEFELE II 880-881.

2. Τὸ παριστὸν χειρόγραφον δίδει τὴν ἡμερομηνίαν 12η Ματου. Οἱ λοιποὶ δμῶς κώδικες καὶ ἡ δήλωσις τοῦ διακόνου Διοδώρου διέπονται ἡ προηγουμένη συνεδρία ἐγένετο *hesterno die* ὑποχρεώνουν νὰ θέσωμεν τὴν τρίτην συνεδρίαν εἰς τὴν 9ην Ματου.

3. ACO IV 1, 36,34-37,31: MANSI IX 201 A-202 B.

4. HEFELE II 870.

ὅμολογίαν πίστεως εἰς τὸν ἐναρκτήριον τύπον του πρὸς τὴν σύνοδον, ἐρωτᾶται διὰ ποίους λόγους ἡ σύνοδος ἀφέρωσε μίαν ὀλόκληρον συνεδρίαν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς σχετικῶς μικρᾶς ταύτης ὁμολογίας, δεδομένου ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο σύνηθες κατὰ τὰς προηγουμένας συνόδους. Πιθανὸν ἡ πρᾶξις αὕτη ὑπηρεύθη ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐκ νέου διακηρύξεως ὑπὸ τῆς συνόδου, διότι αἱ ἐργασίαι αὐτῆς δὲν ἐπρόκειτο νὰ στραφοῦν κατὰ τῶν προηγουμένων συνόδων καὶ κυρίως κατὰ τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος. Πιθανῶς ἡ πρᾶξις αὕτη ἀπεσκόπει νὰ διασκεδάσῃ τοὺς ἐνδοιασμοὺς τοῦ πάπα καὶ τοῦ περιβάλλοντός του καὶ νὰ παρακινήσῃ αὐτοὺς ὅπως ἀπαλλάξουν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ σκανδάλου τοῦ ἐπερχομένου σχίσματος, ἐφ' ὃσον ἦτο εἰς ὅλους σαφές, ὅτι ἡ σύνοδος θὰ ἐπετύχῃ την συνήγωνε τῆς σκοποῦ της μόνον ἐὰν συνήγωνε τὰς διεστώσας ἐκκλησίας.

Πάντως καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη ἔμεινε ἀνεψιακή ἀποτελέσματος καὶ ἡ σύνοδος ἀπὸ τῆς ἐπομένης συνεδρίας ἤρχισε τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀνάλυσιν τῶν ἔργων τῶν Τριῶν Κεφαλαίων.

4. ΤΟ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Τὴν τετάρτην συνεδρίαν ἔκάλυψεν ἡ ἀνάγνωσις ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας. "Εχει γίνει μακρὰ συζήτησις καὶ ἔχουν διατυπωθῆ ἀντιφατικαὶ ἀπόψεις περὶ τῆς προελεύσεως, τῆς ἡλικίας καὶ τῆς γνησιότητος τοῦ ὑπὸ τῆς συνόδου ἀναγνωσθέντος ἀνθολογίου. Πρόκειται περὶ 71 ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν δογματικῶν καὶ ἑρμηνευτικῶν ἔργων τοῦ Θεοδώρου. Εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἀνάχειρας διατριβῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναλυθοῦν τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα κατὰ τὸ θεολογικὸν αὐτῶν περιεχόμενον καὶ νὰ ἔρευνηθῇ ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὴν αἴρεσιν τοῦ Νεστορίου καὶ τὰς ἀπόψεις τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, τοῦ Πρόκλου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν λοιπῶν περὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας ἀσχοληθέντων πατέρων. 'Αλλὰ καὶ διότι ἀφορᾷ εἰς τὸ πρόβλημα τῆς γενέσεως τοῦ ἀνθολογίου τούτου περιοριζόμεθα κατ' ἀνάγκην εἰς τὰ πορίσματα τῆς μέχρι τοῦδε ἔρευνης, δεδομένου ὅτι μία πρωτότυπος περὶ αὐτοῦ μελέτη θὰ ἀπῆται νέαν Ιστορικοδογματικὴν ἀνάλυσιν τῆς νεστοριανούσης καὶ ἀντινεστοριανῆς πατερικῆς φιλολογίας τοῦ ε' καὶ τοῦ ε' αἰώνος.

'Η κατὰ τοὺς προσφάτους χρόνους γενομένη ἀνακάλυψις σπουδαίων ἔργων τοῦ Θεοδώρου ἐν συριακῇ μεταφράσει ὑπὸ τοῦ A. Mingana¹,

1. *Woodbrooke Studies*, τόμ. V, *Commentary of Theodore of Mopsuestia*

τοῦ K. Staab¹, τοῦ R. Devreesse² καὶ τοῦ J. Vosté³ ἔδωκε νέαν ὀθησιν εἰς τὴν ἔρευναν περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ «διδασκάλου τοῦ Νεστορίου», ἡ ὁποία δὲν ἀπεπερατώθη εἰσέτι. Ἰδιαιτέρα προσοχὴ ἔδόθη εἰς τὸ ἑρώτημα, ἐὰν τὰ ὑπὸ τοῦ Λεοντίου «έρημιτου», τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ κυρίως ὑπὸ τῶν πρακτικῶν τῆς ε' συνόδου διασωθέντα ἀποσπάσματα τῶν ἔργων τοῦ Θεοδώρου ἀποτελοῦν ἀξιόπιστα δείγματα τῆς θεολογικῆς αὐτοῦ σκέψεως. Μετὰ τὴν πολυετή προσπάθειαν τοῦ R. Devreesse νὰ ἀποδεῖξῃ ὅτι τὰ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἔρμηνευτικῶν ἔργων τοῦ Θεοδώρου εἶναι νενοθευμένα⁴ καὶ τὴν προσπάθειαν τοῦ M. Richard νὰ ἀποδεῖξῃ τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν ἀποσπασμάτων ἐκ τοῦ κυρίου δογματικοῦ ἔργου τοῦ Θεοδώρου, τοῦ ἔργου *Περὶ τῆς ἐνανθρω-*

on the Nicene Creed, Cambriadge 1932, τοῦ Ιδίου, τόμ. VI, *Commentary of Theodore of Mopsuestia in the Lord's Prayer and on the Sacraments of Baptism and the Eucharist*, Cambridge 1933, πρβλ. καὶ R. TONNEAU, *Les homélies Catéchétiques de Théodore de Mopsuste*, Studi e Testi 145, Città del Vaticano, 1949.

1. *Pauluskommentare aus der griechischen Kirche*, Münster 1933. 'Ανάλυσιν τοῦ 'Τπομνήματος καὶ διορθώσεις εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Staab ἔκαμεν δ. U. WICKERT, *Studien zu den Pauluskommentaren Theodors von Mopsuestia als Beitrag zum Verständnis der antiochenischen Theologie*: Beihefte zur Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft und der Kunde der älteren Kirche, ἀρ. 27, Berlin 1962.

2. *Le Commentaire de Théodore de Mopsueste sur les psaumes 1 - 80*, Studi e Testi 93, Città del Vaticano 1939, πρβλ. καὶ τοῦ Ιδίου, «Le commentaire de Théodore de Mopsueste sur les psaumes», ἐν *Revue Biblique* 37 (1928) 340-366 καὶ 38 (1929) 35-62. Διορθώσεις ἔκαμεν δ. V. BULHART, «Kritische Studien zum lateinischen Text des neuen Theodorus von Mopsuestia», ἐν *Wiener Studien* (1941) 134-145.

3. *Theodori Mopsuesteni Commentarius in Evangelium Ioannis Apostoli*: CSCO, Syr., ser. 4, τόμ. 2, Louvain 1940. 'Ανάλυσιν τοῦ 'Τπομνήματος ἔκαμεν δ. K. SCHÄFERDIECK, *Das Johannes-verständnis des Theodor von Mopsuestia* (διατύλογρ. διατριβή, Bonn 1958).

4. Βλ. κυρίως τὰς μελέτας: «Par quelles voies nous sont parvenus les commentaires de Théodore de Mopsueste?», ἐν *Revue Biblique* 39 (1930) 362-377. (Εἰχε προηγηθῆ ἡ μελέτη τοῦ J. M. VOSTÉ, «L'oeuvre exégétique de Theodore de Mopsueste au II° concile de Constantinople», ἐν *Revue Biblique* 38 (1929) 382-395 καὶ 542-564 μὲ ἀντίθετα συμπεράσματα). Συστηματικώτερον διετύπωσε τὰς ἀπόψεις του εἰς τὸ μνημειῶδες ἔργον του *Essai sur Théodore de Mopsueste*, Studi e Testi 141, Città del Vaticano 1948, κεφ. IX («Les extraits de Théodore condamnés en Mai 553»), σ. 243-258.

πήσεως¹, ἀλλαὶ ἔρευναι, κυρίως τοῦ J. Vosté², τοῦ F. Sullivan³ καὶ ἄλλων⁴, ὑπεγράμμισαν τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν ἀποσπασμάτων καὶ ἀπέδωσαν τὴν ἀσάφειαν καὶ τὴν εἰς τινας περιπτώσεις παραμόρφωσιν τοῦ νοήματος τῶν ἀποσμασμάτων τοῦ Θεοδώρου διχι εἰς συνειδήτην νόθευσιν, ἀλλὰ εἰς τὴν μὴ προσεκτικὴν διαλογήν αὐτῶν ἐκ τῆς συναφείας τοῦ κειμένου. 'Ως προσωρινὸν πόρισμα θὰ ἡδύνατο νὰ ἔχαχθῇ ὅτι τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα συνιστοῦν ἐν ἀνθολόγιον, τὸ ὅποιον συνετέθη κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Θεοδώρου (428) ὑπὸ ἀντιπάλων αὐτοῦ καὶ δὴ πρὸς καταπολέμησίν του⁵.

1. M. RICHARD, «La tradition des fragments du traité περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως de Théodore de Mopsueste», ἐν *Le Muséon* 56 (1943) 55-75. Πρβλ. καὶ τὰς περατέρω μελέτας τοῦ Ιδίου, «L'introduction du mot 'hypostase' dans la théologie de l'incarnation», ἐν *Mélanges de science religieuse* 2 (1945) 5-32 καὶ 243-270, ὡς καὶ «Les traités de Cyrille d'Alexandrie contre Diodore et Théodore et le fragments dogmatiques de Diodore de Tarsen», *Mélanges Félix Grat*, τόμ. 1, (Paris 1946) 99-116.

2. «L'œuvre exégétique de Theodore de Mopsueste au II° concile de Constantinople», ἐν *Revue Biblique* 38 (1929) 382-395 καὶ 542-554 καὶ τοῦ Ιδίου «Theodori Mopsuesteni 'Liber ad Baptizandos'», ἐν *Orient. Chr. Per.* 9 (1943) 211-228.

3. *The Christology of Theodore of Mopsuestia*: Analecta Gregoriana, τόμ. 82, ser. facult. theol. sect. B (ἀρ. 29), Romae 1956, κυρίως τὸ κεφ. β' καὶ γ', The Reliability of the fragments found in sources hostile to Theodore, σ. 35-159. Πρβλ. καὶ τὸ παλαιότερον ἀρθρον τοῦ Ιδίου, «Some reactions to Devreesse's new Study of Theodore of Mopsuestia», ἐν *Theological Studies* 12 (1951) 171-207.

4. Βλ. τὰς βιβλιοκρισίας εἰς τὸ ἔργον τοῦ DEVREESSE, *Essai*, κυρίως τοῦ O. DE URBINA, ὡς καὶ τὸ ἀρθρον τοῦ P. GALTIER, «L'unio secundum hypostasim chez saint Cyrille», ἐν *Gregorianum* 33 (1952) 351-398.

5. F. SULLIVAN, *Christology...* 51-52. 'Ο M. RICHARD ὑποθέτει ὅτι συνετάγῃ ὑπὸ 'Απολιναριστῶν, *Mélanges de science religieuse* 2 (1945) 22-23. Πρβλ. καὶ *Revue des études byzantines* 2 (1947) 43. Τὰς ἀπόψεις τοῦ DEVREESSE, ἐν *Essai* 243-245. 'Η προσπάθεια τῶν συγχρόνων ἔρευνητῶν νὰ ἀνεύρουν ἐπιχειρήματα ὑπὲρ ἡ κατὰ τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ ἀνθολογίου ἐπηρεάζεται ἐκάστοτε ἐκ τῆς γενικωτέρας στάσεως αὐτῶν ἔναντι τοῦ Θεοδώρου καὶ τῆς διδασκαλίας του. Κατὰ τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ ἀνθολογίου καὶ ἐπομένως κατὰ τῆς καταδίκης τοῦ Θεοδώρου ὑπὸ τῆς συνόδου ἐξεφράσθησαν δύοι συμπαθοῦν τὴν θεολογίαν, κυρίως τὴν χριστολογίαν αὐτοῦ, π.χ. E. AMANN, «La doctrine christologique de Théodore de Mopsueste (A propos d'une publication récente)», *Revue de science relig.* 14 (1934) 161-190, τοῦ Ιδίου, «Un nouvel ouvrage de Théodore de Mopsueste», ἐν *Revue d. science relig.* 20 (1940) 491-528, ὡς καὶ τὸ ἀρθρον περὶ Θεοδώρου Μοφουεστίας, ἐν *LThK*, τόμ. 15 (1945), σ. 235-279. 'Επίσης τοῦ A. VACCARI, *In margine al commento di Theodore*

Εἰς τὸ διὰ τὴν ἡμετέραν προβληματικὴν ἐνδιαφέρον ἔρώτημα, πόθεν ἐπρομηθεύθη ἡ σύνοδος τὸ ἐν λόγῳ ἀνθολόγιον, δὲν εἶναι δύσκολον νὰ δοθῇ ἀπάντησις. Τὰ ἀποσπάσματα, τὰ ὅποια ἀνεγνώσθησαν ἐνώπιον τῆς συνόδου, περιελήφθησαν κατὰ μέρος καὶ εἰς τὸ α' constitutum τοῦ πάπα Βιγιλίου¹. 'Ο δὲ πάπας γράφει δὲ τὰ ἀποσπάσματα ἔλαβεν ἐκ τοῦ πρώτου τῶν δύο τόμων, τοὺς ὅποιους ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ διλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ Πάσχα². Τὸ γεγονός δὲ δὲ διὰ τὸ πάπας χρησιμοποιεῖ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς μετάφρασιν τῶν ἀποσπασμάτων, ἡ ὅποια συμπεριελήφθη εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου, ἀποδεικνύει δὲ τὸ ἀνθολόγιον ἐπρομηθεύθη ἡ σύνοδος παρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην δὲν ἀντιφάσκει ἡ παρατήρησις τῶν γραμματέων τῆς συνόδου: habemus prae manibus scripta quae ex Theodori codicibus collegistiis (sc. synodus)³, δεδομένου

ro Mopsuesteno ai Salmi: Studi e Testi 121 (Miscellanea Giov. Mercati, τόμ. 1), Città del Vaticano 1946, σ. 175-198, κυρίως δὲ τὸ μνημονευθὲν ἔργον τοῦ DEVREESSE, *Essai*, τὸ δόποιον δύναται νὰ ὀνομασθῇ «ἀπολογία ὑπὲρ τοῦ Θεοδώρου». Ἐκ τῶν μελετῶν, αἱ δόποιαι ἀπορρίπτουν τὴν χριστολογίαν τοῦ Θεοδώρου σπουδαιότεραι εἰναι: M. JUGIE, «Le liber ad baptizandos de Théodore de Mopsuesten», ἐν *Echos d'Orient* 32 (1935) 257-271, J.M. VOSTE, «Théodore de Mopsueste sur les psaumes», *Angelicum* (1942) 179-198, P. PARENTE, «Una riabilitazione di Theodoro Mopsuesten», *Doctor Communis* (1950) 3-14, M. ANASTOS, «The immutability of Christ and Justinian's condemnation of Theodore of Mopsuestia», ἐν *Dumbarton Oaks Pap.* 6 (1951) 125-160, K. McNAMARA, «Theodor of Mopsuestia and the Nestorian Heresy», ἐν *The Irish Theological Quarterly* 19 (1952) 254-278 καὶ 20 (1953) 172-191. Πρβλ. πλέον οὐδετέρας ἀπόλυτες παρὰ J. ROMANIDES, «Highlights in the debate over Theodore of Mopsuestia's Christology and some Suggestions for a fresh Approach», ἐν *Greek Orth. Theol. Review* 5 (1959/60) 140-185. Πρβλ. καὶ τὴν διατριβὴν τοῦ B. LABOIRIE, *La christologie de l' homo assumptus chez Théodore de Mopsueste* (δικτυολογραφ.), Louvain 1956 καὶ τὴν μελέτην τοῦ R. A., NORRIS, *Mankind and Christ. A Study in the Christology of Theodore of Mopsuestia*, Oxford 1963.

1. Τὸ constitutum περιέχει 60 κεφάλαια, ἐνῷ τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου 71. Τὴν ἀντιστοιχίαν αὐτῶν ἔξεισεν εἰς πίνακα δ. O. GÜNTHER, *Coll. Avell.*, Prolegomena, σ. LXXI ἐ.

2. «Continuo pietas vestra post illud volumen, quod nobis non ante multos paschae dies per fratrem Benignum Heracleae Pelagoniae direxit episcopum», *Coll. Avell.* 83, 24, σ. 235, 13-15. Κατωτέρω δέ: «Inspicientes dogmata quaedam in prima chartacei voluminis parte per fratrem nostrum Benignum episcopum Heracleae Pelagoniae a vestra pietate transmissi jacentia», *Coll. Avell.* 83, 26, σ. 236, 20-23.

3. ACO IV 1, 43, 27: MANSI IX 203 A.

ὅτι ἡ σύνοδος δὲν εἶχε λόγον νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν πηγήν, ἐκ τῆς ὅποιας ἤντλησε τὸ ὄλικόν της¹. Πάντως τὸ γεγονός, δὲ διὰ τὸ ἀποσπάσματα τινὰ εἶχεν ἥδη καταπολεμήσει ὁ Σευῆρος Ἀντιοχείας², ὁ Λεόντιος³ καὶ ὁ Ἰουστινιανός⁴, δεικνύει δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ε' συνόδου ἥτο διαδεδομένον τὸ ἀντιθεοδωριανὸν ἀνθολόγιον ἐξ ἀποσπασμάτων τῶν ἔργων τοῦ Θεοδώρου.

Κατὰ τὴν πέμπτην συνεδρίαν⁵ ἀνεγνώσθησαν ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἔργων τῶν πατέρων τοῦ ε' αἰῶνος ὡς καὶ αὐτοκρατορικὰ διατάγματα καὶ περικοπαὶ ἐξ ἱστορικῶν ἔργων, τὰ ὅποια ἐστρέφοντο κατὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας. 'Η αὐθεντικότης τῶν ἀποσπασμάτων τούτων, τὰ πλεῖστα τῶν ὅποιων προέρχονται ἐκ τῆς κατὰ τοῦ Θεοδώρου πολεμικῆς τῶν πατέρων μεταξὺ τῶν δύο συνόδων τῆς Ἐφέσου (431 καὶ 449)⁶, ἡμφεσθητή διὰ τοὺς χρόνους μας⁷, δεδομένου δὲ τὰ μὲν ἀποσπάσματα, τὰ ὅποια περιέχει τὸ ἔργον τοῦ Κυριλλοῦ Ἀλεξανδρείας. Κατὰ Θεοδώρου καὶ Διοδώρου δὲν ἀνήκουν εἰς τὸν Θεοδώρον Μοψουεστίας, ἀλλ' εἰς τὸ Κατὰ συνουσιαστῶν ἔργον τοῦ Διοδώρου Ταρσοῦ⁸, τούλαχιστον δὲ τὰ δύο ἐνώπιον τῆς συνόδου ἀναγνωσθέντα διατάγματα τῶν αὐτοκρατόρων Θεοδοσίου Β'

1. Τοῦτο ἐπράξεν ὁ Βιγίλιος, ὁ δόποιος προέβη μὲν εἰς ἀπόρρηψιν τῆς διδασκαλίας τῶν ἀποσπασμάτων χωρὶς νὰ ἔξετάσῃ τὴν αὐθεντικότητα αὐτῶν, ἐτόνισεν δικαῖος δὲ τὴν περιώρισθη εἰς τὰ ἀποσπάσματα τὰ ὅποια διεβίβασεν εἰς αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ κατεδίκασεν αὐτὰ μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν δὲ ταῦτα ἀνήκουν πράγματα εἰς τὸν Θεόδωρον: «In eo volumine, quod nobis per fratrem nostrum Benignum episcopum nuper a pietate vestra transmissum est, sub Theodori Mopsusteni episcopi perhibentur nomine praenotata», *Coll. Avell.* 83, 203, σ. 286, 21 ἐ.

2. *Liber contra impium Grammaticum*, ἐκδ. J. LEBOUR: CSCO 93/94, 101/2, 111/2 (1938, ἐπανέδ. 1952).

3. *Contra Nestorianos et Eutychianos*, κεφ. 3: PG 86, 1603 ἐ.

4. *Justinian's Schriften* 47-69.

5. Περὶ τῆς ἡμερομηνίας βλ. MANSI IX 230, σημ. q.

6. L. ABRAMOWSKI, «Der Streit um Diodor und Theodor zwischen den beiden ephesinischen Konzilien», ἐν *Zeitschr. f. Kirchengesch.* 67 (1955/56) 252-287. Πρβλ. καὶ τὰς ἔργασίας τοῦ Ed. SCHWARTZ, «Concilstudien» 2, *Schriften der Wiss. Gesell. Strassburg*, τεῦχ. 20 (1914) 18 ἐ. καὶ *Codex Vaticanus gr. 1431*: Abbhandl. d. Bayer. Ak. d. Wiss., Philos.-philol. und hist. Kl. 32,6 (München 1927) 11 ἐ. καὶ M. RICHARD, *Acace de Méliâne, Proclus de Constantinople et la Grande Arménie*, Mémorial L. Petit (Paris 1948) 393-412.

7. DEVREESSE, *Essai...* 125-161.

8. M. RICHARD, *Les traités de Cyrille d'Alexandrie contre Diodore et Théodore et les fragments dogmatiques de Diodore de Tarse*, Mélanges F. Grat, Paris 1946, 99-116.

καὶ Βαλεντινιανοῦ Γ' ἔχουν ὑποστῆ ἀλλοιώσεις εἰς βάρος τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας¹.

'Ἐν συνεχείᾳ ἀνέγνωσθησαν τὰ ὑπὸ τῆς συνόδου (τοῦ αὐτοκράτορος) ἐπιλεγέντα ἀποσπάσματα ἐκ τῆς πατερικῆς γραμματείας, τὰ ὅποια κατοχυρώνουν τὸ δικαίωμα τῆς μετὰ θάνατον καταδίκης αἱρετικῶν. Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι τὰ ἀποσπάσματα ἐξ ἔργων ἀνατολικῶν πατέρων² προσεκόμισεν ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς συνόδου Διόδωρος ὡς ἐπιλεγέντα ὑπὸ αὐτῆς ταύτης τῆς συνόδου³, ἐνῷ τὰ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Αὐγουστίνου καὶ τῶν ἀφρικανικῶν συνόδων⁴ ἐνεφάνισεν ὡς ἰδίαν συμβολὴν τῆς ἐκκλησίας του ὁ τοποτηρητής τοῦ ἀρχιεπισκόπου Καρχηδόνος, ἐπίσκοπος Τούνεως Σεξτιλιανός⁵. "Οτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ αὐθορμήτου συμβολῆς τοῦ Σεξτιλιανοῦ, ἀλλὰ περὶ ἐσχεδιασμένης ἐνεργείας, ἀποδεικνύει τὸ γεγονός, ὅτι τινὰ τῶν ὑπὸ αὐτοῦ προσκομισθέντων ἀποσπασμάτων εἶχεν ἡδη χρησιμοποιήσει ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὰ διατάγματά του⁶. 'Ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς συνόδου ἐξηγεῖται ἐκ τῆς προσπαθίας της, ὅπως ἀφ' ἐνὸς μὲν τονίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της ἐκ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπογραμμίσῃ τὴν παρουσίαν καὶ συνεργασίαν τῶν ἀφρικανῶν μελῶν αὐτῆς.

'Ἐν συνεχείᾳ ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Βενίγνος Ἡρακλείας, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι καὶ ἄλλοι αἱρετικοὶ κατεδικάσθησαν μετὰ θάνατον κατὰ τὸ παρελθόν, ὁ δὲ Θεόδωρος Ἀσκιδᾶς ἀνέλαβε νὰ διευκρινίσῃ τὴν ἀρνητικὴν στάσιν τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, τοῦ Πρόκλου καὶ τοῦ Ἰωάννου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Γρηγορίου Νύσσης καὶ ἄλλων πατέρων ἔναντι τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας⁷. Μετὰ ταῦτα ἡ σύνοδος ἀνέγνωσε τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου Μοψουεστίας τοῦ ἔτους 550, τὰ ὅποια

1. ACO IV 1, 91,8-93,2: MANSI IX 249-251. Τὸ γνήσιον κείμενον (;) ἐν Cod. Theodosianus XVI 5, 16 καὶ Cod. Iustinianus I 5, 6. Πρβλ. DEVREESSE, *Essai*, 235-236.

2. ACO IV 1, 101,7-102,5: MANSI IX 259-260.

3. «Sunt nobis prae manibus quae electa sunt ad praesentem quaestio nem pertinentia», ACO IV, 1, 101, 3: MANSI IX 259 D.

4. ACO IV 1, 102,20-103,33: MANSI IX 261 A-262 B.

5. «Sextilianus... in medio stans dixit: Quoniam proposita sunt sancta evangelia et oportet unumquemque ea quae sunt suae scientiae ad propositam quaestionem pertinentia facere manifesta, doceo...», ὁ δὲ «diaconus et notarius de manibus eius sublatam cartham recitatavit», ACO IV 1, 102,6-19: MANSI IX 260 D.

6. *Justinians Schriften* 68 ἐ. καὶ 108 ἐ.

7. ACO IV 1, 104, ἐ. : MANSI IX 262 ἐ.

ἀπεκάλυψαν ὅτι τὸ δνομα τοῦ Θεοδώρου εἶχε διαγραφῇ ἐκ τῶν διπτύχων τῆς ἐκκλησίας Μοψουεστίας τουλάχιστον πρὸ 80 ἑτῶν¹.

'Η σύνοδος ἡρκέσθη εἰς τὸ ἐπιβαρυντικὸν τοῦτο ὄλικὸν κατὰ τοῦ Θεοδώρου καὶ ἐπεφυλάχθη νὰ ἐκδώσῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀργότερον, συνέχισε δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Θεοδωρήτου Κύρου. 'Ανεγνώσθησαν ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ ἔργου του Κατὰ τῶν δώδεκα ἀναθεματισμῶν τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ ἐξ ἄλλων ἔργων αὐτοῦ κατὰ τοῦ Κυρίλλου καὶ κατὰ τῆς γ' ἐν Ἐφέσῳ συνόδου².

'Η ἔκτη συνεδρία κατηγαλώθη εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰβα Ἐδέσσης πρὸς τὸν Πέρσην Μάριν μᾶς μεγάλης ὁμάδος ἐπιστολῶν τῶν πατέρων καὶ τμημάτων τῶν πρακτικῶν τῶν συνόδων τῆς Ἐφέσου καὶ τῆς Χαλκηδόνος, ὡστε νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰβα περιεῖχεν ἀβασίμους κατηγορίας κατὰ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ ἦτο μεστὴ αἱρετικῶν ἀπόψεων καὶ ἐντεῦθεν δρθῶς ἐθεωρήθη αἱρετικὴ ὑπὸ τῶν πατέρων τῶν προηγουμένων συνόδων. Μετὰ μακρὰν καὶ δαιδαλώδῃ ἀποδεικτικὴν διαδικασίαν ἡ σύνοδος κατέληξεν εἰς τὸ ἀναμενόμενον συμπέρασμα: Κατεδίκασε τὴν ἐπιστολὴν ὡς αἱρετικὴν καὶ ἐπεράτωσε τὴν συνεδρίαν μὲ τὰς γνωστὰς ἐξ ἄλλων συνόδων ἀναφοράσιες (acclamations) κατὰ τῶν αἱρετικῶν, ὑπὲρ τῶν πατέρων καὶ ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος: *Multis annis imperatorem. Orthodoxum imperatorem multis annis*³.

5. ΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΣΥΝΕΔΡΙΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἀποδεικτικοῦ ὄλικοῦ κατὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰβα ἐπερατώθη ἡ ἀποστολὴ τῆς συνόδου. "Ο, τι ἐπρεπε νὰ γίνῃ ἀκόμη, ἦτο ἡ σύνταξις καὶ πανηγυρικὴ ἀποδοχὴ καὶ ὑπογραφὴ τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως. Τοῦτο εἶχε προφανῶς σχεδιάσει νὰ πράξῃ ἡ σύνοδος κατὰ τὴν ἐπομένην συνεδρίαν, δταν εἰς τὸ τέλος τῆς ε' ἐδήλωσε: *Sufficiente quaestione quae pro tribus capitulis facta est, alio die quod agendum est consideremus*⁴. 'Η ἐπιθυμία τοῦ αὐτοκράτορος ἦτο ὅμως ἄλλη. Εἰς τὴν σύνοδον ἐνεφανίσθη ὁ καίστωρ Κωνσταντῖνος ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐνημέρωσεν αὐτὴν περὶ τῶν διαμειφθέν-

1. Βλ. ἀνωτέρω, σ. 75 ἐ.

2. ACO IV 1, 130,14-136,25: MANSI IX 290-297.

3. ACO IV 1, 137-182: MANSI IX 297-346.

4. ACO IV 1, 182,11: MANSI IX 346 B.

των κατά τὴν προηγουμένην ἡμέραν.¹ Η ἔκθεσις τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν ὑπ' αὐτοῦ προσκομισθέντων ἐγγράφων ἐκάλυψεν δόλο-κληρον τὴν ζήτησιν.

Ο Κωνσταντῖνος ἐπληροφόρησε τὴν σύνοδον διτὶ τὴν προτεραίαν δι πάπας Βιγίλιος ἐκάλεσε τέσσαρας ἀνωτάτους κρατικοὺς ὑπαλλήλους¹ καὶ τρεῖς ἐπισκόπους, ἥτοι τὸν Θεόδωρον Ἀσκιδᾶν, τὸν Βενίγνον Ἡρακλείας, ἐπίσημον τοποτηρητὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, καὶ τὸν Φωκᾶν Στοβίων, ἀνεπίσημον τοποτηρητὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ ἡθέλησε νὰ ἐγχειρίσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ὑπεσχημένην ἀπάντησίν του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Οὗτοι ἡρνήθησαν νὰ παραλάβουν ταύτην, διότι, ὡς εἶπον, δὲν είχον ἔξουσιοδοτηθῆναι νὰ πράξουν τοῦτο καὶ συνεβούλευσαν τὸν πάπαν νὰ ἀποστείλῃ ταύτην εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ τῶν διακόνων του. Ο πάπας ἐπεχείρησε νὰ μυήσῃ τούτους τούλαχιστον εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ἀπαντήσεως του, ἀλλ' οἱ τρεῖς παρόντες ἐπίσκοποι ἐδήλωσαν διτὶ οὗτος ὁφειλε νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν σύνοδον καὶ νὰ μετάσχῃ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, μόνον δὲ τότε θὰ ἀνεγνωρίζον αὐτὸν «ὡς κεφαλὴν καὶ πατέρα». Εάν δημοσίευσεν εἰς τὴν σύνοδον τὰ ἔξης ἐγγραφα: παρὰ τὴν ὑπόσχεσίν του, θὰ ἐπρεπε νὰ ἀποστείλῃ τὴν ἀπάντησίν του μόνος εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ο Βιγίλιος ἀπέστειλε τότε τὴν ἀπάντησίν του διὰ τοῦ ὑποδιακόνου *Servusdei*. Ο Ἰουστινιανὸς ἡρνήθη νὰ δεχθῇ τοῦτον εἰς ἀκρόασιν καὶ νὰ παραλάβῃ τὸ ἐγγραφόν, εἰδοποιήσας τὸν πάπαν διτὶ τὴν ἀπάντησιν ταύτην εἰχε καταστῆσει περιττὴν ἡ προηγουμένη στάσις του. Διότι, ἐὰν διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου οὗτος ἐπαναλαμβάνει τὰς παλαιὰς ἀπόψεις του, τοῦτο εἰναι ἀγρηστὸν, ἐφ' ὅσον ἀρκοῦν τὰ παλαιότερα κείμενά του, ἐὰν δημοσίευσε τὸν αὐτοῦ ἀλλάσσει τακτικὴν καὶ ὑπεραμύνεται τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, τότε ἀντιφάσκει πρὸς διαυτὸν καὶ καταδικάζει ἐκατὸν διὰ τῶν ἰδίων ἐγγράφων ἀπομακρυνόμενος ἐκ τῆς δρθῆς διδασκαλίας². Τέλος δὲ καίστωρ Κωνσταντῖνος διεβίβασεν εἰς τὴν σύνοδον τὰ ἐγγραφα ἑκεῖνα τοῦ Βιγίλιου, διὰ τῶν ὅποιων οὗτος εἶχεν ἀγκρίνει τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τὸ παρελθόν καὶ ἐξήτησεν ἐν δύναματι τοῦ αὐτοκράτορος δημοσίευσθοῦν ταῦτα ἐνώπιον αὐτῆς.

Οὕτως ἡ σύνοδος διέκοψε τὸ θεολογικὸν αὐτῆς ἔργον καὶ ἔλαβε χαρακτῆρα ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου μὲ κατηγορούμενον τὸν πάπαν

1. Τὴν γνωστὴν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν προηγουμένων διαπραγματεύσεων, βλ. ἀνωτέρω, σ. 82 έ.

2. ACO IV 1, 184-187: Mansi IX 345-352.

Βιγίλιον καὶ κατήγορον τὸν αὐτοκράτορα (διὰ τοῦ καίστορος Κωνσταντίνου). Προξενεῖ ἐντύπωσιν τὸ κατηγορητήριον, καὶ δὴ τὸ σοφιστικὸν ἐπιχείρημα τοῦ αὐτοκράτορος, διτὶ ὁ Βιγίλιος καταδικάζει ἐκατὸν διὰ τῶν ἰδίων ἐγγράφων, τὸ διποῖον καταργεῖ κατ' οὐσίαν τὸ δικαιώματα ἀλλαγῆς γνώμης. Τὸ γεγονὸς διτὶ ὁ Βιγίλιος ἡλασκεν, ἢ μᾶλλον ἐπανῆλθεν εἰς τὰς ἀρχικὰς ἀπόψεις του, δὲν συνιστᾷ ἀντικανονικὴν πρᾶξιν. Η ἀπόδειξις δημοσίευσθαι τῆς συνόδου ἔθιγε τὸν πάπαν ἡθικῶς, διότι ἀπεκάλυψε τὴν παλινφύσιαν του.

Εἶναι χαρακτηριστικὸν διτὶ ὁ Βιγίλιος δὲν ἐκοινοποίησε τὴν ἀπάντησίν του εἰς τὴν σύνοδον, τὴν διποίαν προφανῶς δὲν ἀνεγνώριζεν, ἀλλ' εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ δὴ προσκαλέσας τοὺς ἀνωτάτους κρατικοὺς λειτουργούς καὶ τοὺς τρεῖς εἰδικῶς ἐπιλεγέντας ἐπισκόπους¹ τὸν δυναμικὸν Θεόδωρον Ἀσκιδᾶν, φίλον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ προφανῶς σημαντικώτερον θεολόγον τῆς συνόδου¹, καὶ τοὺς ἐκπροσώπους τῶν δύο τμημάτων τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ, τὸ διποῖον ὡς ἀποστολικὸν «βικαριάτον» ἀνῆκεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του.

Ο Κωνσταντῖνος προσεκόμισεν εἰς τὴν σύνοδον τὰ ἔξης ἐγγραφα: 1) Ἰδιόχειρον ἐπιστολὴν τοῦ Βιγίλιου πρὸς τὸν Ἰουστινιανόν, διὰ τῆς διποίας οὗτος ἀπεδέχετο τὴν καταδίκην τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, 2) παρομοίαν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν Θεοδώραν, 3) τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βιγίλιου πρὸς τοὺς διακόνους Ρούστικον καὶ Σεβαστιανόν, διὰ τῆς διποίας ἐκοινοποιεῖτο εἰς αὐτοὺς ἡ καθαρίσεις των, 4) ἐπιστολὴν τοῦ Βιγίλιου πρὸς τὸν Βαλεντινιανὸν ἐπίσκοπον Σκυθίας, 5) ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀρελάτης Λύρηλιανόν, 6) ἐγγραφὸν καταθέσειν τοῦ Θεοδώρου Καισαρείας καὶ τοῦ πατρικοῦ Κεθήγου, ἡ διποία περιεῖχε τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Βιγίλιου διτὶ θὰ συνεχίσῃ νὰ ἐργάζηται διὰ τὴν καταδίκην τῶν Τριῶν Κεφαλαίων μετὰ τὴν ἀκύρωσιν τοῦ *judicatum*, καὶ τέλος 7) ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου πρὸς τὸν στρατάρχην τῆς Ἀνατολῆς Ὑπάτιον, διὰ τῆς διποίας ἀπεδεικνύετο διτὶ καὶ ὁ προκάτοχος καὶ θεῖος τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν διέκειτο εὔμενῶς ἔναντι τῶν Τριῶν Κεφαλαίων.

Περὶ τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Βιγίλιου (ἀρ. 6) δὲ Κωνσταντῖνος λέγει τὰ ἔξης: Αὕτη ἐφύλασσετο ἐσφραγισμένη μέχρι σήμερον. Σήμερον δημοσίευσθαι δικαστικοῦ δικαστηρίου συνεκέντρωσεν δῆλους τοὺς δυτικοὺς ἐπισκόπους καὶ κληρικούς, οἱ διποῖοι δὲν μετέχουν τῆς συνόδου καὶ παρουσίᾳ τῶν ἀνωτάτων κρατικῶν λειτουργῶν ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ ἀνοιγῇ τὸ ἐγ-

1. Βλ. ἀνωτέρω, σ. 24 καὶ 124.

γραφον. Ὁ Βικέντιος Κλαυδιουπόλεως καὶ ὁ ὑποδιάκονος Servusdei ἀνεγνώρισαν τὰς σφραγίδάς των, ὁ δὲ Βικέντιος ἐδήλωσεν ὅτι εἶχε μετάσχει τῆς πράξεως ταύτης, διότι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (15ην Αὐγούστου 550) ἦτο ὑποδιάκονος τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης.

Ἡ σύνοδος ἀνέγνωσε τὰ ἔπτα ἔγγραφα, ἐπήνεσε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἦτο ἑτοίμη νὰ διακόψῃ τὴν συνεδρίαν δι' ἄλλην ἡμέραν, ὅταν ὁ καίστωρ Κωνσταντῖνος ἀνεκοίνωσεν ὅτι κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος προσεκόμισε καὶ ἔτερον «βασιλικὸν τύπον» (sacra forma) πρὸς ἀνάγνωσιν ἐνώπιον τῆς συνόδου. Ἐν συνεχείᾳ ἀνεγνώσθη ὁ τύπος, διὰ τοῦ ὅποιου ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκοινοποίει εἰς τὴν σύνοδον τὴν πρότασιν - ἀπόφασίν του, δημοσίως διαγραφῇ τὸ δνομα τοῦ Βιγιλίου ἐκ τῶν διπτύχων, διότι οὗτος ὑποστηρίζων τὰ δόγματα τοῦ Νεστορίου (δηλαδὴ τὰ Τρία Κεφαλαῖα!) ἔθετεν ἔσυτὸν ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας. Ὁ τύπος τελειώνει μὲ τὴν δήλωσιν, ὅτι παρὰ τὴν διαγραφὴν τοῦ πάπα θὰ διετηρεῖτο ἡ ἐνότης μετὰ τῆς ἀποστολικῆς ἕδρας, καὶ μὲ τὴν βεβαιότητα, ὅτι τοῦτο θὰ πράξῃ καὶ ἡ σύνοδος¹. Ἡ σύνοδος ἀπεδέχθη σιωπηρῶς τὴν διαγραφὴν τοῦ πάπα περιορισθεῖσα εἰς τὴν σύντομον δήλωσιν, ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ αὐτοκράτορος εἶναι συνεπής πρὸς τὴν προσπάθειάν του ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τῶν ἐκκλησῶν καὶ ὅτι αὕτη θὰ διατηρήσῃ τὴν ἐνότητα μετὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης.

Ἡ ἀπόφασις τῆς διαγραφῆς τοῦ δνόματος τοῦ Βιγιλίου δὲν εἶχε μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν σύνοδον, ἐφ' ὅσον μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς δογματικῆς ἀποφάσεως τῆς ἀναγκαστικῶς θὰ ἀναθεμάτιζε τὸν Βιγιλίον μετὰ τῶν λοιπῶν ἀντιφρονούντων. Ἐντεῦθεν πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν τὴν πρᾶξιν ταύτην τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς συνόδου εἰς τὴν προσπάθειάν των νὰ ἀσκήσουν ψυχολογικὴν πίεσιν ἐπὶ τοῦ Βιγιλίου. Ὡς παρατηρεῖ ὁ E. Caspar, ἡ διαγραφὴ τοῦ δνόματος τοῦ πάπα καὶ συγχρόνως ἡ διατήρησις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος μετὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης διεδήλου τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ νὰ ἀντι-

1. «His igitur ab eo factis alienum Christianis iudicavimus nomen ipsius sacris diptychis non recitari, ne eo modo inveniamur Nestorii et Theodori impietati communicantes. unde prius quidem sine scriptis hoc manifestum vobis fecimus nunc vero et in scriptis certum vobis facimus per nostros iudices quod eius nomen sacris diptychis iam non inferatur. unitatem vero ad apostolicam sedem et nos servamus et certum est quod et vos custodietis. nec enim Vigilii nec cuiuscumque alterius ad peiora transmutatio paci ecclesiarum nocere potest», ACO IV 1, 202, 7-14: MANSI IX 367 BC.

καταστήσῃ τὸν Βιγίλιον εἰς τὸν θρόνον τῆς Ρώμης, τοῦτο δὲ ἥτο διπάτης², τοῦτο δὲ ἥτο διπάτης³.

Ἡ διδόη, τελευταία συνεδρία, ἐγένετο μίαν ἑβδομάδα ἀργότερον, τὴν 2ον Ἰουνίου. Κατ' αὐτὴν ἀνεγνώσθησαν ἡ δογματικὴ ἀπόφασις τῆς συνόδου καὶ οἱ 14 κανόνες ἀναθεματισμοὶ κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων καὶ ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῶν μελῶν αὐτῆς. Τὸ κείμενον τῆς δογματικῆς ἀποφάσεως, ἡ πρώτη παράγραφος τῆς ὅποιας διεσώθη καὶ εἰς τὸ ἐλληνικὸν πρωτότυπον, ἀρχεται διὰ μιᾶς μακρᾶς εἰσαγωγῆς, ἡ ὅποια ἀναφέρεται εἰς τὴν αἰτίαν τῆς συγκλήσεως τῆς συνόδου καὶ ἐκβέτει διὰ μακρῶν τὴν ματαίαν προσπάθειαν αὐτῆς νὰ πείσῃ τὸν πάπα νὰ μετάσχῃ⁴. Τὴν ἀνάγκην τῆς καταδίκης τῶν Τριῶν Κεφαλαίων θεμελιώνει ἡ σύνοδος ἐπαναλαμβάνουσα σχεδὸν ἐπὶ λέξει τὸ ἐπιχείρημα τοῦ αὐτοκράτορος, διτοι οἱ διπάτηδοι τοῦ Νεστορίου ἐπεχείρουν νὰ εἰσαγάγουν τὴν αἵρεσιν ἐκείνου εἰς τὴν ἐκκλησίαν προσάπτοντες εἰς αὐτὴν τὰς αἱρετικὰς δοξασίας τῶν Τριῶν Κεφαλαίων⁵. Ἡ δογματικὴ ἀπόφασις καταλήγει εἰς τοὺς 14 δογματικοὺς κανόνας - ἀναθεματισμούς. Διὰ τῶν πρώτων δέκα κανόνων καταδικάζονται ἐν συντομίᾳ αἱ αἱρετικαὶ δοξασίαὶ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων. Ὁ ιακών ἀναθεματίζει τοὺς κυριωτέρους (ἐπτά) αἱρετικούς, μεταξὺ τῶν ὅποιων καὶ τὸν Ὁριγένη. Οἱ τρεῖς τελευταῖοι κανόνες καταδικάζουν κατὰ σειρὰν τὸ πρόσωπον καὶ τὰ ἔργα τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας, τὰ ἔργα τοῦ Θεοδωρήτου Κύρου κατὰ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς γ' οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰβα.

Εἶναι σημαντικὸν διὰ τὴν προβληματικὴν τῆς ἀνὰ χεῖρας διατριβῆς τὸ γεγονός, διτοι οἱ 14 ἀναθεματισμοὶ τῆς συνόδου ἀντιστοιχοῦν, καὶ δὴ εἰς πολλὰς περιπτώσεις κατὰ λέξιν, πρὸς τοὺς 13 ἀναθεματισμούς τοῦ β' διατάγματος τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ ἑτους 551, καὶ δὴ κατὰ τὴν ἔξης ἀντιστοιχίαν⁶:

A' - Δ' = I - IV	ἔλλειπει = IX
ἔλλειπει = V	I' = XI
E' = VI	IA' = XII
ΣΤ' = X	IB' = XIII
Z' + H' = VII	ΙΓ' = XIV
Θ' = VIII	

1. CASPAR II 279-280.

2. Βλ. κατωτέρω, σ. 191 ἐ.

3. ACO IV 1, 208, 12-17: MANSI IX 369 A.

4. Οἱ ἔλληνικοὶ ἀριθμοὶ ἀντιστοιχοῦν εἰς τοὺς ἀναθεματισμούς τοῦ διατάγματος, οἱ λατινικοὶ εἰς τοὺς κανόνας τῆς συνόδου.

Ἐκ τῆς λεπτομεροῦς συγχρίσεως τῶν δύο κειμένων ἔξαγεται ὅτι ὡς βάσις τοῦ κειμένου τῶν συνοδικῶν κανόνων ἐτέθη τὸ κείμενον τῶν ἀναθεματισμῶν τοῦ διατάγματος. Ἐπὶ τοῦ κειμένου τούτου δύμας ἡ σύνοδος ἐπέφερεν ἴκανὰς διορθώσεις. Οὕτω πρὸς ἄρσιν πιθανῶν παρεξηγήσεων προσέθεσε δύο νέους ἀναθεματισμούς (V καὶ IX), διὰ τῶν διποίων ἐπικυροῦται ἐντονώτερον τὸ δόγμα τῆς Χαλκηδόνος καὶ τονίζεται ἡ περὶ μᾶς προσκυνήσεως τοῦ Χριστοῦ διδασκαλία. Ἐπίσης μεταφέρεται ὁ ἀναθεματισμὸς μὲ τὴν «θεοπασχιτικὴν» διατύπωσιν ἐκ τῆς ἔκτης εἰς τὴν δεκάτην θέσιν καὶ προστίθεται τὸ δνομα τοῦ Ὁριγένους εἰς τὸν κατάλογον τῶν αἱρεσιαρχῶν. Ἐπίσης ἐπέρχονται μικρότεραι διορθώσεις πρὸς ἀρτιωτέραν συγκρότησιν καὶ καλυτέραν κατανόησιν τῶν διαφόρων θεολογικῶν θέσεων. Αἱ διορθώσεις δεικνύουν ὅτι ἡ σύνοδος εἰργάσθη μὲν βάσει τοῦ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος συγκεντρωθέντος ἀποδεικτικοῦ ὑλικοῦ καὶ ἔθεσεν ὡς βάσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς τὸ κείμενον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος, διετήρησεν δύμας τὸ δικαιώμα νὰ προβῇ εἰς διορθώσεις ἐπ' αὐτοῦ, ἐν τῇ συνειδήσει ὅτι ἀποτελεῖ τὸ ἀνώτατον νομοθετικὸν καὶ δικαστικὸν δργανον τῆς ἐκκλησίας. Ἐκφρασιν τῆς συνειδήσεως ταύτης ἀποτελεῖ καὶ ἡ τελευταία τοὺς ἀναθεματισμοὺς ἐπισφραγίζουσα ἀπόφασις: «Εἴ τις ἐπιχειρήσοι ὑπεναντία τοῖς παρ' ἡμῶν εὔσεβῶς διατυπωθεῖσι παραδοῦναι ἢ διδάξαι ἢ γράψαι, εἰ μὲν ἐπίσκοπος εἴη ἢ ἐν κλήρῳ ἀναφερόμενος, δι τοιοῦτος ἀλλότρια ἱερέων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως πράττων γυμνωθήσεται τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τοῦ κλήρου· εἰ δὲ μοναχὸς ἢ λαϊκός, ἀναθεματισθήσεται»¹.

Ἐν τέλει τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου παραδίδεται ὁ κατάλογος τῶν ὑπογραψάντων τὰς ἀποφάσεις ἐπισκόπων. Ὁ κατάλογος οὗτος, ὁ διποίος ἀποτελεῖ σημαντικωτάτην πηγὴν διὰ τὴν ἴστορίαν τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ², διαφέρει εἰς πολλὰ σημεῖα ἐκ τῶν καταλόγων τῶν παρόντων - μελῶν τῆς συνόδου. Ἡ συγκριτικὴ ἔρευνα αὐτῶν ἀπέδειξεν ὅτι πλὴν τῶν 152 μελῶν τῆς συνόδου, τρία τῶν διποίων δὲν ὑπέγραψαν τὰς ἀποφάσεις, τὴν σύνοδον ἐπεκύρωσαν ἕτεροι 16 ἐπίσκοποι προσθέσαντες τὴν ὑπογραφὴν των εἰς τὸν κατάλογον. Ἡ θέσις, εἰς τὴν διποίαν εὑρίσκονται αἱ ὑπογραφαὶ αὗται ἐντὸς τοῦ καταλόγου, δεικνύει ὅτι οὗτος ἔλαβε τὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν διποίαν παρεδόθη εἰς ἡμᾶς, δχι κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν τῆς συνόδου, ἀλλ' ὀλίγους μῆνας ἀργότερον³.

1. ACO IV 1, 220,11-14: MANSI IX 337/78 C.

2. CHRYSOS, Bischofslisten 25-40.

3. CHRYSOS, Bischofslisten 44-51.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Η ΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

1. ΤΟ Α' CONSTITUTUM ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΒΙΓΙΛΙΟΥ

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ γραπτὴ ἀπάντησις τοῦ Βιγιλίου, περὶ τῆς διποίας ὠμίλει ὁ καίστωρ Κωνσταντῖνος κατὰ τὴν ζ' συνεδρίαν τῆς συνόδου, ταυτίζεται μὲ τὸ ἐν τῇ *Collectio Avellana* διασωθὲν constitutum Vigilii de tribus capitulis¹. Τοῦτο ἀπευθύνεται πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανὸν καὶ φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Βιγιλίου, ἑτέρων 13 διποίων ἐπισκόπων, ἐνδὲ ἀρχιδιακόνου καὶ δύο διακόνων, μεταξὺ τῶν διποίων καὶ τοῦ διακόνου, πρώην τοποτρητοῦ καὶ μετέπειτα διδόχου τοῦ Βιγιλίου εἰς τὸν θρόνον τῆς Ρώμης Πελαγίου. Ὁ Πελάγιος ἀναφερόμενος ἀργότερον εἰς τὸ constitutum τοῦτο ὀμιλεῖ περὶ primogenitum iudicatum primae indictionis καὶ δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ Ἰδιος μετέσχει ἐνεργῶς εἰς τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ². Τὸ constitutum ἀποτελεῖ ἐκτενῆ καὶ συστηματικὴν ἔκθεσιν τῶν ἀπόψεων τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Βιγιλίου. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος παρατίθενται καθ' ἕκαστον τὰ 60 ἐκ τῶν 71 ἀοσπασμάτων ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας, τὰ διποῖα ἀνεγνώσθησαν κατὰ τὴν δ' συνεδρίαν τῆς συνόδου. Ὁ Βιγίλιος ἀσκεῖ δρθόδοξον κριτικὴν ἐπ' αὐτῶν, καταλήγει δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ταῦτα περιέχουν πράγματι αἱρετικὰς ἀπόψεις καὶ «ἀποστολικῇ αὐθεντίᾳ» καταδικάζει ταῦτα³. Τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα ἔλαβεν, ὡς λέγει, ἐκ τοῦ πρώτου μέρους τοῦ τόμου, τὸν διποίον ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ.

1. Coll. Avell. 83, σ. 230,19-320, 11.

2. Τοῦτο ἀποδεικνύει καὶ ἡ συγγένεια τοῦ constitutum πρὸς τὸ ἀπολογητικὸν ἔργον τοῦ Πελαγίου, *In defensione trium capitulorum*, περὶ τοῦ διποίου γίνεται λόγος κατωτέρω, σ. 140.

3. «His igitur competenter et per orthodoxae fidei rectitudinem apostolicae sententiae auctoritate damnatis constituimus», Coll. Avell. 83, 202, σ. 286, 11 ε.

Ἐν συνεχείᾳ ὑπόσχεται ὅτι θὰ παραθέσῃ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἔργων τῶν πατέρων περὶ τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας. Ὁ ἀναγνώστης ἀναμένει ὅτι θὰ παρατεθοῦν τὰ ἀποσπάσματα ἐκεῖνα ἐκ τῶν πατέρων, τὰ ὅποια ἀνεγνώσθησαν ἐνώπιον τῆς συνόδου. Ἀντ' αὐτῶν ὅμως ὁ Βιγίλιος παραθέτει ὄμαδα ἄλλων ἀποσπασμάτων, τὰ ὅποια δὲν ἔλαβε μὲν ὑπὸ ὅψιν τῆς ἡ σύνοδος, περιείχοντο ὅμως εἰς τὰ ἀπολογητικά ἔργα τοῦ Φακούνδου Ἐρμιανῆς. Ὁ πάπας δὲν ἔχρησιμοποίησε δηλαδὴ τὸ δεύτερον τμῆμα τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ συντεθέντος ἀνθολογίου, ἀλλ᾽ ἤντλησε τὸ ὄλικόν του ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Φακούνδου, χωρὶς νὰ δονομάσῃ τοῦτον. Τὸ συμπέρασμά του ἡτοί βεβαίως ἀνάλογον: Οἱ πατέρες, λέγει, κατεφέρθησαν κατὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Θεοδώρου, ἀλλὰ δὲν κατεδίκασαν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν δὲν δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο ὁ ἔδιος καὶ ἀπαγορεύει καὶ εἰς τοὺς ἄλλους νὰ πράξουν τοῦτο¹. «Οσον δὲν ἀφορᾷ εἰς τὸν Θεοδώρητον, πιστεύει ὅτι οἰαδήποτε ἐπίθεσις κατ' αὐτοῦ θὰ ἐσήμαινε προσβολὴν τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, ἡ ὅποια ἀπεδέχθη τοῦτον. Εἶναι λοιπὸν διατεθειμένος νὰ καταδικάσῃ τὰς ὑπὸ τὸ δόνομα τοῦ Θεοδώρητου αἵρετικὰς δοξασίας, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ νὰ διαφυλαχθῇ ὄπωσδήποτε ἡ τιμὴ τοῦ δόνοματος αὐτοῦ².

Περὶ τοῦ Ἰβα Ἐδέσσης λέγει ὅτι οὗτος ἐπολέμησε τὰς ἀπόψεις τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, διότι εἶχε παρανόήσει αὐτάς, ἀργότερον δόμως ἀπεδέχθη αὐτάς καὶ ἐπομένως ὁρθῶς ἀποκατεστάθη εἰς τὴν ἐπισκοπήν του ὑπὸ τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος μετὰ τὴν προσωρινὴν καθαίρεσίν του ὑπὸ τῆς ληστρικῆς συνόδου τῆς Ἐφέσου. Τὴν γνώμην του ταύτην περὶ τοῦ Ἰβα ὁ Βιγίλιος κατοχυρώνει δι' ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος³, καὶ, χωρὶς νὰ ἐμβαθύνῃ ἰδιαιτέρως εἰς τὸ πρόβλημα τῆς γενέσεως τῆς ἐπιστολῆς καὶ

τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων δοξασιῶν, ἀρνεῖται, ως λέγει, νὰ δικατυπώσῃ περὶ αὐτῆς γνώμην διάφορον τῆς γνώμης τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, καὶ ἰδίως, ως ἐπανειλημένως τονίζει, τῶν ἀποστολικῶν ληγάτων εἰς τὴν σύνοδον καὶ ἀρα τοῦ πάπα Λέοντος.

Εἶναι ἔκδηλος ἡ προσπάθεια τοῦ πάπα νὰ ὅμιλήσῃ ἀπὸ θέσεως ἴσχυος καὶ νὰ ἐμφανίσῃ τὸ constitutum ως τὴν τελικὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Τριῶν Κεφαλαίων. Ἰδιαιτέρως σημαντικαὶ διὰ τὸ θέμα τῆς ἀνὰ χεῖρας διατριβῆς εἶναι αἱ δύο τελευταῖαι προτάσεις τοῦ constitutum. «Ἐν auctoritate sedis apostolicae» ἀπαγορεύει ρητῶς πᾶσαν ἐνέργειαν στρεφομένην κατὰ τῆς ἀποφάσεώς του καὶ πᾶσαν ἀνακίνησιν τῆς διὰ τοῦ constitutum τελεσιδίκων περατουμένης συζητήσεως¹, ἀκυρώνει δὲ πᾶσαν πρᾶξιν γενομένην κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων εἰς ἀντίθεσιν εὐρισκομένην πρὸς τὴν κρίσιν του, τονίζει ὅμως ὅτι ἡ ἀκύρωσις τῶν πράξεων τοῦ παρελθόντος ως καὶ ἡ ἀπαγόρευσις διὰ τὸ μέλλον δεσμεύουν μόνον τοὺς κατέχοντας ἐκκλησιαστικούς βαθμούς, δὲν συμπεριλαμβάνουν δηλαδὴ τὰς ἐνεργείας τοῦ αὐτοκράτορος².

Βλέπομεν οὕτως ὅτι ὁ πάπας διεκδικεῖ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδίδῃ δογματικὰς ἀποφάσεις δεσμευτικὰς δι' ἀπασαν τὴν οἰκουμενικὴν ἐκκλησίαν θέτων ἐαυτὸν ὅχι ἀπλῶς εἰς τὴν κορυφήν, ἀλλ' ὑπεράνω τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, ἀκόμη καὶ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου, τὰς ἀποφάσεις τῆς ὅποιας νομίζει ὅτι δύναται νὰ καθορίσῃ ἐκ τῶν προτέρων. Μόνον τὴν ἔξουσίαν (potestas) τοῦ αὐτοκράτορος δὲν δύναται νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν αὐθεντίαν (auctoritas) του, καὶ διὰ τοῦτο προσπαθεῖ νὰ τὴν ἔξουδετερώσῃ ἀφαιρῶν ἀπ' αὐτῆς τὸ πεδίον δράσεώς της ἐκκλησίας, ἥτοι δεσμεύων τὴν ἱεραρχίαν αὐτῆς. Οὕτως ὁ Βιγίλιος ἐπανέρχεται εἰς τὴν γραμμὴν τῆς παραδόσεως τῆς Ρώμης ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λέοντος Α' καὶ τοῦ Γελασίου.

1. «Eum nostra non audemus condemnare sententia sed nec ab alio quoquam condemnari concedimus», *Coll. Avell.* 83, σ. 292, 24 ἐ.

2. «Haec ergo rerum veritate perpensa statuimus atque decernimus nihil in injuriam vel obtrectationem probatissimi in Calchedonensi synodo viri, hoc est Theodorei episcopi Cyrri, sub taxatione nominis eius, a quoquam fieri vel proferri sed custodita in omnibus personae eius reverentia, quaecumque scripta vel dogmata cuiuslibet nomine prolata sceleratorum Nestorii atque Eutychetis manifestantur erroribus consonare, anathematizamus atque damnamus», *Coll. Avell.* 83, 227, σ. 294,1-295,7.

3. Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Βιγίλιου παρατιθεμένων περικοπῶν ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὰς γνωστὰς λατινικὰς μεταφράσεις βλ. ED. SCHWARTZ, ἐν *ACO* II 3, σ. V-VII.

1. «Statuimus atque decernimus nulli ad ordines et dignitates ecclesiasticas pertinenti licere quicquam contrarium his, quae praesenti asseruimus vel statuimus constituto de saepe dictis tribus censere capitulis, aut conscribere vel proferre aut componere vel docere aut aliquam post praesentem definitionem mouere alterius quaestionem», *Coll. Avell.* 83, 305, σ. 318, 3-8.

2. «Si quis vero de eisdem tribus capitulis contra haec quae hic asseruimus vel statuimus, nomine cuiuscumque ad ordines et dignitates ecclesiasticas pertinentis factum dictum atque conscriptum est vel fuerit et a quolibet ubicumque repertum, hoc modis omnibus ex auctoritate sedis apostolicae, cui per dei gratiam praesidemus, effetamus», *Coll. Avell.* 83, 306, σ. 318, 8. ἐ.

2. Η ΠΡΩΤΟΒΟΥΓΙΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΝ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Αι πηγαι δὲν διμιλοῦν περὶ ἐπικυρώσεως τῶν ἀποφάσεων τῆς συνόδου διὰ νέου αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος. Λόγῳ τῆς ἐπιμόνου προσπαθείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ νὰ ἐμφανίσῃ τὴν σύνοδον ὡς ἐνεργήσασαν ἐλευθέρως καὶ ἀνευ αὐτοκρατορικῆς ἐπιρροῆς, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν διτὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέφυγε νὰ ἐπισύρῃ καὶ πάλιν τὴν κατ' αὐτοῦ μῆνιν τῶν ἀντιφρονοῦντων διὰ νέου διατάγματος. Εἶναι πιθανὸν διτὶ οὗτος ἡρκέσθη εἰς τὴν ἀποστολὴν τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου εἰς τὰς ἐπαρχίας πρὸς ἐπικύρωσιν ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ἐπισκόπων, οἱ δόποιοι δὲν μετέσχον τῆς συνόδου. Τοῦτο ἐνισχύεται καὶ ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, ὁ δόποιος διηγούμενος τὰ συμβάντα ἐν Παλαιστίνῃ λέγει διτὶ διατάξθω ἀπέστειλεν ἐκεῖ «τὰ ἐν τῇ συνόδῳ πραχθέντα καὶ πάντων τῶν κατὰ Παλαιστίνην ἐπισκόπων χειρὶ καὶ στόματι ταῦτα βεβαιωσάντων καὶ κυρωσάντων...»¹. Ή ἔρευνα τῆς μαρτυρίας ταύτης, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς λοιπὰς πληροφορίας τοῦ Κυρίλλου καὶ τῶν ἄλλων συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων πηγῶν, ἀπέδειξεν διτὶ ὁ Κύριλλος δὲν ἀναφέρεται ἐνταῦθα εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ε' συνόδου κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, ἀλλ' εἰς τὴν προσυνοδικὴν κατὰ μῆνα Μάρτιον ἡ Ἀπρίλιον 553 ληφθεῖσαν ἀπόφασιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνδημούντων ἐπισκόπων κατὰ τοῦ Ὡριγένους². Παρὰ ταῦτα ἡ μαρτυρία τοῦ Κυρίλλου καθιστᾶ πιθανὴν τὴν ἀνωτέρω ὑπόθεσιν, διότι ὁ Ἰουστινιανὸς θὰ ἐπανέλαβεν ἀναμφιβόλως τὴν γνωστὴν ἐκ τῆς συνόδου κατὰ τοῦ Ὡριγένους μέθοδον.

Φαίνεται διτὶ αἱ ἐπὶ τούτῳ συγκληθεῖσαι ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι ἐπεκύρωσαν τὰς ἀποφάσεις τῆς ε' συνόδου ἀνεψιολόγου ἀντιρρήσεως, τούλαχιστον εἰς τὴν Ἀνατολήν. Περὶ τῆς ἀντιδράσεως εἰς τὰς Δυτικὰς ἐπαρχίας ἔχομεν δλίγας μόνον πληροφορίας ἐκ τῆς χειρὸς ἐνὸς τῶν σπουδαιοτέρων ἀντιδραστικῶν, τοῦ χρονογράφου Βίκτωρος. Οὗτος μαρτυρεῖ διτὶ ὁ μητροπολίτης Σαλόνων Φορτίνος ἡ Φορτινιανὸς ἐκλήθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἀρνηθεὶς νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν σύνοδον ἐξωρίσθη εἰς τὴν Θηβαΐδα. Ἱσως ὁ Φορτίνος ὡς μητροπολίτης τοῦ Δυτικοῦ Ἰλλυρικοῦ ἥρνήθη νὰ συγκαλέσῃ τὴν ἐπαρχιακὴν σύνοδον ἡ ἡμπόδισε τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐπικύρωσιν τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως. Πάντως εἶναι βέβαιον

διτὶ ὁ εἰς τὴν θέσιν του χειροτονηθεὶς Πέτρος ὑπέγραψεν ἀντιρρήσεως¹.

Εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὁ μητροπολίτης Καρχηδόνος Πριμόσος συνεκάλεσε τὴν ἐπαρχιακὴν σύνοδον τῆς ἐπαρχίας Proconsularis καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἐπισκόπων Ρουφίνου καὶ Βίβου ἐπεισε τοὺς λοιποὺς ἀντιφρονοῦντας ἐπισκόπους νὰ ἀναγνωρίσουν τὰς ἀποφάσεις τῆς ε' συνόδου². Ἡ σύνοδος τῆς ἐπαρχίας Νουμιδίας ἀντιθέτως προέβαλε μεγαλυτέραν ἀντίστασιν. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πριμόσος ἐπέτυχε τελικῶς νὰ προσκαλέσῃ τὴν σύνοδον τῆς Νουμιδίας εἰς τὴν Καρχηδόνα καὶ νὰ πείσῃ τοὺς περισσοτέρους ἐπισκόπους³. Μόνον δύο ἔξ αὐτῶν, ὁ χρονογράφος Βίκτωρ καὶ ὁ ἐπίσκοπος Καβιρισουσιτανῆς Θεόδωρος, ἐνέμειναν εἰς τὴν ἀρνησίν των καὶ ἐξωρίσθησαν⁴.

Ο Βίκτωρ μᾶς πληροφορεῖ ἐπίσης διτὶ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ πάπα Ρούστικος καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἡγούμενος Φῆλιξ ἔσπευσαν νὰ καταπολεμήσουν τὴν σύνοδον διὰ λιβέλλων καὶ διὰ τοῦτο ἐξωρίσθησαν εἰς τὴν Θηβαΐδα⁵. Ἐκ τῶν θεολόγων, οἱ δόποιοι εἶχον κατὰ τὸ παρελθόν πολεμήσει τὴν θεολογίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, γνωρίζομεν μόνον διτὶ ὁ Φακιοῦνδος Ἐρμιανῆς παρέμεινεν εἰς τὸ καταφύγιόν του, δὲν ἀπεδύθη δμως εἰς νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς συνόδου. Μόνον 10 ἔως 15 ἔτη ἀργότερον συνέγραψε τὴν ἐπιστολὴν του Περὶ τῆς ὁρθῆς πίστεως, διὰ τῆς δόποιας ἀπέρριπτε τὴν σύνοδον καὶ τοὺς ὑποστηρικτάς της, εἰς τοὺς δόποιους ἀνῆκον ἐν τῷ μεταξὺ καὶ δύο πάπαι⁶.

1. «Fortinus episcopus ad urbem regiam evocatus pro defensione trium eorundem capitulorum Antinoensi primae Thebaidae civitatis exilio deputatur et pro eo ab haereticis Petrus Salonensis ecclesiae ordinatur», *Chronicon*, a. 554,1, σ. 203, 25-27.

2. «Ἐνθ. ἀνωτ., α. 554, 2, σ. 203, 28-31.

3. «Concilii Numidiae episcopi ad iustar proconsularium sacerdotum collecti Carthaginem veniunt et Primosi eiusdem ecclesiae incubatoris communione polluti praevaricatoresque effecti ad propria redeunt», ἔνθ⁶ ἀνωτ., a. 555,1, σ. 204,2-4.

4. «Ἐνθ. ἀνωτ., a. 555, 2, σ. 204, 5-9. Πλὴν τῶν δύο τούτων ἐπισκόπων συναντῶμεν ἐν ἔτει 565 τέσσαρας ἀκόμη ἀρχιεπίσκοποις ἐπισκόπους εἰς τὴν ἔξοριαν· ἔνθ⁶ ἀνωτ., a. 565, σ. 205, 22-26.

5. «Ἐνθ⁶ ἀνωτ., σ. 203, 19-21 (a. 553).

6. FACUNDI HERMIANENSIS, *Epistola fidei catholicae in defensione trium capitulorum*, PL 67, 867-878.

1. KYRILLOS VON SKYTHOPOLIS 199, 6-9.

2. Βλ. ΧΡΥΞΟΥ, Κύριλλος Σκυθοπολίτης 263-269.

3. Η ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΣ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΓΥΠΟ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΒΙΓΙΛΙΟΥ

Μετά τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου ὁ πάπας Βιγίλιος εὐρέθη εἰς φοβερὸν δίλημμα. 'Ἡ προσπάθειά του νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν πορείαν τῶν γεγονότων διὰ τοῦ α' constitutum εἶχεν ἀποτύχει, ἐφ' ὃσον τοῦτο ἡγονοήθη ὑπὸ πάντων. 'Ἐπὶ πλέον ἐπρεπε νὰ ἀναμένῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀποφάσεως τῆς συνόδου, κατὰ τὴν ὅποιαν ἐτιμωροῦντο δι' ἐκπώσεως οἱ ἀντιφρονοῦντες. "Αλλωστε ὁ Ἰουστινιανὸς ἔσπευσεν δλίγας ἡμέρας μετὰ τὸ πέρας τῆς συνόδου νὰ δημοσιεύσῃ τὸν βασιλικὸν τύπον, διὰ τοῦ ὅποιου εἶχεν ἀναγγεῖλει εἰς τὴν σύνοδον τὴν διαγραφὴν τοῦ δνδματος τοῦ Βιγιλίου ἐκ τῶν διπτύχων¹. 'Ο *Bίος Βιγιλίου* δηλεῖ περὶ ἔξορισμοῦ τοῦ Βιγιλίου καὶ τῆς συνοδείας του εἰς τὴν Κύπρον τῆς "Ἄνω Αἰγύπτου καὶ τὴν Προικόνησον τῆς Προποντίδος². Παρ' ὅλον ὅτι οἱ νεώτεροι ἀπορρίπτουν τὴν πληροφορίαν ταύτην³, δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ τελείως ὅτι ὁ γέρων καὶ ἀσθενὴς Βιγίλιος μετεφέρθη πράγματι εἰς τὴν Προικόνησον, μέχρις ὅτου λάβῃ τελικὴν θέσιν ἔναντι τῆς συνόδου.

'Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον φθάσει εὐχάριστοι εἰδήσεις ἐξ Ἰταλίας. 'Ο στρατηγὸς Ναρσῆς ἐπεράτωσε νικηφόρως τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ὀστρογότθων, ὥστε ὁ Βιγίλιος ἡδύνατο πλέον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν αἰωνίαν πόλιν, ἡ ὅποια εἶχε μετατραπῆι εἰς σωρὸν ἐρειπίων καὶ ἔχρειάζετο ὃσον ποτὲ ἄλλοτε τὴν παρουσίαν τοῦ πάπα. Εἶναι χαρακτηριστική, ἀν καὶ μυθώδης, ἡ πληροφορία τοῦ *Bίου Βιγιλίου*, ὅτι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰταλίας ὁ κλῆρος τῆς Ρώμης ἐζήτησεν ἀπὸ τῶν Ναρσῆν, ὅπως ἀποσταλῇ ἀντιπροσωπεία εἰς τὸν αὐτοκράτορα μὲ τὴν παράλησιν ὅπως ἐπανέλθῃ ὁ Βιγίλιος εἰς τὴν Ρώμην, ἐὰν εὑρίσκεται εἰσέτι ἐν ζωῇ⁴.

Τέλος τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 553 ὁ πάπας ὑπεχώρησε. Διὰ τῆς β' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν πατριάρχην Εὐτύχιον ἀνεκοίνωσε τὴν ἀπόφασίν του ὅτι καταδικάζει τὰ Τρία Κεφάλαια. 'Ἐκφράζει τὴν λύ-

1. Βλ. ἀνωτέρω, σ. 128. Περὶ τῆς ἡμερομηνίας τῆς ἐκδόσεως τοῦ τύπου πρβλ. CASPAR II 279, σημ. 2.

2. *Liber Pontificalis* 299, 4 καὶ 7.

3. CASPAR II 281. ὥπ. 4.

4. «Tunc adunatus clerus rogaverunt Narsem ut una cum eius suggestionem rogarent principem ut si adhuc viveret Vigilius papa aut presbiteri seu diaconi vel clerus qui cum eodem Vigilio fuerant in exilio deportati, reverterentur», *Liber Pontificalis* 299, 2-5.

πην τοῦ διὰ τὴν προκληθεῖσαν διχόνοιαν μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων¹, καὶ μετὰ πρωτοφανοῦς ταπεινοφροσύνης ἀναγνωρίζει τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπορρίψεως τῶν ίδιων ἀπόψεων χάριν τῆς ἀληθείας², ὡς παράδειγμα δὲ ἀναφέρει τὸν ιερὸν Αὐγουστῖνον, ὃ ὅποιος δὲν ἐδίστασε νὰ διορθώσῃ τὰς δοξασίας του. 'Ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρεται εἰς τὰ Τρία Κεφάλαια καὶ παραθέτει τὰς βασικὰς θέσεις τῶν συγγραμμάτων τοῦ Θεοδώρου Μοφουεστίας καὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ "Ιβα, χρησιμοποιῶν τὴν γνωστὴν ἐκ τοῦ β' διατάγματος καὶ τῶν ἀναθεματισμῶν τῆς συνόδου διατύπωσιν. Μὲ παρησίαν καὶ σαφήνειαν κλείει τὴν ἐπιστολὴν μὲ τὴν ἀκύρωσιν τοῦ μόλις πρὸ διληγων μηνῶν ἐκδοθέντος α' constitutum: «"Ἄτινα δήποτε εἴτε παρ' ἐμοῦ εἴτε παρ' ἄλλων πρὸς ἐκδίκασιν τῶν προειρημένων τριῶν κεφαλαίων γεγένηται, τῇ διατυπώσει τοῦ παρόντος ἡμῶν γράμματος καταργοῦμεν»³.

'Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Βιγιλίου δεικνύει ὅτι ὁ πάπας ἔγραψε πάλιν ἀπὸ θέσεως Ισχύος, ἥτοι ἐν ὀνόματι τῆς «ἀποστολικῆς αὐθεντίας», ἀλλὰ πιεζόμενος ἐκ τῆς ἀδυσωπήτου πραγματικότητος, εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ὅποιας εἶχε συμβάλει μεγάλως ὁ Ἰδιος. 'Εγνώριζε πλέον ὅτι ἄλλη λύσις δὲν ὑπῆρχεν. 'Ο δικτατής ἀγῶν πρὸς διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας του ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἡ ἀξίωσίς του νὰ ἀποφασίζῃ αὐτὸς εἰς τὰ δογματικὰ θέματα, μόνος δι' ὅλην τὴν ἐκκλησίαν, ἐπρεπε νὰ ἐγκαταλειφθῇ. 'Εὰν ἥθελε νὰ διατηρήσῃ τὸν θρόνον του καὶ νὰ ἐπανίδῃ τὴν γενέτειράν του Ρώμην, ἐπρεπε νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς ἐκπεφρασμένης γνώμης τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου. 'Ισως δὲ ἐπείσθη τελικῶς ὅτι πρόθεσις τῆς συνόδου δὲν ἥτο νὰ μειώσῃ τὸ κῦρος τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου καὶ ὅτι ἡ θεολογία τοῦ αὐτοκράτορος δὲν παρεξέκλινε τῆς δρθιδόξου διδασκαλίας.

1. «Τὰ σκάνδαλα ἀπερ ὁ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐχθρὸς τῷ σύμπαντι κόσμῳ διήγειρεν οὐδεὶς ἀγνοεῖ... τοῖς σοφίσμασι τῆς οὖτω πονηρᾶς πανουργίας αὐτῶν ἐπεχείρησε διελεῖν, ὥστε ἡμᾶς τοὺς ἐν μιᾷ πίστει ὀμόφρονας γεγονότας καὶ δυταφρονήσαντας τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης εἰς διχόνοιαν ἀπαχθῆναι», ACO IV 1, 245, 10-19: MANSI IX 413 A-B.

2. «Ἐλ γε ἐν παντὶ πράγματι ὁ τῆς σοφίας λόγος ἀπαιτεῖ τὸ ζητηθὲν ἀναψηλαφᾶσθαι καὶ οὐκ αἰδὼς εἰναι δρεῖται, διστε σπουδῇ τῆς ἀληθείας τὸ παρὰ τὴν ἀρχὴν μὲν παραλειφθὲν εὑρεθὲν δὲ μετὰ ταῦτα δημοσιευθῆναι, πόσῳ γέ μᾶλλον ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὑποθέσεσι τοῦτο ἀρμόζει φυλάττεσθαι», ACO IV 1, 246, 7-10: MANSI IX 416 A. 'Ο CASPAR δικαίως τονίζει τὴν ἀντίθεσιν τῶν σκέψεων τούτων πρὸς τὴν μεταγενεστέραν θεωρίαν ὅτι αἱ παπικαὶ ἀποφάσεις δὲν ἐπιδέχονται διόρθωσιν, II 282, σημ. 3.

3. ACO IV 1, 247, 26-28: MANSI IX 417 D.

Η ἐπιστολὴ πρὸς τὸν πατριάρχην Εὐτύχιον ἥρκει βεβαίως διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων τοῦ Βιγιλίου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὴν σύνοδον, καὶ ἡδύνατο πλέον οὗτος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ρώμην. Οὕτως δῆμας θὰ ἐνεφανίζετο ὁ πάπας ὡς ἀποδεχόμενος ἀπλῶς τὰς ἀποφάσεις τῶν ἄλλων, ἐνῷ ἡ περὶ τοῦ παπικοῦ θρόνου «ἰδέα» εἰς τὴν Δύσιν, ἐπικειμένου μάλιστα τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς ἀντιστάσεως τῶν δυτικῶν ἐπισκόπων, ἀπῆτε τὴν ἔκδοσιν νέου constitutum, διὰ τοῦ ὅποιου θὰ κατεδικάζοντο τὰ Τρία Κεφάλαια «ἀποστολικῇ αὐθεντίᾳ». Αὐτὸς εἶναι, νομίζομεν, ὁ λόγος, διὰ τὸν ὅποῖον διὸ Βιγίλιος τὴν 23ην Φεβρουαρίου 554 ἐδημοσίευσε τὸ β' constitutum de damnatione trium capitulorum¹, τὸ ὅποῖον κατ' ἀνάγκην ὑποστηρίζει εἰς ὀρισμένα σημεῖα τὰ ἀντίθετα ἔκεινων, τὰ ὅποια ἔξαγγέλλει τὸ πρῶτον constitutum².

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ ἐπιστολὴ καὶ τὸ β' constitutum τοῦ Βιγιλίου, δχι τόσον λόγῳ τοῦ περιεχομένου των δσον λόγῳ τῆς δι' αὐτῶν καταργήσεως προηγουμένης ἐπισήμου παπικῆς δογματικῆς ἀποφάσεως, τοῦ α' constitutum, δὲν εὔνοοῦν τὴν μεταγενεστέραν ἔξελιξιν εἰς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν, ἡ ὅποια ὠδήγησεν εἰς τὴν ὀριστικὴν διατύπωσιν τοῦ περὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα δόγματος τῆς α' Βατικανῆς συνόδου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐπανειλημμένως ἀνελήφθησαν προσπάθειαι ἄρσεως τῶν δυσκολιῶν, τὰς ὅποιας δημιουργεῖ εἰς τὸ ἀνωτέρω δόγμα ἡ «περίπτωσις Βιγιλίου». Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο³. Εἶναι δῆμας σκόπιμον νὰ ἔξετάσωμεν ἐν συντομίᾳ τὰς δύο βασικὰς θέσεις τοῦ ἐσχάτως δημοσιευθέντος ἄρθρου τοῦ I. Ortiz de Urbina ὑπὸ τὸν τίτλον, *Quali sententia «Tria Capitula» a sede Romana damnata sunt?*⁴ Ο ἐν λόγῳ συγγραφεὺς ἐνδιαφερόμενος νὰ ἀποδείξῃ ὅτι est ergo certum casum Vigilii, extensum ad subsequentes pontifices romanos, intactam relinquere quaestionem de infallibilitate (!), ισχυρίζεται ὅτι ἡ ἔρις περὶ τὰ Τρία

1. Ἀντιθέτως ὁ CASPAR πιστεύει ὅτι τὴν ἔκδοσιν τοῦ β' constitutum ἀπῆτησεν ὁ αὐτοκράτωρ, διότι δὲν ἥρκεσθη εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Εὐτύχιον, ἡ ὅποια κατὰ τὸν CASPAR ἔφερεν ἰδιωτικὸν χαρακτῆρα, II 282-283.

2. Διεξοδικῶς ἀσχολεῖται περὶ αὐτοῦ ὁ HEFELE II 908-911.

3. Ἀρκεῖ, νομίζομεν, νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὸν E. CASPAR, ὁ ὅποῖος ἀπορίτων τὴν θέσιν τοῦ Jungmann, ὅτι τὸ constitutum καὶ ἡ ἀκύρωσίς του δὲν προσβάλλουν τὸ δόγμα περὶ τοῦ ἀλαθήτου, καταλήγει εἰς τὴν σεμνήν, ἀλλὰ λίαν περιεκτικὴν παρατήρησιν: «Wer die Dinge nicht dogmatisch, sondern historisch ansieht, wird sie anders werten», II 274, σημ. 4.

4. Orient. Chr. Per. 33 (1967) 184-209.

Κεφάλαια δὲν ἀφεώρα εἰς θέματα πίστεως, περὶ τῶν ὅποιων καὶ μόνον ισχύει τὸ περὶ ἀλαθήτου δόγμα, ἀλλὰ εἰς τὰς «προσωπικὰς περιπτώσεις» τῶν Τριῶν Κεφαλαίων. Νομίζομεν ὅτι εἰς τὰς περιπτώσεις καταδίκης αἱρετικῶν δὲν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τόσον σαφῶς μεταξὺ τοῦ αἱρετικοῦ καὶ τῆς διδασκαλίας του, πρὸς καταπολέμησιν τῆς ὅποιας διατυποῦται τὸ δόγμα, ὡστε βάσει τῆς διακρίσεως ταύτης νὰ δυνάμεθα νὰ ἔξαγγέλωμεν συμπεράσματα. Η ἔρις περὶ τὰ Τρία Κεφάλαια ἐγενήθη καὶ ἔλαβε τοιαύτας διαστάσεις, διότι ἀντικείμενον αὐτῆς δὲν ἥσαν τὰ «ἀσεβῆ Κεφάλαια», ἀλλ᾽ ἡ «ἀσέβεια» αὐτῶν, αἱ αἱρετικαὶ διδασκαλίαι αὐτῶν καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς διατυπώσεως τοῦ δόγματος τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως. Εὰν ισχυρισθῶμεν ὅτι τὴν ε' σύνοδον ἀπησχόλησε μόνον τὸ κανονικὸν θέμα περὶ τῆς τύχης τῶν τριῶν προσώπων (Κεφαλαίων), πρέπει κατὰ συνέπειαν νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ αἱ προηγούμεναι τέσσαρες οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἡσχολήθησαν δχι περὶ θεμάτων πίστεως ἀλλὰ ἀντιστοίχως περὶ τῶν αἱρετικῶν Ἀρείου, Μακεδονίου, Νεστορίου καὶ Εὐτυχοῦς. Κατὰ τὴν ἔριν περὶ τὰ Τρία Κεφάλαια τόσον δὲν αὐτοκράτωρ καὶ ἡ σύνοδος, δσον καὶ οἱ ἀντιφρονοῦντες καὶ ὁ πάπας διεξήγαγον τὸν ἀγῶνα μετὰ τόσου ζήλου, ἐπειδὴ ἐπίστευον ὅτι πρόκειται πράγματι περὶ δογματικοῦ θέματος. Θὰ περιορισθῶμεν εἰς μίαν μόνον παραπομπήν. Ο Φακοῦνδος Ἐρμιανῆς ἀρχεται τῆς κατὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ αὐτοκράτορος κριτικῆς του διὰ τῆς ἔξῆς προτάσεως: «Semel deo juravimus, imperator, cum baptizandi in morte filii eius spopondimus nos fidei qua salvati sumus, custodire depositum. Adversus hanc igitur dare vel accipere juramentum, magnum perjurii crimen est¹.

Ἐξ ἄλλου δὲν αὐτοτέρω συγγραφεὺς ἀντιπαρέρχεται τὴν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς καὶ τοῦ β' constitutum τοῦ Βιγιλίου δυσκολίαν ἐγείρων ἀμφιβολίας περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῶν. Η συζήτησις περὶ τῆς γνησιότητος τῶν δύο τούτων κειμένων χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως αὐτῶν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους², ἀπὸ τοῦ C. Hefele δῆμας καὶ ἐντεῦθεν οὐδεὶς ἀξιόλογος ἐρευνητής ἡμφεσβήτησε τὴν γνησιότητα αὐτῶν. Ο O. de Urbina μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐπιχειρημάτων, εἰς τὰ ὅποια δὲν νομίζω ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εἰσέλθωμεν, τονίζει δἰς ὅτι ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν πατριάρχην Εὐτύχιον παραδίδεται ὑφ' ἐνὸς μοναδικοῦ χειρογράφου, ὃς ἐάν εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ τοῦτο κατὰ τῆς γνη-

1. Pro defensione IV 4, PL 67, 625 C.

2. Bl. HEFELE II 907, ὅπ. 1.

σιότητος ένὸς ἔργου. 'Αλλ' ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Βιγιλίου δὲν σώζεται μόνον εἰς τὸν μέχρι τώρα γνωστὸν Cod. Parisinus gr. 1115, φ. 36^v-38^v, δόποιος σημειωτέον εἶναι πολύτιμος, διότι ἀντεγράφη ἐξ ὅλου κώδικος τῆς ἀποστολικῆς βιβλιοθήκης τῆς Ρώμης, χρονολογουμένου περὶ τὰ μέσα τοῦ η' αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κώδ. Ιβήρων 381, φ. 314^v-316^v. Εἶναι δὲ διὰ τὴν γνησιότητα τῆς ἐπιστολῆς σημαντικόν, διότι αὕτη εἶχεν ἐνωρὶς ἐπισυναφθῆ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς η' συνεδρίας τῆς συνόδου, δηλαδὴ εἰς τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἐπισκόπων. Οὕτως ἔξηγεται τὸ γεγονός, διότι εἰς τὸν Parisinus gr. 1115 μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ἀκολουθεῖ ἡ σημείωσις : «Τέλος βιβλίου η̄ τῆς ἀγίας συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινούπολει συναψθείσης».

4. ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ

Τὸ δυσάρεστον ἔργον τῆς καταπολεμήσεως τῶν ιδίων ἀπόψεων καθίσταται ἀναμφιβόλως δυσχερέστερον τὸ γεγονός, διότι ὁ σημαντικώτερος θεολόγος τοῦ κύκλου τοῦ πάπα καὶ κυριώτερος συνεργάτης του καθ' ὅλην τὴν ἀρχιερατείαν του ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ α' constitutum, ὁ διάκονος Πελάγιος, ἡρνήθη νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν πάπαν εἰς τὴν ὑπογράφησιν, ἐνέμεινεν εἰς τὰς ἀπόψεις του καὶ διὰ τοῦτο ἐτέθη ὑπὸ περιορισμὸν εἰς διαφόρους μονὰς τῆς πρωτευούσης. «Οταν δὲ ὁ Βιγίλιος ἐπεστράτευσε δύο ἀλλούς διακόνους διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ β' constitutum¹, ἐκ τῶν ὅποιων ὁ εἰς εἶχεν ἥδη συνεργασθῆ εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ α' constitutum², ὁ Πελάγιος μὲ συνεργάτην τὸν φίλον του διάκονον Σαρπᾶτον, τὸν μετέπειτα ἀποκρισιάριόν του εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀνέλαβε προσωπικῶς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν Τριῶν Κεφαλαίων. Εὐρισκόμενος ἥδη ὑπὸ περιορισμὸν συνέγραψεν ἀπολογίαν ἐξ ἐξ βιβλίων *In defensione trium capitulorum*, διὰ τῆς ὅποιας ὑπεραμύνεται τῶν Τριῶν Κεφαλαίων καὶ ἐπιτίθεται μετ' ἀσυνήθους δριμύτητος κατὰ τοῦ Βιγιλίου, τὸν ὅποιον ἐμφανίζει ὡς ἄνδρα ἀναποφάσιστον, θεολογικῶς ἀνίκανον καὶ ἐπικίνδυνον καὶ προδότην τῆς διδασκαλίας τῶν προκατόχων του³.

Ο Πελάγιος εἶχεν ὑπηρετήσει ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔργῳ καὶ λόγῳ τὸν Βιγίλιον, εἶχεν ἐκπροσωπήσει αὐτὸν εἰς τὴν πρωτεύουσαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀρχιερατείας του, διηγήθυνεν ἀργότερον τὴν ἐκκλησίαν

1. PELAGIUS V, σ. 54, 22-23.

2. Coll. Avell. 83, 313, σ. 320, 7-8.

3. PELAGIUS V, σ. 55, 6-9 καὶ ἀλλαχοῦ.

τῆς Ρώμης κατὰ τοὺς φοβεροὺς χρόνους τῆς πολιορκίας καὶ τῆς κατοχῆς ὑπὸ τῶν Ὀστρογότθων καὶ τέλος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς διενέξεως μὲ τὸν αὐτοκράτορα ἐστάθη εἰς τὸ πλευρόν του καὶ συνεκράτησεν αὐτὸν ἐκ πολλῶν ἀτυχῶν ἐνεργειῶν. Ή τελικὴ μοιραία ὑπογώρησες τοῦ Βιγιλίου, τὴν ὅποιαν δὲν ἥδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ, μετέτρεψεν τὸ αἰσθημα ὑποταγῆς εἰς αἰσθημα μίσους. 'Αργότερον κατηγορήθη ὁ Πελάγιος διότι ἦτο ὑπεύθυνος διὰ τὸν θάνατον τοῦ Βιγιλίου¹. Παρ' ὅλον διότι τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές, παραμένει ἀναντίρρητον τὸ γεγονός, διότι οὗτος συνέβαλεν ὅσον οὔδεις ἄλλος εἰς τὸν ἥδυκὸν θάνατον, τὴν *damnatio memoriae* τοῦ προκατόχου του εἰς τὴν συνελδησιν τῶν μεταγενεστέρων.

'Ο Βιγίλιος ἥρχισε νὰ προετοιμάζηται διὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὴν Ρώμην. 'Αλλ' ἐν ὅψει τοῦ ἐπικειμένου ἀγῶνος του κατὰ τῶν ἀντιφρονούντων δυτικῶν ἐπισκόπων ἐπρεπε νὰ προμηθευθῇ τὰ πρακτικὰ τῆς ε' συνόδου. 'Ἔπηρχεν ὅμως μία σοβαρὰ δυσκολία. Ή σύνοδος εἶχε χρησιμοποιήσει πᾶσαν εὐκαιρίαν διὰ νὰ καυτηριάσῃ τὴν παλινῳδίαν τοῦ πάπα καὶ τὴν ἀρνησίν του νὰ μετάσχῃ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς καὶ κατὰ συνέπειαν τὰ πρακτικὰ περιεῖχον τμήματα τὰ ὅποια δχι μόνον δὲν θὰ ἐβοήθησον τὸν πάπαν εἰς τὸ ἔργον του, ἀλλὰ καὶ ἔθιγον αὐτὸν προσωπικῶς. 'Ως ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς ἀνὰ χείρας διατριβῆς, ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν νὰ καλύψῃ τὸ πάπαν. Εἰς τὴν γραμματείαν τῆς Αὐλῆς ἀνετέθη τὸ ἔργον τῆς «ἐπεξεργασίας» τῶν πρακτικῶν εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἔθιγον τὸ πρόσωπον τοῦ Βιγιλίου, διῆτε ἀφ' ἐνὸς νὰ ἀπομακρυνθοῦν αἱ κατ' αὐτοῦ ἐπιθέσεις, ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ προστεθοῦν μικραὶ προτάσεις, αἱ ὅποιαι θὰ ἔδιδον τὴν ἐντύπωσιν, διότι ὁ Βιγίλιος ἀπέσχε τῆς συνόδου τῇ ἐγκρίσει αὐτῆς καὶ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ διότι εἶχε συμφωνηθῆ, ὅπως οὗτος ἐκδώσῃ ἰδίαν ἀπόφασιν, ἀνεξάρτητον μέν, ἀλλ' ἐπικυρωτικὴν τῶν ἀποφάσεων τῆς συνόδου, δηλαδὴ τὸ β' constitutum. Οὕτως ἐπεξειργασμένον τὸ κείμενον τῶν πρακτικῶν ἥδυνατο πλέον νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς δηλον κατὰ τῶν ἀντιτάλων τοῦ Βιγιλίου καὶ τῆς συνόδου εἰς τὴν Δύσιν.

'Ο Βιγίλιος ἔξουθενωμένος ἐκ τῆς ἀθλίας καταστάσεως, τὴν ὅποιαν κατὰ μέγα μέρος εἶχε προκαλέσει ὁ ίδιος, ἔξεινήσει διὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὴν Ρώμην. 'Ο ἀσθενῆς γέρων δὲν ἐπέπρωτο ὅμως νὰ ἐπανίδῃ τὴν γενέτειράν του. 'Απέθανεν εἰς τὴν Σικελίαν τὴν 7ην Ιουνίου 555.

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐρευνήσωμεν τῶν ἀγῶνα τῶν διαδόχων

1. Vita Pelagii, ἐν Liber Pontificalis 303, 5.

τοῦ Βιγιλίου ἀπὸ τοῦ Πελαγίου Α' μέχρι τοῦ Γρηγορίου Α' κατὰ τῶν ὑπερασπιστῶν τῶν Τριῶν Κεφαλαίων εἰς τὴν Δύσιν, οἱ ὄποιοι ἐπὶ πεντηκονταετίαν ἐνέμειναν εἰς τὸ σχίσμα ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης. "Οσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν πολιτικὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ φαίνεται ὅτι μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς εἰς συνόδου ἐπικύρωσιν τῆς θεολογίας του ἐμειώθη τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν ἔξελιξιν τῆς περὶ τὰ Τρία Κεφάλαια ἕριδος. Ἡτο βεβαίως ἴδική του πρωτοβουλία νὰ παραμερισθοῦν οἱ πρωτεργάται τῆς ἀντιπολιτεύσεως, οἱ ὄποιοι προσεπάθουν νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα διὰ νέων θεολογικῶν συγγραμμάτων, διότι δι' αὐτὸν ἡ θεολογικὴ συζήτησις εἶχε λήξει διὰ τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως. Δὲν εἶναι δῆμος δρῦτὴ ἡ λίαν διαδεδομένη ἐντύπωσις, ὅτι μετὰ τὴν σύνοδον εἰργάσθη μετὰ σκληρότητος διὰ τὴν πλήρη ἔξοντωσιν τῶν ἀντιφρονούντων. Ὁ πρὸ ἐτῶν ὑπὸ τοῦ πάπα καθαιρεθεὶς διάκονος Ρούστικος ἐστάλη βεβαίως εἰς τὴν ἔξορίαν, δταν διὰ νέων συγγραφῶν ἐπεχείρησε νὰ ἀνατρέψῃ τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου. Ἐπίσης ἐπετράπη εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Καρχηδόνος Πριμόσον νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀστυνομίαν διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς ἐκπτώτους ἐπισκόπους μετὰ τὴν ἀρνησίν των νὰ ἐπικυρώσουν τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου. Ἔξ ἀλλου δῆμος δὲν ἔξωρισεν οὔτε ἀπήτησε τὴν καθαίρεσιν τοῦ διακόνου Πελαγίου, ὁ ὄποιος τόσον εἶχε συμβάλει εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἀντιπολιτεύσεως¹.

Τὴν πολιτικὴν τῆς ἀνοχῆς ἐτήρησε τέλος ὁ Ἰουστινιανός, δταν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βιγιλίου ὁ Πελάγιος ὑπεχώρησεν, ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Ρώμης καὶ ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἀντιφρονούντων ἐπισκόπων τῆς βορείου Ἰταλίας. Ἀνήκει πράγματι εἰς τὰς παραδοξότητας τῆς τρικυμιάδους ἐκείνης ἐποχῆς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Πελάγιος διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἀντιπολίτευσιν κυρίως τῶν ἐπισκόπων τῶν Με-

1. Τὴν ἡπίαν στάσιν τοῦ αὐτοκράτορος ἔναντι τοῦ Πελαγίου ἔξηγει ὁ CASPAR ἐκ τοῦ σχεδίου τοῦ Ἰουστινιανοῦ νὰ ἀνεβάσῃ τοῦτον εἰς τὸν θρόνον τῆς Ρώμης, II 284. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ὁ αὐτοκράτωρ δὲν εἶχε λόγους νὰ προβληματίζεται περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ Βιγιλίου, ὁ ὄποιος ἡτοιμάζετο διὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν Ρώμην. Ἀντιθέτως ὁ Ἰουστινιανὸς ἔξέδωκε τὸν Αὔγουστον 554 εἰδικὸν νόμον κατὰ παράκλησιν καὶ προφανῶς μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ Βιγιλίου πρὸς ρύθμισιν τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς θέσεως τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν Ἰταλίαν (*Neapoli*, παράρτ. VII, σ. 799,10—808, 48), ἡ ὄποια ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ναρσῆ εἶχεν ἀρχίσει τὸ ἔργον τῆς ἀνοικοδομήσεως. Ἀλλωστε μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς πολεμικῆς ἀπολογίας τοῦ Πελαγίου ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν εἶχε λόγους νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν μεταστροφήν του διακόνου.

διολάνων καὶ τῆς Ἀκυλητας ἐξήτησε τὴν βούθειαν τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ τῆς Ἰταλίας Ναρσῆ καὶ τῶν κατὰ τόπους ἀξιωματικῶν του. Σώζονται αἱ ἐπιστολαί, διὰ τῶν ὄποιων ὁ Πελάγιος ἐκλιπαρεῖ τὴν ἐπέμβασιν τῆς αὐτοκρατορικῆς ἔξουσίας πρὸς βιαίαν ἀπομάκρυνσιν τῶν στασιαστῶν μητροπολιτῶν¹. Παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας παρακλήσεις τοῦ Πελαγίου ὁ Ναρσῆς καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἰταλίας δὲν ἀνεμίχθησαν εἰς τὴν ἔριν. Δικαίως ὁ Caspar ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Ναρσῆς δὲν ἐπενέβη, διότι δὲν ἦθελε νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν μετὰ πολέμους δεκαετιῶν ἐπιτευχθεῖσαν εἰρήνην εἰς τὴν Ἰταλίαν². Ἀλλὰ ὁ Ναρσῆς δὲν εἰργάζετο αὐτοβούλως. Εἶχεν ἀναμφιβόλως τὴν ρητὴν ἐντολὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ ὄποιος, ὡς φαίνεται, ἡρκέσθη εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῆς θεολογικῆς γραμμῆς του ὑπὸ τῆς συνόδου καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἡγετῶν τῆς ἀντιστάσεως. Ἰσως δὲν ἥθελησε νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν διένεξιν μεταξὺ πάπα καὶ μητροπολιτῶν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς πολιτικῶς καὶ πολεμικῶς ἀσταθοῦς εἰσέτι Ἰταλίας, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἡ διένεξις συνεδέετο μετὰ διοικητικῶν ἀξιώσεων κυρίως τοῦ μητροπολίτου Ἀκυλητας, ὁ ὄποιος, ὡς γνωστόν, τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐσφετερίσθη τὸν τίτλον τοῦ πατριάρχου³.

Τὴν ἀνάμιξίν του εἰς τὰ δογματικὰ θέματα δικαιιογεῖ ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὸν βασιλικὸν τύπον του πρὸς τὴν εἰς σύνοδον διὰ μιᾶς ἐκ τῶν Νεαρῶν του⁴ γνωστῆς παρατηρήσεως, ἡ ὄποια δύναται, νομίζω, νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ προγραμματικὴ δήλωσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς του: «Cum secundum suam misericordiam dominus Deus rei publicae gubernationem nobis credidit, initium et fundamentum nostri imperii fecimus conjungere divisos sacerdotes sanctarum Dei ecclesiarum ab Oriente usque Occidente»⁵. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ ἐνωτικὸν τοῦτο πρόγραμμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ⁶ δὲν ἐπέτυχε νὰ ἀρῃ

1. Πρβλ. HEFELE II 214-215 καὶ κυρίως CASPAR II 293-298.

2. CASPAR II 297. Πρβλ. STEIN II 676-683.

3. CASPAR II 294.

4. Βλ. π.χ. Νεαρὰ 6, ἐπίλογ. Πρβλ. H. HUNGER, *Prooimion. Elemente der byzantinischen Kaiseridee in den Arengae der Urkunden*, Wien 1964, σ. 49 ἐ.

5. ACO IV 1, 10,12-15: MANSI IX 180 B.

6. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο δὲν ἥδυνήθη νὰ παρασιωπήσῃ οὔτε ὁ Προκόπιος, ἀν καὶ ἐρμηνεύει τοῦτο ὡς πρόσχημα δῆθεν εὑσεβείας: «Ἐξ μίαν γὰρ ἀμφὶ τῷ Χριστῷ δόξαν συναγαγεῖν ἀπαντας ἐν σπουδῇ ἔχων λόγῳ οὐδενὶ τοὺς ἀλλούς ἀνθρώπους διέφθειρε, καὶ ταῦτα ἐν τῷ τῆς εὐσεβείας προσχήματι πράσσων», Ἀρέθδοτα 13, σ. 85,14-18 HAURY. Πρβλ. B. RUBIN, s.v. *Prokopios*, RE 23, στ. 546.

τὰ σχίσματα μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν. "Οτι δύμας παρὰ ταῦτα «ἀφετηρίαν καὶ θεμέλιον τῆς βασιλείας» του εἶχε θέσει τὴν ἐνότητα τῶν ἐκκλησιῶν, δὲν πρέπει νὰ ἀμφισβητηθῇ. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὅποιον ὁ αὐτοκράτωρ-θεολόγος ἀσχολεῖται περὶ τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας, ἐνῷ τὸ κράτος του διεξάγει πόλεμον συγχρόνως μὲ τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ μὲ τοὺς Γόθους εἰς τὴν Δύσιν. Ἀνατολὴ καὶ Δύσις (ab Oriente usque Occidentem) ἀποτελοῦν τὰ ὄρια τῆς χριστιανικῆς οἰκουμένης, τὴν διακυβέρνησιν τῆς ὁποίας ἐνεπιστεύθη ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ Ε' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΤΟ ΑΠΟΛΕΣΘΕΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ

1. ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Τὸ πλῆρες κείμενον τῶν πρακτικῶν τῆς ε' οἰκουμενικῆς συνόδου σώζεται μόνον ἐν λατινικῇ μεταφράσει. Ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου διεσώθησαν μικρὰ μόνον ἀποσπάσματα. Τὰ περισσόρερα ἔξι αὐτῶν ἀπαρτίζουν μικρὸν ἀνθολόγιον παραδοθὲν πλήρες μὲν ὑπὸ τῶν κωδ. Parisinus gr. 1115, φ. 31^v-38^v (αἱ. ιγ') καὶ Ἰβήρων 381, φ. 308^v-316^v (αἱ. ιε'), ἐλλιπὲς δὲ ὑπὸ τῶν κωδ. Ambrosianus gr. F 48 sup., φ. 85^v-87^r (αἱ. ιβ'), Ambrosianus B 107, φ. 43^v-44^r (αἱ. ιβ'-ιγ'), Ambrosianus E 94 sup., φ. 219^r καὶ 235^r-235^v (αἱ. ιε') καὶ Venetus Marcianus gr. 226, φ. 43^v-44 (αἱ. ιγ'-ιδ'). Τὸ ἀνθολόγιον περιέχει α) τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ πατριάρχου Εὐτυχίου μετὰ τοῦ πάπα Βιγιλίου περὶ τῆς συγκλήσεως τῆς συνόδου, β) τὴν ἀρχὴν τῆς δογματικῆς ἀποφάσεως τῆς συνόδου (*sententia dogmatica*)¹, γ) τοὺς 14 δογματικοὺς κανόνας (ἀναθεματισμοὺς) τῆς συνόδου καὶ δ) τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βιγιλίου πρὸς τὸν Εὐτύχιον, διὰ τῆς ὁποίας ὁ πάπας ἀναγνώριζει τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου. Ὑπὸ ἀλλων πηγῶν παραδίδονται τὰ ἀκόλουθα τμῆματα: ε) *H' Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία* τοῦ Εὐαγρίου καὶ τὸ μεταγενέστερον *Χρονικὸν* τοῦ Γεωργίου Μοναχοῦ ὡς καὶ ἡ *Σύνοψις* τοῦ Γεωργίου Κεδρηνοῦ περιέχουν ἐν μεγαλύτερον τμῆμα τῆς δογματικῆς ἀποφάσεως τῆς συνόδου², ζ) Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου τοῦ Λα-

1. Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο ἐλλείπει ἐκ τοῦ κωδ. Ἰβήρων 381, παραδίδεται δύμας ὑπὸ τοῦ κωδ. Ambrosianus E 94 sup., φ. 219^r.

2. ΕΥΑΓΡΙΟΥ, *'Ἐκκλ. Ἰστορία* IV 38, σ. 188, 8 ἡ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, *Χρονικὸν* II 639, 27 ἡ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΕΔΡΗΝΟΥ, *Σύνοψις Ἰστοριῶν*, PG 121, 729 D-

τερανοῦ τοῦ ἔτους 649 περιέχουν ἐλληνιστὶ καὶ μετ' Ἰδίας λατινικῆς μεταφράσεως τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ὁμολογίας πίστεως τῆς ε' συνόδου ἐκ τῆς γ' συνεδρίας αὐτῆς¹, ζ) Τὰ πρακτικὰ τῆς ε' οἰκουμενικῆς συνόδου παραδίδουν ἀπόσπασμα τῆς κατὰ τὴν ζ' συνεδρίαν τῆς ε' συνόδου ἀναγνωσθείσης ἐπιστολῆς τοῦ πάπα Βιγιλίου πρὸς τὸν Ἰουστινιανόν². η) Τέλος τὸ Χρονικὸν τοῦ Γεωργίου Μοναχοῦ παραδίδει εἰς παρηλλαγμένην μορφὴν τὴν ἐπιστολὴν - βασιλικὸν τύπον τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὴν σύνοδον³.

Σημασίαν ἔχει τὸ γεγονός, δτι τὸ ἀνθολόγιον ὡς καὶ ἀπαντα τὰ ἀνωτέρω ἀποσπάσματα παρεδόθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον τῆς ε' συνόδου. Οὕτω τὸ ἀνθολόγιον εἰς τὸν παρισινὸν κώδικα φέρει τὴν ἐπιγραφήν: «Ἐκ τῶν ὑπομνημάτων τῆς ἀγίας οἰκουμενικῆς ε' συνόδου», εἰς τὸν κώδικα δὲ τῆς Μονῆς Ἰβήρων: «Ἐκ τοῦ δευτέρου βιβλίου τῶν πρακτικῶν τῆς ἀγίας οἰκουμενικῆς ε' συνόδου»⁴. Ἐπίσης ὁ Εὐάγριος καὶ οἱ Χρονογράφοι παραθέτουν τὸ ἀπόσπασμα τῆς δογματικῆς ἀποφάσεως αὐτολεξὶ εἰσάγοντες τοῦτο διὰ τῆς φράσεως: «(Οἱ πατέρες τῆς συνόδου) φήσαντες ταῦτα τὰ ρήματα»⁵. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου τοῦ Λατερανοῦ παραδίδουν τὸ ἀπόσπασμα τῆς ὁμολογίας τῆς συνόδου ὡς τμῆμα «τῶν πεπραγμένων τῆς ἀγίας πέμπτης συνόδου»⁶, ἡ δὲ ε' οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀνεκάλυψε τὸ ἀπόσπασμα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βιγιλίου κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν «βιβλίων τῆς ἀγίας πέμπτης συνόδου»⁷. Τέ-

732 Α. Πρβλ. καὶ τὸ 'Ὑπόμνημα τῶν ἀποκρισιαρίων τοῦ πάπα Γρηγορίου, MANSI XXIII 65/66 ΑΒ.

1. MANSI X 1069/70 A-D.

2. MANSI XI 225 E-228 A.

3. Βλ. ἀνωτέρω, σ. 112, σημ. 1.

4. Τὸ ἀπόσπασμα τῆς δογματικῆς ἀποφάσεως ἐπιγράφεται οὕτως: «Λέγει γάρ ἡ πέμπτη ἀγία καὶ καθολικὴ σύνοδος ἐν πράξει ὅγδῃ οὗτως», οἱ δὲ δογματικοὶ κανόνες φέρουν εἰς μὲν τὸν παρισινὸν κώδικα τὴν ἐπιγραφὴν: «Ἐκ τῆς ὅγδης πράξεως τῆς ἀγίας οἰκουμενικῆς ε' συνόδου κατὰ Θεοδώρου ἐπισκόπου γενομένου Μομψουεστίας», εἰς δὲ τοὺς ἀμβροσιανούς: «Κεφάλαια δογματικὰ τῆς ἀγίας οἰκουμενικῆς ε' συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένης κατὰ Θεοδώρου ἐπισκόπου γενομένου Μομψουεστίας». Εἰς τοὺς κώδικας τοὺς παραδίδοντας τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου τοῦ Λατερανοῦ: «Ορος κεφαλαιώδης τῆς ἀγίας πέμπτης συνόδου τῆς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ τῆς θείας λήξεως ἀθροισθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει, π.χ. κώδ. Vaticanus gr. 1455, φ. 97^ε (αἱ. τιγ'): MANSI X 1045 D.

5. ΕΥΑΓΡΙΟΥ, Ἐκκλ. Ἰστορία IV 38, σ. 188, 6 ἐ.

6. MANSI X 1068 B· C· D· 1069/70 A καὶ D.

7. MANSI XI 225 A· πρβλ. καὶ κατωτέρω, σ. 150 ἐ.

λος ὁ Γεώργιος Μοναχὸς παραδίδει τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὴν σύνοδον ὀνομάζων ταύτην «πέμπτην σύνοδον τῶν ρᾶς' πατέρων».

Ἡ σαφὴς αὕτη μαρτυρία τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου ἐπιτρέπει νὰ χαρακτηρίσωμεν μετὰ βεβαιότητος τὴν σωζόμενην λατινικὴν μετάφρασιν τῶν πρακτικῶν ὡς τὴν μετάφρασιν τῶν γνησίων πρακτικῶν τῆς ε' συνόδου καὶ διαφωτίζει τὸ πολλὰ συζητήσεις προκαλέσαν πρόβλημα περὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς ε' συνόδου, καθ' ὃσον ἀπαντα τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα ἀντιστοιχοῦν εἰς διάφορα τμήματα τῆς λατινικῆς μεταφράσεως καὶ ἀπαντα ὄμιλοῦν ἀποκλειστικῶς περὶ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων.

Εἶναι εἰσέτι λίαν διαδεδομένη ἡ ἀποφίς κατὰ τὴν ὄποιαν ἡ ε' οἰκουμενικὴ σύνοδος ἡσχολήθη καὶ κατεδίκασεν δχι μόνον τὰ Τρία Κεφάλαια, ἀλλὰ καὶ τὸν Ὁριγένη καὶ τοὺς ὀριγενιστάς. Πράγματι ἐν κώδ. Vindobonensis historicus gr. 7, φ. 84 v-86 r, σώζονται 15 κανόνες κατὰ τοῦ Ὁριγένους ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: «Τῶν ἀγίων ρᾶς' πατέρων τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγίας πέμπτης συνόδου κανόνες δεκαπέντε», ὁ Γεώργιος Μοναχὸς παραδίδει τὸν βασιλικὸν τύπον τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὴν σύνοδον περὶ τοῦ Ὁριγένους¹, πολλαὶ δὲ βυζαντιναὶ πηγαί, τὰς μαρτυρίας τῶν ὄποιων συνέλεξεν ὁ F. Diekamp², καὶ ἀργότερον ὁ R. Devreesse³, ἀναφέρουν δτι ἡ ε' σύνοδος κατεδίκασε πλὴν τῶν Τριῶν Κεφαλαίων καὶ τὸν Ὁριγένη. Παρὰ ταῦτα πιστεύομεν δτι ἡ θεωρία τοῦ F. Diekamp, κατὰ τὴν ὄποιαν ὁ Ὁριγένης καὶ οἱ ὀριγενισταὶ κατεδικάσθησαν ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνδημούντων ἐπισκόπων ἐν ἔτει 553 δχι κατὰ τὴν ἐπίσημον περίοδον τῶν ἐργασιῶν τῆς ε' συνόδου, ἀλλὰ προσυνοδικῶς κατὰ Μάρτιον τοῦ ἰδίου ἔτους, ἀποτελεῖ τὴν δρθιτέραν λύσιν τοῦ προβλήματος⁴.

2. Η ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Ε' ΣΥΝΟΔΟΥ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ 5^η ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ (680-681)

Περὶ τῆς χειρογράφου παραδόσεως τῶν πρακτικῶν τῆς ε' συνόδου σώζονται πολύτιμοι εἰδήσεις εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ε' οἰκουμενικῆς συν-

1. Χρονικὸν II 630, I—633, 15.

2. Die origenistischen Streitigkeiten..., σ. 102 ἐ.

3. Le Ve concile I ἐ. Πρβλ. καὶ HEFELE II 859-863.

4. DIEKAMP, Die origenistischen Streitigkeiten..., σ. 121 ἐ. Πρβλ. καὶ ΧΡΥΣΟΥ, Κύριλλος Σκυθοπολίτης 261-272.

όδου τῆς Κωνσταντινούπολεως τῶν ἑτῶν 680-681. Πρὸς ἔξακρίβωσιν τῆς περὶ ἐνεργειῶν καὶ θελήσεων τοῦ Χριστοῦ ὁρθοδόξου διδασκαλίας ἡ σύνοδος αὐτῇ ἀνέγνωσε τὰ πρακτικὰ τῶν προηγουμένων πέντε οἰκουμενικῶν συνόδων. Οὕτως μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πρακτικῶν τῆς γ' συνόδου κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν καὶ τῶν πρακτικῶν τῆς δ' συνόδου κατὰ τὴν δευτέραν συνεδρίαν, ἡ οἵη σύνοδος ἀνέγνωσε κατὰ τὴν τρίτην συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 13ης Νοεμβρίου «τὰ πεπραγμένα τῇ ἀγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ πέμπτῃ συνόδῳ»¹. Βεβαίως τὰ πρακτικὰ τῆς οἵη συνόδου δὲν περιλαμβάνουν τὸ κείμενον τῶν πρακτικῶν τῆς πέμπτης, παραδίδουν ὅμως ἀναλυτικῶς τὴν περὶ αὐτῶν ἔρευναν, ἡ δποίᾳ ἐγένετο κατὰ τὴν γ' καὶ ιδ' συνεδρίαν αὐτῆς πρὸς ἔξακρίβωσιν τῆς γνησιότητος τριῶν ἐπιστολῶν περιεχομένων ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ε' συνόδου.

Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ, ὁ Λόγιος τοῦ ἐν ἀγίοις Μηρᾶ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινούπολεως πρὸς Βιγίλιον τὸν μακαριώτατον πάπαν Ῥώμης, περὶ τοῦ ἐν εἰναι τοῦ Χριστοῦ τὸ θέλημα» εὑρίσκετο ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου τόμου τῶν πρακτικῶν. Εύθὺς μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς τῆς ἐπιστολῆς οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα τοῦ Ἀγάθωνος εἰς τὴν σύνοδον ἀπέκλεισαν τὴν γνησιότητα τῆς ἐπιστολῆς καὶ ἐπέτυχον νὰ μὴ ἀναγνωσθῇ αὐτῇ ἐνώπιον τῆς συνόδου. Ἡ ἐπὶ τούτῳ γενομένη ἔρευνα τοῦ χειρογράφου τόμου τῶν πρακτικῶν ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ήτο γεγραμμένη ὑπὸ ἄλλης χειρὸς ἐπὶ τριῶν προσθέτων τετραφύλλων μὴ ἀνηκόντων εἰς τὸ σῶμα τοῦ τόμου.

Βάσει τῆς περιγραφῆς ταύτης τῶν πρακτικῶν τῆς οἵη συνόδου οἱ νεώτεροι θεωροῦν τὴν μὴ σωζομένην πλέον ἐπιστολὴν τοῦ πατριάρχου Μηρᾶ νόθον². Βεβαίως εἶναι ἀπίθανον νὰ ἀπέστειλεν ὁ Μηρᾶς εἰς τὸν πάπαν Βιγίλιον δωδεκασέλιδον ἐπιστολὴν μὲν μοναδικὸν θέμα τὸ «ἐν θέλημα τοῦ Χριστοῦ» καὶ δὴ 70 η 80 ἔτη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μονοθελητικῆς ἔριδος. Δὲν δυνάμεναι ὅμως νὰ ἀποκλείσωμεν τελείως τὴν γνησιότητα τῆς ἀπολεσθείσης ἐπιστολῆς³. Ὑπὲρ τῆς γνησιότητος αὐτῆς ὅμιλει τὸ γεγονός ὅτι ὁ πατριάρχης Σέργιος μνημονεύει αὐτῆς ἥδη κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἔριδος, ητοι πρὸ τοῦ ἔτους 619⁴. Ἀλ-

1. MANSI XI 225 ε.

2. HEFELE II 833 καὶ CASPAR II 530.

3. Δικαίως δὲ H. GELZER θεωρεῖ ἐπιστραλή τὴν ἀβασάνιστον ἀπόρριψιν τῆς ἐπιστολῆς ὡς νόθου, *Das Verhältnis von Staat und Kirche in Byzanz*, σ. 97. Πρβλ. καὶ H.-G. BECK, *Kirche* 379.

4. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Φάσιδος Κύρον, MANSI XI 525 C. Πρβλ. HEFELE III 125 ε. Ἐπίσης πρὸς τὸν πάπαν Ὁνώριον δὲ Σέργιος γρά-

λωστε δὲν εὔσταθεῖ τὸ ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ πάπα Ἀγάθωνος προσαχθὲν ἐπιχείρημα κατὰ τῆς γνησιότητος τῆς ἐπιστολῆς, ὅτι ὁ Μηρᾶς ἀπέθανε κατὰ τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐνῷ η ε' σύνοδος συνῆλθε κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔβδομον¹, διότι ὁ Μηρᾶς ἀπέθανε εἰς τὴν πραγματικότητα κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔκτον ἔτος, καὶ δὴ μετὰ τὴν σύγκλησιν τῆς ε' συνόδου.

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μηρᾶ πρὸς τὸν Βιγίλιον ἀνεγνώσθη ἐκ τοῦ πρώτου τόμου τῶν πρακτικῶν τῆς ε' συνόδου. Τί περιεῖχεν ὁ πρῶτος οὗτος τόμος δὲν εἶναι γνωστόν. Ἡ οἵη σύνοδος ἀποκαλεῖ αὐτὸν «προοίμιον τῶν πεπραγμένων»², ἐπομένως θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οὗτος περιεῖχε τὴν προσυνοδικὴν ἀλληλογραφίαν, ητοι τὰ διατάγματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τὰς καταθέσεις τῶν ἐπισκόπων περὶ τοῦ ζητήματος τῶν Τριῶν Κεφαλαίων καὶ δὴ ὡς προοίμιον τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου, τὰ ὅποια περιείχοντο εἰς τὸν δεύτερον τόμον. Πράγματι τοιαῦται συλλογαὶ τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν σύνοδον ἐγγράφων εἶναι γνωσταὶ ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς τρίτης³ καὶ τῶν πρακτικῶν τῆς τετάρτης οἰκουμενικῆς συνόδου⁴. Δυνατὴ εἶναι καὶ ἡ ὑπόθεσις ὅτι τὸ «πρῶτον βιβλίον» περιεῖχε τὰ πρακτικὰ τῆς ἐνδημούσης συνόδου, ἡ δποίᾳ κατεδίκασε τὸν Ὁμηρόν. «Οτι ὑπῆρχαν τοιαῦτα πρακτικὰ γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, ὁ ὅποιος διηγεῖται ὅτι ταῦτα ἐστάλησαν εἰς τὴν Παλαιστίνην πρὸς ἐπικύρωσιν ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἐπισκόπων⁵. Ἐπίσης δὲ Εὐάγριος παραθέτει ἀποσπάσματά τινα ἐκ τῆς συνοδικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἡ δποίᾳ διεβιβάσθη εἰς αὐτὸν μετὰ τῶν «παρ' ἡμῶν πεπραγμένων»⁶. Τέλος τὸ εἰς τὸν Ἀναστάσιον Σιναϊτην ἀποδι-

φει: «Στείλαντες καὶ λόγον Μηρᾶ τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου τῆς θεοφυλάκτου ταύτης βασιλίδος πόλεως γενομένου προσφωνηθέντα καὶ ἐπιδοθέντα παρ' αὐτοῦ ἐνταῦθα παρόντι Βιγίλιῳ τῷ ἐν ἀγίοις τὴν ὑμετέραν προηγησαμένῳ ἀγιωσύνῃ, ἔχοντα καὶ χρήσεις πατρικάς διαφόρους περὶ μιᾶς ἐνεργείας καὶ ἐνὸς θελήματος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ. οὐδὲν μέντοι παντάπασιν ἴδιον ἐν τοῖς τοιούτοις ἡμῶν ἀντιγράφοις ἀπεφηγάμεθα ὡς ἔστι γνῶναι τοὺς πανιέρους ὑμᾶς τοῖς ἀποσταλεῖσιν Ισατόποις αὐτῶν ἐντυγχάνοντας», MANSI XI 529 E—532 A.

1. MANSI XI 225 B.

2. «Τὸ δὲ προοίμιον τῶν πεπραγμένων τῆς αὐτῆς ἀγίας συνόδου κατὰ τάξιν ἀναγνωσκέσθω· καὶ ἀνεγνώσθη τὸ πρῶτον βιβλίον», MANSI XI 225 D.

3. ACO I 1, 1, 3-121.

4. ACO II 1, 1, 3-52.

5. Βλ. ἀνωτέρω, σ. 134-135.

6. ΕΥΑΓΡΙΟΥ, 'Ἐκκλ. Ἰστορία IV 38, σε'. 189, 5-16. 'Ο Γεωργίος Μοναχός παραδίδει ἐπὶ πλέον καὶ τὸν βασιλικὸν τύπον τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὴν σύνοδον περὶ τοῦ Ὁμηρέους, Χρονικόν, II 630,6—633,15.

δόμενον ἔργον Περὶ Αἰρέσεων καὶ Συνόδων, πιθανῶς τοῦ η' αἰώνος, παρέχει τὴν ἐντύπωσιν διὰ ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ ἐμελέτησε τὰ πρακτικὰ τῆς κατὰ τοῦ Ὄριγένους συνόδου¹.

Πιθανωτέρα εἶναι δμως μία ἀλλη ὑπόθεσις. Γνωρίζομεν ἐκ τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου τοῦ ἔτους 536 κατὰ τοῦ Ἀνθίμου Τραπεζοῦντος καὶ τοῦ Σευήρου Ἀντιοχείας, διὰ αὗτης ἀρχὰς ἔχαρακτηρίσθη ὡς «πέμπτη οἰκουμενική», τὰ πρακτικὰ δὲ αὐτῆς φέρουν τὴν ἐπιγραφήν: «Πρακτικὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγίας πέμπτης συνόδου»². Ο κώδ. Ἰβήρων 381, φ. 197^r - 308^r, περιέχει τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ταύτης τοῦ ἔτους 536, ἐν συνεχείᾳ δὲ «ἐκ τοῦ δευτέρου βιβλίου τῶν πρακτικῶν» τὸ ἀνωτέρω μνημονεύθεν ἀνθολόγιον ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς πραγματικῆς ε' συνόδου. Ἐντεῦθεν θὰ ἡδύνατο τις νὰ ὑποθέσῃ, διὰ ἡδη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ε' οἰκουμενικῆς συνόδου εἰχον ἐνωθῆ τὰ πρακτικὰ τῶν δύο συνόδων τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῶν ἔτῶν 536 καὶ 553 εἰς δύο τόμους καὶ διὰ ὁ πρῶτος τόμος διετήρησε τὴν πρὸ τοῦ 553 ἀνεπισήμως καὶ ἀντικανονικῶς τεθεῖσαν ἐπιγραφὴν «πρακτικὰ τῆς ε' συνόδου», ἐνῷ η ἐπιγραφὴ αὕτη ἥρμοζε μόνον εἰς τὸν δεύτερον τόμον.

Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πρακτικῶν τῆς ζ' συνεδρίας τῆς ε' συνόδου «έκ τοῦ δευτέρου βιβλίου τῶν πεπραγμένων» ἐτέθη καὶ πάλιν θέμα γνησιότητος, καὶ δὴ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ πάπα Βιγιλίου πρὸς τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ τὴν αὐτοκράτειραν Θεοδώραν, διότι αὗται περιεῖχον τὴν φράσιν «μία ἐνέργεια». Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα διέκοψαν τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐπιστολῶν μὲ τὴν δήλωσιν διὰ «οὐκ εἶπε Βιγίλιος μίαν ἐνέργειαν», ἐπομένως «οὐκ εἰσιν οἱ λίβελοι Βιγιλίου» καὶ ἄρα «έφαλσεύθη καὶ αὕτη η βίβλος»³. Πρὸς κατοχύρωσιν δὲ τοῦ ἰχυρισμοῦ τῶν ἐπεκαλέσθησαν ἔνα συλλογισμόν, ὁ δόποῖς δεικνύει τὴν ἀγνοιαν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ πάπα ἀλλὰ καὶ τῆς συνόδου περὶ τῶν πραγματικῶν γεγονότων τῆς ε' συνόδου: «Βιγίλιος καὶ ἀπεδέχθη ἐκ τῆς συνόδου καὶ ἐν τῷ τῆς αὐτῆς ἀγίας συνόδου δρῳ η τοιαύτη περὶ μιᾶς ἐνεργείας εἶχεν ἀναληφθῆναι φωνή, ἀναγινωσκομένου δὲ τοῦ τοιούτου δρου, εὐρί-

σκει ὁ δεσπότης (ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Δ') τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν»¹. «Ηρκει ἐπομένως η ἀνάγνωσις τοῦ δρου τῆς συνόδου διὰ νὰ διαπιστωθῇ η ἔλλειψις τῆς φράσεως «μία ἐνέργεια» καὶ νὰ ἀποδειχθῇ η νοθεία τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βιγιλίου!

Ο αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ ἐρευνηθῇ τὸ κείμενον τῶν πρακτικῶν καὶ νὰ συγκριθῇ μὲ τὰ λοιπὰ προσιτὰ ἀντίγραφα διὰ νὰ ἀποδειχθῇ η νοθεία. Ἡτο δμως οὖτος, ὃς καὶ τὰ μέλη τῆς συνόδου, τόσον βέβαιος περὶ τῆς νοθείας, ὥστε πάραυτα, δηλαδὴ πρὶν ἐρευνηθοῦν οἱ κώδικες, ἐξήχθη τὸ ἔξῆς συμπέρασμα περὶ τῶν πρακτικῶν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων: «Ἐκ τῶν συναναγνωσθέντων τῶν ἀγίων συνόδων παντελῶς οὐ χρονικόν εἴη τοιούτον τὸν πρακτικὸν οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν»².

Κατὰ τὴν ιδ' συνεδρίαν τῆς συνόδου, τὴν 5ην Ἀπριλίου 681, ἦτοι μετὰ τὴν καταδίκην τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Μακαρίου καὶ τῶν συνεργατῶν του, ἐγένετο η ἀναγγελθεῖσα ἐρευνα τῶν κώδικων. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνεδρίας ταύτης δίδουν τὴν ἐντύπωσιν μιᾶς αὐτηρᾶς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, παρέχουν δμως καὶ στοιχεῖα, τὰ δόποια καταδεικνύουν καὶ τὰς ἀτελείας τῆς γενομένης ἐρεύνης. Κατ' ἀρχὴν ὁ χαρτοφύλαξ τοῦ πατριαρχείου διάκονος Γεώργιος προσεκόμισεν α) τὰ «δύο ἐν σώματι βιβλίᾳ» τῶν πεπραγμένων, τὰ δόποια εἰχον ἀναγνωσθῆ κατὰ τὴν γ' συνεδρίαν, β) τὸ «χαρτῷν αὐθεντικὸν εἰλητάριον τῆς ἐβδόμης πράξεως» καὶ γ) «καὶ ἐτέραν χαρτῷν βιβλίον τῆς αὐτῆς ἀγίας πέμπτης συνόδου». Ως βάσις τῆς ἀκολουθησάσης ἐρεύνης παραδόξως δὲν ἐτέθη τὸ αὐθεντικὸν εἰλητάριον (β), ἀλλὰ η χαρτών βιβλίος (γ), προσεκομίσθησαν δὲ ἐπικουρικῶς καὶ δ) «ἔτερα ἀρχαῖα βιβλία τῆς αὐτῆς ἀγίας πέμπτης συνόδου», περὶ τῶν δόποιων δμως οὐδεμία ἐδόθη ἐξήγησις. Η σύγκρισις ἀπέδειξεν διὰ αἱ «νόθοι» ἐπιστολαὶ περιεχοντο ἐν α καὶ β, ἔλειπον δὲ ἐκ γ καὶ δ. «Οτι ἐπρόκειτο περὶ νοθείας ἐφάνη ἐκ τῆς ἐγγυτέρας ἐρεύνης τοῦ α, η δόποια ἀπέδειξεν διὰ εἰς τὸν κώδικα τοῦτον εἶχεν ἀλλαγὴ (ὑπαλλαγῆναι) τὸ 15ον τετράφυλλον, πρὸ δὲ τοῦ 16ου εἶχε προστεθῆ ἔτερον «ἀνεπίγραφον» τετράφυλλον περιέχον τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Βιγιλίου³. Ἐκ τῆς περιγραφῆς πρέπει νὰ ὑποθέ-

1. «Οτι δὲ τούτοις ἡρέσκετο δ ἀγιώτατος πάπας Ῥώμης Βιγίλιος η ἐπιστολὴ αὐτοῦ δηλοῦ ἦν ἔγραψεν Ἰουστινιανῷ τῷ βασιλεῖ, ητις καὶ ἐνεφανίσθη, ἐν τῇ συνόδῳ καὶ ἔγκειται ἐν τοῖς πραχθεῖσι παρ' αὐτῇ ὑπομνήμασι», A. MASI, *Juris. eccl. Graec. Monum.*, τόμ. II, 264.

2. ACO III 3· πρβλ. καὶ praeatio, σ. VIII-XI.

3. MANSI XI 228 A.

1. MANSI XI 228. A.

2. MANSI XI 228 D.

3. MANSI XI 589 A-592 B. Ο H. GELZER ὑποθέτει διὰ τὸ κείμενον τῶν πρακτικῶν παρουσιάζει εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸν κενά, προτείνει δὲ τὴν ἔξῆς διόρθωσιν: «αἱ τῆς θείᾳ λήξει.... ἀμφότερα ἀνεπίγραφα τυγχάνονται», ὥστε εἰς τὸ σημεῖον τῶν στιγμῶν νοητέα η ἔλλειπον περιγραφὴ τῆς νοθείας τοῦ χαρτών εἰλητάριου, Das

σωμεν δτι τὸ αὐθεντικὸν εἰλητάριον, ἡ ἔρευνα τοῦ ὁποίου, ἐὰν ἐγένετο, δὲν κατεχωρήθη εἰς τὰ πρακτικά, περιεῖχε τὰς δύο ἐπιστολὰς ἀνευ τοιαύτης ὑπόπτου ἰδιορρυθμίας. Παρὰ ταῦτα ἡ σύνοδος ἐπεισθῇ περὶ τῆς νοθείας, κατεδίκασε τὴν «διαβολικὴν ἐνέργειαν» καὶ ὤρισε τὴν διαγραφὴν τῶν «φαλσευθέντων» τμημάτων τῶν α καὶ β.

Πρὸς ἔξακρίβωσιν τοῦ δράστου ἡ σύνοδος συνέχισε τὴν ἔρευναν. Πρῶτος κατέθεσεν ὁ μητροπολίτης Σελευκείας Μακρόβιος δτι ἐλαβε παρά τινος στρατηγοῦ Φιλίππου ε) «βιβλίον τῆς ἀγίας πέμπτης συνόδου πεφαλσευμένον κατὰ τὴν ἐβδόμην πρᾶξιν», ἔρευνήσας δὲ ἀνεκάλυψεν δτι τοῦτο εἶχε νοθεύθη ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Γεωργίου, συνεργάτου τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Μακαρίου. Ἐν συνεχείᾳ ἀνεκρίθη ὁ μοναχὸς Γεώργιος, ὁ ὄποιος ὀμολόγησεν δτι πράγματι εἶχε προσθέσει ἰδιοχείρως τὰς δύο ἐπιστολὰς εἰς τὸν κώδικα τοῦ στρατηγοῦ Φιλίππου. Ἐκ τῆς καταθέσεως τοῦ Γεωργίου μανθάνομεν τὴν ἀξιόλογον εἰδησιν, δτι τὰς δύο ἐπιστολὰς τοῦ Βιγιλίου ἀνεῦρεν ὁ Μακάριος Ἀντιοχείας εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἐφυλάσσοντο τὰ «ἴσα», ἥτοι αὐθεντικὰ ἀντίγραφα αὐτῶν, πρὶν δὲ καταχωρήσῃ εἰς τὰ πρακτικὰ ὑπέβαλεν αὐτὰς εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἐπίσης ὁ μοναχὸς Γεώργιος κατέθεσεν δτι εἰς τὴν προσθήκην τῶν δύο ἐπιστολῶν προέβη ὁ Μακάριος Ἀντιοχείας καὶ εἰς ε) «ὅσαδήποτε βιβλία τῆς πέμπτης συνόδου ἥλθον εἰς αὐτοὺς μὴ ἔχοντα τοὺς λεγομένους λιβέλλους Βιγιλίου»¹.

Ἐν συνεχείᾳ ἐκλήθη νὰ καταθέσῃ ὁ πρεσβύτερος Κωνσταντῖνος, ὁ ὄποιος ἐτύγχανε καὶ διδάσκαλος τῆς Λατινικῆς γλώσσης², περὶ τῆς τύχης ζ) «ἄλλου Ῥωμαϊκοῦ βιβλίου τῆς πέμπτης συνόδου», τὸ ὄποιον εἶχεν ἀγοράσει ὁ Μακάριος Ἀντιοχείας παρὰ τῆς συζύγου τοῦ πατριάρκου Ἰννοκεντίου ἀντὶ ἔξ νομισμάτων. Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἀνεφέρθη εἰς τὸν λατινικὸν τοῦτον κώδικα, ἀλλ' εἰς τὴν ἴστοριαν ἑτέρου η) «Ῥωμαϊκοῦ βιβλίου τῆς αὐτῆς συνόδου εὑρεθέντος κατὰ συγκυρίαν» εἰς τὴν πατριαρχικὴν βιβλιοθήκην ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως

Verhältnis von Staat und Kirche in Byzanz 95 ε. Νομίζομεν δτι ἡ τοιαύτη ἀποκατάστασις δὲν εἶναι ἀπαραίτητος. Ἡ φράσις «ἀμφότερα ἀντίγραφα τυγχάνοντα» δὲν ἀναφέρεται εἰς τοὺς δύο κώδικας, οὔτε εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ χαρτοῦ εἰληταρίου, ἀλλὰ εἰς τὰ δύο τετράφυλλα τοῦ α, ἥτοι τὸ «ύπαλλαγέν» 15ον καὶ τὸ πρόσθετον πρὸ τοῦ 16ου.

1. MANSI XI 539 D.

2. «Γραμματικὸς Ῥωμαϊκός», MANSI XI 539 F.

Παύλου (641-646), ὁ ὄποιος καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτόν, τὸν Κωνσταντῖνον, νὰ συγκρίνῃ τὸν κώδικα τοῦτον μὲ τὸ θ) «χαρτῶν αὐθεντικὸν εἰλητάριον τῆς ἀγίας πέμπτης συνόδου»¹. Ὁ Κωνσταντῖνος διεπίστωσε τὴν ἔλλειψιν τῶν δύο ἐπιστολῶν τοῦ Βιγιλίου εἰς τὴν ζ' συνεδρίαν, μετέφρασεν αὐτὰς ἐκ τοῦ αὐθεντικοῦ εἰληταρίου εἰς τὴν Λατινικὴν καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν διάκονον Σέργιον, ὁ ὄποιος εἰργάζετο καὶ ὡς καλλιγράφος, νὰ καταχωρήσῃ αὐτὰς εἰς τὸν λατινικὸν κώδικα. Ἡ ἔρευνα ἐπερατώθη μὲ τὴν κατάθεσιν τοῦ διακόνου Σεργίου, ὁ ὄποιος ἐπεβεβίωσε τὴν κατάθεσιν τοῦ Κωνσταντίνου.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἔρευνης τῆς ζ' συνόδου ἔξαγονται διὰ τὰ πρακτικὰ τῆς ε' συνόδου τὰ κάτωθι συμπεράσματα:

1) Μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ζ' αἰῶνος ὑπῆρχεν ἵκανος ἀριθμὸς ἀντιγράφων τῶν πρακτικῶν, ἐσώζοντο δὲ εἰς τὴν πατριαρχικὴν βιβλιοθήκην τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ «αὐθεντικὰ εἰλητάρια» αὐτῶν.

2) Ἡδη πρὸ τῶν μέσων τοῦ ζ' αἰῶνος ὑπῆρχε λατινικὴ μετάφρασις τῶν πρακτικῶν, ἀντίγραφον τῆς ὄποιας ἐφυλάσσετο εἰς τὴν πατριαρχικὴν βιβλιοθήκην, ἀλλὰ δὲ ἀντίγραφα αὐτῆς εὑρίσκοντο εἰς κεῖρας ἰδιωτῶν.

3) Τὰ αὐθεντικὰ εἰλητάρια καὶ ἀλλα τινὰ ἀντίγραφα περιεῖχον τὰς δύο ἐπιστολὰς τοῦ Βιγιλίου ἔξ ὑπαρχῆς.

4) Εἰς ἀλλα ἀντίγραφα προσετέθησαν αἱ δύο ἐπιστολαὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μονοθελητικῆς ἔριδος, διότι περιεῖχον τὴν φράσιν «μία ἐνέργεια». Ἡ προσθήκη ὅμως αὕτη δὲν ἐγένετο τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Μακαρίου, ἀλλ' ἥδη κατὰ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Παύλου, καὶ δὴ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περιέχοντος αὐτὰ αὐθεντικοῦ εἰληταρίου.

5) Τὰ λατινικά, ὡς καὶ τὰ ἐκ τῆς Δύσεως προσκομισθέντα ἐλληνικὰ ἀντίγραφα δὲν περιεῖχον τὰς δύο ἐπιστολὰς πρὸ τῆς προσθήκης.

6) Ἐκ τῆς ἔρευνης «τῶν ἐν σώματι δύο βιβλίων» (α) ἔξαγεται δτι τὰ ἀντίγραφα δὲν διέφερον εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ζ' συνεδρίας μόνον ὡς πρὸ τὰς δύο ἐπιστολάς, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ 15ου τετραφύλλου, τὸ ὄποιον ἀπεδείχθη δτι ἥτοι «ύπηλλαγμένον».

Ἐπειδὴ τὸ πρόβλημα τοῦ κειμένου τῆς ζ' συνεδρίας ὑφίσταται

1. Ἱσως τὸ αὐθεντικὸν τοῦτο εἰλητάριον ταυτίζεται μὲ τὸ β, δεδομένου δτι εἶναι ἀπίθανον νὰ ὑπῆρχον δύο αὐθεντικὰ εἰλητάρια, παρ' δλον δτι ἡ τῆς καταθέσεως τοῦ Κωνσταντίνου φαίνεται δτι τὸ θ περιεῖχε ἐν ἀντιθέσει πρὸ τὸ β τὰ πρακτικὰ δλης τῆς συνόδου.

καὶ εἰς τὴν λατινικὴν μετάφρασιν τῶν πρακτικῶν, τῆς ὅποιας μόνον ἡ μία παράδοσις περιέχει τὰς δύο ἐπιστολὰς τοῦ Βιγιλίου, πρέπει νὰ ἔξηγήσωμεν τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς παραδόσεως τοῦ κειμένου τῆς λατινικῆς μεταφράσεως, περὶ τοῦ ὅποιου ἀσχολούμεθα εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

1. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΙΣ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ

Τὰ πρακτικὰ τῆς ε' οἰκουμενικῆς συνόδου σώζονται πλήρη μόνον ἐν λατινικῇ μεταφράσει καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ κώδ. Parisinus lat. 16832, φ. 125 r-189 v [N] τοῦ Ө' αἰῶνος. "Ετερος κώδιξ τοῦ Ιδίου αἰῶνος, ὁ Sangallensis 672, φ. 6-135 [G], περιέχει ἐν τμῆμα τῶν πεπραγμένων, ἃτοι τὰς τέσσαρας πρώτας συνεδρίας, μετ' αὐτάς δὲ μόνον τοὺς δογματικοὺς κανόνας (ἀναθεματισμοὺς) τῆς τελευταίας, η' συνεδρίας μετὰ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπογραφῶν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦ κενοῦ (φ. 112) ὑπάρχει ἐν τῇ φάزῃ ἡ ἔξηγης σημείωσις: «*Priora sunt de initiis concilii constantinopolitani. Sequiora vero de ultimis. quae et necessariaiora videbantur*».

Πλὴν τῶν δύο κωδίκων σημαντικὴ εἶναι καὶ ἡ πρώτη ἔκδοσις τῶν πρακτικῶν, ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ L. Surius [s], διότι οὗτος ἔχρησιμοποίησεν ἀρχαῖον χειρόγραφον, ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς¹. Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Surius ἡκολούθησεν ἡ λεγομένη *editio Regia*² καὶ ἀργότερον ἡ ἔκδοσις τοῦ Ph. Labbaeus³, ὁ δόποιος πρῶτος ἔκαμε μερικὴν χρῆσιν τοῦ παρισινοῦ κώδικος. Πρῶτος ἀνέγνωσε καὶ ἔχρησιμοποίησε πλήρως τὸν παρισινὸν κώδικα ὁ Στέφανος Baluzius, ὁ δόποιος ἔξεδωκε διορθώσεις καὶ προσθήκας εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Labbaeus⁴. Ο Baluzius ἔχρησιμοποίησε καὶ ἔτερον κώδικα ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐκκλησίας τοῦ Beauvais (ἐντεῦθεν *Bellovacensis* [b]), ὁ δόποιος ἐπίσης ἔχει ἀπο-

1. «*Ex vetusto exemplari manuscripto*», L. SURIUS, *Tomus primus conciliorum omnium, tum generalium, tum provincialium atque particularium*, τόμ. B', Coloniae 1567, σ. 490.

2. *Conciliorum omnium generalium et provincialium collectio regia*, Paris 1644.

3. *Sacrosancta concilia ad regiam editionem exacta quae nunc quarta parte prodit auctior studio*, Paris 1671.

4. *Nova collectio conciliorum*, τόμ. A', Paris 1683, σ. 1475 ἐ.

λεσθῆ. Ὁ Baluzius εἶναι ὁ κριτικώτερον ἐργασθεὶς ἐπὶ τοῦ κειμένου τῶν πρακτικῶν, ἡ δὲ εἰσαγωγή του ἀποτελεῖ μέχρι σήμερον τὴν σπουδαιοτέραν συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κειμένου¹. Κατὰ τὰς τρεῖς ἐπομένας ἐκδόσεις τῶν πρακτικῶν² ὡς βάσις ἐλήφθη τὸ κείμενον τοῦ Labbaeus μετὰ τῶν προσθηκῶν καὶ διορθώσεων τοῦ Baluzius³.

Ἡ λατινικὴ μετάφρασις χαρακτηρίζεται ὑπὸ τυφλῆς καὶ κατὰ πόδα ἔξαρτήσεως ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ πρωτοτύπου καὶ δὴ ἄνευ ἰδιαιτέρας μερίμνης διὰ τὴν τήρησιν τῶν κανόνων τοῦ συντακτικοῦ καὶ διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ ὄφους. Ἐντεῦθεν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν δτὶ ἡ μετάφρασις ἐγένετο εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὑπὸ λατινομαθῶν Ἐλλήνων καὶ δχι εἰς τὴν Δύσιν ὑπὸ ἐλληνομαθῶν Λατίνων. Ἐπίσης ἡ σύγκρισις τῆς μεταφράσεως πρὸς σύγχρονα ἐπίσημα αὐτοκρατορικὰ κείμενα δεικνύει δτὶ ὑπεύθυνον διὰ τὴν μετάφρασιν δὲν ἦτο τὸ μεταφραστικὸν γραφεῖον τῆς Αὐλῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ γραμματεία τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. "Οσον δ' ἀφορᾶ εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν ἔργων τῶν Τριῶν Κεφαλαίων καὶ τῶν ὀρθοδόξων πατέρων τοῦ δ' καὶ ε' αἰῶνος, τὰ δόποια ἀπετέλεσαν τὸ ἀποδεικτικὸν ὑλικὸν τῆς συνόδου καὶ ἀνεγνώσθησαν κατὰ τὴν δ', τὴν ε' καὶ τὴν σ' συνεδρίαν αὐτῆς, φαίνεται δτὶ αὐτῇ ἐλήφθη ἐκ τοῦ διτόμου ἀνθολογίου, τὸ δποῖον εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὸν πάπαν Βιγιλίου ὁ Ἰουστινιανὸς ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου⁴. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται τὸ γεγονός, δτὶ ἡ μετάφρασις ταυτίζεται πρὸς τὴν μετάφρασιν τῶν ὑπὸ τοῦ Βιγιλίου ὑπομνηματισθέντων ἀποσπασμάτων⁵.

1. "Evθ' ἀνωτ., σ. 1477 ε. : MANSI IX 164 ε.

2. J. HARDUINUS, *Conciliorum collectio regia maxima*, Paris 1714. N. COLETUS, *Sacrosancta concilia ad regiam editionem exacta quae olim quarta parte prodiit...*, Beveretia 1728, τόμ. 4, σ. 15 ε. J. D. MANSI, *Sanctorum conciliorum nova et amplissima collectio*, τόμ. IX, 174 ε.

3. Περὶ τῶν παλαιοτέρων ἐκδόσεων καὶ τῶν χειρογράφων βλ. F. MAASEN, *Geschichte der Quellen und der Literatur des Canonischen Rechts im Abendlande*, I, Graz 1870 (ἀνατ. 1956), σ. 759 ε. Πρβλ. καὶ HEFELE II 854-863 καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς νέας ἐκδόσεως ACO IV 1.

4. Βλ. ἀνωτέρω, σ. 131.

5. «*Ubi cum plane eisdem legantur verbis, patet eandem versionem Latinam, quam Vigilius accepit, praesto fuisse etiam concilio*», O. GÜNTHER, *Coll. Avell.*, Prolegomena, σ. LXXI. Εἰς τὴν συνάφειαν ταύτην εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ ἡ ἔξης διαπίστωσις: 'Ως εἰδομεν, ἡ ἀλληλογραφία μεταξὺ πάπα καὶ πατριάρχου σώζεται καὶ εἰς τὴν ἐλληνικὴν. Τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Εὐτυχίου πρὸς τὸν Βιγίλιον ἔχομεν ἐπομένως α) εἰς τὸ ἐλληνικὸν πρωτότυπον, β) εἰς τὴν λατινικὴν μετάφρασιν

Τὸ γεγονός τοῦτο καθιστᾶ πιθανὴν τὴν ὑπόθεσιν, δτὶ ἡ λατινικὴ μετάφρασις ἐγένετο εὐθὺς μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου¹. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνισχύει καὶ ἡ διαπίστωσις τοῦ Στεφάνου Baluzius, δτὶ τὴν μετάφρασιν ἔχρησιμοποίησεν ὁ πάπας Πελάγιος Β' (579-590), ὁ δποῖος καὶ ἐνεσωμάτωσε τμήματα αὐτῆς εἰς τὴν γ' ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἰστρίας², ἀλλὰ καὶ ἡ διαπίστωσις τοῦ W. Pewesin, δτὶ ἐκ τῆς μεταφράσεως ταύτης παρέλαβεν ἀποσπάσματά τινα ἥδη ὁ Φακοῦνδος Ἐρμιανῆς εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Περὶ τῆς καθολικῆς πίστεως, ὁ δποῖα χρονολογεῖται πρὸ τοῦ ἔτους 570³.

2. ΑΙ ΔΥΟ ΜΟΡΦΑΙ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ

Τὸ κείμενον τῆς λατινικῆς μεταφράσεως παρεδόθη καθ' ἀπαντα τὰ σημεῖα, δποι γίνεται λόγος περὶ τοῦ πάπα Βιγιλίου καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὴν σύνοδον, εἰς δύο μορφάς. Τὸ παρισινὸν χειρόγραφον [N] παραδίδει μίαν ἐκτενεστέραν μορφὴν τοῦ κειμένου (recensio longior) καὶ περιέχει εἰς τὴν ζ' συνεδρίαν τέσσαρας ἐπὶ πλέον ἐπιστολάς, αἱ δποῖαι ἀποδεικνύουσαν τὴν παλινῳδίαν εἰς τὴν στάσιν τοῦ Βιγιλίου ἔναντι τῶν Τριῶν Κεφαλαίων. Τὸ χειρόγραφον ἐκ

ἐντὸς τῶν πρακτικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Βιγιλίου πρὸς τὸν Εὐτύχιον, δηλαδὴ γ) εἰς τὸ λατινικὸν πρωτότυπον τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Βιγιλίου ἐντὸς τῶν πρακτικῶν, δ) εἰς τὸ α' constitutum τῆς 14ης Μαΐου, ἀλλὰ καὶ ε) εἰς τὴν ἐλληνικὴν μετάφρασιν τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Βιγιλίου. Ἡ σύγκρισις τῶν πέντε τούτων διαφόρων παραδόσεων μεταξὺ τῶν δεικνύει δτὶ ἡ μετάφρασις β' ἐγένετο συγχρόνως πρὸς τὴν μετάφρασιν τοῦ διου ἔργου καὶ ἐμπρανίζει τὰς αὐτὰς ἴδιορρυθμίας μετ' αὐτῆς, ἐνῷ αἱ παραδόσεις γ' καὶ δ' παρέχουν τὴν ἐπίσημον μετάφρασιν, ὁ δποῖα ἐγένετο χάριν τοῦ Βιγιλίου, δ ὁ δποῖος δὲν ἐγνώριζε τὴν ἐλληνικὴν. Αἱ παραλλαγαὶ μεταξὺ β' καὶ γ'-δ' εἶναι αἱ ἔξης: Στ. 15, 7 servavimus et servamus || 15, 10 amplexitamus || 15, 12 similia || 15, 16 similia || 15, 18 congregata || 15, 19 impia || 16, 3 uno || 16, 4 his || 16, 12 subscripsi. Ἐπίσης ἀποδεικνύεται δτὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Βιγιλίου σώζεται πρωτότυπως μὲν λατινιστὶ ἐντὸς τῶν πρακτικῶν καὶ τοῦ α' constitutum, ἐνῷ τὸ ἐλληνικὸν κείμενον ἀποτελεῖ ἴδιαν μετάφρασιν τῆς συνόδου.

1. Πρῶτος ὁ ἀρχαιεπίσκοπος Παρισίων Πέτρος de Marca (1594-1662) ὑπέθεσεν δτὶ ἡ λατινικὴ μετάφρασις ἐγένετο ἀμέσως μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου καὶ ἐδόθη εἰς τὸν πάπαν, apud se deliberaturo de damnatione trium capitulorum, βλ. S. BALUZIUS: MANSI IX 164. Πρβλ. καὶ R. DEVREESSE, *Le 5° concile 11*.

2. S. BALUZIUS, ἐν MANSI IX 163. Τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πελάγιου ἐξέδωκεν ὁ Ed. SCHWARTZ, ACO IV 2, 112-132.

3. PL 67, 870 B ε., PEWESIN 148, σημ. 48.

St. Gallen [G], τὸ κείμενον τοῦ Surius [s] καὶ, ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, τὸ ἀπολεσθὲν χειρόγραφον ἐκ Beauvais [b], παραδίδουν μίαν βραχυτέραν μορφὴν τοῦ κειμένου (recensio brevior) μὲν ἔκδηλον τάσιν νὰ καλύψουν τὴν παλινῳδίαν τοῦ Βιγιλίου. Τὴν ὑπαρξίαν τῶν διαφορῶν εἰχον διαπιστώσει ἡδη ὁ Baronius, ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Παρισίων Πέτρος de Marca, ὁ ὥποιος ἔχρημάτισε καὶ κάτοχος τοῦ παρισινοῦ κώδικος, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἀσχοληθέντες περὶ τὴν ε' σύνοδον ἐρευνήται, ὡς ὁ καρδινάλιος Noris, ὁ Ἰωάννης Garnerius, ὁ Στέφανος Balluzius, οἱ ἀδελφοὶ Ballerini καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Κάρολος Hefele, ὁ H. Gelzer, ὁ F. Dölger, ὁ R. Devreesse, ἐσχάτως δὲ ὁ P. O. Connell καὶ ὁ I. O. de Urbina. Οὗτοι ἡρκέσθησαν ὅμως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν διαπίστωσιν τῶν σημαντικωτέρων διαφορῶν, χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσουν καὶ συστηματικὴν ἀνάλυσιν αὐτῶν. Ἡ προσοχὴ τῶν ἐστράφη κυρίως πρὸς τὰς διαφορὰς τῶν χειρογράφων εἰς τὴν α' συνεδρίαν, δῆποι ὁ N καταχωρεῖ ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ *judicatum* τοῦ Βιγιλίου τοῦ ἔτους 548 καὶ πρὸς τὰς διαφορὰς εἰς τὴν ζ' συνεδρίαν, ἡ ὥποια κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ N περιλαμβάνει καὶ τὰς δύο ἐπιστολὰς τοῦ Βιγιλίου πρὸς τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ τὴν Θεοδώρου τὰς περιεχούσας τὴν φράσιν 'μία ἐνέργεια'. Οἱ ἀδελφοὶ Ballerini ἀπέρριψαν τὰ ἐπὶ πλέον αὐτὰ κείμενα τοῦ N ὡς νοθείας στηριζόμενοι εἰς τὸ περὶ αὐτῶν συμπέρασμα τῆς ζ' συνόδου¹, ἐνῷ ὁ Balluzius στηριζόμενος εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα ἴσχυρίσθη δῆτι αἱ ἐπιστολαὶ δὲν εἰναι τελείως νόθοι, ἀλλ' ἔχουν νοθευθῆ μόνον εἰς τὸ σημεῖον, δῆποι γίνεται λόγος περὶ μιᾶς ἐνεργείας².

Τὸ πρόβλημα τῶν δύο μορφῶν τοῦ κειμένου ἐν τῷ συνόλῳ του δὲν ἐγένετο εἰσέτι ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας ἐρεύνης. Οὕτως δὲ ἔκδότης τῆς *Collectio Avellana* O. Günther περιγράφει μὲν τὸ πρόβλημα, ἀποφέγγει ὅμως νὰ λάβῃ θέσιν ἔναντι αὐτοῦ³. 'Ο Hefele ἐξέφρασε τὴν ἀποψίαν δῆτι ἡ παράδοσις τοῦ Surius ἀποτελεῖ ἐπιτομὴν τῆς παραδόσεως

1. *Defensio IV* 1038. Τὴν ἀποψίαν ταύτην ἀπεδέχθη καὶ ὁ F. DÖLGER, *Urkundenfälscher in Byzanz* (Festschrift, Ed. E. Stenge), Münster-Köln 1952, σ. 3-20, κυρίως 5, ἐσχάτως δὲ καὶ ὁ I. ORTIZ DE URBINA, «Quali sententia 'Tria Capitula' a sede Romana damnata sunt?», ἐν *Orient. Chr. Per.* 33 (1967) 193.

2. Κατὰ τὸν BALUZIUS τὰ πρακτικὰ τῆς ζ' συνόδου δὲν ἀποκαλοῦν τὰς ἐπιστολὰς «φάλσας» (falsas), ἀλλὰ φαλσεύθεισας (falsatas), MANSI IX 165. Παραμοίως εἰχεν ἐκφρασθῆ ἡδη ὁ BARONIUS, *Annal. eccles.*, ad. ann. 680, MANSI IX 166. 'Ἡ ζ' σύνοδος ἀποκαλεῖ ὅμως τὰς ἐπιστολὰς πράγματι «φάλσας»: 'Ανάθεμα τοῖς λεγομένοις γεγενῆσθαι λιβέλλοις ἀπὸ Βιγιλίου πρὸς Ἰουστινιανὸν καὶ Θεοδώρου τοὺς τῇ θείᾳ λήξει, τοῖς καὶ φάλσοις ἀποδειχθεῖσιν», MANSI XI 596 D.

3. *Collectio Avellana*, prolegomena, σ. LXXII ε.

τοῦ N¹, δὲ E. Amann συνεπλήρωσε τὴν ἀποψίαν ταύτην ὑποθέσας δῆτι ἡ βραχυτέρα μορφὴ προῆλθεν ἐκ τοῦ πρωτοτόπου (N) δι' ἀπομακρύνσεως ἐκείνων τῶν σημείων, τὰ δηοῖα ἔθιγον ἰδιαιτέρως τὸν Βιγίλιον². Ἀντιθέτως δὲ R. Devreesse ἐξέλαβε τὸ παρισινὸν χειρόγραφον ὡς προελθὸν ἐκ τοῦ νοθευθέντος εἰς τὴν ζ' συνεδρίαν λατινικοῦ κώδικος τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης, περὶ τοῦ δηοίου εἶχε καταθέσει δὲ πρεσβύτερος Κωνσταντῖνος κατὰ τὴν ζ' οἰκουμενικὴν σύνοδον³. Τέλος δὲ P. O'Connell ἐπεξέτεινεν ἐσχάτως τὴν θεωρίαν ταύτην τοῦ Devreesse εἰς διάλογον τὸν N διὰ νὰ ἀπορρίψῃ ὡς μεταγενεστέρας προσθήκας καὶ ἔτερα τμήματα τῆς ἐκτενεστέρας μορφῆς, ἰδίως ἐκ τῆς α' συνεδρίας⁴.

3. ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΤΩΝ ΔΥΟ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

'Ἐν τοῖς ἐπομένοις ἐπιχειροῦμεν συγχριτικὴν ἀνάλυσιν τῶν τμημάτων ἐκείνων, εἰς τὰ δηοῖα τὸ κείμενον τῆς λατινικῆς μεταφράσεως παραδίδεται εἰς δύο μορφάς, ἀποσκοποῦντες νὰ δώσωμεν μίαν λύσιν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς γνησιότητος αὐτῶν. Ἐπειδὴ ἡ ἀνάλυσις διευκολύνεται, δταν τὰ συγχρινόμενα κείμενα εὑρίσκωνται εἰς παραλλήλους στήλας κατ' ἀναλογίαν, δὲ ἐκδοσίς τοῦ Mansi παραθέτει μὲν τὰ κείμενα εἰς δύο στήλας, ἀλλ' δχι κατ' ἀναλογίαν, ἐνῷ δὲ ἐκδοσίς τοῦ Straub παραθέτει τὴν βραχυτέραν μορφὴν ἐκάστοτε εἰς τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ παραθέσωμεν κατωτέρω εἰς δύο στήλας κατ' ἀπόλυτον ἀναλογίαν τὰς δύο παραδόσεις εἰς ἀπαντά τὰ σημεῖα, εἰς τὰ δηοῖα διαφέρουν οὐσιωδῶς. Ἐπειδὴ δὲ πολλαὶ τῶν διαφορῶν δὲν χρήζουν μὲν ἰδιαιτέρας ἐπεξηγήσεως, εἰναι ὅμως σημαντικαὶ διὰ τὴν γενικὴν εἰκόνα, διακρίνομεν τὰς παραλλαγὰς τῆς παραδόσεως τῶν G-s διὰ πλαγίας γραφῆς⁵.

1. «Der Pariser Codex ist hier ausführlicher und der Text des Surius (und des Codex von Beauvais) wohl nur eine Abkürzung», HEFELE II 855. Πρβλ. καὶ σ. 868, σημ. 1, 869, σημ. 1, 887, 890.

2. «Tout se passe comme si le texte long était l' original, d'où l'on aurait fait disparaître, avant de le communiquer à Vigile, divers passages où le pape était mis en trop fâcheuse posture», DTC XV² (1950) 1904.

3. «Notre volume de la Bibliothèque Nationale a été copié sur un archétype interpolé de cette façon», Le 5e concile 14.

4. «Equal Representation from each Patriarchate at Constantinople II?», ἐν *Orient. Chr. Per.*, 29 (1963) 238 - 246.

5. Πρέπει νὰ σημειωθῇ δῆτι μικραὶ γλωσσικαὶ παραλλαγαὶ προφνῶς ἐκ λαθῶν κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν ὑφίστανται εἰς διάλογον τὸ κείμενον τῶν πρακτικῶν καὶ παρατίθενται εἰς τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα τῆς ἐκδόσεως τοῦ J. STRAUB.

I. Εἰς τὸν βασιλικὸν τύπον τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὴν σύνοδον, τὸν ἀναγνωσθέντα ἐν ἀρχῇ τῆς α' συνεδρίας, αἱ δύο παραδόσεις διαφέρουν εἰς τὸ τμῆμα ἑκεῖνο, ὃπου ὁ αὐτοκράτωρ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀρνησιν τοῦ Βιγιλίου νὰ μετάσχῃ τῆς συνόδου. Τὸ τμῆμα τοῦτο παραδίδεται μὲ τὰς κάτωθι διαφοράς: ACO IV 1, 11, 11-12, 38: Mansi IX 181D-182 D:

N

Vigilio enim religiosissimo
papae antiquioris Romae
senioris
cum ad regiam urbe pervenisset
5
de praedictis tribus impiis
capitulis subtiliter
omnibus manifestatis
et interrogavimus eum
10 quid de hac causa sapit;
et ipse non semel tantum neque
bis sed et saepius tam scriptis
quam sine scriptis anathematizavit impia tria capitula.
15 quod vero eiusdem voluntatis
semper fuit de condemnatione
trium capitulorum, et per plu-
rima alia declaravit et per
condemnationem Rustici et
20 Sebastiani aliquando diaconorum
antiquioris Romae,
cuius etiam chirografa apud nos
conservantur; et post haec fecit
quod dicitur Iudicatum, quod

Αὕται δὲν παρατίθενται ἐνταῦθα, ἀλλὰ μνημονεύονται μόνον ὅσάκις τοῦτο κρίνεται ἀναγκαῖον.

1. Τὴν βραχυτέραν μορφὴν τοῦ βισμίκον τύπου παραδίδουν καὶ οἱ κώδ.
Parisinus lat. 1451, φ. 2r - 6v καὶ Vaticanus Reginensis lat. 1127, φ. 4v - 8r.

G-s (b)¹

*Et Vigilio enim religiosissimo
papae antiquioris Romae*
cum pervenisset ad hanc regiam
civitatem
de tribus
capitulis subtiliter
omnia manifestavimus
et interrogavimus eum
quid sapit de hoc;
et ipse non semel nec
bis sed etiam saepius in scriptis
et sine scriptis anathematizavit
impia tria capitula.
quod vero eiusdem voluntatis
semper fuit de condemnatione
trium capitulorum, et per plu-
rima alia declaravit et per
condemnationem Rustici et
Sebastiani aliquando diaconorum
antiquioris Romae,

25 omnibus sacerdotibus ab ipso editum manifestum factum est, et pariter in eo praedicta impia capitula anathematizavit his verbis: Et quoniam in his quae no-
30 bis de nomine Theodori Mop-
suesteni scripta porrecta sunt,
multa contraria rectae fidei releguntur, nos monita Pauli sequen-
tes apostoli dicentis omnia pro-
35 bate; quod bonum est, retinete,
ideo anathematizamus Theodo-
rum qui fuit Mopsuestiae episco-
pus, cum omnibus suis impiis
scriptis et qui vindicant ea; ana-
40 thematizamus et impiam epi-
stolam quae ad Marim Persam
scripta esse ab Iba dicitur, tam-
quam contrariam rectae Chri-
stianorum fidei et omnes qui eam
45 vindicant vel rectam esse di-
cunt; anathematizamus et scri-
pta Theodorei quae contra re-
ctam fidem et duodecim capitula
sancti Cyrilli scripta sunt. et haec
50 quidem in ea quae dicitur Iudi-
catum, inserta sunt; putamus
autem quod nec hoc vestram
latuit religiositatem, quod Rus-
ticum et Sebastianum suos dia-
55 conos et alios clericos
qui primo quidem suscepserunt
quod fecit Iudicatum,
in quo
sicut dictum est,
60 anathematizavit eadem impia
capitula, postea
vero vindicarunt
qui cum primum suscepissent
factum ab eo Iudicatum,
in quo
anathematizavit eadem impia
capitula, postea
suscepserunt

et defenderunt
eadem impia capitula
65 depositum.
et non solum hoc,
sed etiam ad Valentinianum
episcopum Scythiae et Aure-
lianum episcopum
70 Arelati quae est prima

Galliae ecclesiarum
scribens manifestavit
condemnationem eorundem capi-
75 tulorum praecipiens
eis nihil suscipere a
condemnatis diaconis scriptum
contra praedictum Iudicatum.
et compediose dicere semper in
80 eadem voluntate perseveravit.
et haec omnia
iussimus vobis insinuari.

85 quoniam vero, cum postea
venistis

ad regiam civitatem,
scripta facta sunt
90
inter vestram sanctitatem
et Vigilium religiosissimum
papam senioris Romae,
ut vos omnes uniti conveniatis
95 et propter eos qui
vel ex ignorantia vel scientia
impietatem capitulorum
vindicant,
convenientem his
100 quae a sanctis quattuor conciliis

et defenderunt
eorum impietatem.

sed etiam Valentiniano
episcopo Scythiae et Aure-
lianico
Arelati quae est prima
sanctissimarum
Galliae ecclesiarum
scripsit et manifestavit
de condemnatione istorum capi-
tulorum et praecepi
eis nihil suscipere quod a
condemnatis diaconis scribitur
contrarium praedicto Iudicato.
et compediose dicere semper in
eadem voluntate perseveravit.
et haec omnia

*per suum tempus vobis manifesta-
faciemus.*
quoniam vero postea cum
pervenissetis,
sicut dictum est,
ad hanc regiam civitatem,
scripta facta sunt
ad invicem
a vestra sanctitate
et a Vigilio religiosissimo
papa antiquioris Romae,
ut omnes vos uniti conveniatis
et propter illos qui
sive ex ignorantia sive scientia
impietatem capitulorum
defendunt,
congruum iudicium eis
quae a sanctis *IIII synodis*

de fide definita sunt,
sententiam dare
et nunc idem religiosissimus Vi-
gilius contrarius factus est suaे
105 voluntatis nolens una cum om-
nibus secundum quod placuit
convenire, sed solos tres patriar-
chas et alium unum episcopum,
et per contradictionem causa
110 moveretur, dicens tres tantum
episcopos habere, cum multi epi-
scopi ab Occidente cum ipso
sunt; nos hoc audientes
saepius mandavimus ei
115 et per nostros iudices
et per aliquantos ex vobis,
ut cum omnibus conveniret
et communiter disceptaret
de praedictis tribus capitulis
120 et sententia detur
rectae fidei conveniens
vel unusquisque patriarcha una
cum quinque aut tribus episcopis
conveniret cum ipso et episcopis
125 eius aut, si hoc non elegerit,
sed per contradictionem voluerit
causam exercitari, ut iudices den-
tur secundum consuetudinem sy-
nodorum et sicut antecessores
130 nostri fecerunt, qui debent haec
quae ab unaquaque parte mo-
ventur, disceptare, eo quod non
est possibile eosdem et contra-
dicere et iudicare. cum autem
135 ad nullam propositionem noluis-
set convenire, mandavimus ei,
quod et vestram sanctitatem
et alios patriarchas

quod et ipsum
et vestram sanctitatem

pro fide definita sunt,
proferatis,

in scriptis de hoc interrogavimus
140 ut tamquam impia ista capitula
ab omnibus condemnentur
vel si quis putaverit recta ea
esse, evidenter suam voluntatem
manifestet.

145 alienum enim Christianis
est cum recta fide impietatem
suscipere et non discernere
recta a malis.

150

in scriptis interrogavimus de hoc,
ut aut tamquam impia capita
ab omnibus condemnarentur
aut, si putat recta ista
esse, aperte suam voluntatem
manifestaret.

alienum enim est Christianorum
cum recta fide *impia* suscipere
et non a malis
recta discernere.

*ille vero nobis mandavit quod de
praedictis tribus capitulis per se-
met ipsum faciens porriget nobis.
adhortamur igitur etiam vos de
his disceptare.*

I 22-23. 'Η δήλωσις τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐν τῷ βασιλικῷ τύπῳ
δτι διαθέτει χειρογράφους ἐπιστολάς τοῦ Βιγιλίου ἐπιβεβαιοῦται ἀφ' ἐνδὲ μὲν ὑπὸ τῆς δηλώσεως τοῦ καίστωρος Κωνσταντίνου κατὰ τὴν ζ'
συνεδρίαν, δτι ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βιγιλίου una ad piissimum impe-
ratorem manu Vigiliū religiosissimi scripta est, alia vero
ad piae recordationis Theodoram dominam nostram facta. alterius
quidem scripta manu, sub scripta autem ab eodem
religiosissimo viro, ἀφ' ἔτέρου δὲ ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς τῆς
ἐπιστολῆς τοῦ Βιγιλίου πρὸς τὸν Ἰουστινιανόν, ἡ ὅποια ἔχει ὡς ἔξης:
Vigilius episcopus sanctae ecclesiae catholicae urbis Romae scri-
bens manu mea totam hanc chartam dico¹. Τέλος ἡ ἐπιστολὴ τοῦ
αὐτοῦ Βιγιλίου πρὸς τὴν Θεοδώραν ἔχει ὡς ἐπιγραφὴν τὴν δήλωσιν:
Vigilius episcopus sanctae ecclesiae catholicae urbis Romae huic
chartulae a me factae subscripsi, legens quae supra scripta sunt,
consensi et anathematizans subscripsi². 'Η βραχυτέρα μορφή, ἡ
ὅποια παραλείπει τὰς δύο ἐπιστολάς, ἡτο αὐτονόητον δτι θὰ παρέλει-
πε καὶ τὴν δήλωσιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὡς καὶ τὴν δήλωσιν τοῦ καίστω-
ρος.

I 23-51. 'Εν τῷ βασιλικῷ τύπῳ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐνδιαφέρεται νὰ

1. ACO IV 1, 187, 24 ε.: MANSI IX 351 - 352.

2. ACO IV 1, 188, 20 ε.: MANSI IX 351 - 352.

ἀποδεῖξῃ εἰς τὴν σύνοδον δτι ὁ Βιγίλιος εἶχεν ἐπανειλημμένως ἐκφρα-
σθῇ ὑπὲρ τῆς καταδίκης τῶν Τριῶν Κεφαλαίων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων
ἐνεργειῶν τοῦ πάπα σπουδαιοτέρα ἡτο ἀναμφιβόλως ἡ ἔκδοσις τοῦ
judicatum τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἔτου 548. 'Εντεῦθεν εἶναι αὐτονόητον
δτι ὁ Ἰουστινιανὸς θὰ ἀνεφέρετο διεξοδικῶς εἰς αὐτό. Πράγματι τὸ
ἐκτενέστερον κείμενον περιέχει ἀπόσπασμα τοῦ judicatum, ἐνῷ τὸ
βραχύτερον περιορίζεται εἰς τὴν μνείαν αὐτοῦ. Τὴν γνησιότητα τοῦ
ἀπόσπασματος τούτου ἡμφεσβήτησαν οἱ ἀδελφοὶ Ballerini¹, τὰ ἐπι-
χειρήματά των ἀπέρριψεν δμως ἡδη ὁ Hefele². Κατὰ τοῦ ἐπιχειρή-
ματος τῶν Ballerini, δτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἡτο δυνατὸν νὰ διαθέτῃ
ἀντίγραφον τοῦ ἀκυρωθέντος judicatum, δύναται νὰ λεχθῇ δτι τοῦτο
θὰ ἔπρεπε νὰ ἴσχυῃ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐγγράφων τοῦ πάπα πρὸς τοὺς
διακόνους του καὶ τοὺς ἐπισκόπους τῆς Δύσεως, τὰ ὅποια προσεκό-
μισεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν σύνοδον. 'Η ἔλλειψις τοῦ ἀπόσπασματος
ἐκ τῆς «φιλο»-παπικῆς παραδόσεως ἔξηγεται ἐκ τοῦ μεγάλου θορύβου,
τὸν ὅποιον εἶχε προκαλέσει τὸ judicatum μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς
Δύσεως, αἱ ὅποιαι ἔφθασαν μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἀποκλείσουν τὸν πά-
παν ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον
ἡ βραχυτέρα παράδοσις παραλείπει καὶ τὴν δήλωσιν τοῦ αὐτοκράτο-
ρος περὶ τοῦ judicatum, δτι δηλαδὴ quod omnibus sacerdotibus
ab ipso editum manifestum factum est (I 24-26)³.

I 18-21. Εἶναι ἐκ πρώτης δψεως περίεργον δτι ὁ N ἀναφέρεται δἰς
εἰς τὴν καθαιρέσιν τῶν διακόνων Ρουστίκου καὶ Σεβαστιανοῦ, εἰσά-
γει δὲ τὴν δευτέραν μνείαν τῆς καθαιρέσεως διὰ τῆς προτάσεως I 51-
53 putamus autem quod nec hoc vestram latuit religiositatem,
ῶστε δίδεται ἡ ἐντύπωσις δτι ἡ προηγουμένη πρώτη μνεία τῆς καθαι-
ρέσεως εἶναι περιττὴ καὶ ἐπομένως προσετέθη μεταγενεστέρως καὶ δὴ
ληφθεῖσα ἐκ τῆς βραχυτέρας μορφῆς, ἡ ὅποια περιέχει μόνον ταύτην
αὐτολεξεί. 'Εντεῦθεν ὁ Ed. Schwartz κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα
δτι τὸ χωρίον I 18-21 δὲν ἀνήκει ἀρχικῶς εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ N καὶ
διέγραψεν αὐτὸν ἐκ τοῦ κειμένου⁴. 'Υπάρχει δμως καὶ μία ἄλλη ἔξηγη-

1. *Defensio*, IV 1036.

2. HEFELE II 821, σημ. 2.

3. Τὸ ἀπόσπασμα τοῦ judicatum κατοχυρώνει καὶ ἡ φράσις I 59 sicut dictum
est, ἡ ὅποια προσετέθη διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐπανάληψιν.

4. «Delevi, quoniam in recensionem Nec G P R s (b) intrusa sunt»,
ACO IV 1, 11, 15 - 17 (κρ. ὑπόμνημα).

σις τοῦ φαινομένου, ἡ ὅποια δὲν μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ἀπορρίψωμεν ὡς ὁ Schwartz τὸ χωρίον τοῦτο ὡς νόθον. 'Ο Ἰουστινιανὸς ἀναφέρεται καὶ ἀρχὴν γενικῶς εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ Βιγιλίου, αἱ ὅποιαι ἀποδεικνύουσιν τὴν ἀρχικὴν στάσιν τούτου ἔναντι τῶν Τριῶν Κεφαλαίων. Τοιαύτη ἐνέργεια ἦτο καὶ ἡ καθαίρεσις τῶν δύο διακόνων. 'Ἐν συνεχείᾳ ὁ Ἰουστινιανὸς ἀναφέρεται εἰς τὰ ἔγγραφα ἑκεῖνα, τὰ ὅποια προτίθεται νὰ ἐπιδώσῃ εἰς τὴν σύνοδον, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὁ ἀνωτέρω ἰσχυρισμός. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔγγραφων ἀναφέρεται ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ εἰς τὸ ἔγγραφον τῆς depositio τῶν δύο διακόνων, δηλαδὴ εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βιγιλίου πρὸς τοὺς διακόνους, διὰ τῆς ὅποιας διεβιβάσθη εἰς αὐτοὺς ἡ ἀπόφασις περὶ τῆς ἐκπτώσεως των ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ διακόνου. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἀνεγνώσθη κατὰ τὴν ζ' συνεδρίαν τῆς συνόδου δχι διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ἡ κατὰ τῶν διακόνων πρᾶξις τοῦ Βιγιλίου, περὶ τῆς ὅποιας δὲν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία, ἀλλὰ λόγω τῆς ἐν αὐτῷ ἐπιχειρηματολογίας τοῦ Βιγιλίου κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων.

I 103-113 καὶ 122-136. 'Η γνησίτης τῶν τμημάτων τούτων τοῦ βασιλικοῦ τύπου ἐπιβεβαιοῦται ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῆς συνοδικῆς ἐπιτροπῆς, ἡ ὅποια ἐπεσκέφθη τὸν πάπαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ α' constitutum τοῦ αὐτοῦ Βιγιλίου, δηνοὶ γίνεται λόγος περὶ τῆς προτάσεως νὰ συνέλθουν ἀντὶ τῆς συνόδου ἵσαριθμοι ἀντιπροσωπεῖαι εἰς σύσκεψιν¹. 'Ο αὐτοκράτωρ ἀναφέρεται ἐνταῦθα εἰς τὰς προπαρασκευαστικὰς συζητήσεις, κατὰ τὰς ὅποιας διάπανας ἡρνήθη νὰ μετάσχῃ τῆς συνόδου². Τὸ βραχύτερον κείμενον, ἐνδιαφερόμενον νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀρνησιν τοῦ Βιγιλίου, παραλείπει τὴν περιγραφὴν ταύτην καὶ παραλλάσσει κατὰ τὸ ὑπόλοιπον οὕτως, ὥστε νὰ κατοχυρώνῃ τὸ δικαίωμα τοῦ πάπα δπως ἐκφράσῃ τὴν γνώμην του ἀνεξαρτήτως τῆς συνόδου. Οὕτως εἰς τὸ χωρίον I 137-144, τὸ ὅποιον ἀναφέρεται εἰς τὴν δήλωσιν τοῦ αὐτοκράτορος, καθ' ἣν ἡ σύνοδος θὰ συνέλθῃ ὁ πωσδήποτε, δύνανται δὲ οἱ ἀντιφρονοῦντες νὰ ἐκφράσουν τὴν γνώμην των ὑπὸ ίδίαν εὐθύνην (ἀπειλῶν προφανῶς τοὺς ἀντιφρονοῦντας ὅτι μετὰ τὸ πέρας τῆς συνόδου θὰ ὑποστοῦν τὰς κυρώσεις κατὰ τῶν μὴ ἀναγνωριζόντων τὰς συνοδικὰς ἀποφάσεις), ἡ βραχυτέρα μορφὴ μετατρέπει τὸ κείμενον οὕτως³,

1. Coll. Aevell. 235, 2 - 4.

2. Βλ. ἀνωτέρω, σ. 94 ἐ.

3. Ἐνῷ ὑπὸ τὸ vestram sanctitatem ὁ Ν ἐννοεῖ προφανῶς τὸν Βιγίλιον, ὥστε ἡ φράσις *alius patriarchas* νὰ σημαίνῃ τοὺς «*alio ipso*» πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ Βιγιλίου θεωρουμένου οὕτως ὡς ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, τὸ βραχύτερον κείμενον

ώστε ὑποκείμενον τοῦ putat recta ista esse (ὁ Ν ἔχει putaverit) νὰ μὴ εἶναι πλέον ὁ ἄγνωστος quis, δηλαδὴ πᾶς ἀντιφρονῶν, ἀλλ' ὁ πάπας ὁ ὅποιος ἀποκτῷ ἐπισήμας τὸ δικαίωμα aperte voluntatem manifestaret. Πρὸς μεγαλυτέραν κατοχύρωσιν τοῦ δικαιώματος ἀνεξαρτήτου ἐνέργειας τοῦ Βιγιλίου ἔπρεπε νὰ προστεθῇ μία δήλωσίς του, ἡ ὅποια καταχωρουμένη εἰς τὸ κείμενον τοῦ βασιλικοῦ τύπου θὰ ἀπέκτα νομιμότητα. 'Εντεῦθεν τὸ βραχύτερον κείμενον παραθέτει τὴν δήλωσιν τοῦ πάπα I 149-151, διὰ τῆς ὅποιας οὗτος ὑπόσχεται (!) ὅτι θὰ ἐκδώσῃ ίδίαν ἀπόφασιν περὶ τοῦ ἐκκρεμοῦντος θέματος. "Οτι τὸ πρόσθετον τοῦτο χωρίον τοῦ βραχυτέρου κείμενου δὲν εἶναι δύνατὸν νὰ ἀνῆκεν εἰς τὸ ἀρχικὸν κείμενον τῶν πρακτικῶν δεικνύει ὁ ἐπόμενος, ἐπίσης πρόσθετος, στίχος I 152-153. Διὰ τῆς ἐντολῆς ταύτης τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὴν σύνοδον ἀναγνωρίζεται εἰς τὸν Βιγίλιον τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργῇ ἀνεξαρτήτως. 'Αλλ' ἐὰν τοῦτο εἴχε συμβῇ πράγματι κατὰ τὰς προπαρασκευαστικὰς συζητήσεις, θὰ ἦτο περιττὴ ἡ πολεμικὴ τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ τοῦ πάπα διὰ τὴν ἀρνησίν του νὰ μετάσχῃ τῆς συνόδου, περιττὴ δὲ θὰ ἦτο καὶ ἡ ἀκολουθήσασα ἀποστολὴ συνοδικῶν καὶ αὐτοκρατορικῶν ἐπιτροπῶν πρὸς αὐτὸν διὰ νὰ τὸν μεταπείσουν.

Κατὰ τῆς ἡμετέρας θεωρίας, ὅτι τὸ ἐκτενέστερον κείμενον εἶναι καὶ τὸ ἀρχαιότερον, φάίνεται ἐκ πρώτης δψεως νὰ ὅμιλῃ ἡ διαφορὰ εἰς τὸν στ. I 2-3, ὅπου ὁ Ν χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν Ρώμην ἀμφότερα τὰ ἐπίθετα antiquior καὶ senior, ἐνῷ τὸ βραχύτερον κείμενον περιορίζεται εἰς τὸ ἐπίθετον antiquior. Εἶναι πράγματι παράδοξον τὸ φαινόμενον τοῦ διπλοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς Ρώμης εἰς τὸν Ν, νομίζομεν ὅμως ὅτι τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἔξηγηθῇ ἐκ τῆς τοιαύτης ἡ τοιαύτης θεωρίας περὶ τῆς ἐξαρτήσεως τῶν δύο κείμενων ἀπ' ἀλλήλων. "Ισως τὸ ἔτερον ἐπίθετον παρεισέφρησεν εἰς τὸν Ν ἐνσυνειδήτως ἡ ἐκ λάθους κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους αἰῶνας. Δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἔχησημοποιοῦντο τὰ δύο ἐπίθετα συγχρόνως διὰ νὰ συμπληροῦν ἐννοιολογικῶς ἀλληλα, κυρίως μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐκδηλωθεῖσαν τάσιν νὰ ἐννοοῦν ὑπὸ τὸ ἐπίθετον «πρεσβυτέρα» (Ρώμη) τὴν «πρεσβύτιδα», τὴν γραῖνα, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν νεαρὰν καὶ σφριγῶσαν Νέαν Ρώμην¹. Πάντως τὸ

ἀλλοιώνει τὸ νόημα διὰ τοῦ εἰ ipsum, ἐννοοῦν τὸν Βιγίλιον, καὶ vestram sanctitatem, ἐννοοῦν τὴν σύνοδον.

1. F. DÖLGER, «Rom in der Gedankenwelt der Byzantiner», Zeitschr. f. Kirchengeschichte 56 (1937) 1-42, κυρίως 26 ἐ., τοῦ αὐτοῦ, *Byzanz und die europäische Staatenwelt*, München 1953, 70 - 115, κυρίως 96 ἐ.

φανόμενον τοῦτο δὲν ἐμφανίζεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν ἡμέτερον N. Οἱ κώδ. Parisinus lat. 1451, φ. 2^r καὶ Reginensis lat. 1127, φ. 2^r παραδίδουν μίαν ἐπιγραμματικὴν ἀπαρθμησιν τῶν ξεῖνον μετανοῶν συνόδων, κατὰ τὴν ὥποιαν ἡ β' σύνοδος ἐγένετο sub Damaso apostolico antiquioris Romae senioris, ἡ δὲ δ' σύνοδος sub Leone apostolico urbis Romae antique (sic) senioris.

II. Κατὰ τὴν δευτέραν συνεδρίαν ἐκλήθησαν νὰ καταθέσουν τὰ μέλη τῆς συνοδικῆς ἀντιπροσωπείας, ητις κατ' ἐντολὴν τῆς συνόδου μετέβη εἰς τὸν πάπαν διὰ νὰ παρακαλέσῃ τοῦτον δπως μετάσχῃ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Τὴν κατάθεσιν τῶν ἐπισκόπων παραδίδουν αἱ δύο παραδόσεις ὡς κάτωθι: ACO IV 1, 24-,32-27,5: Mansi IX 194 D-196 E:

N

G-s (b)

Secundum quod antecedenti conventu promisit	Secundum promissionem
5 beatissimus papa antiquioris Romae Vigilius, fuimus ad ipsum sextō die instantis mensis Maii, id est ante duos dies istos,	<i>hesterno die</i> <i>factam a beatissimo papa</i> <i>antiquioris Romae Vigilio</i> <i>pervenimus ad eum</i>
10 reducentes illum ad memoriam eorum quae inter nos scriptis convenerunt, et hortantes eum	sextō die instantis Maii mensis, id est ante duos dies, commonentes <i>quidem eius beatitudinem</i> eorum quae inter nos <i>in scriptis complacerunt,</i> <i>adhortantes vero eum</i>
15 secundum quod transacto die promisit manifestam suam facere voluntatem quam habet pro conventu quem nobiscum debet facere,	convenire <i>una nobiscum</i>
20 ut tractaret et disceptaret pro tribus capitulis, de quibus piissimus imperator tam nos quam ipsius beatitu- dinem in scriptis interrogavit.	<i>et tractare et disponere</i> <i>de tribus capitulis,</i> <i>de quibus piissimus imperator</i> <i>nos eiusque beatitu-</i> <i>dinem in scriptis interrogavit.</i>

25 qui respondit

non convenire nobiscum
dicens
multos quidem hic esse
30 Orientales episcopos,
paucos autem cum eo;
propter hoc etenim et petisse
piissimum imperatorem, ut du-
cantur alii episcopi de Italia.

35

40 nos autem respondimus ad ipsum
quod nec promisimus aliquando
Occidentalium episcoporum praes-
sentiam expectare, sed etiam cog-
45 novimus de piissimo imperatore
quod nihil tale promisit.

scit autem vestra beatitudo, quod
in pactis inter nos
scriptis habetis;

50 promisistis una cum
unitis et communicantibus
vobis episcopis
convenire et quaerere
de tribus capitulis.

55 nos autem et communicamus
et uniti vobiscum sumus
et non oportet

protrahi conventum per occasio-
nem praesentiae aliorum episco-
60 porum aut dividi Occidentales
episcopos ab Orientalibus, qui
uniti sibi invicem sunt et eadem

ille vero respondit
non posse
una nobiscum convenire

eo quod plurimi quidem hic sunt
Orientales episcopi,
pauci vero cum eo;

facere autem per semetipsum in
scriptis suam sententiam et offere
piissimo domino; ideo enim et
indutias postulasse ab eius se-
renitate, ut intra eas suam volun-
tatem manifestaret.
nos vero dicebamus:

scit vestra beatitudo, quod
in his quae inter nos
in scriptis facta sunt,
promisistis una cum
episcopis qui vobiscum
et communicant et uniti sunt,
convenire et requirere
de his tribus capitulis.
nos vero et communicamus
et uniti vobiscum sumus
et non decet

sapiunt.

65

nec enim in sanctis quattuor conciliis multitudo Occidentium episcoporum inventa est aliquando, sed duo vel tres episcopi et certi clericī.
nunc autem multi quidem ab Italia episcopi praesentes sunt,
75 praesto est autem et vestra beatitudo

sunt autem et Africani episcopi
80 et Illyriciani et nihil prohibet convenire nobiscum secundum quod in scriptis inter nos placuit.
85 ille iterum nobis dixit; cum multis quidem convenire non possum, sed aequo numero conveniamus et ego quidem adhibeo mecum tres episcopos qui debent 90 convenire; convenient autem et tres patriarchae cum uno episcopo, ut inveniamur quattuor et quattuor, quatenus inter nos in scriptis conferatur de tribus ca-
95 pitulis.

nos autem diximus ad eum: Maxime quidem multi Occidentales episcopi praesto sunt una cum vestra beatitudine, sicut ante 100 diximus. tamen nec decet tres

omnium nostrum conventum differri propter Occidentales episcopos.

nec enim in sanctis quattuor *synodis* multitudo Occidentium episcoporum inventa est unquam, sed duo vel tres episcopi et certi clericī,
nunc *vero*

adest quidem vestra beatitudo
multi etiam alii *ex Italia praesto* sunt episcopi,
sunt *etiam alii ex Africa episcopi* et *ab Illyrico*, et nihil est quod prohibet convenire *vos una* nobiscum secundum *ea* quae inter nos in scriptis *facta sunt*,

patriarchas convenientes unum tantum episcopum habere; sed si omni modo hoc vultis fieri oportet unumquemque patriarcham tantos secum episcopos habere suae dioceseos quantos adsumit vestra beatitudo. tanta autem episcoporum multitudine praesente tres vel quattuor solos 110 convenire et gesta per se compонere absentibus aliis episcopis et despectis nec condecens nec firmum est. continetur hoc in scriptis. interrogatis paucis etiam 115 convenientibus, si quidem vos vel quidem ex his qui vobis- cum sunt, contradicunt, non est possibile eosdem et adversarios et iudices esse negotii. si autem 120 non in partes vos separatis, necesse autem est communes quaestiones in synodo moveri scripta quidem secreto fieri sub paucis episcopis et non hoc multis praesentibus non est cautum.

melius autem (est) cum caritate sacerdotibus convenientibus convenire et unam pro causae ordinatione

130 statuere voluntatem et hanc manifestam facere reliquis sacerdotibus.
ut tunc communis in scriptis sententia causae

135 inponatur.
cum autem nulli istorum consensit,
diximus ad eum quod piissimus imperator

et melius est cum caritate decente sacerdotes convenire et unam pro causa

sententiam statuere,

ut tunc *quaestio communem* in scriptis *definitionem*

suscipiat.
hoc enim cognoscens et
piissimus imperator

140 tam ad vestram beatitudinem
quam ad nos scripsit interrogans
cuius de tribus capitulis senten-
tiae sumus.

145

et si non vultis secundum
quod in scriptis inter nos
placuit convenire, sciat
150 vestra beatitudo quod oportet
nos communiter convenientes
nostram manifestare voluntatem.
nec enim iustum est
vel tam Christianissimum impe-
155 ratorem vel fidelem
scandalizari populum
ex media protractione responsi.

Ille autem ad haec nobis dixit
160 quod petivi piissimum impe-
ratorem ut viginti dierum mi-
hi daret indutias, ut respon-
deam ad interrogationem quam
in scriptis eius tranquillitas ad
165 me fecit. et vobis autem similia
dico hoc adiciens, quod, nisi intra
praedictos dies manifestam
meam faciam voluntatem, quid-
quid vos de capitulis istis ordi-
170 naveritis, sequor vos et non se-
paro me de vestra communione.
nos autem respondimus ad ea
quod in scriptis quidem quae
inter nos facta sunt, non pla-
175 cuit separatim nos respondere,
sed communi tractatu pro istis
capitulis definire.

*indutias dabit omni modo, cum
promissio communis a nobis om-
nibus ei data fuerit pro causae
definitione.*

*si vero non vultis secundum
ea quae in scriptis nobis
placuerunt convenire, cognoscat
vestra beatitudo quod oportet
nos in unum convenientes
nostram manifestare voluntatem.
nec enim iustum est
vel tam Christianissimum impe-
ratorem vel fidelem
populum scandalizari
ex dilatione, quae in medio
circa responsonem efficitur.*

si autem sub occasione discep-
tationis dilationem quaerit ves-
tra beatitudo, per septem an-
180 nos iam ista causa mota, ex quo
advenit vestra beatitudo in hac
regia civitate, et cum vos pro
omnibus subtiliter instructi estis
et condemnastis saepius in scri-
185 ptis et sine scriptis haec tria ca-
pitula, non est iustum, cum piissi-
mus imperator et nos et ves-
triam beatitudinem interrogavit
per aliam dilationem protrahi
190 responsum. si autem volueritis
vel cum omnibus nobis vel ali-
quibus tractare, quatenus senten-
tia prius manifestetur aliis omni-
bus religiosissimis episcopis qui
195 in hac regia civitate praesto sunt,
et tunc definitione communi fir-
metur et causa finem accipiat,
concedet omnino piissimus im-
perator communi data promis-
200 sione a nobis omnibus pro causae
definitione.
si autem vultis cum aliis quibus-
dam tractare qui non eadem no-
biscum sapiunt nec ad ecclesiae
205 pacem festinant, necesse est nos
ut interrogatos a piissimo impe-
tatore communiter respondere,
quod nobis de tribus videtur
capitulis.
210 verum tamen et hoc pro pace ec-
clesiarum petimus vos manife-
stare, si hoc quod intra supradic-
tos dies facitis, non sufficiet ad
satisfactionem scandalizatis, per-

215 manetis in nostra communione et condemnatis a nobis tribus capitulis.

Respondit eius beatitudo: Ad hoc non respondeo vobis; nam quod 220 et ante dixi, pro poena mihi intuli, si mea promissa non adimpleruntur, et non manifestam voluntatem meam intra eosdem dies.

Nos autem iterum ad hoc perse-
225 veravimus dicentes quod petimus vos convenire nobiscum cum caritate sacerdotali communi voluntate definire de tribus capitulis; ita etenim et vestra beatitudo 230 et nos una cum ea iuste petimus piissimum imperatorem dare nobis certas industias, utpote communi voluntate causa de definita. istis et multis talibus motis 235 quoniam ad prolixitatem infinitam videbamus extendi conloquium et nullum finem accipiens

promisimus ea sugerere

240 Christianissimo imperatori.

quo a nobis facto promisit eius tranquillitas destinare quosdam ex gloriosissimis iudicibus una cum religiosissimis

245 episcopis ad eundem religiosissimum virum ut pro isdem ipsis iterum eum hortentur.

et his dictis

promisimus *omnia* sugerere *piissimo domino*.

quo a nobis facto promisit eius *serenitas transmittere* quosdam gloriosissimos iudices una cum religiosissimis episcopis ad eundem *beatissimum virum* ut de *iisdem* etiam iterum eum *adhortarentur*.

II 15-19. 'Η παρότρυνσις τῆς συνόδου πρὸς τὸν πάπαν, ὅπως κατὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσίν του λάβῃ μίαν τελικὴν ἀπόφασιν καὶ ἐκφράσῃ τὴν ἐπιθυμίαν του περὶ τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὴν σύνοδον, μετατρέπεται εἰς τὸ βραχύτερον κείμενον εἰς παρότρυνσιν, ὅπως δεχθῇ νὰ συν-

έλθῃ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων. Οὕτως ἡ ἀκολουθοῦσα ἀρνησις δὲν ἐμφανίζεται ως ἀπόφασις τοῦ πάπα νὰ ἀπόσχῃ, ἀλλ' ως ἀδυναμία αὐτοῦ νὰ μετάσχῃ τῆς συνόδου (II 26 non posse convenire). 'Η δικαιολογία τῆς ἀρνήσεως, ὅτι ἐνῷ μετέχουν πολλοὶ ἀνατολικοὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν δυτικῶν ἐπισκόπων εἶναι μικρός, παραδίδεται ὑπὸ ἀμφοτέρων τῶν παραδόσεων. 'Η βραχυτέρα παραλείπει ὅμως τὴν ἀναφορὰν τοῦ πάπα εἰς τὴν αἴτησίν του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὅπως προσέλθουν καὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι ἐξ Ἰταλίας¹.

II 42-46. 'Η δήλωσις τῆς συνοδικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς τὸν πάπαν, τὴν δόπιαν παραδίδει ὁ N, ὅτι ἡ σύνοδος δὲν ἔδωκεν ὑπόσχεσιν ἀναμονῆς ἑτέρων δυτικῶν ἐπισκόπων, ἐπιβεβαιοῦται ὑπὸ τῶν λοιπῶν πηγῶν. 'Η δήλωσις ὅμως ὅτι καὶ ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ὑπεσχέθη παρόμοιόν τι, εὑρίσκεται εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὴν πληροφορίαν τοῦ α' constitutum, ὅτι τοῦτο ἡτο ἀρχικῶς πρότασις τοῦ αὐτοκράτορος. 'Εφ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀμφισβηθῇ ἡ ἀξιοπιστία τοῦ constitutum, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἐνημέρωσε τὴν σύνοδον περὶ τῆς προτάσεώς του ταύτης πρὸς τὸν πάπαν². Πάντως ἡ ἀντίφασις αὕτη δεικνύει ἀντιθέτως ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι γνήσιον.

II 47-49. 'Η ἐπιτροπὴ ὑπενθύμισεν εἰς τὸν πάπαν τὴν κοινὴν γραπτὴν συμφωνίαν, ὅπως τελικῶς συνέλθῃ ἡ σύνοδος. Τὸ βραχύτερον κείμενον ἀντικαθιστᾶ τὴν φράσιν *in pactis inter nos scriptis* *habetis* διὰ τῆς ἀσθενεστέρας *in his quae inter nos in scriptis facta sunt*, ὥστε νὰ διασκεδασθῇ ἡ δυσάρεστος διὰ τὴν στάσιν τοῦ πάπα ἐντύπωσις, ὅτι οὗτος ἀθετεῖ τὰς γραπτὰς συμφωνίας.

II 58-63. 'Η διαφορὰ τῶν δύο κείμενων εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸν εἶναι σημαντικὴ διὰ τὴν ἔξαριθμωσιν τῶν τάσεων τοῦ βραχύτερου κείμενου. Τοῦτο παραλείπει μὲν τὸ πρῶτον σκέλος τῆς ὑποδείξεως τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς τὸν πάπαν, ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἐμποδίζηται ἡ σύνοδος λόγῳ τῆς ἀπουσίας τῶν ἄλλων ἐπισκόπων, μεταβάλλει δὲ τελείως τὸ νόημα τοῦ δευτέρου σκέλους. 'Αντὶ τῆς διατυπώσεως τοῦ N ὅτι δὲν ἀρμόζει νὰ διαιρῶνται οἱ ἐπίσκοποι εἰς δυτικούς καὶ ἀνατολικούς, τὸ βραχύτερον κείμενον προτιμᾷ τὴν διατύπωσιν ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ προκαλῶνται διαφοραὶ χάριν τῶν δυτικῶν. 'Η διατύπωσις αὕτη ἀ-

1. 'Η αἴτησις αὕτη μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ α' constitutum, ἀλλ' ὅχι ως αἴτησις τοῦ πάπα, ἀλλὰ ως πρότασις τοῦ αὐτοκράτορος, τὴν δόπιαν ἀπεδέχθη ὁ πάπας, *Coll. Avell.* 234, 27-31.

2. Bk. ἀνωτέρω, σ. 94 ἐ.

παλλάσσει τὸν Βιγίλιον τῆς κατηγορίας διαιρεῖ τοὺς ἐπισκόπους, ἐμφανίζει δὲ αὐτὸν ὡς ὑπέρμαχον τῶν δικαίων τῶν δυτικῶν ἐπισκόπων. 'Ως θὰ ίδωμεν κατωτέρω, η διατύπωσις αὕτη ἔξυπηρετεῖ λιαν ἐπιτυχῶς τοὺς σκοποὺς τοὺς ὅποίους ἐπιδιώκει τὸ βραχύτερον κείμενον.

II 72-80. 'Η σειρὰ κατὰ τὴν ὅποιαν ὁ Ν μνημονεύει τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἐνδημούντων δυτικῶν ἐπισκόπων εἶναι τυχαία. Πρῶτοι μνημονεύονται οἱ ἐξ Ἰταλίας ἐπίσκοποι, ἀκολουθεῖ ὁ Βιγίλιος καὶ μετ' αὐτὸν οἱ Ἀφρικανοὶ καὶ οἱ Ἰλλυριοί. Τὸ βραχύτερον κείμενον ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν δι' αὐτῆς προβολὴν τοῦ πάπα. 'Ενεκα τούτου ἀλλάσσει τὴν σειρὰν καὶ ἀναφέρει πρῶτον μὲν τὸν Βιγίλιον, μετ' αὐτὸν δὲ τοὺς ἐξ Ἰταλίας ἐπισκόπους. 'Η versio difficilior τοῦ Ν εἶναι ἀναμφιβόλως καὶ η ἀρχαιοτέρα.

II 85-125. 'Οτι τὸ ἔκτενὲς τοῦτο τμῆμα ἀνῆκεν ἀρχικῶς εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς συνοδικῆς ἀντιπροσωπείας καὶ ἐπομένως η Ἑλλειψίς του ἐκ τοῦ βραχυτέρου κειμένου ὀφείλεται εἰς συνειδήτην παράλειψιν, δεικνύει ἀφ' ἐνὸς μὲν η σύνδεσις τοῦ στ. II 126 μετὰ τοῦ στ. II 84, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ γεγονός διεὶς τὸ τμῆμα τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται η πρότασις τοῦ αὐτοκράτορος περὶ συγκλήσεως μικροῦ συνεδρίου ἐκ τεσσάρων ἵσων πατριαρχικῶν ἀντιπροσωπειῶν καὶ διχὶ ἐκ δύο, ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς, ἐκφράζεται δόμως συγχρόνως η ἀντίθεσις τῆς συνόδου πρὸς τοιαύτας λύσεις, ἀφ' ὃσον εὑρίσκοντο εἰς τὴν πρωτεύουσαν τόσοι ἄλλοι ἐπίσκοποι, οἱ ὅποιοι καὶ ἡδύναντο νὰ μετάσχουν πραγματικῆς συνόδου. Τὸ χωρίον τοῦτο, τὸ ὅποιον θίγει τὸν πάπαν ὡς ἀρνούμενον τὴν πραγματοποίησιν τῆς μεγάλης συνόδου καὶ προτιμῶντα ἰδιαιτέρας μυστικᾶς συσκέψεις, ἐκρίθη ἀργότερον σκόπιμον νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐκ τοῦ βραχυτέρου κειμένου.

II 138-147. Τὸ δύο κείμενα συναντῶνται μὲν ἐκ νέου ἀπὸ τοῦ στ. II 126, δλίγον δόμως κατωτέρω συνεχίζονται αἱ ἀντιφάσεις. 'Ἐνῷ κατὰ τὸν Ν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς συνόδου ὑπενθύμισαν εἰς τὸν πάπαν τὴν ἐπιμονὴν τοῦ αὐτοκράτορος, δόπως ἐκδοθῇ μία τελικὴ ἀπόφασις περὶ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, τὸ βραχύτερον κείμενον ἀναφέρεται μὲν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ διὰ νὰ διατυπώσῃ τὸν ἴσχυρισμὸν διεὶς οὗτος θὰ ἐγκρίνῃ εἰς τὸν Βιγίλιον τὴν ζητηθεῖσαν προθεσμίαν, παρ' ὅλον διεὶς η ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων ἀποκλείει τὸν ἴσχυρισμὸν τοῦτον.

II 160-239. Τὸ ἔκτενὲς τοῦτο τμῆμα τῆς ἔκθεσεως περιγράφει ἀξιοπίστως τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς συζητήσεως τῆς συνοδικῆς ἐπιτροπῆς μετὰ τοῦ πάπα. Διὰ πρώτην φορὰν τὸ ἔκτενέστερον κείμενον

διμιλεῖ περὶ τῆς εἰκοσαημέρου προθεσμίας, τὴν ὅποιαν ἐζήτησεν ὁ Βιγίλιος διὰ νὰ ἀνακοινώσῃ τὴν περὶ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων ἀπόφασίν του. "Οτι διάπασις ἐζήτησε πράγματι τὴν προθεσμίαν ταύτην εἶναι τόσον βέβαιον, ὃσον καὶ διεὶς ὁ αὐτοκράτωρ ἡρνήθη νὰ παράσχῃ τὴν προθεσμίαν, τὴν ὅποιαν ἄλλωστε μαρτυροῦν τὸ α' constitutum τοῦ Βιγίλιου¹ καὶ διεὶς τὸ βραχύτερον κείμενον². 'Ἐντεῦθεν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀξιόπιστος καὶ η ὑπὸ τοῦ Ν παραδίδομένη ἀπάντησις τῆς ἐπιτροπῆς, διεὶς δηλαδὴ διάπασις εἰχε τὸν χρόνον ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν πρωτεύουσαν πρὸ ἐπταετίας νὰ καταλήξῃ εἰς νέαν ἀπόφασιν καὶ ἐπομένων εἶναι ἀπαράδεκτον νὰ κωλυσιεργῇ ἔτι περαιτέρω τὴν περάτωσιν τῆς ἔριδος διὰ κοινῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως. Διὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ κείμενου τῶν G-s ήτο προφανῶς ἀπαραίτητον νὰ ἀποσιωπηθῇ η ἀπάντησις αὕτη.

III. Κατὰ τὴν αὐτὴν δευτέραν συνεδρίαν ἐκλήθη νὰ καταθέσῃ καὶ η ἑτέρα μικτὴ ἐκ συνοδικῶν καὶ κρατικῶν ἀξιωματούχων ἐπιτροπῆς, η ὅποια ἐπεσκέψθη τὸν πάπαν κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος. 'Η κατάθεσις αὕτη παραδίδεται μὲ τὰς κάτωθι διαφοράς: ACO IV 1, 27, 27-28,21 : Mansi IX 197 C-198 E:

N

G-s (b)

In utroque autem die
idem responsum diximus a piissimo imperatore; hoc est ut aut
conveniret cum omnibus vobis
5 et tractaret pro tribus capitulis licentia contradicendi
volentibus data,
aut si non voluerit conveniret
una cum beatissimis patriarchis,
10 id est Eutychio Constantinopolitano, Apolinario Alexandrino,
Domnino Theopolitano et aliis
et ceteris episcopis et cum ipsis
tractare pro sententia quae deceat

In utroque autem die
eandem responsionem diximus a
piissimo domino, id est ut
conveniret una vobiscum omnibus
et tractaret de tribus capitulis
his qui volunt, fiduciam
habentibus contradicendi,

1. Coll. Avell. 235, 27 - 236, 10.

2. II 37 - 40 καὶ II 142 - 145.

15 pro tribus capitulis dari, et quod
eis visum fuerit aliis episcopis
manifestent, quatenus
communi omnium consensu
finis

20 imponatur causae trium capitulo-
rum. et multis pro hoc motis
convenire quidem aut cum om-
nibus religiosissimis episcopis aut
cum sanctissimis patriarchis et
25 ceteris episcopis secundum quod
piissimus imperator proposuit,
non est passus.

petivit autem indutias acci-
pere, ut solus responderet.

30 nos autem ad eum diximus quod
solus quidem saepius in scri-
ptis et sine scriptis con-
demnasti tria ista capitula,
piissimus autem imperator

35 communiter te vult cum aliis
convenire et commune pro istis
iudicium fieri.

de dilatione autem et per alios
rettulisti

40 piissimo imperatori.
et respondit eius maiestas
quod si quidem convenire velis
cum beatissimis patriarchis
et religiosissimis episcopis

45 secundum quod inter vos
placuit,

ut tractares et communiter
de tribus capitulis definiatis
non tantum quantas modo

50 dicitis indutias do vobis,
sed etiam longiores.

quoniam vero et post tantum

*ut per
communem consensum omnium
finem
susiperet causa trium capitulo-
rum. et plurimis de hoc motis*

*postulavit indutias acci-
pere, ut solus respondeat.
nos vero ad eum diximus quod
solus quidem saepius in scri-
ptis et sine scriptis con-
demnasti ista tria capitula;
piissimus autem dominus
in communi vult te una cum aliis
convenire et sic de his
iudicium fieri.
de indutiis vero et per alios
suggessit tua beatitudo
piissimo domino;
et respondit eius maiestas
quod si quidem conveniatis
una cum beatissimis patriarchis
et religiosissimis episcopis
secundum quod inter vos
visum est,
debentes tractare et communiter
de tribus capitulis disponere,
praebeo non solum quantas
nunc dicitis indutias,
sed etiam longiores*

tempus videmus te dilationibus
utentem,

55

*sin autem per semetipsam vult tua
beatitudo suam manifestare vo-
luntatem
necessere est nos ab
religiosissimis sacerdotibus
60 qui ad hoc convocati
tempus tantum hic commorantur
synodice cognoscere qualem
pro istis voluntatem habent.
nos etenim non possumus dei eccl-
esiā in tanta confusione re-
linquere maxime haereticis
calumniantibus eius sacerdotes
quasi Nestorianam insaniam
sapientes.
70 hoc igitur responso per nos facto
saepius petivimus eum per nos
convenire una cum vestra sancta
synodo. ille autem hoc facere non
sustinuit.*

75

*et iterum promisit solus facere
et transmittere piissimo domino.*

III 8-17 καὶ 22-27. Διὰ νὰ μειωθῇ ἡ δυσάρεστος ἐντύπωσις, τὴν
ὅποιαν δημιουργεῖ ἡ ἀρνησίς τοῦ πάπα νὰ μετάσχῃ τῆς συνόδου, τὸ
βραχύτερον κείμενον παραλείπει τὴν εἰδησην ὅτι τῆς συνόδου μετέσχον
τρεῖς πατριάρχαι καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι, τοὺς ὅποιους παρα-
δίδει ὄνομαστικῶς ὁ Ν. Τὴν προειδοποίησην δὲ τῆς ἐπιτροπῆς ὅτι, ἐφ'
ὅσον οὗτος ἀρνεῖται νὰ μετάσχῃ, ἡ σύνοδος θὰ ἀρχίσῃ τὰς ἔργασίας τῆς
ἄνευ αὐτοῦ, τὸ βραχύτερον κείμενον παραλάσσει οὕτως, ώστε νὰ φαί-
νεται ὅτι ἡ σύνοδος ἀπεδέχθη τὸ σχέδιον τοῦ πάπα, ὅπως ἐκφράσῃ τὰς
ἀπόψεις του ἀνεξαρτήτως (III 55-57). Οὕτως ἐνῷ κατὰ τὸν Ν ἡ ἐπι-
τροπὴ ἀναχωρεῖ μὲ τὴν τελικὴν ἀρνησιν τοῦ πάπα νὰ προσέλθῃ (III
70-74), τὸ κείμενον τῶν G-s προσθέτει ὡς τελικὴν παρατήρησιν ὅτι
ὁ πάπας ὑπεσχέθη (!) νὰ διαβιβάσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν ἰδικήν
του ἀπόφασιν (III 75-76).

IV. Τὴν ζ' συνεδρίαν καλύπτει ἡ ἔκθεσις τοῦ καίστωρος Κωνσταντίνου, ὁ ὄποιος κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος περιέγραψεν εἰς τὴν σύνοδον τὰς τελευταῖς ἔξελίξεις εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Βιγιλίου πρὸς τὸν Ἰουστινιανόν. Μετὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Κωνσταντίνου ἡ σύνοδος ἀνέγνωσε τὰς ἐπιστολάς, τὰς ὄποιας ἀπέστειλεν εἰς αὐτὴν ὁ αὐτοκράτωρ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν παλινφύσιαν τοῦ Βιγιλίου. Ἐκ τῶν δικτῶν ἐπιστολῶν τὸ βραχύτερον κείμενον, τὸ ὄποιον ἐλλείπει ἐκ τοῦ G, ἀλλὰ διασώζει ὁ Surius, παραλέπει τὰς τέσσαρας, ἥτοι α-β) τὰς δύο ἐπιστολὰς τοῦ Βιγιλίου πρὸς τὸν Ἰουστινιανόν καὶ τὴν Θεοδώραν, ἐκ τῶν ὄποιων ἡ πρώτη ἥτοι χειρόγραφος, γ) τὸ μυστικὸν συμβόλαιον μεταξὺ αὐτοκράτορος καὶ πάπα βάσει τοῦ ὄποιου ἡκυροῦτο μὲν τὸ *judicatum*, ἀλλ' ὁ Βιγίλιος ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἔργασθῇ ὑπὲρ τῆς καταδίκης τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, καὶ δ) τὴν ἐπιστολὴν-βασιλικὸν τύπον τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὴν σύνοδον, διὰ τῆς ὄποιας οὗτος παραγγέλλει τὴν διαγραφὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ Βιγιλίου ἐκ τῶν διπτύχων. Διὰ τῆς παρασιωπήσεως τῶν ἐπιστολῶν τούτων καὶ τῶν σημαντικῶν παραλλαγῶν εἰς τὸ κείμενον τῆς ἔκθεσεως ἡ βραχυτέρα μορφὴ ἀλλοιώνει πλήρως τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπιδιωκομένην ἀπόδειξιν τῆς παλινφύσιας τοῦ πάπα. Τὴν ἔκθεσιν παραδίδουν αἱ δύο μορφαὶ τοῦ κείμενου μὲ τὰς κάτωθι σημαντικὰς διαφοράς: ACO IV 1, 184, 1-187, 17: Mansi IX 347 A- 352:

N

Certum est vestrae beatitudini,
quantum semper studium
habuit invictissimus imperator,
ut dubitatio quae exorta est
5 pro tribus capitulis, finem
accipiat pro quibus vobis
disceptatio est
et calumnia ex his facta ut
dei ecclesia liberetur,
10 non ignorans

vestrae rectitudinem sancti-
tatis et quam pro istis
capitulis voluntatem

G-s (b)

Certum est vestrae beatitudini,
quantum semper studium
victor habuit imperator,
ut finem contentio a quibusdam
exorta de tribus capitulis,
quae nunc apud vos
requiruntur, susciperet
et calumnia *pro his illata*
liberaretur *santa dei ecclesia,*
non *tamquam ignorans*
in dogmatibus
rectitudinem vestrae sancti-
tatis et voluntatem quam *de his*
quae moventur

15 habetis, sed ut etiam synodice
de tribus capitulis
sententia proferatur.
ergo non intermisit
et Vigilium religiosis-
20 simum adhortari vobis-
cum convenire et congruum
rectae fidei
tribus istis capitulis
finem imponere.
25 ille vero multociens
quidem in scriptis
secreto
suam voluntatem manifestavit
condemnans ista
30 capitula quod et sine
scriptis saepius dixit coram
piissimo imperatore praesentibus
quidem gloriosissimis iudicibus,
praesentibus autem plurimis
35 ex vestro sancto concilio,
et numquam intermisit
anathematizans eos qui vindicant
Theodorum Mopsuestenum
et epistolam quae dicitur Ibae,
40 et Theodorei conscripta
contra rectam fidem
et duodecim capitula sancti
Cyrilli
Communiter vero convenire
45
et hoc cum vestro
sancto concilio facere
hactenus distulit,
cum piissimus dominus per suos
50 iudices quorum ego ipse pars
fui, adhortatus ipsum esset com-
muniter convenire vobiscum et
habetis, sed ut etiam synodice
de *his* tribus capitulis
definitio constituatur.

et Vigilium *vero* religiosis-
simum adhortatus *est una* vobis-
cum convenire et *istorum* capi-
tulorum *quaestioni* rectae fidei
convenientem
finem imponere.
ille vero *saepius*
in scripturis

suam manifestavit voluntatem
condemnas *praedicta* tria
capitula, quod *etiam* et sine
scriptis saepius dixit coram
piissimo *domino* praesentibus
quidem gloriosissimis iudicibus,
praesentibus *vero* quam plurimis
de vestra sancta synodo,
et non intermisit *semper*
anathematizans *defensores*
Theodori Mopsuesteni
et epistolam quae dicitur Ibae
et conscripta Theodorei
quae adversus rectam fidem
et duodecim capitula sancti
Cyrilli *exposuit*.
Communiter vero convenire
invitatus
et hoc facere *una* cum vestra
sancta *synodo*
pollicitus *est per seipsum* fa-
cere et dare *piissimo domino*.

ea synodice quaerere et fini tradere competenti, sicut et factis
 55 inter vos et illum scriptis continetur; quod si hoc non voluerit, manifestam suam facere voluntatem, si trium istorum capitulorum impietatem vindicat. ille
 60 vero convenire quidem hactenus distulit, sicut et vestrae sanctitati cognitum est.
 hesterna autem die destinavit Servumdei reverentissimum sub-
 65 diaconum Romanae sanctae ecclesiae, per quem ad se vocavit Belisarium et Cethegum gloriosissimos patricios nec non et Iustinum et Constantianum glorio-
 70 sissimos con sulares et Theodorum et Benignum et Focam religiosissimos episcopos, utpote per eos aliquod responsum piissimo imperatori missurus. qui et abierunt.
 75 et paulo post reversi suggesserunt piissimo domino quod fuimus apud Vigilium religiosissimum episcopum et dixit ad nos quod propterea vos convocabimus quod
 80 scitis ea quae in mediis istis diebus mota sunt. quoniam igitur feci chartam pro tribus capitulis quae moventur, scriptam ad piissimum imperatorem, dignemini eam rele-
 85 gere et ad eius serenitatem proferre. nos autem cum haec audissemus et vidissemus chartam ad vestram serenitatem scriptam, diximus ad ipsum quod nos chartam
 90 ad piissimum imperatorem scrip-

tam sine iussione ipsius suscipere omnino non possumus: habes autem diaconos responsales per quos licet tibi eam destinare. ille autem
 95 dixit ad nos ut sciatis quia ego chartam feci. nos autem episcopi respondimus ad ipsum: si secundum quod scriptis placuit inter nos et vestram beatitudinem et
 100 sanctissimos patriarchas et religiosissimos episcopos, iubetis convenire et pro tribus capitulis disceptare et formam cum omnibus dare rectae fidei convenientem,
 105 sicut et sancti apostoli et sancti patres et quattuor concilia fecerunt communi quaestione exorta, et caput et patrem et primos vos habemus. si autem ad piissimum
 110 imperatorem fecit chartam vestra sanctitas, habetis responsarios, sicut dictum est, et per illos eam destinate. et cum haec a nobis audisset misit Servumdei sub-
 115 diaconum qui expectat vestrae serenitatis responsum. et cum haec pietas eius audisset et mandavit per praedictos religiosissimos et gloriosissimos viros
 120 memorato subdiacono renuntiari Vigilio religiosissimo quod nos quidem invitavimus eum convenire una cum beatissimis patriarchis et ceteris religiosissimis
 125 episcopis et communiter cum ipsis de tribus istis capitulis tam examinare quam iudicare. cum autem hoc recusasti dicis vero

quaedam solus scripsisse per te
 130 de his tribus capitulis, si quidem
 condemnasti ea consonanter his
 quae iam facta ante sunt, ha-
 bemus multa talia scripta quae
 fecisti, et altero non indigemus;
 135 si autem aliquid contrarium his
 quae iam ante facta sunt, in
 praesenti fecisti, tu te ipsum per
 tua scripta condemnans a rectis
 desistens dogmatibus et impie-
 140 tatem defendens et quomodo a
 te habemus talem chartam sus-
 cipere? et hoc dato responso a
 piissimo imperatore per eundem
 diaconum a se scriptam chartam
 145 iam non destinavit. et haec omnia
 certa sine scriptis facta sunt et
 vestrae beatitudini.
 propter hoc igitur necessarium
 esse putavit, priusquam finis per-
 150 fectus a vobis tribus capitulis
 imponeretur, chartas quasdam
 vestro sancto manifestare con-
 cilio, quas et ab initio scribens
 ad vos destinare promisit. et
 155 eas piae manibus habemus, qua-
 rum una quidem ad piissimum
 imperatorem manu Vigilii religi-
 osissimi scripta est, alia vero ad
 piae recordationis Theodoram do-
 160 minam nostram facta, alterius
 quidem scripta manu, subscripta
 autem ab eodem religiosissimo
 viro. in quibus utrisque mani-
 feste est invenire impiorum
 165 istorum capitulorum
 condemnationem.

ut igitur

*etiam ea quae saepius ab ipso
 facta sunt ad condemnationem tri-
 um capitulorum, vos audientes
 alacriores efficiamini de his for-
 man celeriter proferre, direxit per
 me vestrae sanctitati*

condemnationem ab ipso Vigilio

est autem et depositio quam fecit
 in Rusticum
suum cognatum
 170 et Sebastianum diaconos
 Romanae
 sanctae ecclesiae et alios quos
 dam et aliae insuper epistulae,
 alia quidem ad Valentinianum re-
 175 ligiosissimum episcopum Scythiae
 alia autem ad Aurelianum reli-
 giosissimum praesulem Arela-
 tensis ecclesiae
 180 quae prima est sanctorum eccl-
 esiarum quae in Gallia sunt
 185 per quas iterum manifestum
 fecit idem religiosissimus Vigilius
 quod in ea permanet voluntate
 de condemnatione capitulorum.
 quoniam autem scit vestra bea-
 190 titudo quod et Iudicatum idem
 vir religiosissimus ad Menam san-
 ctiae memoriae huius regiae ci-
 vitatis factum archiepiscopum de-
 stinavit manifeste predicta capi-
 195 tula condemnans et verbis qui-
 busdam dubiis in eo scriptis pro-
 mittebat quidem eorum emen-
 dationem facere, ut munda un-
 dique eorundem capitulorum con-
 200 demnatio sit, dicebat autem non
 posse aliter hoc facere nisi reci-
 piat quod fecisset cum ad omnes
 Iudicatum directum fuisset ec-
 clesias, multis pro eo motis idem
religiosissimo prolatam
adversus Rusticum
 et Sebastianum diaconos
 Romanae
 sanctae ecclesiae et alios quos-
 dam *nec non etiam litteras*
 alias quidem ad Valentinianum
 religiosissimum Scythiae episco-
 pum *ab ipso scriptas*
 alias *vero* ad Aurelianum reli-
 giosissimum *qui praesidet Are-
 lati venerandae ecclesiae*
 quae prima est sanctorum Gal-
 liae eccliarum
omnibus translatis ad Graecam
linguam ad faciliorem scientiam
vestrae sanctitatis
 per quas manifestum
 facit idem religiosissimus Vigilius
 quod *per totum tempus eoru-
 ndem trium capitulorum impieta-
 tem aversatur.*

205 vir religiosissimus paratum se esse dicebat terribilia sacramenta subire quod recipiens praedictum Iudicatum puram trium capitulorum faciet condemnationem.
 210 quod ut piiissimus imperator, licet difficiliter, tulit et alienum et non conveniens esse putabat sacerdotes talia sacramenta subire, tamen ex eius instantia victus 215 est iuramenta scriptis suscipere. misit ergo et istam chartulam ad vestrum sanctum concilium, ut post insinuationem iterum mihi reddatur, apud quem ipsius 220 pietas aestimaverit custodientiam.
 ne autem ea quae hodie subsecuta sunt, vestram latere beatitudinem possint, piiissimus imperator con-
 225 vocatis reverentissimis episcopis Occidentalibus nec non clericis eiusdem religiosissimi Vigilii, insuper autem et Vincentio reverentissimo episcopo Claudiopolis-
 230 tano, misit ad eos Cethegum gloriosissimum patricium et Petrum gloriosissimum patricium... et me ipsum una cum eis. et omnibus praesentibus cognoverunt quidem
 235 sua signacula eidem chartae imposta Vincentius religiosissimus et Servus dei reverentissimus subdiaconus. quibus disruptis lecta est ante omnes charta et cog-
 240 novit seriem Vincentius reverentissimus et confessus est quod ipse administravit negotio sub-

diaconis Romanae sanctae ecclesiae tunc connumeratus.
 245 et hoc autem iussit mihi piissimus imperator ad vestram beatitudinem dicere: quoniam Vigilius religiosissimus
 250 et clerici eius frequenter ad piiissimum dominum dicebant quod decet eius serenitatem statum ecclesiae servare, qui temporibus piae recordationis patris eius obtinebat
 volens piiissimus imperator ostendere vestrae beatitudini, quam et piae recordationis
 260 pater eius de his quae nunc moventur, voluntatem habebat, divinam epistulam ab illo scriptam ad Hypatium tunc magistrum militum Orientis misit
 265 vestrae beatitudini, ut ex hac cognoscatis quod piae recordationis patris sui voluntatem sibi traditam non tantum hactenus custodivit, sed etiam zelum circa rectam fidem amplificavit.
 cum enim quidem Orientales suggestissent
 275 Iustino piae recordationis quod clerici Cyrensis venerabilis ecclesiae Theodorei imaginem currui imposuerunt et in praedictam civitatem psallentes 280 introduxerunt et Sergius tunc

et illud vero pars est eorum quae permisit mihi piissimus dominus vestrae asserere beatitudini: quoniam illi qui istorum impietatem capitulorum applicare dei ecclesiae festinant dicere tentaverunt ad piiissimum dominum quod decet eius pietatem custodire statum ecclesiae, qui tenuit sub divinae recordationis patre suo volens piiissimus dominus ostendere vestrae beatitudini, qualem etiam ipse divinae recordationis pater eius voluntatem habuit de his quae nunc proposita sunt, sacram epistulam ab illo scriptam ad Hypatium tum magistrum militum Orientis direxit vestrae beatitudini, ut cognoscatis quod voluntatem a patre divinae recordationis de his acceptam semper custodit, verum tamen pro recta fide zelum multiplicavit. cum enim suggestissent ab Oriente quidam Iustino piae recordationis quod clerici venerandae ecclesiae Cyri imaginem Theodorei rhedae imposuerunt et in praedictam civitatem psallentes introduxerunt Sergius vero

temporis episcopus collectam celebravit Theodori et Diodori et Theodoreti et Nestorii cuiusdam quasi unius
 285 de sanctis martyribus, litteras destinavit ad Ypatium magistrum militum tunc temporibus Orientis, ut ea requirat et suggerat.
 290 quo facto electus quidem est ab episcopatu Sergius et usque ad mortem in tali mansit infamia, sicut cognoscunt omnes quidem
 295 Theopolitani clerci, praesertim vero Dionysius religiosissimus episcopus Seleuciae sanctae ecclesiae et Hermisigenes reverentissimus presbyter
 300 sanctae ecclesiae huius regiae urbis et Heraclius uir reverentissimus presbyter Theopolitanae sanctae ecclesiae
 305 quod usque ad mortem Sergius permansit sacerdotio electus propter condemnationem tunc temporis contra eum factam. decent igitur vestram sanctam
 310 synodus omnia cognoscentem mirari quidem pietatem domini, festinare autem celerem causae finem imponere, ne per longiores
 315 dilationes scandalum simplicioribus augeretur et permaneant haeretici diutius istorum capitulorum impietatem sanctae dei

tunc *civitatis* episcopus collectionem celebravit Theodori et Diodori et Theodoreti et Nestorii *tamquam* unius sanctorum martyrum, litteris *usus est* ad Hypatium magistrum militum tunc Orientis, ut *hoc requireret et ad imperium referret et his ita habere demonstratis* electus est ab episcopatu Sergius et usque ad mortem *ita permansit*, sicut omnes quidem Theopolitanae *santae ecclesiae* clerci sciunt et Dionysius vero religiosissimus episcopus Seleuciensis ecclesiae et Hermisigenes reverentissimus presbyter *venerande* ecclesiae regiae urbis *nec non etiam* Heraclius reverentissimus presbyter Theopolitanae *sanctissimae* ecclesiae *scientes* quod usque ad mortem permansit Sergius *extra sanctam ecclesiam* propter condemnationem *de his contra illum* tunc factam. decent igitur vestram sanctam synodus *cum omnia cognoverit*, mirari quidem *piissimi domini patientiam*, festinare *vero* celerem imponere causae finem, ne per longiorem dilationem *maius scandalum simplicioribus efficiatur* et permaneant haeretici *semper sanctissimae* ecclesiae *adscri-*

ecclesiae applicantes.

320 sed audite chartas a piissimo destinatas imperatore, ne quid vos lateret ex his quae de isto negotio adsecuta sunt.

IV 50-62. Τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐκθέσεως τοῦ Κωνσταντίνου παραδίδουν ἀμφότερα τὰ κείμενα μὲν μικρὰς μόνον, κυρίως φραστικάς, παραλλαγάς¹. Τὴν ἀναφορὰν δημως τοῦ Κωνσταντίνου περὶ τῆς ματαίας προσπαθείας τῆς μικτῆς ἐπιτροπῆς δύως πείση τὸν πάπαν νὰ μετάσχῃ τῆς συνόδου παρασιωπᾶ ὁ Γ, παρεισάγει δημως ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἐπανειλημμένως προστεθεῖσαν πρότασιν εἰς τὸ βραχύτερον κείμενον, διτὶ διότι τοῦτο θὰ ἡμπόδιζε τὴν ἐν συνεχείᾳ γινομένην καταφανεστάτην παραμόρφωσιν.

IV 63-147. Τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν συμβάντων κατὰ τὴν προτεραιάν, διτὶ διότι οὐδὲν ἐπεχείρησε νὰ ὑποβάλῃ τὸ συνταγὴν constitutum εἰς τὸν αὐτοκράτορα, παρασιωπᾶ τελείως τὸ βραχύτερον κείμενον, διότι τοῦτο θὰ ἡμπόδιζε τὴν ἐν συνεχείᾳ γινομένην καταφανεστάτην παραμόρφωσιν.

IV 148-154. Εἰς τὸ δεύτερον τμῆμα τῆς ἐκθέσεως τοῦ Κωνσταντίνου, ἔνθα οὗτος περιγράφει τὰς ἐπιστολὰς τὰς ὅποιας προσεκόμισεν εἰς τὴν σύνοδον κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ βραχύτερον κείμενον ἐμφανίζει τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐπιστολῶν δχι ὡς ἀπόδειξιν τῆς παλινῳδίας τοῦ Βιγιλίου, δεδομένου διτὶ, ὡς προκύπτει ἐξ αὐτῶν, οὗτος παλαιότερον ὑπεστήριζεν ἐπιμόνως τὴν κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων πολιτικήν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐνισχυθῇ ὁ ζῆλος τῆς συνόδου καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Βιγιλίου (!) καταλήξῃ εἰς τελικὴν ἀπόφασιν κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων. Οὕτως διότι οὐδὲν ἐμφανίζεται ὡς ὑπόδειγμα εἰς τὴν σύνοδον, ἡ ὅποια καλεῖται νὰ ἐπικυρώσῃ διτὶ, ἐκεῖνος εἰχεν ἐκφράσει πρὸ πολλοῦ διὰ τῶν ἐπιστολῶν του! "Οτι πρὸς τοῦτο παρασιωπῶνται τελείως αἱ μυστικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ πάπα πρὸς τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ τὴν Θεοδώραν (IV 154-166), τὸ μυστικὸν συμβόλαιον περὶ συνεχίσεως τῆς γραμμῆς τοῦ judicatum καὶ μετὰ τὴν ἀκύρωσίν του (IV 189-244) καὶ τέλος ὁ βασιλικὸς τύπος πρὸς τὴν σύνοδον, διὰ τοῦ ὅποιου αὕτη ἐνημερώθη περὶ τῆς ἀποφάσεως τοῦ αὐτοκράτορος. δύως διαγραφῆ τὸ

1. Σημαντικότερα ἔξ αὐτῶν εἰναι ἡ παράλειψις τῆς λέξεως secreto ἐν IV 27, διὰ τῆς ὅποιας διατάσσεται τὰς μυστικὰς συμφωνίας τοῦ Βιγιλίου μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος.

2. I 149 - 153· II 35 - 37· III 55 - 57· III 75 - 76.

δνομα τοῦ Βιγιλίου ἐκ τῶν διπτύχων¹, ἀποτελεῖ συνέπειαν τῶν ἀνωτέρω. Διότι τὰ ἀνωτέρω ἔγγραφα ἀλλὰ καὶ ἡ περιγραφή των παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου πιστοποιοῦν δχι μόνον τὴν παλινῳδίαν τοῦ πάπα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάγκην, ὅπως οὗτος ἀπομακρυνθῇ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.

Τὸ βραχύτερον κείμενον παραδίδει ἐκ τῶν ἐπιστολῶν μόνον τὰς τρεῖς ἐπιστολὰς τοῦ Βιγιλίου, ἡτοι τὴν κατὰ τῶν Ρουστίκου² καὶ Σεβαστιανοῦ, τὴν πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀρελάτης Αὐρηλιανὸν καὶ τὴν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Σκυθίας Βαλεντινιανόν. Τέλος ὁ s παραδίδει καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου πρὸς τὸν στρατάρχην Ἐπάτιον, τὴν ὅποιαν προσεκόμισεν ὁ Ἰουστίνιανὸς εἰς τὴν σύνοδον διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ ἀντίπαλοι τῆς αὐτοκρατορικῆς πολιτικῆς ἀδίκως κατηγοροῦν τὸν Ἰουστίνιανὸν ὅτι ἐγκατέλεψε τὴν πολιτικὴν τοῦ προκατόχου του, ἐφ' ὃσον καὶ ἐκεῖνος εἶγε πολεμήσει τὰ Τρία Κεφάλαια. Εἶναι δμως αὐτονόητον ὅτι, διὰ τοὺς σκοποὺς τοὺς ὅποιους ὑπηρετεῖ τὸ βραχύτερον κείμενον, ἡτο ἀναγκαῖον νὰ μένουν ἀνώνυμοι οἱ ἀντίπαλοι τῆς αὐτοκρατορικῆς πολιτικῆς, ἐνῷ τὸ ἀρχαιότερον κείμενον τοῦ N ἐγνώριζε καὶ ὠνόμασεν αὐτούς: Vigilius religiosissimus et clerici eius (IV 249-250).

V. Κατὰ τὴν ὄγδοην συνεδρίαν ἀνεγνώσθη καὶ ὑπεγράφη ἡ συνοδικὴ ἀπόφασις κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων. Εἰσαγωγικῶς ἡ σύνοδος ἀναφέρεται εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς ἔριδος. Τὸ τμῆμα ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὅποιον γίνεται λόγος περὶ τῆς στάσεως τοῦ Βιγιλίου ἔναντι τῆς συνόδου, παραδίδεται μὲ τὰς κάτωθι σημαντικὰς παραλλαγάς:

Τὴν δήλωσιν τῆς συνόδου ACO IV 1 , 208, 27-29 (Mansi IX 369 B) ὅτι ὁ Βιγίλιος ἥρνήθη νὰ μετάσχῃ τῶν ἔργασιῶν αὐτῆς παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας προσπαθείας τοῦ αὐτοκράτορος, τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἐπισκόπων δὲν παραθέτει μὲν εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν τὸ κείμενον τῆς βραχυτέρας μορφῆς (s), παραθέτει δμως εἰς τὸ τέλος τοῦ τμήματος αὐτοῦ μὲ τὴν γνωστὴν προσθήκην ὅτι ὁ Βιγίλιος ὑπεσχέθη ἀντ' αὐτοῦ νὰ ἔκδωσῃ ἰδίαν ἀπόφασιν. Τὰ δύο κείμενα συγκρινόμενα παρέ-

1. ACO IV 1, 201, 10 - 202, 16: MANSI IX 365 E - 366 B.

2. Τὸ κείμενον τοῦ N δὲν παραλείπει νὰ μνημονεύσῃ ὅτι ὁ Ρούστικος ἦτο ἀνεψιός τοῦ Βιγιλίου. Η ἰδιότης αὐτῆς τοῦ καθαιρεθέντος Ρουστίκου, ἡ δποια καθιστᾶ ἔτι δυσχερεστέραν τὴν θέσιν τοῦ πάπα - θείου του, παραλείπεται ἐκ τοῦ βραχύτερου κείμενου.

χουν τὴν ἑξῆς εἰκόνα: ACO IV 1, 208,27-29 (M IX 369)

Cum autem saepius a nobis omnibus invitatus et insuper a gloriosissimis iudicibus missis ad ipsum a piissimo imperatore distulit tales petitiones et admonitiones audire et convenire.

10

ACO IV 1, 209, 19-20 (κρ. ὑπ.)

Cum autem et a nobis omnibus invitatus et insuper gloriosissimis iudicibus missis ad ipsum a piissimo imperatore

promisit per se ipsum de iisdem tribus capitulis sententiam proferre.

Ἡ συνοδικὴ ἀπόφασις ἀναφέρει ἐν συνεχείᾳ ὅτι ἡ σύνοδος διὰ νὰ πείσῃ τὸν πάπαν νὰ μετάσχῃ ὑπενθύμισεν εἰς αὐτὸν καὶ χωρία τῆς Ἀγ. Γραφῆς, τὰ ὅποια δμιλοῦν περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνότητος. Μεταξὺ τῶν ἄλλων χωρίων παρατίθενται καὶ τὰ χωρία Πράξ. 15,25 καὶ 28-29 ἐκ τῆς ἀποφάσεως τῆς ἀποστολικῆς συνόδου τῶν Ιεροσολύμων: «Ἡμῖν γενομένοις δμοθυμαδόν... ἔδοξεν τῷ πνεύματι τῷ ἀγίῳ καὶ ἡμῖν μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος πλὴν τούτων τῶν ἐπάναγκες, ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων καὶ αἴματος καὶ πνικτῶν καὶ πορνείας». Ἐνῷ ἡ παράθεσις τοῦ χωρίου τούτου ἐγένετο προφανῶς χάριν τῆς πρώτης προτάσεως «ἡμῖν γενομένοις δμοθυμαδόν», ὡστε νὰ τονισθῇ ἡ ὑφ' ὅλων τῶν ἀποστόλων ἀπὸ κοινοῦ ληφθεῖσα ἀπόφασις, τὸ βραχύτερον κείμενον τοῦ Surius παραλείπει ἀκριβῶς τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς παραπομπῆς!

Τὸ αὐτὸν συμβαίνει καὶ μὲ τὴν παραπομπὴν εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν. Ἐκ τῶν στίχων Ἐκκλ. 4, 9-12, οἱ ὅποιοι τονίζουν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνότητος, τὸ κείμενον τοῦ Surius παραθέτει τὸν οὐδέτερον καὶ διὰ τὸν σκοπὸν τῆς παραπομπῆς ὀλιγώτερον σημαντικὸν στίχον 9: «ἄγαθοι οἱ δύο ὑπὲρ τὸν ἔνα, οἵτινες μισθὸς ἀγαθὸς ἐν μόχθῳ αὐτῶν», παραλείπει δὲ τελείως τοὺς ἐπομένους στίχους 10 καὶ 12: «ὅτι ἐὰν πέσωσιν, ὁ εἰς ἐγερεῖ τὸν μέτοχον αὐτοῦ καὶ οὐαὶ αὐτῷ τῷ ἐνι, ὅταν πέσῃ καὶ μὴ ἡ δεύτερος τοῦ ἐγεῖραι αὐτόν... καὶ ἐὰν ἐπικραταιώθῃ ὁ εἰς, οἱ δύο στήσονται κατέναντι αὐτοῦ καὶ τὸ σπαρτίον τὸ ἔντριτον οὐ ταχέως ἀπορραγήσεται» (ACO IV 1, 209,11-15).

Εἰς τὸ κείμενον τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως ὑπάρχει μία εἰσέτι βα-

ρυσήμαντος παραλλαγή. Εἰς τὸ σημεῖον δπου ἡ σύνοδος ἐκφράζει τὴν θεμελιώδη ἀντίληψιν δτι ὁ εἰς δὲν δύναται νὰ ἔκδιδῃ ἀποφάσεις ἀφορώσας εἰς θέματα πίστεως τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας, τὸ βραχύτερον κείμενον παραμορφώνει τὴν διατύπωσιν μὲ μίαν γενικὴν παρατήρησιν:

ACO IV 1, 209, 8-9:

N

Nec enim potest aliquis
in fidei causa universitatibus
ecclesiae praeiudicium facere

s (b)

Nec enim potest
in communibus de fide
disceptationibus aliter
veritas manifestari.

5

Τέλος ἀξιομνημόνευτος είναι καὶ ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ τμήματος τούτου τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως μνεία τοῦ ὄντος τοῦ Βιγιλίου. Τὸ ἐπίσημον τοῦτο κείμενον ἀναφέρει μόνον τὸ ὄνομα τοῦ πάπα ἀνείας τοῦ παπικοῦ ἀξιώματος ἡ τινος ἐπισκοπικοῦ τίτλου, ὡς sanctissimus (ἢ) et beatissimus papa Romae: «Et quia contigit Vigilium in hac regiam urbem—ad regiam civitatem (ἀντὶ «βασιλίς πόλις». Ο τεχνικὸς ὅρος είναι regia civitas) || I 56 qui... suscepérunt—qui... suscepíssent || I 86 cum venistis—cum pervenissetis || I 90-92 inter nostram sanctitatem et Vigilium—ad invicem a vestra sanctitate et a Vigilio || I 95 propter eos qui—propter illos qui || I 99 convenientem his—congruum judicium eis || I 114 mandavimus ei—mandavimus illi || I 117 ut cum omnibus—ut una cum omnibus¹. || I 120 ut detur—ut daretur || I 140-142 ut tamquam... vel si—ut aut... aut, si || I 141 ut condemnentur—ut condemnarentur || I 144 ut manifestet—ut manifestaret || II 7 fuimus ad ipsum—pervenimus ad eum² || II 80-82 nihil prohibet convenire nobiscum—nihil est quod prohibet convenire vos una nobiscum || II 126-128 cum caritate sacerdotibus convenientibus convenire—cum caritate decente sacerdotibus convenire || II 135-137 ut tunc communis in scriptis sententia causae imponatur—ut tunc quaestio communem in scriptis definitionem suscipiat || II 148-150 secundum quod in scriptis inter nos placuit—secundum ea quae in scriptis nobis placuerunt || II 152 communiter convenientes in unum convenientes || II 158-159 ex media protractione responsi—ex dilatione, quae in medio circa responsionem efficitur || III 49-50 non tantum quantas modo dicitis indutias do vobis—praebeo non solum quantas nunc dicitis indutias || IV 4-6 ut finem accipiat—ut finem susciperet || IV 8 calumnia ex his facta—calumnia pro his illata || IV 9 liberetur—liberaretur || IV 23-24 tribus istis capitulis finem imponere—istorum capitulorum quaestioni finem imponere || IV 25 multociens—saepius || IV 36-35 numquam intermisit

Ἐφ' ὃσον τόσον ὁ N ὃσον καὶ οἱ G-s (b) παρέχουν κατὰ τὸ λοιπὸν κείμενον τὴν αὐτὴν μετάφρασιν, είναι βέβαιον δτι ἀμφότεραι αἱ παραδόσεις ἔχουν κοινὴν προέλευσιν καὶ ἄρα πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν δτι κατὰ ἐν προγενέστερον στάδιον τῆς ἴστορίας τοῦ κείμενου ἡ μία μορφὴ προῆλθεν ἐκ τῆς ἑτέρας διὰ παραλλαγῶν ἐπὶ τοῦ κοινοῦ ἀρχικοῦ κείμενου. Ἡ ἀνωτέρω ἀνάλυσις τῶν παρηλλαγμένων τμημάτων ὁδη-

1. ACO IV 1, 202, 13 - 14: MANSI IX 366 B. Τὸ χωρίον τοῦτο, ὡς καὶ ἡ ἀκολουθοῦσα ἀπόφασις τῆς συνόδου, ACO IV 1, 202, 17 - 20, δεικνύει δτι αὕτη ἀνεγνώρισε τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος γενομένην διαγραφὴν τοῦ ὄντος τοῦ Βιγιλίου ἐκ τῶν διπτύχων.

γεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα δτι τὸ ἐκτενέστερον κείμενον τοῦ N είναι ἀρχαιότερον, ἐνῷ τὸ βραχύτερον κείμενον προῆλθεν ἐξ ἐκείνου διὰ παραλλαγῆς, προσθήκης ἡ παραλλαγῆς ώρισμένων τμημάτων. Τὴν ἔξαρτησιν τοῦ βραχυτέρου κείμενου ἐκ τοῦ ἐκτενεστέρου ἀποδεικνύει καὶ ἡ κατωτέρω παράθεσις τῶν μικρῶν φραστικῶν διαφορῶν, αἱ ὅποιαι δὲν ἀποβλέπουν εἰς ἑτερόν τι, ἀλλ' ἀποτελοῦν γλωσσικὰ διορθώσεις ἐπὶ τὸ καλλιεπέστερον. Κατωτέρω παραθέτομεν ώρισμένας καταφανεῖς περιπτώσεις:

I 5 ad regiam urbem—ad regiam civitatem (ἀντὶ «βασιλίς πόλις». Ο τεχνικὸς ὅρος είναι regia civitas) || I 56 qui... suscepérunt—qui... suscepíssent || I 86 cum venistis—cum pervenissetis || I 90-92 inter nostram sanctitatem et Vigilium—ad invicem a vestra sanctitate et a Vigilio || I 95 propter eos qui—propter illos qui || I 99 convenientem his—congruum judicium eis || I 114 mandavimus ei—mandavimus illi || I 117 ut cum omnibus—ut una cum omnibus¹. || I 120 ut detur—ut daretur || I 140-142 ut tamquam... vel si—ut aut... aut, si || I 141 ut condemnentur—ut condemnarentur || I 144 ut manifestet—ut manifestaret || II 7 fuimus ad ipsum—pervenimus ad eum² || II 80-82 nihil prohibet convenire nobiscum—nihil est quod prohibet convenire vos una nobiscum || II 126-128 cum caritate sacerdotibus convenientibus convenire—cum caritate decente sacerdotibus convenire || II 135-137 ut tunc communis in scriptis sententia causae imponatur—ut tunc quaestio communem in scriptis definitionem suscipiat || II 148-150 secundum quod in scriptis inter nos placuit—secundum ea quae in scriptis nobis placuerunt || II 152 communiter convenientes in unum convenientes || II 158-159 ex media protractione responsi—ex dilatione, quae in medio circa responsionem efficitur || III 49-50 non tantum quantas modo dicitis indutias do vobis—praebeo non solum quantas nunc dicitis indutias || IV 4-6 ut finem accipiat—ut finem susciperet || IV 8 calumnia ex his facta—calumnia pro his illata || IV 9 liberetur—liberaretur || IV 23-24 tribus istis capitulis finem imponere—istorum capitulorum quaestioni finem imponere || IV 25 multociens—saepius || IV 36-35 numquam intermisit

1. Πρβλ. καὶ II 18, II 27, III 35, III 43, IV 46.

2. Πρβλ. τὴν αὐτὴν παραλλαγὴν, ἐν ACO IV 1, 27, 21 - 22 καὶ 23.

anathematizans—non intermisit semper anathematizans || IV 37 eos qui vindicant—defensores || IV 40-41 anathematizans... conscripta contra rectam fidem—anathematizans conscripta quae adversus rectam fidem exposuit || IV 271 zelum circa rectam fidem—pro recta fide zelum || IV 280-281 Sergius tunc temporis episcopus—Sergius tunc civitatis episcopus¹ || IV 288-289 ut ea requirat et suggerat—ut hoc requireret et ad imperium referret IV 295 Theopolitani clerici—Theopolitanae sanctae ecclesiae clerici || IV 307-308 propter condemnationem tunc temporis contra eum factam—propter condemnationem de his contra illum tunc factam.

Βάσει τῆς ἀρχῆς ὅτι γνησιωτέρα συνήθως εἶναι ἡ versio difficilior, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἐκτενεστέρα μορφή, ἡ τοῦ Ν, παραμένει προσκεκολημένη εἰς τὸ ἑλληνικὸν εἰς βάρος τοῦ γλωσσικοῦ ὄφους ἡ ἀκόμη καὶ τοῦ συντακτικοῦ, ἐνῷ ἡ βραχυτέρα μορφὴ εἰς πολλὰ σημεῖα ἐντὸς τῶν παρηλλαγμένων τμημάτων παρέχει μίαν γλωσσικῶς καλύτεραν διατύπωσιν, διότι ἔξαρτᾶται διλγάτερον ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτότυπου. 'Ο Ν διατηρεῖ π.χ. τὴν καθ' ὑπόταξιν σύνταξιν, εἰς τὴν δόποιαν ἥτοι συντεταγμένον τὸ ἑλληνικὸν κείμενον, ἐνῷ ἡ βραχυτέρα μορφὴ ἀντικαθιστᾷ ταύτην διὰ τῆς κατὰ παράταξιν συντάξεως, ἡ δόποια εἶναι συνηθεστέρα εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, π.χ. I 4-9 cum pervenisset... omnibus manifestatis interrogavimus eum — cum pervenisset... omnia manifestavimus et interrogavimus eum || I 73-77 scribens manifestavit condemnationem eorundem capitulorum praeci- piens eis nihil suscipere a condemnatis diaconis—scripsit et manifastavit de condemnatione istorum capitulorum et praecepit eis nihil suscipere quod a condemnatis diaconis scribitur || II 1-3 secundum quod antecendi conventu promisit—secundum promissionem hesterno die factam || II 50-53 promisisti una cum unitis et communicantibus vobis episcopis convenire—promisisti una cum episcopis qui nobiscum et communicant et uniti sunt convenire || IV 310-311 synodus omnia cognoscentem mirari—synodus, cum omnia cognoverit, mirari.

Εἰς ὅλας περιπτώσεις εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ Ν μεταφράζει τὸ ἑλληνικὸν κείμενον κατὰ πόδα, ἐνῷ οἱ G-s παραλλάσσουν τὴν φράσιν ἐπὶ τὸ λατινικότερον, π.χ. II 10 reducentes illum ad memoriam (φέροντες εἰς μνήμην;)—commonentes quidem eius beatitudinem

1. Πρβλ. καὶ IV 287-288 ὡς καὶ IV 307-308.

|| III 4 cum omnibus vobis (μετὰ πάντων ὑμῶν;)—una vobiscum omnibus || III 58-62 a religiosissimis sacerdotibus qui ad hoc con- vocati tempus tantum hic commorantur—ad his qui propter hoc vocati sunt religiosissimi sacerdotes et tantum tempus hic commorati sunt || IV 1,7-179 Aurelianum religiosissimum pae- sulem (πρόεδρον;) Arelatensis ecclesiae—Aurelianum religiosissimum, qui praesidet Arelati venerandae ecclesiae || IV 297 epi- scopus Seleuciae (ἐπίσκοπος Σελευκείας)—episcopus Seleuciensis || IV 318-319 impietatem applicantes) ἀσέβειαν προσάπτοντες)¹—adscriptentes impietatem.

4. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΔΥΟ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

'Η ἀνωτέρω ἀνάλυσις ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἐκτενεστέρα μορφὴ τοῦ κει- μένου, ὡς σώζεται αὔτη ὑπὸ τοῦ παρισινοῦ χειρογράφου, εἶναι ἡ ἀρ- χαιοτέρα² καὶ ἐντεῦθεν γνησιωτέρα μορφὴ τοῦ κειμένου τῆς λατινι- κῆς μεταφράσεως καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἀρχικὴν μορφὴν αὐτῆς. 'Αντιθέτως ἡ βραχυτέρα μορφὴ ἀποτελεῖ με- ταγενεστέραν ἐπεξεργασίαν τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου τῆς μεταφράσεως, ἀποβλέπουσαν ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν κάθαρσιν τῶν πρακτικῶν ἐξ ὅλων ἔκεινων τῶν σημείων, τὰ δόποια ἀποδεικνύουν τὴν ἀλλοπρόσαλλον στά- σιν τοῦ πάπα Βιγιλίου ἔναντι τῆς συνόδου, τὴν τελικὴν ἀρνησίν του νὰ μετάσχῃ αὐτῆς καὶ τὴν ἔνεκα τούτου διαγραφὴν τοῦ ὀνόματός του ἐκ τῶν διπτύχων, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν προσθήκην νέων στοιχείων, τὰ δόποια δικαιολογοῦν τὴν ἀπουσίαν του ἐκ τῆς συνόδου καὶ προετοιμά- ζουν τὴν ἐκ τῶν ὑστέρων ἔκδοσιν ἰδίας ἀνεξαρτήτου ἀποφάσεως αὐτοῦ ἀναγνωριζούσης τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου.

'Η εἰς τὸ γ' κεφάλαιον τοῦ α' μέρους τῆς ἀνὰ χεῖρας διατριβῆς περιγραφεῖσα στάσις τοῦ πάπα Βιγιλίου ἔναντι τῆς συνόδου κατὰ τοὺς ἐπομένους ὅκτω μῆνας, παρέχει, νομίζομεν, καὶ τὴν ἔξήγησιν τοῦ φαι- νομένου τῶν δύο μορφῶν τοῦ κειμένου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους

1. Πρβλ. καὶ Justinians Schriften 47, 33· ACO IV 1, 208, 15: MANSI IX 369 A (impietatem applicare).

2. Εἶναι λίγα ἐνδιαφέρον τὸ συμπέρασμα, εἰς τὸ δόποιον κατέληξεν ἐξ ὅλων παλαιογραφικῶν δεδομένων ὁ M. HUGLO, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ν ἀντεγράφη ἐκ χειρογρά- φου, τὸ δόποιον συνετάξη κατὰ τὰ μέσα τοῦ δου αἰώνος ἐν Ἰταλίᾳ, «Christe fave votis», ἐν Scriptorium 8 (1954) 108 - 111. Τὴν παραπομπὴν ταύτην ὀφείλω εἰς τὸν κ. R. Schieffer.

ἡ τοῦ φθινοπώρου τοῦ ἔτους 553 δὲ Βιγίλιος ἀπέβαλε τοὺς ἐνδοιασμούς του περὶ τῆς ἀποφάσεως τῆς συνόδου καὶ ἀνεγνώρισεν (ἐπεκύρωσεν) αὐτήν. Διὰ τῆς β' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν πατριάρχην Εὐτύχιον καὶ διὰ τοῦ β' constitutum τοῦ Φεβρουαρίου 554 ἐνέκρινε τὴν καταδίκην τῶν Τριῶν Κεφαλαίων καὶ ἡτοιμάζετο διὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὴν Ρώμην. Ὅτοι αὐτονόητον δτι ἔπρεπε νὰ ἐφοδιασθῇ μὲ ἀντίγραφον τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου, τὰς ἀποφάσεις τῆς ὁποίας εἶχεν ἐγκρίνει, καθ' ὃσον μάλιστα θὰ ἀντεμετώπιζε τὴν Ισχυρὰν ἀντιπολίτευσιν τῶν ἐπισκόπων τῆς Δύσεως, οἱ ὅποιοι ἤσαν ἀποφασισμένοι νὰ φθάσουν μέχρι τοῦ σχίσματος. Ἐξ ἵσου αὐτονόητον ἡτοι δμως δτι τὰ πρακτικὰ ἔπρεπε νὰ «διορθωθοῦν» οὕτως, ώστε νὰ ἀποβληθοῦν τὰ σημεῖα, τὰ ὅποια ἔθιγον τὸν πάπαν καὶ τὰ ὅποια οὕτως ἡ ἀλλως εἶχε καταστῆσει περιττὰ ἡ μεταστροφή του. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲ ὅποιος ἐνδιεφέρετο ἵσως περισσότερον ἀπὸ τὸν Βιγίλιον διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀποφάσεων τῆς συνόδου, δηλαδὴ τῆς θεολογίας του εἰς τὴν Δύσιν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, ἐνέκρινεν ἡ μᾶλλον ἔδωκε τὴν ἐντολὴν διὰ τὴν σχετικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ κειμένου.

Τπάρχουν πράγματι ἑσωτερικαὶ μαρτυρίαι εἰς τὸ βραχύτερον κείμενον, αἱ ὅποιαι δύνανται νὰ στηρίξουν τὴν θεωρίαν, δτι ἡ ἐπεξεργασία ἐγένετο ἐν ὅψει τοῦ ταξειδίου τοῦ πάπα εἰς τὴν Δύσιν, καὶ δὴ τῇ ἐγκρίσει τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἀκόμη δτι τὸ ἔργον τῆς ἐπεξεργασίας ἀνέλαβεν ὅχι ἡ πατριαρχικὴ γραμματεία, ἡ ὅποια εἶχεν ἐκπονήσει τὴν ἀρχικὴν μετάφρασιν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ μεταφραστικὸν ἐπιτελεῖον τῆς Αὐλῆς. Εἶναι χαρακτηριστικὸν δτι εἰς 13 περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὅποιας εἰς τὸ παρηλλαγμένον κείμενον γίνεται μνεία τοῦ αὐτοκράτορος, ἡ βραχυτέρα μορφὴ χρησιμοποιεῖ τοὺς ἐπισήμους λατινικοὺς τίτλους τοῦ αὐτοκράτορος, ώς εἶναι οὗτοι γνωστοὶ ἐκ τῶν ἐπισήμων αὐτοκρατορικῶν ἐγγράφων, ἐνῷ ἡ ἐκτενεστέρα μεταφράζει ἀπλῶς τοὺς ἐλληνικοὺς τίτλους εἰς τὴν λατινικὴν ἀνευ γνώσεως τοῦ περιπλόκου πρωτοκόλλου τῆς Αὐλῆς: Τὸν τίτλον «εὐσεβέστατος βασιλεὺς», ἐν II 242, III 2-3, III 34, III 40, IV 32, IV 246 καὶ IV 257, τὸ μὲν ἐκτενέστερον κείμενον μεταφράζει διὰ τοῦ piissimus imperator (ἐν II 242 διὰ τοῦ Christianissimus), ἐνῷ τὸ βραχύτερον διὰ τοῦ καταληγοτέρου piissimus dominus, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι γλωσσικῶς ἀντίστοιχον πρὸς τὸν ἐλληνικὸν τίτλον, εἶναι δμως δ πλέον καθιερωμένος τίτλος εἰς τὴν λατινικήν. Ἐπίσης ἐν II 242 ἔχομεν τὴν παραλλαγὴν εἰς tranquillitas-eius serenitas. Ὁ καθιερωμένος τίτλος εἰς τὴν λατινικήν

εἶναι εἰς serenitas¹, ἀποδίδεται δὲ συνήθως εἰς τὴν ἐλληνικὴν διὰ τοῦ «ἡ αὐτοῦ γαληνότης». Τοῦτο δμως μεταφράζόμενον εἰς τὴν λατινικὴν ἐπὶ λέξει γίνεται εἰς tranquillitas, τὸ δποῖον δμως δὲν ἀποτελεῖ τὸν ἐπίσημον τίτλον².

Ἡ μνεία τοῦ θείου καὶ προκατόχου τοῦ Ἰουστινιανοῦ Ἰουστίνου ἐν IV 255, IV 259 καὶ IV 268 ἐγένετο εἰς τὸ ἐλληνικὸν κείμενον προφανῶς διὰ τῆς φράσεως «ὁ εὐσεβοῦς μνήμης». Τοῦτο μεταφράζει πιστῶς τὸ ἐκτενέστερον κείμενον διὰ τῆς φράσεως piae recordationis, ἐνῷ τὸ βραχύτερον ἔχει divinae recordationis, τὸ ὅποιον εἶναι καθιερωμένον προκειμένου περὶ τεθνεώτων αὐτοκρατόρων. Ἐξ ἄλλου ὁ καθιερωμένος τίτλος εἰς τὴν λατινικὴν διὰ πράγματα ἀνήκοντα εἰς τὸν αὐτοκράτορα, τὴν sacra maiestas, εἶναι τὸ ἐπίθετον sacer³. Τοῦτο ἀποδίδεται εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἐπισήμως διὰ τοῦ ἐπιθέτου «θεῖος». Τὸ βραχύτερον κείμενον ἀποδίδει κατὰ ταῦτα ὅρθως τὸν τίτλον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰουστίνου ἐν IV 175 διὰ τοῦ sacra epistola, ἐνῷ τὸ ἐκτενέστερον ἀποδίδει διὰ τοῦ divina epistula, τὸ ὅποιον καὶ πάλιν εἶναι ἡ κατὰ κυριολεξίαν μετάφρασις τοῦ τίτλου «θεία ἐπιστολή», ἀλλ' ὅχι ἡ ἐπίσημος.

Τέλος ἐν IV 3 μνημονεύεται ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν τίτλων invictissimus καὶ victor ἀντιστοίχως. Τὸ βραχύτερον κείμενον χρησιμοποιεῖ καὶ πάλιν τὸν ὅρθότερον τίτλον, διότι τὸν κατὰ τὸ παρελθόν λίαν συνήθη αὐτοκρατορικὸν τίτλον invictus-invictissimus εἶχον παύσει νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ αὐτοκράτορες ἥδη ἀπὸ τοῦ M. Κωνσταντίνου, ἐπειδὴ οὗτος ἐταύτιζε κατὰ τὴν εἰδωλολατρικὴν-ρωμαϊκὴν ἀντίληψιν τὸν αὐτοκράτορα μὲ τὸν Sol invictus, τὸν θεὸν "Ηλιον. 'Αντ' αὐτοῦ δὲ ὁ Κωνσταντίνος μετὰ τὸ δραμα τοῦ σταυροῦ (τούτῳ ν ἵκα) ἐχρησιμοποίησε τὸν τίτλον «ανικητής» - victor, ὁ ὅποιος ἡτοι ἐν ισχύτι καὶ κατὰ τὸν σ' αἰῶνα⁴.

1. Π.χ. Cod. Justinianus VII 39, 6· VII 62, 32, 4.

2. 'Εν IV 252-253 δὲ N ἔχει εἰς serenitas, ἐνῷ τὸ βραχύτερον κείμενον εἰς pietatem, τὸ ὅποιον εἶναι καταληλότερον εἰς τὴν συνάφειαν ταύτην, διότι ἐνταῦθα τὸ θέμα ἀφορᾷ εἰς τὴν εὐσέβειαν (pietas) τοῦ αὐτοκράτορος.

3. O. HILTBURNER, «Die Heiligkeit des Kaisers. Zur Geschichte des Begriffs sacer», ἐν Frühmittelalterliche Studien 2 (1968) 1 - 30.

4. ΕΥΣΕΒΙΟΥ, Eἰς Bios Κωνσταντίνου II 19, 2. B. F. RUTTEN, Die Victor verehrung im christlichen Altertum, Paderborn 1936, κυρίως σ. 40 ἐ. Τὴν ἐφιμηνειαν ταύτην ἡμφεσβήτησεν δὲ S. WEINSTOCK, «Victor and Invictus», ἐν The Harvard Theological Review 50 (1957) 211 - 247, κυρίως 243 - 246. Εἰς τὸ

Είδομεν δτι ής οίκουμενική σύνοδος κατεδίκασε τὰ πρακτικὰ τῆς ε' συνόδου ώς «φάλσα» ή «φαλσευθέντα» καὶ δτι οὶ νεώτεροι ἐρευνηταὶ ἀντεμετώπισαν τὸ δίλημμα, η̄ νὰ ἀποδεχθοῦν τὸ πόρισμα τῆς συνόδου ώς δρθὸν καὶ νὰ θεωρήσουν τούλαχιστον τὰς δύο ἐπιστολὰς τοῦ Βιγιλίου πρὸς τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ τὴν Θεοδώραν ώς νόθους, η̄ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν γνησιότητα αὐτῶν, ὅπότε κατ' ἀνάγκην η̄ς οί σύνοδος ἐμφανίζεται ώς ἀτελῶς ἐργασθεῖσα καὶ εἰς ἐσφαλμένα συμπεράσματα καταλήξασα. Ἡ ἡμετέρα διαπίστωσις, δτι τὰ πρακτικὰ τῆς ε' συνόδου ἔτυχον ἐπεξεργασίας λίαν ἐνωρίς καὶ παρεδόθησαν ἡδη ἀπὸ τοῦ η̄ς αἰώνος εἰς δύο μορφάς, δύναται νὰ ἄρῃ τὸ ἀνωτέρω δίλημμα.

Τὸ ἀρχικόν, ἐκτενέστερον κείμενον, τὸ περιέχον καὶ τὰς δύο ἐπιστολὰς τοῦ Βιγιλίου ἐσώζετο κατὰ τὸν ζ' αἰῶνα εἰς ὀρισμένα ἀντίγραφα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ «αὐθεντικὸν εἰλητάριον τῶν πεπραγμένων», τὸ ὁποῖον ἐφυλάττετο εἰς τὴν πατριαρχικὴν βιβλιοθήκην τῆς Κωνσταντινούπολεως. Μεγάλην διάδοσιν εἶχεν δῆμος η̄ ἐτέρα, η̄ ἐπεξειργασμένη μορφὴ τοῦ κειμένου, η̄ ὁποία η̄το προφανῶς καὶ η̄ μόνη γνωστὴ εἰς τὴν Δύσιν. «Οταν κατὰ τὸν ζ' αἰῶνα ἐδημιουργήθη η̄ ἔρις περὶ τῶν δύο ἐνεργειῶν τοῦ Χριστοῦ, οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς περὶ μιᾶς ἐνεργείας διδασκαλίας ἀνεῦρον τὰς δύο ἐπιστολὰς τοῦ Βιγιλίου εἰς τὸ ἐκτενέστερον κείμενον τῆς ε' συνόδου καὶ τὰς ἔχρησιμοποίησαν λόγῳ τῆς ἐκεῖ περιεχομένης φράσεως «μία ἐνέργεια». Ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἀντίγραφα τῶν πρακτικῶν, περιέχοντα τὴν βραχυτέραν μορφὴν τοῦ κειμένου, παρέλειπον καὶ τὰς δύο ἐπιστολὰς. Εξ δοσων γνωρίζομεν πρῶτος ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Παῦλος (641-653) διεπίστωσε τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἀντιγράφων καὶ «ἔλυσε» τὸ πρόβλημα προσθέσας εἰς τὸν κώδικα ἐν τετράφυλλον μὲ τὰς δύο ἐπιστολάς, ἐφ' δοσον καὶ οἱδιος ἐνδιεφέρετο νὰ κατοχυρώσῃ τὴν περὶ μιᾶς ἐνεργείας διδασκαλίαν. Τοῦτο ἐπραξεν ἀργότερον τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Μακαρίου συστηματικώτερον καὶ δὴ εἰς δλα τὰ ἀνευρεθέντα ἀντίγραφα τοῦ ἐλληνικοῦ πρωτοτύπου καὶ τῆς λατινικῆς μεταφράσεως. Εὰν τὰ πράγματα ἔχουν οὕτως, ἔξηγεῖται διατί η̄ μὲν η̄ σύνοδος ἀπεμάκρυνε καθαρῷ τῇ καρδίᾳ τὰς δύο ἐπιστολάς, ἐφ' δοσον ἀπεδείχθη δτι εἰς τὰ πλεῖστα ἀντίγραφα τῶν πρακτικῶν αὶ ἐπιστολαὶ εἶχον προστεθῆ μεταγενεστέρως, ὁ δὲ ὑπὸ τῆς η̄ συνόδου καθαιρεθεὶς ώς αἰρετικὸς Μακάριος Ἀντιοχείας ισχυρίζετο ἐπίσης καθαρῷ τῇ καρδίᾳ δτι η̄ προσθή-

χωρίον ACO IV 1, 24, 15, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχρειάσθη νὰ «διορθωθῇ», ἔχουν ἀμφότεραι αὶ μορφαὶ invictus imperator.

κη τῶν ἐπιστολῶν δὲν ἔσήμαινε νοθείαν, δεδομένου δτι αὶ ἐπιστολαὶ η̄σαν πράγματι γνήσιαι καὶ ὑπῆρχον εἰς τινὰ ἀντίγραφα ἀνέκαθεν.

Εἶναι πράγματι παράδοξον δτι ἀπωλέσθησαν ἀπαντα τὰ ἀντίγραφα τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου τῶν πρακτικῶν τῆς ε' οίκουμενικῆς συνόδου. Τὴν αἰτίαν πρέπει ἴσως νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὴν μοιραίαν σύνδεσιν αὐτῶν μετὰ τῆς μονοθελητικῆς ἔριδος. Παρὰ τὴν διαγραφὴν τῶν τριῶν «νόθων» ἐπιστολῶν τὰ πρακτικὰ τῆς ε' συνόδου δὲν ἔπαισαν νὰ ἀποτελοῦν ὅποπτα κείμενα διὰ τοὺς ζηλωτὰς ὑπερασπιστὰς τῆς περὶ δύο ἐνεργειῶν καὶ δύο θελήσεων διδασκαλίας. Εφ' δοσον ἐκινδύνευεν η̄ πίστις, οὗτοι δὲν ἐνδιεφέροντο οὔτε διὰ τὴν λησμονῆσαν θεολογίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οὔτε διὰ τὴν διάσωσιν τῶν πολυτίμων μνημείων τῆς Ιστορίας καὶ τῆς θεολογίας τῆς ἐκκλησίας. Ἡ τύχη τῶν πρακτικῶν τῆς ε' συνόδου εἶχεν ἡδη κριθῆ, δταν κατὰ τὴν η̄ σύνοδον «ἀναστάντες οἱ τὸν τόπον ἐπέχοντες τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐβόησαν» εὐσεβέστατε δέσποτα, ἐφαλσεύθησαν αὶ βίβλοι τῆς πέμπτης συνόδου¹.

1. MANSI XI 226 B καὶ 228 A.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τὸ σχῆμα τῶν σχέσεων ἐκκλησίας καὶ πολιτείας κατὰ τὴν ἑποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ εἰδικώτερον κατὰ τὴν ἔριν περὶ τὰ Τρία Κεφάλαια διαγράφουν συνήθως οἱ ἴστορικοι ὡς ἔξης: 1. Ὁ ἀπολυταρχικὸς δεσπότης παραγκωνίζει διὰ τῆς βίας τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡγεσίαν, ἀκόμη καὶ τὴν αὐθεντίαν τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ ὑπαγορεύει εἰς τοὺς ὑπηκόους του τὴν δρθόδοξον πίστιν κατ' ἰδίαν κρίσιν. 2. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς ὑποτεταγμένη ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴν τυραννίαν ἀνέγεχεται καὶ κατ' ἀνάγκην ἐπιδοκιμάζει τὰς δογματικὰς ἀπόψεις τοῦ αὐτοκράτορος. 3. Ὁ κυριώτερος ἐκπρόσωπος τῆς «έτερας ἔξουσίας», ὁ πάπας, ἀποτυγχάνει λόγῳ προσωπικῆς ἀδυναμίας, ἀλλὰ κυρίως λόγῳ τῆς πιέσεως τῆς κρατικῆς ἔξουσίας εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ καίσαρος καὶ ὑποχωρεῖ συμπαρασύρων τὸ κύρος τῆς παπικῆς ἔδρας.

Ἡ νέα ἔρευνα τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπιτρέπει νὰ διαφοροποιήσωμεν τὰς ἀνωτέρω θέσεις ὡς ἔξης: 1. Ὁ Ἰουστινιανὸς εἶναι ἐμβριθῆς θεολόγος καὶ ἔχει προσωπικὰς ἀπόψεις περὶ τῶν θεολογικῶν προβλημάτων τῆς ἑποχῆς του καὶ ἐργάζεται διὰ τὴν διάδοσιν καὶ ἐπικράτησίν των. Τὰ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιούμενα μέσα ἔξαντλοῦν, ἀλλὰ δὲν ὑπερβαίνουν τὰ δρια ἀναμίξεως τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας, ὡς καθωρίσθησαν ταῦτα ἔθιμικῶς κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἔγκαινιασθεῖσαν συζυγίαν ἐκκλησίας καὶ πολιτείας. Ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν καταπνίγει τὴν θεολογικὴν ἀντιπολίτευσιν καὶ δὲν διώκει τοὺς ἐκπροσώπους τῆς, ἀλλ᾽ ἀναζητεῖ τὸν μετ' αὐτῆς διάλογον. Ὁσάκις δὲ ὁ διάλογος καταλήγει εἰς ἀδιέξοδον, συγκαλεῖ τὴν οἰκουμενικήν, καθαρῶς ἐπισκοπικὴν σύνοδον, τὴν ὄποιαν ἀναγνωρίζει ὡς ἀνώτατον νομοθετικὸν καὶ δικαστικὸν ὅργανον τῆς ἐκκλησίας. 2. Οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολῆς, μετρίας κατὰ μέσον δρον θεολογικῆς ἴκανότητος κατὰ τὴν ἑποχὴν ταύτην, ἀποδέχονται ἀνευ ἔξωθεν ἔξαναγκασμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀνευ ἰδιαιτέρου ζήλου τὰς θεολογικὰς θέσεις τοῦ αὐτοκράτορος - θεολόγου. Ἀντιθέτως οἱ θεολόγοι τῆς Δύσεως ἀντιδροῦν σθεναρῶς. Τοῦτο ὅμως συμβαίνει ὅχι τόσον διότι ἀνέχονται δλιγώτερον τῶν ἀνατολικῶν συναδέλφων των τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀνάμιξιν εἰς τὴν θεολογίαν, ἀλλὰ διότι αἱ θεολογικαὶ προϋποθέσεις των εἰς

τὸ συγκεκριμένον θέμα ὅδηγοιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῶν διὰ τοὺς ἀνατολικοὺς οἰκειοτέρων θέσεων τοῦ Ἰουστινιανοῦ. 3. Ὁ πάπας Βιγίλιος πιεζόμενος ἐκ τῆς παραδόσεως δυναμικῆς πολιτικῆς τῶν μεγάλων προκατόχων του Λέοντος καὶ Γελασίου φιλοδοξεῖ νὰ περατώσῃ τὸ ζήτημα ἐν δύναμι τῆς παπικῆς αὐθεντίας, χωρὶς ὅμως νὰ διαθέτῃ ὁ Ἰδιος τὰ προσόντα διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἡγεσίαν τῆς θεολογικῆς συζητήσεως. Ἀνευ ἰδίας θεολογικῆς θέσεως ἔναντι τοῦ προβλήματος περιπλανᾶται μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων παρατάξεων καὶ τελικῶς ἀποσπᾷ τὴν περιφρόνησιν ἀμφοτέρων.

Εἰδικώτερον ἡ γενομένη ἔρευνα ὥδηγησεν εἰς τὰ κάτωθι συμπεράσματα: Τὸ α' διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, τὸ ὄποιον προεκάλεσε τὴν ἔναρξιν τῆς ἔριδος συνετάγη καὶ ἀπεστάλη εἰς τοὺς κατὰ τόπους ἐπισκόπους τῆς ἐπικρατείας πιθανῶς κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 545. Οἱ λόγοι, οἱ ὄποιοι ἐδημούργησαν τὸ πρόβλημα ἦσαν κυρίως θεολογικοί. Τὰ Τρία Κεφάλαια εἶχον καταστῆ ἐπίμαχον θέμα κατὰ τὰς μεταξὺ δρθόδεξων καὶ μονοφυσιτῶν ἐνωτικὰς συζητήσεις, διότι τὸ νέον θεολογικὸν ρεῦμα τοῦ θου αἰῶνος, ὁ Νεοχαλκηδονισμός, τὸν ὄποιον ἰδιαιτέρως ἔνισχυσεν ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῶν δογματικῶν ἔργων του, ἐπεχείρησε νὰ ἐπανασυνδέσῃ τὸ δόγμα τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος μὲ τὴν θεολογικὴν σχολὴν τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἔναντι τοῦ ὄποιον εἶχον ἐκφρασθῆ τὰ Τρία Κεφάλαια, καὶ νὰ συμφιλιώσῃ οἵτω τοὺς μονοφυσίτας μὲ τὴν δρθόδοξον παράδοσιν. Ἐντεῦθεν πρέπει νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν ἴστορικότητα τῶν εἰδήσεων τοῦ διακόνου Λιβεράτου περὶ τοῦ Θεοδώρου Ἀσκιδᾶ, ὁ ὄποιος κατ' αὐτὸν παρέσυρε τὸν Ἰουστινιανὸν εἰς τὴν νέαν δογματικὴν περιπέτειαν ἀνευ πραγματικῶν θεολογικῶν λόγων.

Ἡτο τόσον μέγας ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, ὥστε τὸ διάταγμα προεκάλεσε κατ' ἀρχὰς ἐνδοιασμούς. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν οἱ ἐνδοιασμοὶ δὲν ὥδηγησαν εἰς ἔντονον ἀντίδρασιν, οὐδεὶς δέ, ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, κατέφυγεν εἰς τὸν κάλαμον διὰ νὰ ἀντικρούσῃ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ αὐτοκράτορος. Πρὸς ἄρσιν τῶν ἐνδοιασμῶν ἤρκεσεν ἡ διαβεβαίωσις τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὅτι δὲν ἀποβλέπει εἰς προσβολὴν τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου. Εἰς τὴν Δύσιν, κυρίως εἰς τὴν Ἀφρικήν, εἶχε τόσον ἀπρόσβλητον χαρακτῆρα ὁ θεσμὸς τῶν συνόδων, ὥστε αἱ διαβεβαιώσεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν ἤρκεσαν καὶ ὅμας θεολόγων ἀνέλαβε τὸν συγγραφικὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ διατάγματος.

“Οταν τὸ διάταγμα ἔφθασεν εἰς τὴν Ρώμην, ὁ πάπας δὲν εύρισκετο πλέον ἔκει. Εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν αἰώνιαν πόλιν τὸν Νοέμβριον

τοῦ ἔτους 545 καὶ εἶχεν μεταβῆι εἰς τὴν Σικελίαν λόγω τῆς νέας πολιορκίας τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν Ὀστρογόθων. Ὁ Βιγίλιος ἐθεωρεῖτο δεδηλωμένος ἔχθρος τῶν Ὀστρογόθων, διότι ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ τῇ ἐπιταγῇ τοῦ βυζαντινοῦ στρατηγοῦ Βελισαρίου μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ προκατόχου τοῦ Σιλβερίου κατηγορηθέντος ἐπὶ συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Ὀστρογόθων. Ὁ πάπας εὐρισκόμενος εἰσέτι ἐν Σικελίᾳ ἤκουσε περὶ τῆς νέας θεολογικῆς πρωτοβουλίας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ πιεζόμενος ὑπὸ τῶν πρὸς αὐτὸν σπευσάντων ἀντιπροσώπων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως, ἔλαβεν ἀρνητικήν στάσιν ἐναντὶ τοῦ διατάγματος. "Οταν πλέον κατέστη σαφὲς ὅτι ἡ Ρώμη θὰ ἐπιπτεν εἰς χεῖρας τοῦ Τοτίλα, ὁ πάπας μετέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν,. Αἱ ἀναληθεῖς διαδόσεις περὶ δῆθεν βιαίας ἀπαγωγῆς τοῦ πάπα ἐκ Ρώμης καὶ μεταφορᾶς του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ὑπογράψῃ τὸ διάταγμα, τὰς ὁποίας ἐκυκλοφόρησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν οἱ ἀντίπαλοι τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς, ἔχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Σιλβερίου ἐν Ρώμῃ εἰς βάρος τοῦ Βιγίλιου καὶ συνεπλήρωσαν τὸν μῦθον περὶ δῆθεν συλλήψεώς του καὶ ὑποβολῆς εἰς δίκην ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τὴν συμπεριφοράν του ἐναντὶ τοῦ προκατόχου του.

Ὁ Βιγίλιος ἀφιχθεὶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἡρούθη νὰ ὑπογράψῃ τὸ διάταγμα καὶ διέκοψε τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν μετὰ τῶν ἀνατολικῶν, ἵξ μηνας ἀργότερον ὅμως ὑπεχώρησε καὶ ἥρχισε διαπραγματεύσεις, αἱ ὁποῖαι ὠδήγησαν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ *judicatum* τὴν 12ην Ἀπριλίου 548. Ὁ Βιγίλιος, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ προωθήσῃ τὸ θεολογικὸν θέμα ἵξ ιδίας πρωτοβουλίας, ὑπεχώρησεν ὅχι διότι ἥσκηθη βίᾳ κατ' αὐτοῦ, ὡς Ισχυρίζεται ὁ Φακοῦνδος, ἀλλὰ διότι ἐπείσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ ὁποῖος ἐνδιεφέρθη νὰ συγκεντρώσῃ συστηματικῶς τὸ πατερικὸν ὑλικὸν ὑπὲρ τῶν θεολογικῶν θέσεών του, δσον καὶ διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς εἰς βάρος του κατηγορίας ὅτι ὑπερέβαινε τὰ δρια ἀναμίξεως τῶν προκατόχων του εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα.

Τὸ *judicatum* προεκάλεσε τοσαύτην ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως, ὥστε πάπας καὶ αὐτοκράτωρ ἀπεφάσισαν τὴν ἀκύρωσίν του. Ἐπρογραμματίσθη μία μεγάλη σύνοδος, ἡ ὁποία θὰ ἔξεδιδε τὴν τελεσίδικον ἀπόφασιν. Ἡ σύνοδος αὕτη συνῆλθε τελικῶς μετὰ τριετίαν. Εἶναι ἡ ε' οἰκουμενικὴ σύνοδος.

Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ δυτικοὶ ἡροῦντο νὰ προσέλθουν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέλαβε νέας πρωτοβουλίας. Προσεπάθησε νὰ μεταπείσῃ τοὺς ἀντιφρονοῦντας ἀνασκευάζων τὰ ἐπιχει-

ρήματά των διὰ νέας ἐκτενοῦς δογματικῆς πραγματείας, τὴν ὁποίαν ἐκυκλοφόρησεν ὡς διάταγμα. Ἡ νέα πρωτοβουλία τοῦ Ἰουστινιανοῦ μετέφερεν ἐκ νέου τὸν Βιγίλιον εἰς τὴν παράταξιν τῶν δυτικῶν. Οὗτος κατεδίκασε τὴν ἔκδοσιν τοῦ νέου διατάγματος ὡς καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συνεργάτας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν βασιλικὴν τοῦ ἄγ. Πέτρου ἐντὸς τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ὁρμίσδα, ἀργότερον δὲ εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς ἄγ. Εὐφημίας εἰς τὴν Χαλκηδόνα. Εἰς βάρος τοῦ προσώπου τοῦ πάπα καὶ τῶν συνεργατῶν του συνέβησαν δραματικὰ γεγονότα τόσον εἰς τὸν ἄγ. Πέτρον, δσον καὶ εἰς τὴν ἄγ. Εὐφημίαν. Τὰ ἐναντίον του ληφθέντα μέτρα δὲν ἀπέβλεπον ὅμως εἰς τὴν σύλληψιν καὶ φυλάκισιν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ πάπα εἰς τὴν ἐπίσημον κατοικίαν του, τὸ ἀνάκτορον Πλακιδίας. Τὰ θιλιβερὰ μέτρα ἐναντίον του δύνανται νὰ ἔξηγηθοῦν δρθῶς, δταν διαγνωσθοῦν τὰ κίνητρα τοῦ πάπα κατὰ τὴν προσφυγήν του εἰς τὰς ἐκκλησίας. Ὁ Βιγίλιος δὲν κατέφυγεν εἰς δσυλον λόγω πραγματικοῦ κινδύνου τῆς ζωῆς του, ἀλλ' ἀνεξήτησε πρῶτον μὲν τὴν βασιλικὴν τοῦ ἄγ. Πέτρου, ὕστερον δὲ τὴν βασιλικὴν τῆς ἄγ. Εὐφημίας, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἶχε συνέλθει ἡ σύνοδος τῆς Χαλκηδόνος πρὸ ἐκατὸν ἀκριβῶς ἑτῶν, διὰ νὰ κατοχυρώσῃ τὴν θέσιν του ὡς διαδόχου τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἀφ' ἐνδὸς καὶ ὡς προμάχου τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος ἀφ' ἑτέρου.

Ἐκ τοῦ ἀγῶνος καίσαρος καὶ πάπα αἱξήλθε τὴν φορὰν αὐτὴν νικητὴς ὁ Βιγίλιος. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπεχώρησε, μάλιστα δὲ ἀπέσυρε τὸ διάταγμά του καὶ οὕτω προώθησε τὴν ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τοῦ πάπα. Ἡ ἀσυνήθης αὕτη ἐνέργεια εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς γενικωτέρας στάσεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐναντὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Ἀμέσως ἥρχισαν διαπραγματεύσεις διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀπὸ διετίας συγκληθείσης συνόδου. Αἱ διαπραγματεύσεις ὅμως ἦτο φυσικὸν νὰ ναυαγήσουν, ἐφ' δσον αἱ δύο παρατάξεις θὰ ἐδέχοντο νὰ ἀκολουθηθῆ μόνον ἡ σύνοδικὴ ἐκείνη διαδικασία, ἡ ὁποία θὰ ἔξησφαλίζε τὴν ὑπερψήφισιν τῶν ἰδίων ἀπόψεων. Παρὰ ταῦτα αἱ γενόμεναι προτάσεις ἐκ μέρους τοῦ πάπα καὶ τοῦ αὐτοκράτορος εἶναι χαρακτηριστικαὶ τῆς ἀντιλήψεώς των περὶ τῆς συνοδικῆς παραδόσεως καὶ τῆς διοικητικῆς δργανώσεως τῆς ἐκκλησίας.

Αἱ προτάσεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐκφράζουν ἀφ' ἐνδὸς μὲν τὴν καὶ ἐκ τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου του γνωστὴν ἀντίληψιν περὶ πενταρχικῆς διοικήσεως τῆς ἐκκλησίας, τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης ὅντος ἐνδὸς τῶν πέντε πατριαρχῶν, ἀφ' ἑτέρου ὅμως τὴν ἀντίληψιν του περὶ τῆς ἀκολουθητέας διαδικασίας κατὰ τὰς συνόδους. Αἱ ἐπισκοπικαὶ συνάξεις λαμβάνουν

κατ' αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα τῆς *contradictio*, καθ' ἥν αἱ δύο παρατάξεις συζητοῦν τὰ διαιροῦντα αὐτὰς θέματα ἐνώπιον οὐδετέρων κρατικῶν δικαστῶν-διαιτηῶν, οἱ δοῦλοι καὶ τελικῶς ἀποφασίζουν· ἡ λαμβάνουν τὸν χαρακτῆρα καθαρῶς ἐπισκοπικῶν συνόδων, αἱ δοῦλαι συνέρχονται ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν ἔχοντων τὴν προκαθεδρίαν ἐπισκόπων καὶ λαμβάνουν ἀποφάσεις δεσμευτικάς δι' ὅλην τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ τελευταῖα αὕτη διαδικασία ἐτηρήθη κατὰ τὴν εἰς οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἥτις συνῆλθε τελικῶς ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τοῦ πάπα, ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἡ ἄλλου τινὸς κρατικοῦ ἀξιωματούχου. Αἱ ἀνωτέρω πρὸ τῆς συνόδου γενόμεναι προτάσεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὡς καὶ τὸ γεγονός διτὶ καὶ ἡ ἐν ἔτει 536 γενομένη μεγάλη σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει συνῆλθεν ἐπίσης ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἡ κρατικῶν ἀξιωματούχων, δεικνύει διτὶ δὲ Ἰουστινιανὸς ἐθεώρει τὴν σύνοδον ὡς τὸ καθαρῶς ἐπισκοπικὸν νομοθετικὸν δργανον τῆς ἐκκλησίας, εἰς τὸ δοῦλον ὕφειλεν οὗτος νὰ καταφύγῃ, δσάκις δὲ θεολογικὸς διάλογος, δὲ δοῦλος ἡτο δυνατὸν νὰ προκληθῇ καὶ ἐξ ἴδικῆς του πρωτοβουλίας, ἔφθανεν εἰς ἀδιέξοδον.

Ἡ εἰς σύνοδος, τῆς δοῦλας προήδρευσαν συλλογικῶς οἱ παρόντες πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας δομοῦ μετὰ τῶν τοποτηρητῶν τοῦ ἀπόντος πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἐπεκύρωσε τὴν θεολογίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Εἶναι ἀληθὲς διτὶ ὡς βάσις διὰ τοὺς 14 ἀναθεματισμοὺς τῆς συνόδου ἐτέθησαν οἱ 13 ἀναθεματισμοὶ τοῦ ἀκυρωθέντος β' διατάγματος. Ἡ σύνοδος δομῶν προέβη εἰς διορθώσεις τινάς, αἱ δοῦλαι δεικνύουν διτὶ εἰχε τὴν εὐχέρειαν νὰ διατυπώσῃ τὰς ἀποφάσεις τῆς. Ριζικαὶ διορθώσεις δὲν κατέστησαν ἀναγκαῖαι, διότι ἡδη τὸ β' διάταγμα εἰχεν ἀποτελέσει ἔκφρασιν τῶν περὶ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων ἀπόψεων τῆς πλειοψηφίας τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐξ δοσῶν γνωρίζομεν, δὲ Ἰουστινιανὸς δὲν προέβη εἰς ἐπικύρωσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς συνόδου διὰ νέου διατάγματος, ἀλλ' ἀπέστειλε τὰ πρακτικὰ αὐτῆς εἰς τοὺς κατὰ τόπους ἐπισκόπους πρὸς ἐπικύρωσιν καὶ ὑπογραφήν. Εἶναι σημαντικόν, διτὶ διὰ πρώτην φορὰν μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως καὶ τὴν ἐπικύρωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν συνόδων δὲ Ἰουστινιανὸς ἤσκησε βίαν κατὰ τῶν ἀντιφρονούντων, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἔξορίαν καὶ ἐπλήρωσε τοὺς θρόνους των διὰ ἄλλων. Ὁ Βιγλίος δὲ δοῦλος ματαίως ἐπεχείρησε νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἔξελιξιν διὰ τοῦ α' constitutum τῆς 14ης Μαΐου 553 ἐδίστασε κατ' ἀρχάς, ὑπεχώρησεν δομῶν μετ' ὀλίγους μῆνας τοσοῦτον εὐκολώτερον, καθ' δοσῶν εἰχε λήξει πλέον ἐπιτυχῶς δὲ πόλεμος εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἥδυνατο νὰ

ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ρώμην. Δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Εὐτύχιον, ἡ δοῦλα σώζεται εἰς τὴν ἐλληνικὴν μετάφρασιν ὑπὸ δύο χειρογράφων, ὡς καὶ διὰ τοῦ β' constitutum ἀπεκήρυξε τὰς παλαιοτέρας ἀπόψεις του καὶ ἐπεκύρωσε τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἀντιδράσεως τῶν ἐπισκόπων τῆς Δύσεως, οἱ δοῦλοι ἡρνήθησαν νὰ προσαρμοσθοῦν πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου ὁ ἐπιστρέφων Βιγλίος ἔπρεπε νὰ προμηθευθῇ τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου, τὴν δοῦλαν εἰχε πλέον ἐπικυρώσει. Τὰ πρακτικὰ περιεῖχον δομῶν πολλὰ στοιχεῖα, τὰ δοῦλα ἔθιγον αὐτὸν προσωπικῶς καταδεικνύοντα τὴν παλινφρδίαν του. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔδωκεν, ὡς φαίνεται, ἐντολὴν εἰς τὴν γραμματείαν τῆς Αὐλῆς, δοπιαὶ ἀποκαθάρῃ ἐκ τῆς εὐθὺς μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου γενομένης λατινικῆς μεταφράσεως τῶν πρακτικῶν τὰ ἀρνητικὰ διὰ τὸν πάπαν στοιχεῖα καὶ μεταποιήσῃ τὸ κείμενον οὕτως, ὥστε νὰ δίδεται ἡ ἐντύπωσις διτὶ δὲ Βιγλίος ἀπέσχε τῆς συνόδου τῇ ἐγκρίσει αὐτῆς καὶ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ διτὶ εἰχεν ἀποφασισθῆ, δοπιαὶ δὲ πάπας ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπικυρώσῃ τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου δι' ἴδιου constitutum. Οὕτως ἔξηγεται ἡ ὑπαρξία τῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν δύο μορφῶν τοῦ κειμένου τῆς λατινικῆς μεταφράσεως, τὰς δοῦλας παραδίδουν οἱ κώδικες Parisinus lat. 16832 (N) καὶ Sangallensis 672 (G) ἀντιστοίχως.

Αἱ ἐσωτερικαὶ καὶ ἐξωτερικαὶ μαρτυρίαι ὡς καὶ ἡ φιλολογικὴ ἀνάλυσις τῶν δύο μορφῶν τοῦ κειμένου ὁδηγοῦν εἰς τὸ συμπέρασμα, διτὶ ἡ βραχυτέρα μορφὴ (G) εἶναι καὶ ἡ μεταγενεστέρα, προηλθε δὲ ἐκ τῆς ἐκτενεστέρας (N) διλίγους μῆνας μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου, προφανῶς τῇ ἐγκρίσει τοῦ αὐτοκράτορος. Οὕτως ἔξηγοῦνται δχι μόνον αἱ διαφοραὶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, ἀλλὰ καὶ διατί τὸ κείμενον τοῦ N εἶναι πλησιέστερον πρὸς τὸ ἐλληνικόν, ἐνῷ τὸ κείμενον τοῦ G προδίδει γλωσσικὴν ἐπεξεργασίαν. "Οτι δὲ ἡ ἐπεξεργασία ἐγένετο ὑπὸ τῆς γραμματείας τῆς Αὐλῆς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν διορθώσεων ἔκεινων, δπου γίνεται μνεία τοῦ δνόματος τοῦ αὐτοκράτορος. 'Ενῷ δὲ N μεταφράζει ἀπλῶς εἰς τὴν λατινικὴν τοὺς αὐτοκρατορικοὺς τίτλους, δὲ G παρέχει πάντοτε δρθῶς τὸν ἀντίστοιχον τίτλον εἰς τὴν λατινικήν. Αἱ δύο μορφαὶ τοῦ κειμένου ἐσώζοντο κατὰ τὸ ζ' αἰῶνα καὶ εἰς τὸ ἐλληνικὸν πρωτότυπον.

Μεταξύ τῶν τμημάτων, τὰ δοῦλα ἀφηρέθησαν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν, ὑπῆρχον καὶ δύο γνήσιαι ἐπιστολαὶ τοῦ πάπα Βιγλίου πρὸς τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ τὴν Θεοδώραν, αἱ δοῦλαι περιεῖχον

τὴν φράσιν «μία ἐνέργεια». Τὰς ἐπιστολὰς ταύτας ἔχοησι μοποίησαν κατὰ τὸ ζ' αἰῶνα οἱ διπάδοι τῆς περὶ μᾶς ἐνεργείας διδασκαλίας ὡς πατερικὴν μαρτυρίαν. 'Η οὐ σύνοδος (680/81), ἡ ὅποια κατεδίκασε τὸν μονοενεργητισμόν, διεπίστωσε τὴν ὑπαρξίν τῶν δύο ἐπιστολῶν εἰς τινα χειρόγραφα τῶν πρακτικῶν τῆς ε' συνόδου (τὰ περιέχοντα τὴν ἐκτενεστέραν μορφὴν τοῦ κειμένου) καὶ ἐντεῦθεν κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, διτὶ εἰχον νοθευθῆ τὰ πρακτικὰ τῆς ε' συνόδου καὶ ἡκύρωσεν αὐτά. Οὕτως ἐξηγεῖται ἡ ἀπώλεια τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου τῶν πρακτικῶν.

DIE KIRCHENPOLITIK JUSTINIANS WÄHREND DES DREI-KAPITEL-STREITES UND DES V. ÖKUMENISCHEN KONZILS

ZUSAMMENFASSUNG

Das Verhältnis zwischen Staat und Kirche unter Kaiser Justinian und insbesondere während des Streites um die Drei Kapitel wird des öfteren folgendermaßen dargestellt: 1. Der Kaiser überging selbstherrlich die kirchliche Führung und sogar die Autorität des ökumenischen Konzils bei der Formulierung des Dogmas und diktierte nach Gutdenken den Untertanen seinen eigenen Glauben. 2. Die Kirche des Ostens akzeptierte gezwungen die dogmatischen Ansichten des Despoten. 3. Dem höchsten Repräsentanten der «anderen Gewalt», dem Papst, mißlang der Kampf gegen den Kaiser aus eigener Schwäche aber vor allem unter dem Druck der staatlichen Gewalt.

Die vorangehenden Untersuchungen der Kirchenpolitik Justinians wollen die genannten Thesen folgendermaßen modifizieren: 1. Justinian war ein geschulter Theologe, der sich eigene Ansichten zu den theologischen Problemen seiner Zeit bildete und für deren Verbreitung und Durchsetzung arbeitete. Die hierfür verwendeten Mittel erschöpften, aber überschritten nicht das Maß kaiserlicher Einmischung in die kirchlichen Angelegenheiten, wie es sich seit Konstantin dem Großen allmählich herausgebildet hatte. Weder unterdrückte Justinian die theologische Opposition, noch verfolgte er ihre Führer, vielmehr suchte er das Gespräch mit ihnen, und erst als er damit in eine Sackgasse geriet, berief er die ökumenische, rein episkopale Synode, die er dann auch als die höchste gesetzgeberische und gerichtliche Instanz der Kirche akzeptierte.

2. Die Bischöfe des Ostens, im allgemeinen ohne die hervorragende theologische Bildung früherer Zeiten, akzeptierten ohne äußeren Zwang, aber auch ohne großen Eifer die dogmatische Meinung des Theologen auf dem Kaiserthron. Die westlichen Theologen jedoch widersetzten sich, nicht etwa weil sie weniger als ihre

östlichen Kollegen die kaiserliche Einmischung billigten, sondern vor allem weil ihre theologischen Voraussetzungen sie bei diesem konkreten Thema zur Ablehnung der Positionen Justinians nötigten.

3. Papst Vigilius, angeregt durch die Tradition selbstbewußter Politik seiner Vorgänger Leo und Gelasius, war bestrebt, den Streit im Namen der Autorität seines Amtes zu beenden, deshalb jedoch persönlich nicht die Voraussetzungen, um in der Auseinandersetzung die führende Rolle zu spielen. Ohne eigene Konzeption zu dem aufgeworfenen Problem schwankte er zwischen den Parteien, bis er schließlich kapitulierte.

Die vorliegende Untersuchung kommt im einzelnen zu folgenden Ergebnissen: Das 1. Edikt Justinians gegen die Drei Kapitel, das zum Anlaß des Streites wurde, ist vermutlich erst Ende 545 abgefaßt und an die Bischöfe des Reiches zur Unterschrift und Bestätigung geschickt worden. Das Problem, um das es dabei ging, ist hauptsächlich aus theologischen, nicht aus politischen Gründen entstanden. Die Drei Kapitel waren seit langem das Streitobjekt bei den Unionsversuchen zwischen Orhtodoxen und Monophysiten. Die neue Richtung in der Theologie, der Neuchalkedonismus, der vor allem von Justinian vertreten wurde, war der Versuch, die Lehre des Konzils von Chalkedon mit der Schule des Kyrillos von Alexandreia in Einklang zu bringen, deren Christologie die Drei Kapitel bekämpft hatten. Die Behauptung der Gegenpartei, daß sich Justinian ohne wirkliche theologische Gründe von Theodoros Askidas zu einem dogmatischen und kirchenpolitischen Abenteuer verführen ließ, war nicht mehr als ein Kampfmittel der Opposition.

Das Konzil von Chalkedon stand in so hoher Geltung, daß das Edikt zunächst große Beunruhigung auslöste. Im Osten, wo das Unbehagen zu keiner nennenswerten Reaktion geführt und, soviel wir wissen, niemand nach der Feder gegriffen hatte, konnten die Bedenken durch die Versicherung beseitigt werden, die angestrebte Verurteilung der Drei Kapitel werde die Glaubensdefinition von Chalkedon nicht schmälern. Im Westen hat dagegen die Vorstellung von der Unantastbarkeit der Synoden im weitesten Sinne dazu geführt, daß eine Reihe von Theologen den Kampf gegen das Edikt aufnahm.

Als das Edikt in Rom ankam, war Papst Vigilius nicht mehr

in der Stadt; denn er hatte sich wegen der neuen Belagerung durch die Ostgoten im Herbst 545 nach Sizilien begeben. Vigilius war ein erklärter Widersacher der Ostgoten, da er auf Anordnung des byzantinischen Generals Belisarios den römischen Bischofstuhl bestiegen hatte, nachdem sein Vorgänger Silverius unter der Beschuldigung der Kollaboration mit den Ostgoten abgesetzt worden war. Der Papst hörte noch während seines Aufenthaltes in Sizilien von der neuen theologischen Initiative des Kaisers und wurde von herbeilegenden Bischöfen zu einer ersten negativen Äußerung veranlaßt. Als es offensichtlich wurde, daß Rom in die Hände der Ostgoten fallen würde, reiste Vigilius nach Konstantinopel weiter. Die in Italien von den Gegnern der kaiserlichen Kirchenpolitik verbreiteten Gerüchte, nach denen Vigilius gewaltsam aus Rom entführt und nach Konstantinopel gebracht worden sei, um dort das Edikt zu unterschreiben, wurden von den Anhängern des Silverius in Rom gegen Vigilius umgemünzt, um das andere Gerücht zu stützen, wonach der Papst wegen seiner Haltung gegenüber Silverius festgenommen worden sei und in Konstantinopel vor das Gericht des Kaisers geführt werden sollte.

Nach der Ankunft in Konstantinopel lehnte es Vigilius zunächst ab, das Edikt zu unterschreiben, und kündigte sogar die Kirchengemeinschaft mit den Orientalen auf, doch nach sechs Monaten erklärte er sich bereit zu Verhandlungen, die mit der Veröffentlichung des Iudicatum am 12. April 548 endeten. Vigilius hat dadurch gegen seine frühere, vom ganzen Westen geteilte Überzeugung gehandelt. Ohne eigene theologische Konzeption und in Abwesenheit seines Beraters, des Diakons Pelagius, ließ er sich beeindrucken von der Argumenten des Kaisers, der für eine systematische Sammlung des notwendigen patristischen Materials gesorgt hatte, um seine Theologie zu verteidigen und dem Vorwurf zu begegnen, er habe die von seinen Vorgängern eingehaltenen Grenzen der Einmischung in die kirchlichen Angelegenheiten überschritten.

Das päpstliche Iudicatum rief einen so harten Widerstand im Westen hervor, daß sich Papst und Kaiser für seine Annahme entschieden (550). Die große Synode, die zur endgültigen Klärung dieser Frage geplant und einberufen wurde, fand erst nach drei Jahren als das V. ökumenische Konzil statt.

Die einberufene Synode konnte nicht zusammentreten, so lange die Occidentalen die Teilnahme verweigerten; um aus diesem Dilemma herauszukommen, sah sich Justinian abermals veranlaßt, die Initiative zu ergreifen. Als Antwort auf die von Facundus von Hermiane, dem Anführer der Opposition, veröffentlichte Schrift *Pro defensione trium capitulorum* verfaßte er einen neuen Traktat, den er nach Billigung durch die Orientalen als kaiserliches Edikt promulgerte. Diese Initiative Justiniens wurde jedoch sofort von Vigilius sehr energisch mißbilligt, der wieder die Partei wechselte. Angeblich um sich vor dem zu erwartenden Zornesausbruch des Kaisers zu schützen, nahm Vigilius Zuflucht in der Petrus-Basilika. Die Motive dieses Schrittes lassen sich deutlich aus dem Asylsort ablesen, den sich Vigilius auswählte; denn die Petrus-Basilika befand sich im Hormisda-Palast, also in einem kaiserlichen Gebäude in unmittelbarer Nähe des Palastes, und war daher der denkbar ungeeignetste Zufluchtsort: Vigilius wollte seine Polemik und später seine Verhandlungen mit dem Kaiser als Nachfolger Petri führen. Er wurde jedoch noch vorher zur Rückkehr in seine Residenz überredet, flüchtete aber erneut am heiligen Abend 551, und diesmal bot sich als Asyl die Euphemia-Basilika an, in der genau hundert Jahre zuvor das Konzil von Chalkedon stattgefunden hatte. Hier war der gegebene Ort, von dem aus der Papst durch eine Enzyklika *Universo populo dei* als Verteidiger dieses Konzils erscheinen konnte. Die kaiserliche Anordnung, Vigilius solle sofort zu seiner Residenz zurückkehren, führte, sehr wahrscheinlich aus Mißverständnis, zu unglücklichen Handgreiflichkeiten gegen die Person des Papstes, die ihm den Glanz des Confessors verliehen und seine Position verstärkten.

Justinian gab nach. Er scheint sich sogar vor der außergewöhnlichen, aber eben seine Kirchenpolitik charakterisierenden Maßnahme nicht gescheut zu haben, das Edikt zurückzuziehen, weil Vigilius das verlangte. Die darauf geführten Verhandlungen über die Zeit, den Ort und die Zusammensetzung der zwei Jahre zuvor einberufenen Synode blieben jedoch trotz allem ohne Ergebnis, weil beide Parteien nur für dasjenige synodale Verfahren eintraten, das ihre theologische Auffassung bestätigen würde. Immerhin zeigen die von beiden Seiten vorgeschlagenen Verfahrensweisen deutlich die unterschiedlichen Auffassungen des Kaisers sowie des

Papstes über die synodale Tradition und die Kirchenverfassung. Während nach der Vorstellung Justiniens das Konzil, oder notfalls als dessen Ersatz ein kleineres Gremium, aus Vertretern der fünf Patriarchate gebildet werden sollte, wobei Rom als die Spitze des "Patriarchates des Westens" verstanden wurde, wollte Vigilius die ganze Kirche des Ostens, also die vier Patriarchate geschlossen als seinen Gesprächspartner ansehen. Im übrigen dachte Justinian entweder an eine *contradictio* nach der alten kirchlichen Praxis, wobei die beiden Parteien vor neutralen *Judices* verhandeln, denen die Entscheidung überlassen wird, oder aber an eine ausschließlich aus Bischöfen zusammengesetzte Synode unter Vorsitz des Papstes, um das endgültige Urteil auszusprechen.

Nach Scheitern dieser Verhandlungen kam das ökumenische Konzil schließlich ohne die päpstliche Partei, aber auch ohne jegliche Teilnahme des Kaisers oder der staatlichen Beamten, zustande. Die Tatsache, daß sich das Konzil, genau so wie die Synode von Konstantinopel im Jahre 536, ohne den Kaiser und seine Beamten versammelte, zeigt, daß die synodale Versammlung in der Auffassung Justiniens die ausschließlich von Bischöfen getragene, gesetzgebende Körperschaft der Kirche war, deren Beschuß er einholen und respektieren mußte, wenn eine theologische Diskussion, — deren Ursprung auch in seiner Initiative liegen konnte, — in eine Sackgasse geriet.

Das V. Konzil, dessen Vorsitz die drei anwesenden Patriarchen zusammen mit den Vertretern des abwesenden Patriarchen von Jerusalem führten, bestätigte die Theologie Justiniens. Den 14 dogmatischen Kanones des Konzils dienten sogar die 13 Anathemata des wohl zurückgezogenen Ediktes als Vorlage. Das Konzil machte aber auch von der Möglichkeit Gebrauch, die Formulierungen an einigen Stellen zu modifizieren, um die aus seinen Verhandlungen gewonnenen Aspekte zum Ausdruck zu bringen. Tiefgreifende Änderungen waren nicht notwendig, weil das Edikt bereits vor seiner Veröffentlichung die Zustimmung der Orientalen, also der Mehrheit des Konzils, gefunden hatte.

Die Beschlüsse des Konzils scheinen nicht vom Kaiser durch einen besonderen Akt bekräftigt worden zu sein, sondern wurden lediglich an die abwesenden Bischöfe zur nachträglichen Bestätigung geschickt. Von besonderer Bedeutung für Justiniens Kir-

chenpolitik ist die Tatsache, daß erst nachdem das Konzil sein Urteil ausgesprochen hatte, Maßnahmen gegen die Opposition eingeleitet wurden. Die Bischöfe, die ihre Unterschrift zu den Beschlüssen des Konzils verweigerten, wurden ins Exil geschickt.

Während das Konzil noch tagte, versuchte Vigilius durch sein 1. Constitutum die vorauszusehende Entwicklung anzuhalten. Nach sechsmonatigem Zögern gab er dann doch nach, zumal mittlerweile der Krieg in Italien erfolgreich beendet war und seiner Rückkehr nach Rom nichts mehr im Wege stand. Durch einen (sicherlich echten) Brief an den Patriarchen Euthychios und dann auch durch sein 2. Constitutum verwarf er seine frühere Position und bestätigte die Synodalbeschlüsse.

Vigilius brauchte bei seiner Rückkehr nach Rom die Akten des Konzils, um auch damit die Auseinandersetzung mit den Occidentalen zu führen, die sich dem Konzil nicht unterwerfen wollten. Die Alten des Konzils jedoch, das gegen den Willen des Papstes stattgefunden hatte, enthielten in der ersten, zweiten, siebten und achten Sitzung schwere Vorwürfe gegen seine Haltung vor und während des Konzils. Außerdem waren nicht nur drei seiner Briefe als Beweismaterial dafür aufgenommen worden, daß er mehrmals seine Haltung geändert hatte, sondern auch eine *forma imperialis* Justinians an das Konzil mit der Aufforderung, den Namen des Vigilius aus den Diptychen zu streichen. Um die Konzilsakten für den Papst annehmbar und brauchbar zu machen, veranlaßte Justinian seine Kanzlei, die unmittelbar nach dem Konzil ausgefertigte lateinische Übersetzung der Akten, aber wahrscheinlich auch das griechische Original entsprechend zu bearbeiten. Die Kanzlei ließ die für Vigilius unannehbaren Stellen aus, und formulierte einige weitere Stellen ganz oder teilweise um, so daß der Eindruck entstehen konnte, Vigilius sei mit Zustimmung des Kaisers und des Konzils seinen Sitzungen ferngeblieben, um später durch ein eigenes Constitutum (gemeint ist sein zweites) die Synodalbeschlüsse zu bestätigen.

Dadurch erklärt sich die Existenz von zwei unterschiedlichen Versionen der lateinischen Übersetzung der Akten, die durch cod. Parisinus latinus 16832 und cod. Sangallensis 672 überliefert ist. Innere und äußere Indizien der beiden Versionen lassen die Feststellung zu, daß die kürzere Version von der längeren abhängig

ist. Sie wurde wahrscheinlich einige Monate nach dem Abschluß des Konzils und sogar mit Zustimmung des Kaisers hergestellt. Bei der kürzeren Version ist eine nicht nur inhaltliche, sondern auch stilistische Bearbeitung bemerkbar. Die Vermutung, daß die kaiserliche Kanzlei für die Bearbeitung verantwortlich war, wird durch die Feststellung verstärkt, daß die längere Version bei kaiserlichen Titeln nur eine wörtliche Übersetzung der griechischen Termini bietet, während die kürzere mit den protokollarischen Geprägtheiten besser vertraut zu sein scheint und die einzelnen Titel in ihrer ursprünglichen lateinischen Form gibt. Beide Versionen waren noch im 7. Jahrhundert im lateinischen, aber auch im griechischen Original vorhanden.

Unter den bei der Bearbeitung ausgelassenen Stücken gab es auch zwei echte Briefe des Papstes an das Kaiserpaar, die den Ausdruck "una operatio" enthielten. Daher wurden sie im 7. Jahrhundert von den Monenergeten als patristisches Zeugnis aufgeführt. Das VI. ökumenische Konzil, das die Monenergeten verurteilte, stellte die Existenz dieser Briefe in einer Gruppe von Handschriften der Akten des V. Konzils fest,— nämlich der Gruppe, die die längere Version überlieferte —, kam deswegen zu der Überzeugung, daß die Konzilsakten verfälscht worden seien und verurteilte diese Akten. Das könnte der Grund dafür sein, weshalb das griechische Original der Akten verloren ging.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1) Πηγαί

- ΕΥΑΓΡΙΟΣ, 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία: *The Ecclesiastical History of Evagrius with the Scholia*, ἐκδ. J. BIDEZ - PARMENTIER, London 1898, ἐπανεκτ. Amsterdam 1964.
- FACUNDUS, *Pro defensione: FACUNDI HERMIANENSIS, Pro defensione trium capitulorum libri XII ad Iustinianum imperatorem*, PL 67, 527 - 854.
- FACUNDUS, *C. Mocianum: FACUNDI HERMIANENSIS, Liber contra Mocianum scholasticum*, PL 67, 853 - 868.
- FERRANDUS: *FERRANDI DIACONI CARTHAGINENSIS, Epistola(VI) ad Pelagium et Anatolium diaconos urbis Romae*, PL 67, 921 - 928.
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΕΔΡΗΝΟΥ, *Σύνοψις 'Ιστοριῶν*, ἐκδ. I. BEKKER, Bonn 1338/39, PG 121, 24 - 1165.
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, *Χρονικόν*, ἐκδ. DE BOON, Leipzig 1904.
- IUSTINIANS Schriften: *Drei dogmatische Schriften Justinians*, ἐκδ. ED. SCHWARTZ: Abhandl. d. philos.-hist. Kl. d. Bayer. Ak. d. Wiss., Neue Folge, München 1939.
- ΚΥΡΙΑΛΟΣ ΣΚΥΘΟΠΟΛΙΤΗΣ: *KYRILLOS VON SKYTHOPOLIS*, ἐκδ. ED. SCHWARTZ: Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, τόμ. 49, 2, Leipzig 1939.
- Liber Pontificalis: Le Liber Pontificalis, texte, introduction et commentaire*, ἐκδ. L. DUCHESNE, Paris 1886, ἐπανεκτ., Paris 1955: *Monumenta Germaniae Historica, Gesta Pontificum Romanorum*, ἐκδ. TH. MOMMSEN, I. Berlin 1898.
- LIBERATUS: *Liberati archidiaconi ecclesiae Carthaginis regionis Sextae, Breviarium causae Nestorianorum et Eutychianorum*: ACO II 5, 98 - 141.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΑΛΑΛΑ, *Χρονογραφία*, ἐκδ. L. DINDORF, Bonn 1831.
- MARCELLINUS, *Chronicon: MARCELLINI COMITIS, Chronicum*, ἐκδ. TH. MOMMSEN: MGH, Auctorum antiquissimorum tom. XI, Chronicorum minorum tom. II, Berlin 1894, 37 - 108.
- ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΛΑΙΣΤΟΥ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία. PG 145, 557 - 1332; 146, 9 - 1274; 147, 9 - 448.
- PELAGIUS *Pelagii diaconi ecclesiae Romanae, In defensione trium capitulorum*, ἐκδ. R. DEVREESSE: Studi e Testi 57, Città del Vaticano 1932.
- ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ, *De bellis*, ἐκδ. J. HAURY - G. WIRTH, Leipzig 1962 - 1963.

- ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ, Χρονογραφία, ἔκδ. DE BOOR, Leipzig 1883, ἐπανεκτ., Hildesheim 1963.
- VICTOR, *Chronicon*: VICTORIS TONNENNENSIS, *Chronicon*, ἔκδ. TH. MOMMSEN: MGH, Auctorum antiquissimorum tom. XI, Chronicorum minorum tom. II, Berlin 1894, 178 - 206.
- Vigiliusbriefe*, ἔκδ. ED. SCHWARTZ : Sitzungsberichte der Bayer. Akademie d. Wiss., philol.-hist. Kl., München 1940 (2), σ. 1 - 32.

2) Τὰ κυριώτερα βοηθήματα

- ALIVISATOS, *Gesetzgebung*: ALIVISATOS, H., *Die Kirchliche Gesetzgebung des Kaisers Justinian*: Neue Studien zur Geschichte der Theologie und der Kirche 17, Berlin 1913 ('Ελλην. Νέα Σιών 1913).
- ANASTASIOU, I., *Relation of Popes and Patriarchs of Constantinople in the Frame of Imperial Policy from the time of the Acacian Schism to the Death of Justinian*, ἐν Or. Chr. Anal. 181, Roma 1968, 55 - 69.
- BATIFFOL, *Justinien*: BATIFFOL, P., «L'Empereur Justinien et le siège apostolique», ἐν *Recherches de science religieuse* 16 (1926) 193 - 264.
- BALLERINI, *Defensio* : BALLERINI, P. καὶ H., *Defensio dissertationis Norisiana de V synodo adversus dissertationem J. Garnerii*: NORISII, HENRICI, *Opera omnia IV*, Veronae 1732, σ. 985 - 1050.
- BREHIER, *Justinien*: BREHIER, L., «La politique religieuse de Justinien», ἐν FLICHE-MARTIN, *Histoire de l'Eglise*, τόμ. IV, (Paris 1948) 437 - 448.
- BECK, *Kirche*: BECK, H.-G., *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München 1959.
- BIONDI, *Giustiniano*: BIONDI, B., *Giustiniano primo, principe e legislatore cattolico*, Milano 1936.
- BURY, *History*: BURY, J. B., *A History of the Later Roman Empire from Arcadius to Irene*, London 1889, ἐπανεκτ., Amsterdam 1966.
- BURY, *Roman Empire*: BURY, J. B., *History of the Later Roman Empire (395-565)*, London 1924, ἐπανεκτ., Dover Books 1958.
- CONSTANTELOS, «Justinian and the Three Chapters Controversy», ἐν *The Greek Orthodox Theological Review* 8 (1962/63) 71 - 94.
- CASPAR: CASPAR, E., *Geschichte des Papsttums*, Tübingen 1930 - 1933.
- ΧΡΗΣΤΟΥ, Π., «Ιουστινιανός, Α'», ἐν ΘΗΕ, 6, 964-969.
- CHRYSOS, *Bischofslisten*: CHRYSOS, E., *Die Bischofslisten des V. Ökumenischen Konzils (553)*: Antiquitas, Reihe 1: Abhandlungen zur Alten Geschichte 14, Bonn 1966.
- ΧΡΥΣΟΣ, *Κύριλλος Σκυθοπολίτης*: XRYSOY, E., «Αἱ μαρτυρίαι τοῦ Κυρίλλου Σκυθοπολίτου περὶ τῆς εἰς οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ τῆς καταδίκης τοῦ Ὀριγένους», ἐν Θεολογικὸν Συμπόσιον, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 259-293.
- DEVREESSE, *Le 5e concile*: DEVREESSE, R., *Le 5e concile et l'œcuménicité*

- byzantine, Mélanges G. Mercati, τόμ. III, Città del Vaticano 1946, σ. 1-15.
- DEVREESSE, *Essai*: DEVREESSE, R., *Essai sur Théodore de Mopsueste*, ἐν Studi e Testi 141, Città del Vaticano 1948.
- DE URBINA, I. O., «Quali sententia Tria Capitula a sede romana damnata sunt?», ἐν *Orientalia Christiana Periodica* 33 (1967) 184-209.
- DIEHL, *Justinien*: DIEHL, CH., *Justinien et la civilisation byzantine au VIe siècle*, Paris 1901.
- DIEKAMP, F., *Die originistischen Streitigkeiten im 6. Jahrhundert und das fünfte allgemeine Concil*, Münster 1899.
- DUCHESNE, *Vigile et Pélage*: DUCHESNE, L., «Vigile et Pélage», ἐν *Rev. d. quest. hist.* 36 (1884) 369 - 440.
- DUCHESNE, L., *L'Eglise au VIe siècle*, Paris 1925.
- GARNERIUS, J., *Dissertatio de synodo V*, PG 84, 455 - 548.
- GELZER, H., «Die Konzilien als Reichsparlamente», ἐν *Deutsche Stimmen* 1900, κρ. 14: *Ausgewählte kleine Schriften*, Leipzig 1907, σ. 142-155.
- GELZER, «Das Verhältnis von Staat und Kirche in Byzanz», ἐν *Historische Zeitschrift* 8 (Neue Folge 50) (1901) 193 ἐ.: *Ausgewählte kleine Schriften*, Leipzig 1907, σ. 57 - 141.
- HAACKE: HAACKE, R., «Die kaiserliche Politik in den Auseinandersetzungen um Chalkedon» (451 - 553): ἐν *Das Konzil von Chalkedon*, ἔκδ. A. GRILLMEIER-H. BACHT, τόμ. 2, Würzburg 1953, σ. 95-177.
- HEFELE: HEFELE, C. J., *Conciliengeschichte*, Freiburg 1873 - 1890.
- HELMER: HELMER, S., *Der Neuchalkedonismus*, Bonn 1962.
- KNECHT, A., *Die Kirchenpolitik Kaiser Justinians I.*, Würzburg 1896.
- MOELLER, CH., «Le cinquième concile œcuménique et la magistère ordinaire au VIe siècle», ἐν *Revue des sciences philosophiques et théologiques* 35 (1951) 413 - 423.
- NORIS *Dissertatio*: NORISII HENRICI *dissertatio historica de synodo quinta: Opera omnia II*, ἔκδ. P. καὶ H. BALLERINI, Veronae 1722, σ. 549-820.
- O'CONNELL, «Equal Representation from Each Patriarchate at Constantinople II?», ἐν *Orientalia Christiana Periodica* 29 (1963) 238 - 246.
- PARGOIRE, J., *L'Eglise byzantine de 527 à 847*, Paris 1923.
- PEWESIN: PEWESIN, W., *Imperium, Ecclesia universalis, Rom. Der Kampf der afrikanischen Kirche um die Mitte des 6. Jahrhunderts. Geistige Grundlagen römischer Kirchenpolitik*: Forschungen zur Kirchen- und Geistesgeschichte 11, Stuttgart 1937.
- RUBIN, B., *Das Zeitalter Justinians I.*, Berlin 1960.
- SCHUBART, W., *Justinian und Theodora*, München 1943.
- SCHWARTZ, *Justinian*: SCHWARTZ, ED., *Zur Kirchenpolitik Justinians*, ἐν Sitzungsberichte der Bayer. Ak. d. Wissenschaften, Philos.-hist. Kl., München 1940, 2, σ. 32 - 72: *Gesammelte Schriften*, τόμ. 4, «Zur Geschichte der Alten Kirche und ihres Rechts», Berlin 1960, σ. 276-328.

STEIN: STEIN, E., *Geschichte des spätromischen Reiches*, τόμ. I, Wien 1928, τόμ.
II: *Histoire du Bas - Empire*, Paris - Bruxelles - Amsterdam
1949.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΝ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

1. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΙ ΚΩΔΙΚΕΣ

α) <i>*Ελληνικοί</i>		
Ambrosianus B 107, φ. 43v-44r	145	Vaticanus 1455, φ. 97r 146
— φ. 48v	109	Vindobonensis hist. 7, φ. 84v-86r 147
Ambrosianus C 259, φ. 17v	53, 110	Vindobonensis hist. 34, φ. 360v 110
Ambrosianus E 94 sup., φ. 58v	109	Vindobonensis jur. 13, φ. 62 53
— φ. 219r κατ 235r-235v	145	— φ. 62v 110
Ambrosianus F 48 sup., φ. 84v	109	Vindobonensis theolog. 307, φ. 95v 109
— φ. 85v-87r	145	Vindobonensis theolog. 325, φ. 163v 109
Ambrosianus G 57 sup., φ. 35v	109	
Ambrosianus H 257, φ. 174v	110	
Ambrosianus M 88 sup., φ. 117v	109	Bellovacensis? 155, 158, 160-199
'Ιθήρων 381, φ. 197r-308r	150	Parisinus 1451, φ. 2v 109, 168
— φ. 308v-316v	145±	— φ. 2r-6v 160
— φ. 314v-316v	140	Parisinus 1682 62
Marcianus (Nanianus Venetus) 226,		Parisinus 16832, φ. 125v-189v 155, 157±, 160-199, 205
φ. 43v-44v	145	Sangallensis 672, φ. 6-135 155, 157±, 160-199, 205
Parisinus 1115, φ. 31v-38v	145	Vaticanus Reginensis 1127, φ. 2v 109, 168
— φ. 36v-38v	140	— φ. 4v-8r 160
— φ. 220	109	
Parisinus Suppl. 483, φ. 168v	109	

β) *Λατινικοί*

Αίγυπτος	35	'Αντινό Θηβαΐδος 135
Αίγυπτιοι	35	'Αντιόχεια (Θεούπολις) 98
'Ακαληήα	143	πατριαρχεῖον 36
'Αλεξάνδρεια		κληρικοί 188, 194
έκκλησία	62	"Αραβίς 43
πατριαρχεῖον	80, 98, 105	'Αστανή διοίκησις 105
'Αμάσεια	90	'Αφρική 40, 42, 66±, 69±, 72, 74±, 105, 115, 117, 135, 201
'Ανατολή 61, 64, 67, 93, 95, 98, 109, 114, 134, 143±, 156, 200±, 203		ἐπίσκοποι 35, 43, 66-68, 71, 74, 114±, 170, 176
'Ανατολική έκκλησία	98	μοναχοί 66
κληρικοί, ἐπίσκοποι 16, 64, 69±, 73, 76±, 79±, 83, 87±, 92±, 96, 107, 113±, 118, 169, 186±		θεολόγοι 73
πατέρες 124		σύνοδοι 76
πόλεις 117		σύνοδος Σ. 550 66
		Βάνδαλοι 42

2. ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ

Beauvais 155
 Byzacena ἐπαρχία 72
 Γαλλίας ἔκκλησια 162, 185
 ἐπίσκοποι 48, 69
 Δακιας διοίκησις 40, 68
 Δαλματία 49
 Δύσις 56, 58ξ., 61, 64, 66, 70ξ., 73, 79,
 93ξ., 98, 105ξ., 109, 114, 117, 131,
 138, 141-144, 153, 156, 163, 196,
 200-202
 ἔκκλησια 98
 πατριαρχεῖον 118
 ἐπίσκοποι 73ξ., 79, 93ξ., 113ξ., 127,
 141, 169, 186
 Ἐλλάς, ἐπαρχία 40
 Ἐφεσος, σύνοδος ξ. 431 20ξ., 38, 99ξ.,
 102, 107, 111, 123, 125, 129
 σύνοδος ξ. 449 102, 106ξ., 111, 123
 Θηβαίς 134ξ.
 Θεσσαλονίκη 49
 ἀρχιεπίσκοπος 40
 Θρακική διοίκησις 105
 Ἱεροσόλυμα
 πατριαρχεῖον 36, 98, 105
 ἀπόστολ. σύνοδος 191
 Ἰλλυρικὸν 40, 70
 Ἀνατολικὸν 35, 40ξ., 70,
 105, 116, 118, 127
 Δυτικὸν Ἰλλυρικὸν 134
 ἐπίσκοποι 68, 71, 114, 170, 176
 Ἰουστινιανὴ Πρώτη 35, 68
 Ἰσπανία 43
 Ἰστρία 157
 Ἰταλία 31, 48, 51, 54ξ., 83ξ., 94, 114,
 142ξ., 169, 175ξ., 202, 204
 ἐπίσκοποι, κληρικοὶ 18, 69, 114, 117
 πόλεις 117
 Καρχηδόνων 66, 135
 ἔκκλησια 41, 74
 θρόνος 74
 σύνοδος 56, 66
 Κατάνη 51
 Κύπριας ἐπίσκοποι 75
 Κόρινθος 40
 Κύπρος ("Ανω Αἰγύπτου) 136

Κύρου κληρικοὶ 187
 Κωνσταντινούπολις 26, 28, 34ξ., 37, 39ξ.,
 43-50, 52-59, 63ξ., 69, 71-73, 81,
 84, 90ξ., 95, 98-100, 106ξ., 115, 117,
 202
 Βυζάντιον 48, 53
 Βυζαντινοὶ 167
 Νέα Ρώμη 107, 167
 Αύλη 83, 85ξ., 141, 156, 196
 Σύγκλητος 100
 Πατριαρχεῖον 34, 105ξ.
 βιβλιοθήκη 152ξ.
 γραμματεῖα 156
 Θρόνος 90, 100
 ἐπίσκοποι 78
 κληρικοὶ 78, 85
 σύνοδος οἰκουμ. β' ξ. 381 38, 102
 σύνοδος ἐνδῆμ. ξ. 448 100, 102
 σύνοδος ξ. 536 102, 150, 204
 σύνοδος ἐνδῆμ. ξ. 545 34ξ.
 σύνοδος ἐνδῆμ. Μαρτ. 553 134, 147, 150
 σύνοδος οἰκουμ. ε', ξ. 553 18, 36, 64ξ.
 69-72, 74ξ., 77, 88, 92, 102, 105-109,
 111-113, 115, 118-120, 122 passim
 σύνοδος οἰκουμ. στ' ξ. 680/1 102, 107,
 111, 125, 146ξ.
 Μεγάλη Ἐκκλησία 79
 Ἀγ. Εἰρήνης ναὸς 84
 Ἀγ. Πέτρου Βασιλικὴ 80-83, 203
 Παλαιά, τὰ 117
 Πέραμα 84
 Ὁρμίσδα ἀνάκτορον 81ξ., 101, 203
 Πλακιδίας μέγαρον 78, 80-85, 203
 Γερμανοῦ οἰκία 117
 Μαξεντιανοῦ οἰκία 117
 Μαρίνης οἰκία 117
 Μακεδονία Β' 117
 Μάλτα 118
 Μεδιόλανα 142
 κληρικοὶ 45, 61, 70ξ., 74, 80, 83ξ.
 Μελιτηνὴ 118
 Μοψουεστία 75, 125
 σύνοδος ξ. 550 124
 Νίκαια 62
 σύνοδος οἰκουμ. α' ξ. 325 102, 107, 111

σύνοδος οἰκουμ. ζ' ξ. 787 107
 Νικομηδείας ἔκκλησια 61
 Νουμιδία 135
 Ὁστρογότθοι 31, 43, 48, 50-54, 94, 141,
 144, 202
 Παλαιστίνη 25-27, 36ξ., 57, 134, 149
 μοναχοὶ 91
 Πάτραι 49, 53
 Πλέσαι 31, 144
 Ποντική διοίκησις 105
 Proconsularis ἐπαρχία 135
 Προικόνησος 136
 Ραβέννα 49
 Ρόδη 40, 44, 46-49, 51-57, 69, 84, 89, 94,
 98, 133, 136-138, 141ξ., 167, 196,
 201-203, 205
 Ρωμαῖοι 50ξ., 56
 ἔκκλησις 33, 128

3. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

Ἀγάθων Ρώμης 148-150
 Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας 62
 Ἀκέφαλοι 23
 Ἀλέξανδρος «Meletensis» (;) 118
 Ἀμβλιάτος, πρεσβ. Ρώμης 51
 Ἀμμιανὸς Μαρκελλίνος 85
 Ἀναστάσιος Σιναΐτης 110, 149
 Ἀνατόλιος, διάκ. Ρώμης 56
 Ἀνθίμος scribon 46
 Ἀνθίμος Τραπεζοῦντος 150
 Ἀπολινάριος Ἀλεξανδρείας 79, 84, 87,
 92, 108ξ., 177, 204
 Αρειος, πρεσβύτερος 139
 Αὐγουστῖνος Ἰππῶνος 76, 124, 137
 Αὔρηλικον Ἀρελάτης 48, 54, 69, 127,
 162, 185, 190, 195
 Βαλεντινιανὸς Γ', αὐτοκράτωρ 124
 Βαλεντινιανὸς Τόμεως 69, 127, 162, 185,
 190
 Βαλεντῖνος Ρουφίνης 51
 Βασιλείος Καισαρείας 62
 Βελισάριος 42, 48, 51, 54, 82, 182
 Βενενᾶτος Πρώτης Ἰουστινιανῆς 68, 116ξ.
 Βενίγνος Ἡρακλείς 92, 96, 116, 122,
 124, 126, 182ξ.

θρόνος 15, 46, 56, 88, 92, 116, 129
 πάπται 16
 διάκονοι 67
 σύνοδος Λατερανοῦ ζ. 649 118, 145ξ.
 σύνοδος Βατικανοῦ α' ξ. 1870 138
 ἀποστολική βιβλιοθήκη 140
 Ἀγ. Καινούριας ναὸς 46
 Σαρδηνία 40, 48
 Σικελία 39ξ., 44, 46-49, 51, 53, 56ξ., 94,
 141, 202
 ἐπίσκοποι 107
 Σκυθία 35, 69
 Χαλκηδὼν 85, 99, 203
 σύνοδος οἰκουμ. δ' ξ. 451 27, 29-33,
 37ξ., 42, 62, 64ξ., 68, 89, 100, 107,
 111ξ., 119, 125, 130, 132ξ., 137, 201
 Ἀγ. Εὐφημίας βασιλικὴ 85ξ., 89, 203

- 'Αντιοχείας 152
 Γεώργιος Τιβεριάδος 108-110
 Γρηγόριος Νύστης 124
 Γρηγόριος Α' Ρώμης 60, 142
 Γρηγόριος Ζ' Ρώμης 146
 Δάμασος Α' Ρώμης 62, 85, 168
 Δαμιανός Σωζοπόλεως 108, 110
 Δάτιος Μεδιολάνων 38, 54, 59, 69, 78, 80, 83, 86, 91
 Διδύμος ωριγενιστής 110
 Διόδωρος Ταρσοῦ 123, 188
 Διόδωρος, διάκονος Κωνσταντινουπόλεως 108, 118, 124
 Διονύσιος Σελευκείας 188, 195
 Διόσκορος 'Αλεξανδρείας 100, 107
 Δομετιανός 'Αγκύρας 25έ.
 Δομινήνος 'Αντιοχείας 92, 108έ., 177, 204
 'Επιφάνιος Κωνσταντινουπόλεως 34, 103
 'Ερμισιγένης, πρεσβύτ. Κωνσταντινουπόλεως 188
 Εύάγριος Ιστορικός 26, 90, 92, 109, 145έ., 149
 Εύάγριος, ωριγενιστής 110
 Εύστριος Δορυλάκου 100
 Εύστριος Καισαρείας 111, 197
 Εύστριχος Ιεροσολύμων 103, 108, 110
 Εύστρατος πρεσβύτερος 90, 92
 Εύτυχης, αρχιψανδρίτης 38, 100
 Εύτυχιος Κωνσταντινουπόλεως 90-93, 106-110, 136, 138έ., 145έ., 156, 177, 196, 204έ.
 'Ερραίμιος 'Αντιοχείας 36, 57
 Ζωήλος 'Αλεξανδρείας 35έ., 79
 'Ηλίας Θεσσαλονίκης 41, 92, 109, 116, 126
 'Ηράκλειος, πρεσβύτ. 'Αντιοχείας 188
 Θαλάσσιος 'Ερέσου 107
 Θεοδώρα, αύτοκράτειρα 16, 26, 46, 49, 60, 63, 127, 150, 158, 164, 184, 198, 205
 Θεοδώρητος Κύρου 20, 125, 132, 169, 181, 187έ.
 Θεόδωρος Καβιρσουσιτανῆς 135
 Θεόδωρος Καισαρείας 'Ασκιδᾶς 23, 25έ., 28, 68έ., 72, 76, 79έ., 86έ., 91, 124, 126έ., 182έ., 201
 Θεόδωρος Μοψουεστίας 20έ., 25-27, 29, 31, 35έ., 41, 75έ., 96, 119-121, 123-125, 129, 131έ., 137, 146, 161, 181, 188
 Θεόδωρος, σιλεντιάριος 108
 Θεόδωρος, τριβοῦνος, νοτάριος καὶ ρεφερενδάριος 103
 Θεοδόσιος Α', αύτοκράτωρ 24, 102
 Θεοδόσιος Β', αύτοκράτωρ 99, 102, 107, 111, 123
 Θεοφάνης Χρονογράφος 52έ., 60έ., 63, 80, 82έ., 84έ.,
 Θευδάτος, βασιλεὺς Ὀστρογότθων 51
 'Ιβας 'Εδέσσης 20έ., 27, 65, 125, 129, 132, 137, 161, 181
 Ιννοκέντιος Μαρφωνείας 101
 Ιουβενάλιος Ιεροσολύμων 107
 Ιουστινιανός Α', αύτοκράτωρ 15-18, 20, 22έ., 28-32, 34έ., 37-39, 41-46, 48έ., 54-56, 58έ., 61-63, 65, 67-71, 73-79, 81-91, 93-104, 107-109, 111έ., 114-116, 118, 120, 122-131, 133-136, 140-143, 146έ., 149έ., 156, 158, 160-169, 171-190, 192, 196-205.
 Ιουστῖνος Α' αύτοκράτωρ 30, 81, 127, 187έ., 190, 197
 Ιουστῖνος, ὑπατικός 182έ.
 Ιωάννης 'Ιουστινουπόλεως 75
 Ιωάννης Κουκουσῶν 118
 Ιωάννης Κωνσταντινουπόλεως, Χρυσόστομος 124
 Ιωάννης Β' Ρώμης 38
 Καστούδωρος 38
 Κανδιδιανός, κόμης 102, 107, 111
 Κέθηγος, πατρίκιος 54, 127, 182έ., 186
 Κόνων, ἡγούμενος 91
 Κύριλλος 'Αλεξανδρείας 20έ., 65, 76, 99, 111, 119, 123, 125, 129, 132, 161, 181, 201
 Κύριλλος Ιεροσολύμων 109
 Κύριλλος Σκυθοπολίτης 25-27, 32, 36έ., 57, 91, 105, 134, 149
 Κύρος Φάσιδος 148
 Κωνσταντῖνος Α', αύτοκράτωρ 23, 62έ., 102, 111, 197, 200

- Κωνσταντῖνος Δ', αύτοκράτωρ 102, 151
 Κωνσταντῖνος, καίστωρ 114έ., 125-127, 164, 180-190
 Κωνσταντῖνος, πατρίκιος 114
 Κωνσταντῖνος, πρεσβύτερος Κωνσταντίνουπόλεως 152έ.
 Κωνσταντῖνος, ὑπατικός 182έ.
 Λεόντιος, ἐφημίτης 28έ., 120, 123
 Λέων Α' Ρώμης 38, 89, 112, 133, 168, 201
 Λέων, ίλιοιστριος 58
 Λιβεράτος, διάκονος Καρχηδόνος 18, 21, 23, 25-30, 201
 Λιβέριος, πατρίκιος 114, 128
 Λουκιανός «Meletensis» 118
 Μακάριος 'Αντιοχείας 151-153, 198
 Μακεδόνιος Κωνσταντινουπόλεως 139
 Μακρόβιος Σελευκείας 152
 Μαλάλας Ιωάννης 52έ., 60έ., 82-84, 87, 91
 Μαξιμιανός Ραβέννης 49, 53
 Μάρις, Πέρσης 20, 125, 161
 Μαρκελλῖνος, κόμης 48, 59
 Μαρκιανός, αύτοκράτωρ 62
 Μηνᾶς Κωνσταντινουπόλεως 33έ., 39, 43, 58-61, 63, 69, 80, 86έ., 90έ., 102, 148έ., 185
 Μιχαήλ, βασιλεὺς Βουλγάρων 110
 Μοκιανός, σχολαστικός 67έ., 76
 Μονοφυσῖται 29-32
 Ναρσῆς, στρατάρχης, ἔξαρχος Ιταλίας 136, 143
 Νείλος Ρόδου 110
 Νεστόριος Κωνσταντινουπόλεως 21, 31, 38, 99, 128έ., 132, 139, 179, 188
 Νεστοριανοί 31, 99, 112
 Νικηφόρος Ξανθόπουλος 53, 61, 82, 109
 'Ονώριος Ρώμης 148
 Παλλάδιος Μελιτηνῆς 118
 Πασκασῖνος, τοποτηρητὴς πάπα Λέοντος 111
 Πάστωρ Ικονίου 64, 118
 Πατρίκιος, πατρίκιος 114
 Παυλῖνος 'Αντιοχείας 63
 Παῦλος Β' Κωνσταντινουπόλεως 152έ., 198
 Παῦλος Οὐλπιανῆς (Β' Ιουστινιανῆς) 115, 117
 Πελάγιος Α' Ρώμης 18, 28, 32, 54, 56, 73, 86, 97, 131, 140-143
 Πελάγιος Β' Ρώμης 157
 Πέτρος Α' Ιεροσολύμων 27, 36έ., 110
 Πέτρος, πατρίκιος 114, 186
 Πέτρος Σαλόνων 135
 Ποντιανὸς ἀφρικανὸς ἐπίσκοπος 18, 42έ.
 Πριμάσιος 'Αδριουμετίου 72, 115-117
 Πριμάσιος Καρχηδόνος 74, 124, 135, 142
 Προέκτος Ναΐσσου 115, 117
 Πρόκλος Κωνσταντινουπόλεως 119, 124
 Προκόπιος, ιστορικός 23-25, 48, 51-54
 Ρεπαράτος Καρχηδόνος 72, 74έ.
 Ρούστικος, διάκονος Ρώμης 49, 65-67, 69, 127, 135, 142, 160έ., 165, 185, 190
 Ρουφῖνος, ἀφρικανὸς ἐπίσκοπος 135
 Σάζας, ἡγούμενος Ν. Λαύρας Παλαιστίνης 27, 36
 Σαχινιανὸς Ζαπάρων 115, 117
 Σαρπάτος, διάκονος Ρώμης 140
 Σεβαστιανός, διάκονος Ρώμης 66, 127, 160έ., 165, 185, 190
 Σεξτιλιανός Τούνεως 124
 Σέργιος Κύρου 187έ., 194
 Σέργιος Κωνσταντινουπόλεως 148έ.
 Σέργιος, διάκονος Κωνσταντινουπόλεως 153
 Servusdei, υποδιάκονος Ρώμης 126, 128, 182, 186
 Σευῆρος 'Αντιοχείας 123
 Σευηριανοί ἐπίσκοποι 101
 Σιλβέριος Ρώμης 46έ., 50έ., 202
 Στέφανος, ἀποκρισάριος Ρώμης 33, 38έ., 43, 59έ.
 Στέφανος Ραφείας 108έ.
 Στρατήγιος, πατρίκιος 101
 Τοτίλας, βασιλεὺς Οστρογότθων 51, 55, 84
 Τουλλιανός, διάκονος Ρώμης 86
 'Υπάτιος, στρατηγὸς Ανατολῆς 127, 187-190
 Φακοῦνδος 'Ερμιανῆς 18, 20-23, 25, 27,

- 33-40, 43^ε, 48, 56, 58, 60^ε, 64-68, 75^ε, 132, 135, 139, 167, 202
Φερρανδος, διάκονος Καρχηδόνος 18, 41-43, 56, 67
Φῆλιξ, ἡγούμενος μονῆς Gillium 67, 135
Φύλιππος, στρατηγός 152
Φίρμος Νουμιδίας 72
Φλαβιανὸς Κωνσταντινουπόλεως 107
Φλωρέντιος, πατρίκιος 100

4. ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

- Abramowski, L. 65, 123
Alivisatos, H. 16, 24, 35, 104
Altaner, B. 28, 76
Ἄμχντος, K. 17
Amann, E. 121, 159
Anastasiou, I. 7, 32, 57
Anastos, M. 17, 29, 98, 122
Ballerini P. καὶ H. 34, 158, 165
Baluzius, St. 155^ε, 157^ε,
Baronius, G. 158
Batiffol, P. 15, 44, 98, 106
Baus, K. 76
Bayens, N. 16
Beck, H.-G. 16, 24, 29, 101, 148
Βογιακτίδης, I. 49
Biondi, B. 17, 47
Bois, J. 106
Brehier, L. 17, 24, 44, 51, 106
Bulhart, V. 120
Bury, J. B. 16, 47
Caspar, E. 16, 44, 47, 52, 60, 66, 71, 80, 86, 98, 106, 129, 136, 137^ε, 142^ε, 148
Χρήστου, Π. 7, 17, 24
Χρυσός, E. 37, 45, 65, 68, 71^ε, 74, 85, 91^ε, 105^ε, 114, 117, 130, 134, 147
Claude, D. 54
Coletus, N. 156
Devreesse, R. 20, 27^ε, 42, 105, 112, 120-124, 147, 157-159
Diehl, Ch. 16, 43^ε, 82
Diekamp, F. 24, 91, 147
Dindorf, L. 77
Dölger, F. 158, 167
- Dörries, H. 23
Dvornik, F. 98, 102, 104, 107, 110
Duchesne, L. 24, 47, 52
Ensslin, W. 16^ε, 24, 104
Galtier, P. 29, 121
Garnier, I. 34, 158
Gelzer, H. 15, 30, 102, 107, 148, 151, 158
Gregoire, H. 16
Grillmeier, A. 29
Günther, O. 122, 156, 158
Guilland, R. 81
Haacke, R. 26, 34, 82, 103
Hadruinus, J. 156
Harnack, A.v. 17
Haury, J. 143
Hefele, C. 18, 20, 22, 24, 26^ε, 29, 34^ε, 40, 64, 66, 68-71, 80, 82, 87, 100, 106^ε, 118, 138^ε, 143, 147^ε, 156, 158^ε, 165,
Helmer, S. 25, 29
Hermann, E. 82
Hildebrand, P. 27, 47
Hiltbrunner, O. 197
Huglo, M. 195
Hunger, H. 23, 143
Jaeger, H. 17
Janin, R. 81, 117
Jülicher, A. 80
Jugie, M. 122
Jungmann 138
Justellus, Ch. 109^ε
Kaden, E.-H. 17
Klauser, Th. 85

- Φορτῖνος (ἢ Φορτινιανὸς) Σαλόνων 134^ε
Φωκᾶς Στοβίων (Staliensis) 116, 126, 182^ε.
Φώτιος Κωνσταντινουπόλεως 110
Χιλδιθέρτος βασιλεὺς Φράγκων 55
'Ωριγένης 25-28, 34, 36, 38, 57, 91, 103, 129^ε, 134, 147, 149
'Ωριγένιστα 25-28, 91, 110, 147
- Knecht, A. 30, 35
Koch, P. 22
Κονιδάρης, Γ. 17, 98, 106
Krumbacher, K. 30
Krüger, G. 39
Labbaeus, Ph. 155^ε.
Laboire, B. 122
Lebon, J. 123
Loofs, F. 17
Maassen, F. 156
Mai, A. 150
Mansi, I. D. 22, 29, 49, 55^ε, 63, 65-67, 69-71, 75^ε, 92, 94-96, 99, 101, 107-109, 112^ε, 115^ε, 118, 122, 124-126, 128-130, 137, 143, 146, 148-152, 156-160, 164, 168, 177, 180, 190-192, 195, 199
Marca, P. de 157^ε.
McNamara, K. 122
Mingana, A. 119
Moeller, Ch. 29
Mommsen, Th. 48, 107
Moss, H. 16
Νικόδημος 'Αγιορείτης 60
Noris, H. 158
Norris, R. A. 122
O'Brien Moore 107
O'Connell, P. 98, 158^ε.
Opitz, H. G. 62
Ostrogorsky, G. 17
Παναγιωτάκος, Π. 16
Parente, P. 122
Pewesin, W. 16, 20-22, 30^ε, 41^ε, 65^ε, 74-76, 157
- Ποτλῆς, M. 109^ε.
Ράλης, K. 109^ε.
Richard, M. 28^ε, 120^ε, 123
Romanides, J. 122
Rubin, B. 43, 143
Rutten, F. 197
Schäferdieck, K. 120
Schieffer, R. 195
Schubart, W. 24
Schwartz, Ed. 17, 20-22, 24^ε, 27^ε, 31^ε, 35-37, 41, 44^ε, 47, 55, 57, 63, 67^ε, 71, 73, 76^ε, 79^ε, 82, 88, 91, 100, 102, 105, 111, 123, 132, 157, 165
Staab, K. 120
Σταυρίδης, B. 18
Stegmüller, O. 76
Stein, E. 17^ε, 32, 36, 44, 51^ε, 57, 71, 73, 80, 88, 94, 103, 106, 108, 143
Στεφανίδης, B. 17, 44, 57, 106
Straub, J. 7, 18, 159
Sullivan, F. A. 29, 121
Surius, L. 155, 158, 160-199
Tonneau, R. 120
Τρεμπέλας, Π. 76
Τρωλάνος, Σ. 102, 111
Ulmann, W. 40
Urbina, I. O. de 121, 138^ε, 158
Vaccari, A. 121
Vosté, J. M. 120-122
Weinstock, S. 197
Wenger, L. 21
Wickert, U. 120
Ζακούθηνός, Δ. 17

ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΝ ΚΑΙ ΙΟΥΛΙΟΝ ΕΚΑΣΤΟΥ ΕΤΟΥΣ
ΥΠΟ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΙΑΡΓΜΑΤΟΣ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΔΙΕΘΥΝΤΗΣ: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής
ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ: ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ, Υφυγητής
ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ: ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΝΙΚ. ΖΗΣΗΣ, Πτωχ. Θ.

Μελέται, βιβλιοκρισίαι καὶ βιβλία ἀποστέλλονται εἰς τὸν γραμματέα
κ.Θεόδωρον Ζήσην, Μονὴ Βλατάδων, Θεσσαλονίκη. Τὰ πρὸς βιβλιοκρισίαν
προοριζόμενα βιβλία πρέπει νὰ ἀποστέλλωνται εἰς δύο ἀντίτυπα.

Συνδρομὴ ἐτησίᾳ: ἐσωτερικοῦ δραχμαὶ 250, ἔξωτερικοῦ § 10. Αἱ συ-
δρομαι ἀποστέλλονται εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος, Ἰωνος Δρα-
γούμη 5, Θεσσαλονίκη, ἀριθμ. λογαριασμοῦ 210/480584. Συνδρομαι ἐσωτερι-
κοῦ εἰναι δυνατὸν νὰ ἀποστέλλωνται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἀπ' εὐθείας
εἰς τὸν κ. Γεώργιον Θεοδωρούδην, Μονὴ Βλατάδων, Θεσσαλονίκη.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΒΛΑΤΑΔΩΝ

1. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΤΣΑΜΗ, 'Η διαλεκτικὴ φύσις τῆς διδασκα-
λίας Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (1969) δραχ. 100
2. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Α. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, Γένεσις καὶ ούσια τοῦ δρθιδόξου
δόγματος (1969) δραχ. 100
3. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Κ. ΧΡΥΣΟΥ, 'Η ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τοῦ
Ἰουστινιανοῦ κατὰ τὴν ἔριν περὶ τὰ τρία κεφάλαια καὶ τὴν
ε' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (1969) δραχ. 100